

DOVŞAN, QAÇ

Coşqun ehtiraslar, daş-
ürəklilik, xarici şərait

Oğlan uşaqları gövdəsinə səbət bərkidilmiş telefon dirəyinin ətrafında basketbol oynayırlar. Ayaqlar görünüb - yox olur. Qışqırırlar. Çinqil üstündə kedlərin cırıltısı və xışltısı onların səslərini, naqillərin üzərindəki mart səmasının yüksək nəmli göyümtülüyünü katapultla edir. Dovşan Enqstrom döngə ilə gedir, yaşı iyirmi altı və boyu altı fut üç düym olsa da, əynində ciddi işgüzar kostyum var, o dayanıb baxır. Dovşan olmağa bir az ucadır, ancaq enli ağ sifəti, açıq-mavi damağına siqaret qoyanda qısa burnu altındakı üst dodağını, əsəbi səyriməsi ona uşaq olduğu vaxt verdikləri bu ayamanı qismən izah eləyir. O dayanıb fikirləşir: uşaqlar böyüyürlər, səni hər tərəfdən sıxışdırırlar.

Onun burada olması uşaqlara qərribə gəlir. Onlar öz kefləri üçün oynayırlar, daha özlərini kakao rəngli qoşabortlu pencəkdə şəhəri veyillənən hansısa böyük əmiyə göstərmək üçün yox. Yaşlı adamın döngəni niyə piyada keçib getməyi, ümumiyyətlə, aydın deyil. Onun avtomobili haradadır? Siqaret ona lap hədələyici görkəm verir. Bəlkə, o, siqaret, ya da pulun əvəzində süni buz fabrikinin arxasında gəzişməyi təklif edənlərdəndir? Belə fokuslar haqqında artıq eşidiblər, ancaq onları belə asanlıqla qorxuda bilməzsən, axı altı nəfərdirlər, o isə təkdir.

Top həlqəyə dəyib altısının da başı üzərindən uçuş və birinin ayaqları yanında düşür. Onun topu qamarlayarkən qısa təkənin sürəti uşaqları heyrləndirir. Sakitləşib onun qaranlıq silüetinə baxırlar - yaz səması fonunda eynilə qəfil peyda olan zavod borusudur ki var. O, tütün tüstüsünün mavi dumanı arxasından gözlərini qıyıb baxaraq ayaqlarını ehtiyatla götürüb-qoyur və barmaqlarını topun qarşısında əsəbi hərəkətlə fırladır. Dırnaqlarında enli ayparalar ağarır. Birdən bu adam çömbəlir və top, sanki, pencəyinin sağ yaxasından sürüşərək onun çiynindən qopur, deyəsən, heç dayağa tərəf də uçmur - heç oranı nişanlamayıb da - düz səbətə düşür və yüngülcə xışıldayaraq tordan keçir.

— Aha! - Dovşan fəxrlə qışqırır.

— Təsadüf, - oğlanlardan hansısa astadan dillənir.

— Uсталıq, - o səslənir. - Olar, sizinlə bir az oynayım?

Uşaqlar cavab əvəzinə bir-birlərini anlaşılmaz baxışlarla süzürlər. Dovşan pencəyini çıxarır, səliqəylə qatlayır və zibil yeşiyinin təmiz qapağı üstünə qoyur. Arxasında yenə kombinezonların astarlıq parçaları görünüb - yox olmağa çırpınmağa başlayır. O ən tünlük yerə soxularaq topu kiminsə zəif ağ əllərindən qapazlayır. Tarım çəkilmiş dərinin tanış duyğusu bədənindəki əvvəlki elastikliyi dirçəldir. Ona elə gəlir, sanki, uzaq illərdən keçib geri qayıtmışdır. Əlləri, özü-özlüyündə qanad kimi göyə qalxır və rezin şar başı

üstündən səbətə sarı uçar. Gedib çatmadı. Hesablama ona o qədər dəqiq görünmüşdü ki, o, yerə düşən topu görəndə təəccüblə gözlərini döyür və bir saniyəliyə ağına belə fikir gəlir ki, bəlkə, top tora toxunmadan həlqənin içindən keçib?

– Ey, mən hansı komandadan oynayıram?

Qısa səssiz çaxnaşma və iki oğlan uşağı ona komanda verir. Dörd nəfərə qarşı üç nəfər. Dovşan lap əvvəldən səbətin on futluğundan faydasız mövqə tutsa da, bu, hər halda, düz deyil. Heç kim hesabı aparmağa çalışmır. Qəmgin sükut onu əsəbiləşdirir. Uşaqlar bir-birlərinə təkhecalı iradlar deyirlər, ancaq ona heç kim bir söz belə deməyə ürək eləmir. O, oyunun qızgın çağında uşaqların onun ayaqları altında necə topladıqlarını, qızıxdıqlarını, hirsələndiklərini, ona badalaq gəlməyə çalışdıqlarını, ancaq hələ də dillərini dişləri arxasında saxladıklarını hiss edir. Onun belə hörmətə ehtiyacı yoxdur, uşaqlara demək istəyir: mənim böyük olmağım boş şeydir, bu heç bir rol oynamır. On dəqiqədən sonra partnyorlarından biri rəqiblərin tərəfinə keçir və indi Dovşan Enqstrom ikinci oğlanla beş nəfərə qarşı ikilikdə qalır. Bu oğlan hələ balacadır, ancaq artıq utancaqdır, özünə arxayın deyil, ancaq ayaqdan yüngüldür - altılığın ən yaxşısıdır; qaslarının üstünə necə çəkilmiş yaşıl qotazlı toxunma papağı ona axmaq görkəm verir. O, anadangəlmə istedadlıdır, tapındır. Təkcə onun necə hərəkət elədiyinə baxmağına dəyər - sanki, ayaqları yerə dəymir, göylə uçar. Əgər bəxti gətirsə, bir vaxtlar əla idmançı, məktəb çempionu olacaq. Bu, Dovşana tanışdır. Tədrisən pillədən–pilləyə ən yuxarıya qalxırsan, hamsı «ura» qışqırır, tər gözlərini kor eləyir, səs–küy və qışqırıqlar dalğası səni göyün ənginliklərinə qaldırır, sonra oyundan çıxırsan - əvvəl–əvvəl hələ unudulmursan, ancaq, hər halda, sən oyundan çıxıbsan və halın yaxşı, sərin, sən azadsan. Sən oyundan çıxıbsan, sanki, buxarlanıbsan və hey yüksəklərə qalxaraq bu uşaqlar üçün böyüklər dünyasının, sadəcə olaraq, hansısa hissəsi, şəhərdə həmişə onların başı üzərində asılan səmanın bir hissəsi olubsan. Uşaqlar onu unutmayıblar, lap pisi budur ki, - uşaqlar onun haqqında, sadəcə olaraq, heç vaxt heç nə eşitməyiblər. Bununla belə Dovşan bir vaxtlar bu dairənin məşhur adamı idi, o, orta məktəbin aşağı siniflərində B liqasının komanda yarışlarında rekord vurmuşdu, buraxılış sinfində özü bu rekordu təzələmişdi və bu sonuncu rekord yalnız dörd ildən sonra, yeni dörd il bundan əvvəl təzələnmişdi.

O, topu tora bir əllə, iki əllə, bir əllə aşağıdan, yerində duraraq, dönərək, tullanaraq iki əlilə sinəsindən atır. Top yumşaq və ehmalca irəli uçar. O, xoşbəxtdir ki, əllərində hələ də güc yaşayır. Hiss eləyir ki, uzun–uzadı məyusluğu özündən silkib atır. Ancaq bədəni ağırlaşır və onda təngənəfəslik başlayır. O, təntiyyir və bu, onu əsəbiləşdirir. Beşlik ah–uf edib ləngiməyə başlayır və onların bilmədən yerə yıxdıqları hansısa oğlan uşağı qalxıb çirklənmiş fizionomiya ilə axsaya–axsaya çıxıb gedir. Dovşan həvəslə təslim olur.

– Yaxşı. Qoca getdi. Üç dəfə ura, - deyir və qotazlı partnyoruna tərəf dönərək əlavə edir: - Di hələlik, as.

O, başqalarının pərt halda necə hirsələndiklərindən sonra hələ uzun müddət təmənnəsiz heyranlıqla gözünü ondan çəkməyən bu oğlana minnətdardır. Öz–özünə yetişmiş talantlı adamlar nəyin necə olduğunu

bilirlər. Dovşan bükülmüş pencəyini götürüb onu əlində eynən məktub kimi tutaraq qaçır. Yük platforması boyunca çürümüş taxta təknəli baxımsız süni buz fabrikinin, zibil yeşiklərinin, qarajların, çəpərlərin, məftildən olan keçənlik ölür rənglərin dolaşığı yanından. Martdır. Hər şey təzədən başlayır. Dovşan məhəbbətdən şəffaflaşmış acı təhər havada nəşə yeni bir şeyin vədini duyur və köynəyinin qabarmış cibindən siqaret çıxarıb addımlarını yavaşıtmadan onu kiminsə açıq iri zibil qabına tulazlayır. O, özündən çox razıdır; üst dodağı dişlərini göstərərək yuxarı dartılır. İri zəms çəkmələri döngədəki zibil qalaqlarını küt səslə danqıldadır.

O qaçır. Yol ayrıcında başqa küçəyə döndür. Bu, böyüklüyünə görə beşinci olan Pensilvaniya ştatında Bruer şəhəri kənarındakı Maunt Cac qəsəbəsidəki Uilber-stritdir. Böyük evlər qrupunun - rəngli şüşə qapılı və gil naxışlı dibçəklər qoyulmuş pəncərəli kərpicdən və sementdən olan qalaların yanından. Daha yarım küçə yuxarıda, otuzuncu illər birnəfəsə salınmış yaşayış rayonunun yanından, cüt-cüt kiçik taxta evlər pilləkənlərlə yamacın ətəklərinə dırmaşır. Onlardan hər birinin qonşusu üzərində ucaldığı altı futa qədər hündürlüyü olan sahə hansısa vəhşi heyvanın gözləri kimi bir-birindən aralı yerləşmiş və qan rəngindən peyin rənginə kimi nazik, ensiz taxtanın hər cür caları ilə üz çəkilmiş bir cüt solğun rəngli pəncərə tutulmuşdur. Rəngi qopub tökülmüş fəsadlar bir vaxtlar ağ olub. Elə burada hər birinin iki giriş qapısı olmaqla on beş üçmərtəbəli ev səpələnmişdir. Yeddinci qapı onunkudur. Taxta pilləkənin rəngi gedib, pilləkənin altında içindən unudulmuş oyuncaq, plasmas kloun görünən zibil yığını var. Bu oyuncaq orada bütün qışı atılıb qalıb, ancaq Dovşan fikirləşmişdi ki, nəhayət, hansısa uşaq onun dalınca gələcək.

O, tənəffüs halda yarıqaranlıq dəhlizdə dayanır. Burada hətta gündüz də tozlu lampa yanır. Qəhvəyi qızdırıcının üzərində üç boş dəmir poçt qutusu asılıb. Dəhlizin digər tərəfində bir mərtəbə aşağıda yaşayan qonşunun bağlı qapısı incik halda baxır. Evdən həmişə nəyinsə iyi gəlir, ancaq Dovşan heç cür müəyyən eləyə bilmir ki, məhz nəyin - ya suda bişmiş kələmin, ya buxar istiliyinin pəslə nəfəsinin, ya da, sadəcə olaraq, divarda çürüyən hansısa yumşaq nəsnənin. O lap yuxarı, öz mənzilinə qalxır.

Qapı bağlıdır. O, qılıfa xırda açarı salır və əlləri alışmadığı gərginlikdən titrəyir. Metal ətərpədicisi səs verir. Qapını açıb görür ki, arvadı əlində «köhnədəbli» kokteyl stəkanı kreslodə oturub və səsini azaldıb televizora baxır.

– Sən buradasan, - Dovşan deyir. - Qapını niyə bağlamısan?

Qadın televizorun qabağında uzun müddət oturmaqdan qızarmış, şübhəli baxışlarla ona baxır.

– Özü örtüldü.

– Özü örtüldü, - Dovşan təkrar eləyir, ancaq əyilir və onun hamar alnından öpür. O miniatürdü, dərisi zeytun kimi, yaşıl, elə tarımdır ki, sanki, daxilində nəşə şişərək var gücü ilə onun kiçik bədənini uzatmağa cəhd göstərir. Dovşana elə gəlir ki, o hələ dünən qəşəng idi. Cəhənglərində iki xırda qırıq Dovşanı xəsis eləməkdən ötrü kifayət elədi; saçları o qədər seyrəlib ki, hər vaxt onun altındakı kəllə sümüyü Dovşanın gözləri önündə canlanır. Qocalmanın bu cüzi əlamətləri lap yaxınlarda peyda olub, buna görə də

çox mümkündür ki, sabah onlar yox olacaq və Cenis yenə onun sevdiyi qız olacaq? Dovşan çalışır onu zarafatla bu vəziyyətə qaytarsın.

– Nədən qorxursan? Səncə, bu qapıdan kim girə bilər? Eroll Flinn?

Qadın cavab vermir. Dovşan səliqəylə pencəyini qatlayır, divar şkafına tərəf gedir və məftil paltarasanı götürür. Divar şkafı qonaq otağına baxır və onun qapısı yalnız yarıyacan açılır, ona görə ki, televizor düz onun qabağındadır. Dovşan çalışır qapının o biri tərəfində razetkaya salınmış naqilə toxunmasın. Bir dəfə hamiləlikdən və sərxoşluqdan lap yöndəmsizləşmiş Cenisin ayağı naqilə dolaşdı və yüz qırx doqquz dollarlıq televizoru, az qala, döşəməyə salacaqdı. Xoşbəxtlikdən Dovşan məhz televizorun naqildən asılı qaldığı, Cenisin isə panik qorxu tutmasında hələ ayağını titrək halda yelləməyə macal tapmadığı anda çata bilmişdi: Cenis niyə belə oldu? O nədən qorxur? Dovşan özünəməxsus səliqə ilə cəld hərəkətlə çiyinliyi pencəyə keçirir və uzun əllərini uzadıb onu özünün digər paltarlarının yanından bəzəkli boruya asır. Bəlkə, firmanın emblemini ilgəkdən qopatsın? Yox, - sabah yenə bu kostyumu geyəcək. Bu mövsüm üçün çox isti olan tünd göy rənglini saymasa, onun cəmi iki kostyumu var. O, qapını sıxır, qapı cıqılğı ilə bağlanır, ancaq dərhal yenidən iki düym qədər açılır. Görürsən – qıfılı açanda əllərinin qocalar kimi əsməsi azmış kimi bu yandan da Cenis oturub bu cırıltıya qulaq asır.

– Sən buradasansa, bəs avtomobil haradadır? Küçədə yoxdu, - Dovşan dönüb soruşur.

– Anamgilin evinin yanındadı. Çəkil, mane olursan.

– Anangilin evinin yanında? Allah bilir nə məsələdir. Bundan yaxşı yer tapmadın?

– Nə olub orada?

– Harada orada? - Dovşan ekranın qarşısını kəsməmək üçün kənara çəkilir.

Cenis Darlenin Paris gülsatan qadını, Kebbinin polismeni, bu ucaboy gülümsəyən oğlanınsa romantik qəhrəmanı oynadıqları «Mışketerlər» ayamalı uşaq qrupunun musiqi nömrəsini necə ifa etməsinə baxır. O, Darlen, Kebbi və Karen (polismen Kebbinin küçəni keçməyə kömək elədiyi qoca fransız qadın kostyumunda) rəqs edirlər.

Sonra «Tutsi» şokoladının beş diliminin kağızından çıxıb beş hərfə: «T-u-t-s-i»-yə çevrildiyi reklam verilişi gedir. Onlar da rəqs edir və oxuyurlar. Onlar elə oxuya-oxuya da təzədən öz kağızlarına girirlər. Kağız divardan olan kimi əks-səda verir. Bax bir, it balası, necə fikirləşib. O, bunu artıq yüz dəfə görüb, ancaq bu dəfə ürəyi bulanmaba başlayır. Ürəyi hələ də çırpınır, boğazı quruyub.

– Harri, siqaretin yoxdu? - Cenis soruşur. - Mənimki qurtarıb.

– Nə? Evə gələndə bütün qutunu zibil yepşiyinə atdım. Tərgidirəm - başa düşür ki, ürəyi belə bulanan vaxt kimsə siqaret çəkmək haqda düşünə bilər.

Nəhayət, Cenis ona baxır.

– Zibil qutusuna atdın. Əntiqədir. Sən içmirsən, indi də siqareti tərgitdin. Bu nədir, müqəddəs olmağa hazırlaşırısan?

– S-s-s

Böyük Mışketer Cimmi görünür - qara dəyirmi qulaqlı yekə kişi. Dovşan onu diqqətlə süzür, ona hörməti var və ondan öz işi üçün nəşə faydalı bir şey götürməyə ümid eləyir - o, Bruer mağazalarında tək-cə ucuz mətbəx avadanlıqlarını nümayiş etdirir. Artıq bir aydır ki, bu işlə məşğuldur. Cimmi gitaranı dıngıldadaraq bizə: «Məsəllər, məsəllər, onlar necə də doğrudur, - oxuyur, məsəllər bizə nə etmək lazım olduğunu deyir, məsəllər bizim hamımıza yaxşı «Mışketer» olmağa kömək eləyir».

Cimmi gitarasını və təbəssümünü yığışdırıb ekrandan asır: «Bir vaxtlar bir müdrik qoca yunan - özünü dərk elə - deyib. Bu nə deməkdir, əziz oğlanlar və qızlar? O deməkdir ki, özünüz kimi olun. Calli, Conni, yaxud Fred kimi olmağa can atmayın, özünüz kimi qalın. Allah istəmir ki, ağac - şələlə, çiçək isə daş olsun. Allah hər birinizə öz xüsusi istedadınızı verib. Cənib və Dovşan adət eləmədikləri qaydada kiridilər. Onlar ikisi də dindardırlar. Allah adı gələndə onları günahkarlıq hissləri bürüyür. «Allah istəyir ki, bəziləri alim olsun, başqaları rəsam, üçüncülər yangınsöndürən, həkim, yaxud da akrobat. Və hər birimizə bu *məqsəd* üçün vacib olan xüsusi istedad verir, *ancaq bir şərtlə ki, biz onları inkişaf etdirməyə çalışaraq zəhmət çəkəcəyik*. Biz zəhmət çəkməliyik, oğlanlar və qızlar. Beləliklə, özünü dərk elə. Öz istedadını dərk etməyi öyrən, sonra onları inkişaf etdirməyə çalışaraq zəhmət çək. Xoşbəxtliyin yolu belədir». - Cimi dodaqlarını sıxır və göz vurur.

Bu yaxşı idi. Dovşan tryükü təkrar etməyə - dodağını büzməyə, göz vurmağa, öz tamaşaçılarını yığmağa və onlarla birlikdə arxalarında gizlənən naməlum düşmənin - bu naməlum düşmən ya Uolt Disney olsun, ya da Universal Möcüzə - sürtgəclər firması olsun - üstünə yeriməyə çalışır.

Aydındır ki, aldatmadır, ancaq lənət şeytana, kütlənin diqqətini də cəlb etmək lazımdır axı. Hamımız bir kəndirlə bağlanmışıq. Bütün dünya aldatma üstündə qərar tutub. O - bizim iqtisadiyyatımızın əsasıdır. Vitakonomiya - müasir ev təsərrüfatının paroludur. Universal Möcüzə-Sürtgəc vasitəsilə vitaminlərin saxlanması bildirən yeganə sözdür.

Cənib qalxır və son xəbərlər buraxılışı ekrana soxulmağa cəhd göstərən vaxt televizoru söndürür. İşıqlı ulduz yavaş-yavaş öləziyib sönmür.

– Uşaq haradadır? - Dovşan soruşur.

– Anangildə.

– Anangildə? Avtomobil sənin anangildə, uşaq - mənim? Aman allah, sən hər şeyi dolaşdırmağı necə də bacarırsan.

Qadın qalxır və Dovşan hamiləliyin küt, formasız daş parçasını çevirdiyi görüntüdə dəli kimi olur. Onun əynində, qarnında U - vari yarığı olan xüsusi don var. Köynəyinin altından kombinasiasının ağ ayparası gözə dəyir.

– Yorulmuşam.

– Yox bir. Gör nə qədər içibsen? - O, köhnədəbli stəkani göstərir.

– Mən Nelsonu anamgilə gedəndə yolüstü sizə apardım. Anamla şəhərə getməyə hazırlaşırıdım - qadın izah eləməyə çalışır. - Biz onun avtomobilində getdik, mağazaları gəzdik, vitrinlərdə yaz paltarları sərgisinə baxdıq və o özünə satılıb qurtarana yaxın Krolldan elə yaxşı şarf aldı ki. Alabəzək kəşmirdən, şotland malı; onun nazik dili iki sıra cilasız dişləri arasında azıb.

Dovşan qorxur. Cenis pörtən vaxt ona baxmaq olmur. İncik gözləri hədəqəsindən çıxır, alt çənəsi əsir, ağzı axmaq yarığa - yuvaya çevrilir. Onun parıldayan alnında seyrəklik əmələ gələndən bəri Dovşana həmişə elə gəlir ki, Cenis kövrək, tərpənməz olub və indi onun qarşısında bircə yol - daha dərin qırıqlara və daha seyrək saçlara - yol var. Dovşan nisbətən gec evlənib, iyirmi dörd yaşında və o vaxt Cenisin orta məktəbi bitirməsindən iki il keçirdisə də, o hələ xırda, qorxaq döşlü yeniyetmə olaraq qalırdı - o uzandığı vaxtlar döşləri yastı yumşaq təpəciyə çevrilirdi. Nelson toy mərasimindən yeddi ay sonra yepiskopal kilsədə doğuldu. Doğuş uzun, ağır çəkdi və Dovşanın indiki qorxusu o vaxtkı ilə qarışır, nəvazişə çevrilir.

– Bəs sən nə aldın?

– Çimərlik paltarı.

– Çimərlik paltarı? Martda! Of.f.f

Qadın bir anlığa gözlərini yumur, Dovşan alkoqolun yüngül iyindən iyirənir.

– Elə bildim onu alsam, tezliklə əynimə gələcək.

– Sənin nəyin çatmır? Hamilə olmaq başqa qadınların xoşuna gəlir. Axı nəyə görə sən belə qəribəsən? Hə, de, niyə sən belə qəribəsən?

Qadın qonur gözlərini açır, gözləri yaşla dolur, yaş alt kirpiklərinin qıraqlarından yanaqlarına axır, Dovşan isə göz yaşlarına baxır və çox fikirli halda dillənir.

– Ay səni, it oğlu!

Dovşan arvadına yaxınlaşır, onu qucaqlayır, göz yaşlarından istiləmiş nəfəsini duyur, qan sağılmış gözlərinə baxır. O, nəvazişdən, az qala, bayılaraq arvadının buduna sıxılmağa çalışıb diz çökdür, ancaq Cenisin iri qarnı mane olur. Dovşan tamam qalxır və ona yuxarıdan aşağı baxaraq deyir.

– Yaxşı. Deməli, sən çimərlik paltarı aldın.

Qadın dünyadan onun sinəsi və əllərilə ayrılmış halda hərərətlə səslənir:

– Məndən qaçma, Harri. Mən səni sevirəm.

Dovşan heç cür fikirləşməzdi ki, onda belə qızgınlıq qalıb.

– Mən də səni sevirəm. Yaxşı, sonra nə olsun? Sən çimərlik paltarı aldın.

– Qırmızı, - Cenis kədərlə ona sıxılaraq dillənir. Ancaq o, sərxoş olan vaxt bədəni nəse kövrəklik, toxunanda xoşagəlməz boynundakı belə ulduzla və suda çıxarmaq mümkün olan büzməli donla nizamsızlıq yaradır.

Sonra ayaqlarımın venası elə ağrıdı ki, anamla birlikdə Krollun zirzəmisinə endik və sodalı, şokoladlı dondurma götürdük. Onlar hər yanı kafe eləyiblər, indi orada piştaxta yoxdur. Ancaq ayaqlarım yenə elə

ağrıyırdı ki, anam məni evlərinə apardı.

– Yox bir, bilməmişdik, deyəsən, sən yox, onun ayaqları ağrıyır.

– Mən elə bilirdim sən tez qayıdarsan. Harada idin?

– Heç, bir-iki yerdə yubandım. Döngədə oğlan uşaqları ilə basket oynayırdım. Onlar indi qucaqlarını boşaltdılar.

– İstəyirdim yuxuya gedim, ancaq heç cür bacarmadım. Anam dedi ki, mənim yorğun görkəmə var.

– Sənin görkəmin yorğun da olmalıdır. Axı sən müasir evdar qadınsan.

– Hə də, ancaq sən hələ on iki yaşlı oğlan uşağı kimi haradasa veyillənir və oynayırsan.

– **Möcüzə – Sürtgəc firmasının agentlərinin öz mallarını satmalı olduğu xəyalı şəxs – evdar qadınla bağlı zarafatını başa düşmədi. Burada gizlənən ironiyanı, mərhəmət və məhəbbəti anlamadı. Neyniyəsən, səfehdir.**

– Məndən nədə yaxşı olduğunu görmürəm. Burada oturursan və bir yaşında olan körpələr üçün proqram baxırsan.

– Maraqlıdır, görəsən, bu yaxınlarda ona qulaq asmağa mane olmamağımı dişlərini qıcayıb astadan deyən kim idi?

– Eh, Cenis, Cenis - o, köksünü ötürür - Səni əməllə-başlı tumarlamağın vaxtı gəlib çatıb. Çoxdan çatıb.

Cenis ona uzun-uzadı aydın nəzərlərlə baxır. Nəhayət, qərara gəlir:

– Gedim, şam hazırlayım.

Pesmançılıq hissi Dovşanın içini бүrtüyür.

– Maşının dalınca qaçdım, uşağı da gətirərəm.

Yazıq körpə, yəqin, artıq fikirləşir ki, onu tamam atıblar. Yaxşı, sən ananın nə itinin borcuna qalıb ki, mənim işimin yalnız özgə uşaqları ilə əlləşməli olduğunu ağına gətirsin?

Yenə Dovşanın içində hiddət yuxarı qalxır - qadın başa düşür ki, ona işi üçün Cimmi haqqında verilişə baxmaq lazımdır, axı o, Cenisin lənətgəlməmiş «köhnədəbli»sinə stəkanına saldığı qəndi qazanmalıdır.

Qadın çox incik olmasa da, incik halda mətbəxə gedir. Gərək o, əməlli-başlı inciyəydi, ya da heç inciməyəydi - axı Dovşan vur-tut yüzlərlə dəfə elədikləri haqqında danışmışdı. Bəlkə də, minlərlə dəfə. 1956-cı ildən başlayaraq orta hesabla hər üç gündən bir. Bu, nə qədər eləyəcək? Üç yüz. Belə tez-tez? Bu niyə həmişə belə səy tələb eləyir? Neçə ki, evlənməmişdilər onun işi yüngül idi. O vaxtlar işi dərhal alınmışdı. Lap balaca qızcağızdır. Əsəbləri tər sap kimi. Dərisindən təzə pambıq iyi gəlirdi. Onlar işdən sonra Cenisin iş yoldaşının Bruerdəki mənzilinə gədirdilər. Metal çarpayı, gümüş medalyonlu divar kağızı, qərbə açılan pəncərədən çayın sahilində iri qaz anbarları görünürdü. Həmin vaxtlar ikisi də Krollun universitetində işləyirdi. Cenis üstündə «Cen» toxunmuş xırda cibli ağ xalıda nabat və qoz satmışdı, o isə bir mərtəbə yuxarıda doqquzdən beşəcən qarşılaşdırma çərçivələrini söküb-yığaraq yumşaq kresloları və taxta jurnal

mizlərini daşıyırdı. Qablaşdırma yonqarlarından burnu və gözləri qıcıqlanırdı. Liftin arxasından zibil vedrəsinin çirkli qara yarım dairəsi, əyri mismarlar səpilmiş döşəmə, qara ovucclar, bu pedik Çendler isə mebeli bulamamaqdan ötrü hər saat əlləri yumağa məcbur edir. «Lava» sabunu. Boz köpük. Çəkicdən və lingdən əli sarı qabarlar bağlamışdı. 5.30-da iyrənc iş günü qurtarırdı və onlar alıcılar keçməsin deyə köndələninə zəncir çəkilməmiş çıxışda görüşürdülər. İkiqat qapı arasında yaşıl şüşədən qoyulmuş susma kamerası; yaxında, dayaz yan vitrinlərdə lələkli şlyapa qoymuş və çəhrayı mirvari boyunbağılı bədənsiz başlar vidalaşma qeybətlərinə qulaq asırdılar. Krollun bütün işçiləri univermağa nifrət edirdilər, ancaq yavaş-yavaş gedirdilər, eynən üzürdülər. Cenislə Dovşan bu solğun işıqlandırılmış yaşıl döşəməli qapıarası kamerada sanki, su altında görüşürdülər. Onlar qapının zəncir vurulmamış yeganə layını itələyərək işığa çıxırdılar və hara gedəcəkləri barədə heç vaxt, heç nə demədən zərif-zərif bir-birlərinin əlindən tutaraq gümüş medalyonlara doğru addımlayırdılar, işdən qayıdan avtomobillərin axınına qarşı sakitcə hərəkət eləyirdilər və axşam işığının pəncərədən axan üfüqi şəfəqləri altında məhəbbətə təslim olurdular. Cenis onun baxışlarından utanırdı. Məcbur eləyirdi gözlərini yumsun. Ev çəkmələri kimi yumşaq şey onun qarşısında açılırdı. Sonra onlar sonuncu xətti keçib itirilmiş kimi bu yad yataqda uzanıb qalırdılar. Medalyonların gümüşü və sönən qızılı gün.

Mətbəx-qonaq otağının arxasında dar yuvadır. Beş il əvvəl ultramüasir olan maşınlar arasında sıx keçid. Cenis nəşə metal bir şeyi - qazanı, ya parçı əlindən salır.

– Çalış özünü yandırma! - Dovşan qışqırır.

– Sən hələ buradasan? - o cavab verir.

Dovşan divar şkaflına yanaşır və indicə səlqiylə asdığı pəncəyini çıxarır. Əslində o, burada səlqi-qəhvəni gözləyən yeganə adamdır. Otaq başdan-başa tör-töküntüdür. Dibiində tündülmüş çöküntü olan «Könlədəbli» stəkan; siqaret kötökləri ilə dolu külqabı indicə kreslonun qolundan yerə düşəcək; qırıq-qırıq olmuş xalça, yapışqanlı köhnə qəzetlərin yəndəmsiz düzülmüş qutusu; hər yana atılmış sınıq-salxaq oyuncaqlar - gəlincik ayağı, əyilmiş karton qırığı; istilik batareyası altında toz qalağı. Onun kürəyində sonsuz ümitsiz xaos sıx torla uzanır. O, əvvəlcə hara - avtomobilinmi, uşağınımı dalınca getmək lazım gəldiyini həll eləməyə çalışır. Ən çox oğlunu görmək istəyir. Missis Springerin yanınacan yaxındır. Bəlkə, pəncərədən baxır, onu görüb Cenisin necə yorğun göründüyünü deməkdən ötrü çıxar. *Maraqlıdır, kim səninlə mağazaları ayaqdan salıb yorulmaz, zavalı. Simic. Piyli ifritə, qaraçı qarısı.* Əgər Dovşan uşaqla gəlsə, ola bilsin o susar. Oğlu ilə piyada gəzişmək fikri Dovşanın xoşuna gəlir. Nelson iki yaş yarımliqdir, o kavalerist kimi yeriyyir. Sönən günün işığında onlar ağacların altı ilə gedəcəklər və birdən bu hayandan çıxdı - atanın maşını səkinin yanında dayanıb. Ancaq buna çox vaxt gedəcək - anası bu Cenisin necə vecəyaramaz olduğunu eyhamla danışmağa başlayacaq. Belə söhbətlər onu həmişə əsəbiləşdirib, çox ola bilər ki, anası, sadəcə olaraq, onu sancmaq istəyib, ancaq Dovşan onun sözlərinə yüngülcə yanaşmağı bacarmırdı, o, həddindən artıq ixtiyar sahibidir, hər halda, ona münasibətdə yaxşısı budur əvvəlcə maşının

dalınca getsin, uşağın dalınca sonra da getmək olar. Ancaq nəyə o, belə istəmir, istəmir, vəssalam. Daha çox başını itirir və bu dolaşılıqdan ürəyi bulanmağa başlayır.

– Əzizim, bir qutu da siqaret götür, yaxşı? – Cənib mətbəxdən adi təmkinli səslə qışqırır. Deməli, onu bağışlayıblar və hər şey necə var elə də qalır.

Dovşan özünün dəhlizin girəcəyindəki ağ qapıya düşən yaşıltəhər kölgəsinə baxaraq donub qalır; hiss eləyir ki, tələyə düşüb. Şübhə yoxdur. O, evdən çıxır.

Küçə qaralmağa başlayır və sərindir. Norveç ağcaqayınlarının təzətər tumurcuqları yapışqan qoxusu verir. Uilber–strit boyunca mehmanxanaların enli pəncərələrində televizorların gümüşü ekranlarının arxasında sanki, mağazanın dərinliyindəki işıqlar kimi mətbəxdə lampalardan yumşaq işıq gəlir. Dovşan yamacla aşağı gedir. Gün batır. Dovşan materiyanın quruluşunu yüngülcə də olsa, duymaqdan ötrü hərdənbir ağacların kələ–kötür qabığına və canlı çəpərin quru budaqlarına toxunur. Uilber–stritin Potter–avenyu ilə kəsişdiyi tində toran işıqda poçt qutusu öz beton dirəyinə söykənib. İki ləçəkli küçə göstəricisi, axşam səması fonunda izolyatorlu telefon dirəyinin pəzəoxşar gövdəsi yanğınsöndürmə hidrantının qızılı kolu – bütöv bir cəmənlidir. O, bir vaxtlar dirəklərə dırmaşmağı sevirdi. Dostunun çiyinə çıxırsan, əllərlə tirdən yapışana qədər, yuxarı dartınır və dırmaşırsan, pilləkəndəki kimi naqillərin necə oxuduqlarının eşidildiyi yerə qədər qalxırsan. Tükürpədicə qorxunc yeksənəq pıçıltı. O, həmişə yıxılmaq, bərk tiri əlindən buraxmaq, bütün kürəyi ilə boşluğu duymaq istəyib – sən yıxılan vaxt o, ayaqlarından yapışar və aşağıdan yuxarı onurğa sütunu boyu sürüşər. O, nəhayət, tirə qədər çatdıqda tikanlardan ovuclarının necə yandığını hiss etməsini xatırlayır.

Tellərin uğultusunu dinləyir və sanki, adamların bir–birinə nə dediklərini bildiyini, böyüklərin sirlərinə nüfuz etdiyini təsəvvür edərək necə oturduğunu xatırlayır. İzolyatorlar – bütün küləklərə açıq olan yuvada nəhəng göy yumurtadır.

O, Potter–avenyu boyunca gedir. Lal yüksəklikdən açılmış ağcaqayınlar canlı zirvələrini deşib keçirlər. Dovşan növbəti tində, süni buz fabrikindən axar suyun hıçqırtı ilə kanalizasiya borularına sorulduğu və küçənin əks tərəfində yenidən üzə çıxdığı yerdə yolu keçir. Dayaz yatağı əvvəllər lent kimi uzanan yaşıl lil basmış xəndək boyu gedir.

Əgər ayağını üstünə bassan, onlar ayağının altında qalıb səni sürüşdürür və çəkmələrini isladır. Bir dəfə o, xəndəyə düşmüşdü. Hərçənd xatırlaya bilmir ki, ümumiyyətlə, niyə xəndəyin sürüşkən qıraqları ilə gedirmiş. Aha, ibtidai məktəbdən evlərinə gedən qızların – Lotti Benfemen, Marqaret Şolkopf, bəzən isə Cun Kobb və Meri Hoyerin qabağında forslanmaqdan ötrü. Tez–tez Marqaretin burnundan birdən–birə qan açılırdı. Yəqin ki, sağlamlığının kifayət qədər olmadığından. Onun atası əyyaş idi və valideynləri məcbur eləyirdilər ki, o artıq çoxdan heç kimin geyinmədiyi düyməli hündür–daban çəkmələr geysin.

O Kecerayz–stritə, dar, əsas etibarilə yaşlı qadınların işlədikləri kiçik karton fabrikinin səssiz arxa divarı boyunca burulur, çınqıl döşənməmiş döngəyə döndür, topdansatış pivə mağazasının sementli fasadını və

daş, indi divarlarına taxta mismarlanmış qədim fermer evini - qəsəbədə qırmızımtıl qumların iri kobud parçalarından qurulmuş lap köhnə binanı - arxada qoyur. Bir vaxtlar sahibinin, indi Maunt Cadcın yerləşdiyi bütün torpağın yarısını əlində saxladığı bu fermadan indi yalnız əyilmiş sınıq-salxaq çəpərlə dövrələnmiş - qəhvəyi paya və çürük taxta yığını, həyət qalmışdır. Yayda orada ağ, mum kimi yumşaq saplaqlı, ipək kimi toxumu olan süd qabıqlı və sulu tozla örtülmüş sarı hamaşçıçəkləri bitirdi - bu aləqlər yaman sıx bitir.

Köhnə fermer evini «Günəş Işığı» İdman Assosiasiyasından - çirkab suları və arxa həyətlər arasında bu çirkli döngənin sanki, anlaşılmazlıqdan yonulmuş olunduğu, guya, çoxmənzilli şəhər evinin hündür kərpic binasından kiçik boş yer ayırır. Taxta ayaqyolu böyüklüyündə - onu hər qış daş pilləkən üstündə soyuq havadan barı qorumaqdan ötrü qururlar - hansısa qərribə talvar ona qorxulu görkəm verir. Dovşan bir neçə dəfə bu kluba gəlmişdi: Onda yerli-dibli heç bir günəş işığı yoxdur. Birinci mərtəbəni bar tutur, ikinci mərtəbədə yerli qocaların, dərinfikirliliklə arxasında oturduları kart stolları var. Dovşanın düşüncəsində həmişə spirtli içkilər və kart, ağzından pis iy gələn, məyus qoca günahkarla assosiasiya olunur. Daha artıq məyusluq isə bu burada hökm sürən siyasi intriqalar atmosferinin olmasıdır. Onun hay-küylə məktəbdən qovuqlanana qədər yerli siyasi aləmdə müəyyən əlaqələrə malik olan keçmiş basketbol məşqçisi Marti Toteru bu binada yaşamışdı, şaiyələrə görpə, tanınmış nüfuzunu hələ də saxlayır. Dovşan siyasəti sevmir, ancaq haçansa Toteru sevir. Onun üçün anasından sonra Toteru ən böyük avtoritet olmuşdu.

Keçmiş məşqçinin bu yuvada vurnuxması haqda fikir onu bir qədər qorxudur. O, yük maşınının və baxımsız toyuq hininin yanından keçib yoluna davam eləyir. O hey aşağı enir, çünki qərb ətəyi Bruer şəhəri üzərində ağalıq edən Maunt Cadc qəsəbəsi Cadc dağının şərq ətəyində yerləşir. Qəsəbə də, şəhər də dağı cənubdan qurşaqlayan və Filadelfiyaya aparan şosədə birləşsələr də, heç vaxt tam vahid olmurlar, çünki dağ onlar arasında şimaldan cənuba iki mil məsafəsində öz geniş yaşıl darağını qaldırmışdır. Dağda çınqıl karxanası, qəbiristanlıq və yeni yaşayış məhəllələri artır, ancaq müəyyən edilmiş xətlərdən yuxarı qəsəbə oğlanlarının heç cür yiyələnmə bilmədikləri yüzrlə akr meşəlik toxunulmazlıqda qalıb. Mənzərəli serpantinlərdə ikinci sürətlə sürünən avtomobillərin səs-küyü artıq bu kolluqlara da soxulur. Ancaq iynəyarpaqlarının yerə səpildiyi ayaq dəyməyən şam meşəsinin iri sahələrində torpaq səsləri batıraraq sonsuz yaşıl tunellərin altı ilə hey uzaqlara gedir və elə bil ki, səssizlikdən sən daha pis yerə düşürsən. Sonra isə günəş şüası ilə işıqlanmış budaqların özlərinə əziyyət verib örtməyə çalışdıqları talaya, yaxud hansısa cəsur nəhəng sakinin çox yüz illər əvvəl qazdığı uçmuş daş zirzəmiyə çıxaraq, doğrudan da, qorxudan əsməyə başlayırsan, sanki, özge həyatın izi səni cəlb eləyir və təhlükəni özündə gizlədən ağaclar canlanacaq.

Qorxu - boğmaq iqtidarında olmadığın haray zəngi kimi qulaqlarında cingildəyir, güclənir və sən belini bükərək qaçışını yeyinlədirsən, ancaq budur, nəhayət, aydın xırçıltı səsi eşidilir, yaxınlaşan maşının

sürücüsü sürəti dəyişir, şamların gövdələri arxasından signal dirəkləri ağarır. Nəhayət, sən sağ-salamat bərk asfalta çatıb dayanır və fikirləşirsən: yolla piyada aşağı gedəsən, yaxud yolüstü maşından xahiş edəsən ki, «Belveder» mehmanxanasına qədər səni aparsın, orada şokolad alasan və Bruerin aşağılara xalı kimi sərilmiş, ağacın, dənizin, hətta qırmızı kərpicin dünyanın başqa heç bir şəhərindəki rəngə oxşamayan, ancaq ətraf uşaqları üçün, ümumiyyətlə, bütün şəhərlərin yeganə rəngi olan gil qabların cəhrayı-qırmızı rəngli mənzərələrinə baxasan.

Cadec dağı qəsəbəyə toranlıqı erkən gətirir. İndi cəmicümlətanı yeddiyə işləyir, yazın gün bərabərliyi ərəfəsidir, ancaq üstü tol çəkilməmiş fabrikin və yamacın ədəkləri ilə küçənin diaqonalı boyunca səpələnmiş bütün evlər artıq dağdan şərq tərəfə çöl-cəməni basmış mavi kölgədə görünməz olmuşdular batmışdılar. Kölgənin kənarlarında ikiqat cərgədə dayanmış rançoların böyük pəncərələrində batan günəş qızdırır. Evlərdən dəniz çəkilməsi bənzər səpin gözləyən, çəpərə alınmış qəhvəyi torpağa və qolf oyunu üçün sahəyə kimi - əgər qumlu sahələrin sarı ləkələri olmasa idi, onları uzaqdan geniş uzun otlaqlar kimi qəbul etmək olardı. Günəş işığının dağlası, lampa kimi bir-birinin dalınca bu pəncərələrin hamısını söndürür, sonra isə vadinin o biri tərəfi ilə yamacın qərb ədəklərinə tərəf yuxarı sürüşür və orada hələ uzun müddət vüqarlı axşam işığı ilə parıldayır. Dovşan bu geniş perspektivin açıldığı döngənin sonunda addımlarını ləngidir. O bir vaxtlar burada qolf oyunçularına top və klyuşka gətirirdi.

O, pərt halda səbirsizlikdən əzab çəkərək, boğulmuş kimi çevrilir və iyirmi il yaşadığı Cekson-rouddla sola gedir. Valideynləri küncdəki ikimənzilli kərpic evdə yaşayırlar, ancaq künc hissə onlara yox, Enqstromun acığına hələ bir xırda yan həyətdə də malik olan qonşuları Bolcerlərə məxsusdur. *Bu Bolcerlərin pəncərəsi bütün işığı alır, biz isə bu deşiyə sıxılıb, burada otururuq.*

Dovşan otların üstü ilə səssizcə doğma evlərinə yaxınlaşır, zirinc kollarının və uşaqlar küçəyə qaçmasınlar deyərək tarım çəkilməmiş alçaq çəpərin üstündən atılır. O, iki sement yolun arasındakı, iki kərpic divar boyu - birinin arxasında bir vaxtlar o, digərinin arxasında isə Zimlər ailəsi yaşamışdı - qazonla oğrun-oğrun gedir. Zob xəstəliyindən bərəlmiş, domba gözlü, göyümtül əprimiş dərilili idbar missis Zim bütün günü yaşına görə olmazın dərəcədə göyçək beş yaşlı qızı Kerolini danlayırdı. Mister Zim kürən və qalındodaq idi, Kerolində isə köklüklə arıqlıq, qırmızı və göy rənglər, sağlamlıq və xəyalpərvərlik bir-birinə zəruri proporsiyada qarışmışdı; onun yaşına uyğun olmayan erkən gözəlliyi, sanki, burada deyil, haradasa Fransada, İranda, yaxud cənnətdə çiçəklənmişdi. Bunu hətta cəmi altı yaş böyük olan və xırda qızlara, ümumiyyətlə, fikir verməyən Harri də duymuşdu. Missis Zim bütün günü qızı danlayırdı, mister Zim işdən evə gələn vaxt isə onlar saatlarla bir-birlərinin üstünə qışqırırdılar. Ondan başlanırdı ki, mister Zim qızın tərəfini saxlayırdı, sonra qonşular köhnə yaraların sanki, gecə uzaq ölkələrin gülləri kimi necə açıldığını eşidirdilər. Bəzən anası deyirdi ki, mister missisi öldürəcək, bəzən də deyirdi ki, qız ikisini də yatdıqları yerdə öldürəcək. Kerolin, doğrudan da, necəsə etinasız idi; o, məktəbə yola düşərkən heç vaxt ürəkşəkili üzündə təbəssüm olmadan çıxmazdı və küçə ilə elə görkəmdə addımlayırdı, sanki, bütün dünya onundur,

hərçənd Enqstromlar səhər yeməyi vaxtı onun anasının növbəti isterika salmasını indicə eşitmişdilər - mətbəx pəncərələri bir-birindən altı futdan çox uzaqda deyildilər. *Bu bədbəxt necə dözüür? Əgər Kerolin və anası barışmasalar, bir gün onlar səhər yeməyi vaxtı öz çörəkverənləri və müdafiəçiləri olmadan oyanacaqlar - yaxud oyananda görəcəklər o yoxdur.* Ancaq anasının öncədən heç vaxt həyata keçmirdi. Zimlər -gedəndə Kerolin birlikdə getdilər - öz faytonlarını sürüb gedirdilər, mebellərinin bir hissəsi isə muzdlu yük maşınının yanında səkidə hələ də dayanmadı. Mister Zimə Klivlenddə, Ohayo ştatında təzə iş vermişdilər. Zavallılar, heç kimin onlara yazığı gəlmir. Ancaq tezliklə gəldi. Evin onlara çatan yarısını dindar metodistlərin yaşlı cütlüyünə satmışdılar və qoca dindar onlarla Enqstromlar arasındakı qazonu biçməkdən imtina etdi. Mister Zim yağışda da, - quru havada da uik-enddə həyətdə işləyirdi, *sanki, bu, onun həyatda mənim qətiyyəni təəcüblənmədiyim yeganə sevinci idi* - həmişə qazonu biçirdi. Qoca metodist ancaq öz tərəfini biçirdi - qazonbiçənlə bir dəfə keçirdi, sonra qazonbiçəni öz yolu ilə dal-dala itələyirdi, hərçənd bunun əvəzində onu belə axmaq görkəmdə qoymayıb, qazonun ikinci hissəsini də biçə bilərdi. *Qoca sərsəmin təkərlərinin yolla özündənrazı taqqıltısını eşitdiyim vaxt təzyiqim qalxır və qulaqlarım güyüldəməyə başlayır.* Anası bir yay Dovşana və ərinə qazonun onlara aid yarısını biçməyi qadağan elədi və o kölgə basmış bu zolaqda sıx otlar, buğdaya oxşayan hansısa bitki, hətta bir neçə qızılsəbət kolu bitmişdi, nəhayət, avqustda şəhər idarəsinin məmuru peyda oldu və dedi ki, çox təəssüflənir, ancaq bələdiyyə şurasının qərarına uyğun olaraq otu biçməlidirlər. Onunla qapının ağzında qarşılaşan Harri cavab verdi: «Hə, hə, əlbəttə», birdən arxasında anası peyda oldu və soruşdu ki, söhbət nədən gedir. Bu, onun ləkləridir. O qoymaz ki, kolu korlasınlar. Dovşan anasına görə çox utandı. Məmur qadına baxdı, yan cibindən yağlovça kitabça çıxartdı və qərarı ona göstərdi. Anası hey deyirdi ki, onun ləkləridir. Belə olduqda məmur ona cərimənin məbləğini bildirdi və doqqazdan düşdü.

Şənbə günü anası ayın-oyun almağa Bruerə getdiyi vaxt atası qarajdan cini çıxartdı və bütün aləqləri kəsdi; Harri isə qazonbiçəni səliqəli olana qədər kövşənlə irəli-geri apardı qazonun onlara aid yarısı metodistinki kimi - hərçənd bir azca çopur idi - Harri özünü günahkar bilirdi və anası gələn vaxt valideynləri arasında söz-söhbət olacağını qorxu içərisində gözləyirdi. Onların səs-küyü Harrini dəhşətə gətirdi; sifətləri incikliklə əyilən və dillərindən pis sözlər çıxan vaxt Harriyə elə gəldi ki, onun qarşısına şüşə qoyublar və o, nəfəs ala bilmir: gücü onu tərk edirdi və o, evin uzaq küncündə gizlənməli olurdu. Ancaq bu dəfə səs-küy olmadı. Atası göz vuraraq onu, sadəcə, yalan danışmağı ilə sarsıtmışdı, heyrəti bundan ikiqat gücləndi. Dedi ki, metodist axır ki, dözmədi və qazonu biçdi. Anası inandı, ancaq qətiyyəni sevinmədi; günün qalanını və əlavə olaraq bütün həftəni hey deyirdi ki, qoca qorxağa qarşı iddia qaldırmaq lazımdır. Anası tədricən elə fikirləşməyə başlamışdı ki, sanki, bu, doğrudan da, onun ləkidir. Bir sement yoldan digərinə qədər qazonun eni bir futdan azca çox idi. Harriyə elə gəlirdi ki, onun üstü ilə gəzmək divarın üstü ilə gəzmək qədər təhlükəlidir.

O, geri qayıdır, dabanını taqqıldatmağa çalışaraq mətbəxin işıqlandırılmış pəncərəsinə kimi gedir,

ayağını sementin üstünə qoyur və barmaqlarının ucunda qalxaraq bərk işıqlandırılmış küncə baxır. O, hündür stulda özünü görür və bir anlığa onun varlığını qərribə qısqanclıq бүrtüyür, dərhal da keçib gedir. Bu, onun oğludur. Oğlan uşağının qısa boynu mətbəxdəki təmizlikdən parıldayan digər nəsnelər-boşqablar, fincanlar, parıldayan şəbəkəli klyonka ilə bəzədilmiş piştaxtalarda peçenye üçün xromlanmış dəstəklər və alüminium formaları kimi parıldayır. Anası stolun üstündən əylərək buğlanan lobyə dolu qaşığı tutmuş kök əllərini qatlayan vaxt, eynəyi parıldayır. Onun üzündə uşağın dalınca heç kimin gəlmədiyindən keçirməli olduğu həyəcədən əsər-əlamət belə yoxdur, əksinə uzanmış sifəti də, sanki, dimdik kimi yonulmuş burnu da bircə istəyi ifadə edir - uşağı yedirtmək. Ağzından ağ qırıqlar qaçır. Onlar bir-birlərindən təbəssümlə aralanırlar - deyəsən, Nelson ağzını açdı və lobyanı götürdü. Stol arxasında oturanlar hey tərifləyirlər - atasının boğulmuş birhəcalı iradları, bacısının şiddətli nidaları - hər iki səs nəşə zəif əşidilir. Dovşan sözləri ayırd eləyə bilmir, çünki şüşə və başındakı qanın səsi-küyü bu səsləri batırır. Atasını indicə işdən gəlib, əynində mürəkkəb bulaşmış göy köynək var və üzündən nəvəsinin ünvanına olan tərif ifadələri çəkilən vaxt o, qoca-ağsaç və yorğun görünür. Boynu sanki, sallanan qaytan düyünüdür. Keçən il qoydurduğu təzə dişləri sifətini hansısa an bircə düym qədər qısaldaraq dəyişdirib. Cümə günü münasibətilə qızılı-qara paltarlı Miriam fikri dağınıq halda boşqabda qurdalanaraq dolu qaşığı uşağı sarı uzadır; onun zərif bilərzikli əli bu mənzərəyə nəşə barbarlıq cizgisi gətirir. O, çox möhkəm boyanır, on doqquz yaşlı qız yaşıl göz qapağı olmadan da pis deyil. Dişləri donbadır, buna görə də çalışır gülümsəməsin. Nelsonun bərk işıqlandırılmış boynu üzərindəki iri, qıvrım saçlı başı əyilir, çəhrayı rəngli qısa əlləri qaşığı bibisinin əlindən almağa cəhd eləyərək inamsız halda ona tərəf əyilir. Babasının sifəti gülməkdən əyilib gedir. Mimin üst dodağı azca yuxarı qalxır, təbəssümü qəsdən dərin mənə almış minasını sındırır və onun içindən Dovşanın velosiped rəmasında gəzdirdiyi qızcığaz baxır, onlar Maunt Cadcın sərt küçələri ilə üzəşəğı getdikləri vaxt qızın küləkdən yellənən saçları Harrinin üzünü qıdıqlayırdı. Qız qaşığı Nelsona verir, o dərhal qaşığı yerə salıb qışqırır: «Dağıldım! Dağıldım!» Dovşan bunu əşidir: aydındır, körpə «dağıtdım» demək istəyir. Mimi və atası gülürlər və uşağı nəşə deyirlər, anası isə dodaqlarını hirsə bir-birinə sıxaraq öz qaşığını onun ağzına soxur. Onun oğlunu yedirdirlər, bu evdə xoşbəxtlik hökm sürür, daha onun evindəki kimi yox, Dovşan sementin üstü ilə bir addım çəkilərək səssizcə otlu zolaqla geri çəkilir.

İndi o, qəti və tez hərəkət eləyir. Qaranlıqda Cekson roudla daha bir məhəlləni keçir. Cozef-striti çəpəki kəsib keçən daha bir məhəlləni qaçıb keçir, yeriyə-yeriyə digərini də arxada qoyur və nəhayət, görür ki, onun avtomobili küçənin sol tərəfində bütün qaydaları pozaraq hey ona gülümsəyir. O əlilə cibinə toxunur və canına qorxu düşür. Açar yoxdur. Vəssalam. Onun bütün planı bu dəfə fikri dağınıq Cənisin nə oyun çıxardığından asılıdır. O gedərkən ya açar verməyi unudub, ya da onu **yandırma**dan çıxarmağı, ümumiyyətlə, özünə sığışdırmayıb. Dovşan nəyin həqiqətə daha yaxın olduğunu tapmağı səy göstərir, ancaq bacarmır. Cənisi o qədər də tanımır. Dovşan heç vaxt bilmir ki, o nə eləyə bilər, onun ağlına nə gələ bilər. Cənis heç özü də bilmir.

Srpinglerlərin geniş evi qabaq tərəfdən yox, arxadan işıqlandırılıb. Dovşan, birdən əgər qarı qaranlıq qonaq otağında oturub öz fikrini bildirməkdən ötrü onu gözləyərsə, ağacların şirin-şirin ətir saçan kölgəsində gizlənir. O, maşını qabaqdan dolanır; bu Hitler kimi sarı bıqlı qoca Springerin 1957-ci ildə ona min dollara satdığı 55-ci ilin «ford»udur, çünki bu qorxaq əclaf utanırdı - axı maşın alveri eləyir - inanırdı ki, onun qızı Texasda orduda qulluq elədiyi vaxt yüz iyirmi beş dollara aldığı vur-tut 36-cı ilin «byük»inə sahib olan adama ərə gedir. Dovşanı «byük»i səksən dollara tər-təzə təmir elətdirən vaxt ortaya onda olmayan min dolları qoymağa məcbur elədi. Gör necə olur. Nə əkərsən, onu biçərsən. O, sağ qapını açıb qısa tarım qapı yayının səmindən diksinir və başını tez içəri soxur. Allah, sənə şükür. İşıqlandırmanın və şüşəsilənin düyməsi altında açarın yeddi küncü silueti qaralır. Allah bu axmaq qadını salamat eləsin. Dovşan içəri sürüşür, qapını çırpır, elə bağlayır ki, metal metala yüngülcə toxunur. Springerlərin malalanmış evinin fasadı hələ də işıqlanmayıb. Beş dondurma dükanı ona nəyisə xatırladır. Dovşan açarı «yandırma» yazılan yerdən «start»a tərəf döndərir və mühərrik asqırıb işə düşür. Ancaq o, burada olduğunu bildirməməyə çalışaraq ayağını akseleratora çox zəif basır və ilkin yazın soyuq havasında donmuş mühərrik bir andaca söndür. Dovşanın lap ürəyi üzüldür, boğazı quru küləş udmuş kimi qıcıqlanır. Fərz edək ki, o lap çıxacaq, əşi cəhənnəm olsun. Kişi ilə uşağın olmaması şübhəlidir, ancaq axı, demək olar ki, o, uşağın dalınca gedir. Axır ki, məhz belə eləmək məntiqi olardı. Ancaq lap həqiqətə oxşar olsa da, özünü yalanla çətinə salmağa onun həvəsi yoxdu. O, barmaqlarının ucuyla benzin nasosunu azca çəkir və mühərriki təzədən işə salır. Akseleratoru basaraq böyürə baxır, görür ki, Springerlərin qonaq otağında işıq yandı, işləməni buraxır və «ford» səkidən uzaqlaşır.

O, sürəti icazə verilən həddən artıraraq Cozef-striti keçib gedir və «DAYAN» işarəsinə məhəl qoymadan sola döndür. Eyni vaxtda Filadelfiyaya gedən 422 №-li yol olan Mərkəzi yolla iti bucaq altında birləşən Sekson-roudlu aşağı gedir. DAYAN. O, Filadelfiyaya getmək istəmir, ancaq qəsəbənin kənarında elektrik stansiyasının arxasında yol genişlənir və yeganə imkan - Maunt Cadcdan geri qayıtmaq və dağı dolanıb Bruerin və axşam hərəkətinin ən sıx yerinə getmək qalır. O, Brueri, gül dibçəkləri şəhərini daha heç vaxt görmək istəmir. Üç zolaqlı hərəkət şosesi dördzolaqlıya keçir və indi başqa avtomobillə toxunmaqdan qorxmamaq olar - hamısı taxtalar kimi paralel gedir. Dovşan radionu açır. Əvvəlcə, vızıltı səsi gəlir, sonra gözəl zənci xanım oxuyur: «Mahnısız gün qur-taar-mır, mahnısız». Mənəvi təmizlik duyğusu siqaret tələb eləyir, ancaq Dovşan çəkməyi tərgitdiyini xatırlayır və özünü daha təmiz hiss eləyir. O, oturacağı söykənir, sağ əlini oturacağın üstünə qoyur və maşını sol əlilə idarə eləyərək toranlığa bürünmüş avtostradaya şütüyür. Müğənninin boğuc hərəkətli səsi «qarğıdalı sahəsində qıvrılır, violençelin içəli kimi «ot bitən» torpaq şose ətrafında sonsuz olaraq sanki, hansısa qaranlıq quşu kimi əyri-üyrü yol gedir. «Burada heç bir şeydə heç bir məna yoxdur» onun başı «mahnısız ekstazda» sıxılır. Yanmış rezin iyi gəlir, deməli, istilik işə salınıb və o, düyməciyi ortaya qoyur.

«Gizli sevgi», «Payız yarpaqları» və yenə hansısa mahnı adını eşitmədi. Şam musiqisi. Biş-düş

müsiqisi. O, təəssüflə dəvət eləmədiyi mənzərədən üzünü çevirir: Cənib şam yeməyi hazırlayır, tavada nəşə cızıldayır, yəqin, əzmə mal ətidir, üstü su ilə örtülmüş piy hey köpüklənir, buzu ərimiş lobyanın vitaminləri yoxa çıxır. O çalışır nəşə xoş bir şey haqqında fikirləşsin. Təsəvvür eləyir ki, uzaq məsafədən bir əllə topu necə atır, ancaq o dimdik sıldırımında dayanıb, dayanıb altında isə top əlindən çıxan kimi yumbalanacağı uçurumdur. Anası və bacısının onun oğlunu yedirmələrini yenidən gözləri önünə gətirməyə çalışır, ancaq öz fikirlərini geriye döndərərək görür ki, oğlan uşağı ağlayır, alnı qızarıb, geniş açılmış ağzından odlu, isti nəfəs çıxır. Ancaq axı nəşə olmalıdır: süni buz fabrikinin suları xəndəklə axır, daşların ətrafında sarı su fisqırır gedir, lehmələrin qıraqlarındakı sapları yelləderək, yırğalanaraq dairəvi qırçınla ayrılırlar. Yaddaşı qəfildən sönən keçən günün işığında Cənibin özgə yatağındakı titrəyişini bərpa edir. O, bu xatirəni Miriamin köməyi ilə silmək istəyir. Mimi onun velosipedinin rəması üstündə, Mimi qaranlıqda xizəkdə, Dovşan onu Cekson–stritlə yuxarı aparır, kaporlu balaca qızcıgaz gülür, o isə, böyük qardaşıdır, munisipalitet fəhlələrinin xizəkdə sürüşməyə mane olmamaqdan ötrü çəpərin üstündəki qarda bağladığı qırmızı işıqlar, tirlər küçə boyu bərkimiş yoxuşla xizəklərdə fit verərək aşağı, hey aşağı şütüyür.

Harri, tut, məni... - qılgımlar səpələnir - bunlar təhlükəsizlik üçün dağın ətəyinə atılmış şlakdır, xırçıltı sanki, qaranlıqda iri ürəyin döyüntüsüdür. *Harri, gəl bir dəfə də, sonra evə gedərik, düz sözündür. Harri, xahiş eləyirəm, oy, səni necə sevirəm*, balaca Mimi, onun cəmi yeddi yaşı var - çox deyil, əynində tünd kapor var, küçə mum kimi yumşaqdır. Qarsa hey yağır–yağır. Yazıq Cənib, yəqin, indi tamam qorxub, telefonla öz anasına, ya da onun anasına, yenə kiməsə zəng vurur, başa düşür ki, şam yeməyi niyə soyuyur. Qorxunc kütbeyin. Məni bağışla.

O, sürəti artırır. Işıqların artan dolaşığı təhlükəni gizləyir. Onu Filadelfiyaya tərəf itələyir. O, Filadelfiyaya nifrət eləyir. Dünyanın ən çirkli şəhəridir, suyu başdan–başə zəhər, tamı verir. O, Cənuba tərəf getmək istəyir, xəritə ilə aşağı, portağallar, buğlanan çaylar və ayağıyalın qadınlar ölkəsinə. Adama elə gəlir ki, bundan asan nə var - bütün gecəni, bütün şəhəri, bütün günü fitillə, çimərlikdə saxla, ayaqqabılarını çıxart və Meksika körfəzinin sahilində yuxuya get. İdeal gümrah halda, ideal şəkildə düzülmüş ulduzlar altında oyan. Ancaq o, şərq tərəfə - bundan pisi yoxdur - xəstəliklərə, quruma və üfunətə tərəf gedir, bir addım atmamış dərhal kimisə əzdiyin bürkülü, yırtıq olan yerə. Ancaq şose onu öz arxasınca çəkir, göstəricidə isə: POTTSTAUN 2 yazılıb. Az qala, əyləci basacaqdı. Ancaq sonra fikrə getdi.

Əgər o, şərq tərəfə gedirsə, deməli, cənub sağdadır. Və birdən sanki, onun istəyini necəşə yetirirmiş kimi, bütün dünya bunu gözləyirmiş kimi sağ tərəfdən geniş şose peyda olur və dönməzdən əvvəl göstər ki: 100 №-li UEST ÇESTER–UİLMİNQTON YOLU. 100№-li yol - gözəl, bu qısa səslənir. O, Uilminqtona getmək istəmir, ancaq, yeri gəlmişkən, yolu elə o tərəfdir. Heç vaxt Uilminqtonda olmayıb. Bu, Düponların malikanəsidir. Maraqlıdır, hansısa bir Düpon qızı ilə yatmaq necə olar.

Ancaq heç beş mil getməmiş o şosenin tələyə necə çevrilməyə başladığını hiss eləyir. O, birinci

rastına çıxan yerə dönür. İşıq faraları yol kənarındakı daş üstündə 23 yazısını işıqlandırır, yaxşı rəqəmdir. O, ilk yarışlarında 23 xal toplamışdı. Orta məktəbin axırdan əvvəlki sinif şagirdi və bakirə. Ağaclar dar yolu kölgələndirir.

Ayaqyalın Düpon xanımı. Şübhəsiz ki, qarabuğdayı ayaqlar, xırda quş döşləri. Fransada üzgüçülük hovuzunun kənarında. Maraqlıdır, varlı qızlar frigiddirlər, ya nimfomankalar? Yəqin ki, müxtəlifdir. Axır ki, onlar hamısı, sadəcə olaraq, qadınlırlar, hətta daxmalarda yaşasalar da, hamısında eyni keyfiyyətlər var. Orada, çirkli döşəklərdə ağılıq daha parlaq şəkildə göz qamaşdırır. Əgər istəyirlərsə, son dərəcə yumşaqdırlar. Əks təqdirdə, sadəcə, piyli cəmdəkdirlər, 23 №-li şose darıxdırıcı əyalət şəhərciklərindən - Koventrivill, Elverson, Morqantaundan keçib qərbə gedir. Dovşan belə şəhərcikləri sevir. Fermer evlərinin hündür kubları mehribanlıqla bir-birinə sığınırlar. Yumşaq əhəngli böyürlər. Şəhərciklərin birində bardan parlaq işıq gəlir - bar bərk işıqlandırılıb və Dovşan iki benzin kolonkanın yanındakı dəmir-dümür dükanı ilə üzbəüz dayanır, maşını saxlayır. O, radioda eşitmişdi ki, artıq səkkizin yarısıdır, ancaq dəmir-dümür dükanı hələ açıqdır, vitrində lopatkalar, dirək basdırmağa çala qazan ekskavatorlar, toxumsəpən, göy, çəhrayı və sarı baltalar, ipdən asılmış, bir neçə tilov qolf oyunu üçün əlcəklər var. Orta yaşlı adam çölə çıxır, onun əynində uzunboğaz, xaki rəngli kisəyəoxşar şalvar və iki köynək var.

– Hə, ser - deyir, gücünü bir ayağı üzərinə salan tutma hal əlil kimi ikinci sözü uzadır.

– Benzin doldurmaq olarmı?

Adam benzin vurmağa başlayır. Dovşan maşından çıxır, onu arxadan dolanır və soruşur:

– Buradan Bruerə nə qədərdir?

Fermer benzinin poqquldamasına diqqətlə qulaq verib başını qaldırır və ona qısa etibarsız nəzər salır.

– Geri döndün, eyni yolla gedin, onda körpüyə kimi cəmi on altı mil qalacaq - o, barmağını qaldırıb cavab verir.

On altı. O, on altı mil uzaqlaşmaqdan ötrü qırx mil yol gedib.

Ancaq bu da uzaqdır, burada tamamilə başqa aləmdir. Onun qoxusu da özgədir, daha qədimdir, buradan hələ heç kimin toxunmadığı torpaqda xəlvət yer iyi gəlir.

– Əgər düz getsəm necə?

– Çərçətauna gələcəksiz.

– Bu nə Çərçətaundur?

– Yeni - Holland Lankaster.

– Sizdə nəsə bir xəritə var?

– Oğlum, sənə hara getmək lazımdır?

– Hə? Dəqiq bilmirəm.

– Hara gedirsən? - adam səbirlə soruşub öyrənir.

Onun sifəti, eyni zamanda mehriban, bic və axmaq görünür. Dovşan burada dərk eləyir ki, o,

cinayətkardır. O, benzin bakının boğazında benzinin necə qalxdığını eşidir, şəhərdəki benzin kolonkasının lovğa xidmətçisinin edəcəyi kimi benzinin dağılıb yerə tökülməsinə imkan vermədən hər damcısını necə səylə sıxdığına fikir verir, görür. Burada benzinin bircə damcısı da qarət olunmamalıdır, o isə bu ucqar yerə gəlib çıxmağı ağına gətirib, özü də gecə gözü. Bu yerlərdə qanun-cisimsiz ətir deyil, onlar torpaq ətri saçaraq ətrafda vurnuxurlar. Dovşanın vücudunu səbəbsiz qorxu bürüyür.

– Yağı yoxlayım? - adam şlanqı paslı kolonkanın - o köhnə nümunədən, köpük formalı, rənglənmiş başlıqlıdır - divarından asaraq soruşur.

– Yox. Dayanın. Yaxşı, hə. Hə, yoxlayın. Sakit ol. Sən vur-tut xəritə istəyibsən. Bu dozanqurdu, peyin qurdu yaman xəsisdir, ancaq burada şübhəli nə var? Həmişə kimsə harasa gedir. Qoy o yağı yoxlasın, axı mən Corciyaya kimi yolun yarısını getməmiş daha dayanmayacağam.

– Deyin, əgər cənuba getsəm, buradan Lankasterə kimi nə qədərdir?

– Düz cənuba? Bilmirəm. Yolla iyirmi beş mil olacaq. Səndə yağ qaydasındadır. Lankasterə getmək qərarına gəldin?

– Hə, yəqin ki.

– Suyu yoxlayım?

– Lazım deyil. Su kifayət qədərdir.

– Akkumulyator necə?

– Qaydasındadır. Getmək vaxtıdır.

Adam kapotu taqqıltı ilə örtür və Harriyə baxaraq gülümsəyir.

– Benzinə görə üç doxsan, cavan oğlan, - sözlər dəqiq və şikəstin ağır, ehtiyatlı ayaq basması kimi səslənir.

Dovşan dörd dənə dollarlığı onun ovcuna qoyur. Əlləri bərkdir, dırnaqları uzun müddətli istifadədən əcayib forma almış köhnə lapatkanı xatırladır. Adam dəmir-dümür dükanının qapısı arxasında yox olur, yəqin ki, ştatın polisində zəng vurur. Özünü elə aparır, elə bil, nəse bilir, ancaq haradan? Dovşanın hövsələsi qalmayıb - haçan maşına soxulub gedəcək. O, sakitləşməkdən ötrü pul qabında qalan pulları təzədən sayır. Yetmiş üç. Bu gün maaş olub. Bu qədər böyük sayda xışıldayan kağıza toxunmaq əsəblərini sakitləşdirir. Fermer dükanın işığını söndürüb on sentliklə ancaq xəritəsiz qayıdır. Harri əlini uzadır, adam yoğun baş barmağı ilə on sentliyi onun ovcuna tərəf itələyir və deyir:

– Hər yanı alt-üst elədim, ancaq Nyu-York ştatının yol xəritəsindən başqa heç nə yoxdur. Təsadüfən ora getməyəcəksən?

Avtomobilin qapısına tərəf gedən Dovşan - yox - deyir. O, peysərindəki tükündən adamın dalınca gəldiyini hiss eləyir. Avtomobilə oturur, qapını çırpır və fermer artıq buradadır. Onun sallaq, üst fizionomiyası açıq pəncərədə görünür. O əyilir və başını içəri soxmağa başlayır. Nazik çatlamış dodaqları mənəli-mənəli tərpənir: dodaqlarında burnuna tərəf qalxan çapıq var. O, eynək taxıb - savadlıdır.

– Bilirsən nə var, harasa gedib çatmağın yeganə üsulu - yolu - əvvəlcə hara gedəcəyini aydınlaşdırmaqdır.

Dovşanın burnunu viski qoxusu bürüyür.

– Elə fikirləşmirəm - o, rəvan səsle cavab verir.

Dodaqları eynən göz yaşları formasında olan burun pərelərindən görünən qara tüklər azacıq da olsa təəccüblü görünür. Dovşan geri çəkilir və irəli istiqamət götürür. Sənə nə eləmək lazım olduğunu göstərən hər adamdan viski iyi gəlir.

O, Lankasterə gedir. Yüngülləşmənin xoş duyğusu tərtəmiz korlandı. Bu ağıldankəmin heç nə haqda heç nə bilmədiyindən ətrafda hər şey uğursuz görkəm almışdı. O, Çərçətaunun arxasında qaranlıqda mennonitlərin arabasını ötüb keçir; otların çəkdiyi kölgə kimi görünən qeyri-adi ekipajda gözləri qarşısında saqqallı kişi və qara paltarlı qadın görünüb yox olurlar. İkisi də hirsli-hirsli, iblis kimi baxır. Saqqalı arabadan burun pərelərinin tükü kimi görünür. O, bu adamların bütün bu özlərini göstərmələrindən iyirminci əsrin bu vitaminli reketindən necə kənara çəkilmək haqqında dindar-ədalətli həyatı haqqında fikirləşməyə çalışır, ancaq onsuz da onunçün onlar iblis olaraq qalırlar; onlar əziləcəklərilə risk eləyərək yollarda Dovşana və onun kimilərə iri yumşaq işıqla arxa fanarları ilə kəskin nifrət edərək, təkcə solğun arxa faralarla yollarda sürünürlər olan solğun qırmızı əksetdirici ilə sürünürlər. Onlar özündən nə bədgümandırlar? O, onları başından ata-çıxara bilmir. Onlar arxa gücgüsündən daha görünmədilər. O sürüb getdi və onların heç izləri də qalmadı. Vur-tut, öteri baxış. Almacıq sümüyü iri olan qadının kvadrat kölgədə tüstüdən üçbucaq kimi sifəti. Yolda hündür, tükünlə mışlanmış tabut yarı-ölü yabının dırnaqlarının tappultısı altında taraq-turuq eləyirdi. Mennotritlər öz atlarını ölüncəyə qədər qovurlar. Fanatiklər. Öz arvadları ilə ayaq üstə, çöldə paltarlı cütləşirlər, sadəcə olaraq, qara tumanı cırmayırlar, onun altında isə heç nə. Heç bir alt paltarı.

Ağır torpaq qaranlığı, sanki, havaya atır. Gecə çöl qəmgin görünür. Lankasterin işıqları, onun faralarının boğulmuş işıqları ilə birləşən vaxt onun halı yüngülləşir. Kafenin yanında dayanır; saat 8-04-ü göstərir. O, ştatın hüduqlarından kənara çıxanacan yeməyə hazırlaşmırdı. O, girişin yanındakı qəfəsdən xəritəni götürür, piştaxtanın yanındaca kotletlə bulkanı yeyir, sahəni müəyyən eləməyə çalışır. O, Lankasterdədir, hər yanda gülməli adı olan şəhərciklər: Berd in Hend - Əl Arıquşusu, Peredayz - Cənnət, İnterkors - Əlaqə, Maunt Eri - Səma Dağı, Mesket - Talisman. Yəqin ki, əgər onlarda yaşayırsansa, gülməli görünümlər. Maunt **Cac** kimi - Hakim Dağı. Vərdiş eləyirsən. Şəhər nə cürsə adlanmalıdır axı.

Berd in Hend, Peredayz, gözlər dönə-dönə xəritədəki incə hərflərə qayıdır. O, sintetik parıltı ilə sayrışan restoran mərkəsinin ortasında dayanaraq ora getmək həvəsini hiss eləyir. Küçələrdə balaca, yupyumru qadınlar, xırdaca itlər, limonlu günəş şüalarında buz evciklər.

Ancaq yox, onun məqsədi - səmada iri balınc kimi cənubun ağ günəşidir. Xəritəyə görə isə o hey cənubdan daha çox qərbə tərəf hərəkət eləyirdi. Əgər o, dozanqurdunda xəritə olsaydı, Dovşan 10 №-li

yolla düz cənubda gedə bilərdi. İndi ancaq Lankasterin mərkəzinə girmək, 222 №-li yolla ondan çıxmaq, düz Merilendə enmək, sonra isə 1 №-li yola dönmək qalır. O, «Seterdey ivninq post»dakı №. 1-in Floridadan getməsi haqda qeydi xatırlayır. Bir stəkan süd və onunla birlikdə alma piroqu götürür, nazik qabıq xırçıldalayır və köpüklənir, onların ora darçın qoymağa ağılları çatmışdı. Anası piroqa həmişə darçın qoyur. O, onluğu xırtıldaıyır pulu verir və özündən razı halda avtomobil dayanacağına çıxır. Buradakı kotletlər Bruerdəkilərdən daha yağlı və istidir, bulkalar isə göründüyü kimi yaxşı bişmişdi. İşlər yaxşılığa doğru gedir.

O, yarım saat şəhərin içində sürünür. 222 №-liyə çıxaraq, Reftondan, Hessdeyldən, Nyu-Providensdən və Kuarrivilldən, sonra Mekaniks Qrouv - Mexanik Çəmənliyi və Yunikorn-Taydişdən keçərək cənuba istiqamət alır, bundan sonra hamar yer başlayır, elə qəmgin və xoşagəlməz ki, yalnız Okvuda çatanda o dərk eləyir ki, Merilendə girib. Radio ilə «Mənə özgə nə əl, nə dodaq lazımdır». Stegger Li «Reykonun Plastika firmasından oturacaq üçün şəffaf üzlüklərin reklamını, Konni Freksisin ifasında «o əgər mən tüpürsəydim», radio ilə qaraj üçün İdarə olunan qapılar reklamını verirlər, Mel Forne oxuyur. «Mən bütün yolu üzr istəməyə qaçmışam», «Bu köhnə hiss» Böyük Ekranlı və Bir Barmaqlı Avtomatik Sazlama «burnunuzun ucuna qədər çox dəqiq təsvir - Vesteqhauz Televizorunun reklamı, Dueyn Eddinin ifasında «İtalyan Kovboyun mahnıları», «Yaxşı da.», Kağızın Dostu Diyircəkli Qələmlərin reklamını, «Mən daha tamam böyüyəm», şampundan sonra saç yaxalamaq reklamını, «Gedək sənə veyillənək» son xəbərləri (prezident Eyzenhauer və baş nazir Harola Makmillan Gettisberqdə danışıqlara başlamışlar Lxasda tibetlilər Çin kommunistləri ilə vuruşurlar, bu uzaq, geridə qalmış ölkənin mənəvi rəhbəri Dalay Lamanın yeri məlum deyil. Park - avenyudan olan xidmətçi qadın 250 min dollar miras almışdır. Sabah yaz girir), idman yenilikləri (Mayamidə yankilər cəsurlara qarşı, Sankt-Peterburqda açıq yarışlarda kimsə kimləsə heç-heçə oynadı, yerli basketbol yarışlarının hesabı), hava (buludsuz və mövsümə görə isti) «Bəxtiyar səs», «Məni burax», Əmanət Kassaları Vasitəsilə Həyatın Sığorta edilməsi reklamı, «Roksvill P-A» (Dovşan bunu sevir) «Heç bir rəssamın çəkə bilmədiyi şəkil», Yeni Tərkibli - dərinə ləkədən təmizləyir və orada nəyisə emulsiya eləyir. - Üz Qırmaq üçün Barbazol Pastasının reklamı, Dodi Stivens «Ayaqqabı üçün çəhrayı bağ» oxuyur, Billi Tesman adlı oğlandan məktub - o, maşın altına düşüb və məktuba, açıqcaya görə minnətdar olacaq, «Pti Fler», «Fanqo» (böyük) Təmiz yun Vil Teks Kostyumlarının reklamı «Henri Mançininin» «Söyüşməsi», «Hamı ça-ça-ça sevir», Allahın Rəhmi Mətbəx Salfetinin və Gizli Axşamlar süfrələrin reklamı «Qəlbimin döyüntüləri», «Venera» və yenidən həmin xəbərləri verirlər. Dalay-Lama haradadır?

Dovşan Okvuddan sonra dərhal 1 №-li yola çıxır; isti sosiska satılan köşklər, Kelso lövhəsi və tirdən qayrılmış daxma kimi görünən yolkənarı qəlyanaltılar gözlənilməz hüznü təəssürat yaradır. Getdikcə hansısa iri, qaydasız konqlomeratın - indi artıq Filadelfiya yox, Baltimorun ona tərəf uzanması duyğusu daha güclü şəkildə hiss olunur. O, iki dollarlıq benzin vurmaq üçün dayanır. Əslində ona təzə xəritə lazımdır. O, əlində duru sarı pastalı bankalar piramidasından yaşıl koka-kola avtomatının yanında

dayanaraq, onu açır və pəncərədən içəri axan işıqda oxuyur. Məsələ ikibaşlı it kimi cənuba gedən sahilyanı yolu qoruyan və qərbə gedən Baltimor - Vaşinqton konqlomeratdan necə qopmaqdadır. O, dəniz boyu cənuba getmək istəmir; gözləri qarşısında belə mənzərə dayanır; o mərkəzdən keçib cənuba düpbədüz ölkənin yumşaq bətninə enir, dan yerinin oyatdığı pambıq tarlaları onun şimal nömrə nişanlarına heyvətlə baxırlar.

İndi o təxminən buradadır. Sonra 23 №-li yol sola, yox sağa dönəcək. Bu o deməkdir ki, xəritə ilə yuxarı, sonra isə geriye, Pensilvaniyaya ancaq buradan Şosvillə o, nömrəsiz nazik göy xətlə göstərilmiş dar yolla gedə bilər. Sonra bir az aşağı getməli və yenidən 137 №-li dönməli. Bundan sonra - uzun əyri ilə 482 №-li və 31 №-li ilə kəsişmədir. Dovşan artıq necə döndüyünü və 26 №-li qırmızı xətti keçdiyini, sonra isə o yolla növbəti 340 №-liyə getdiyini hiss eləyir. O da qırmızıdır; Dovşan barmağını onun üstündə sürüşdürür və birdən hara getmək lazım olduğu ağına gəlir. Soldan şimali-şərqdən cənubi-qərbə üç paralel qırmızı xətt uzanır və Dovşan doğrudan da, hiss eləyir ki, onlar Appalaçey vadisi ilə aşağı şütüyürlər. Əgər onlardan biri ilə getsən, onda səhərə yaxın navalçadakı kimi gözəl bəhərli pambıq düzənlərinə yumbalanacaqsan. Hə. Ora düşməyinə bəndəsən ki, geridə qalan dolaşıqlıq - hərç-mərclik haqqında olan bütün fikirlərdən dərhal silkinə biləsən.

Dovşan benzin kolonkasının xidmətçisinə, gənc hündür zənciyə benzin üçün iki dollar verir və onu kisəyəoxşar firma kombinezonunda yırğalanan bu tənbel, **quraq** bədəni qucaqlamaq kimi mənasız - cəfəng istək bürüyür. Burada xeyli istidir. İsti hava benzokolonka işıqlandırıcı ilə ay arasında qəhvəyi-bənövşəyi qövs ilə titrəyir. Pəncərədə duru mum pastalı yaşıl bankanın üzərindəki saat 9-10-u göstərir. Nazik qırmızı saniyə əqrəbi təmkinlə rəqəmlərə nişan vurur və Dovşanı onun hamar yol vəd etməsi heyvətləndirir. O, öz «ford»una soxulur və maşının isti, bürkülü içinə girib «Hamı ça-ça-ça sevir» mızıldamağa başlayır. O, əvvəlcə ürəklə gedir. Qara qudrətlə, ağ asfaltla, şəhərlərin və çöllərin içindən, signal səslərinin namərdcəsinə nə isə vəd elədiyi dörd yol ayrıcından Dovşan birbaşa cənuba dönmək istəyini boğur. Onun yanındakı oturacaqda xəritə var. Hansısa heyvani instinkt ona, qərbə getdiyini deyir.

Bu yerlər get-gedə daha vəhşiləşir. Yol iri gölləri dolaşır keçir və şam meşəsi tunelinə soxulur. Külək şüşəsinin qabaq hissəsində telefon naqilləri ardı-arası kəsilmədən ulduzlar qermanclayır. Yavaş-yavaş radioqəbuledicidə musiqi kəsilir, yeniyetmələr üçün rok-n-roll köhnə motivlərlə, kinofilmlərdən olan melodiylarla və qırxıncı illərin təsəlliverici-fərəhləndirici mahnıları ilə əvəz edilir. Dovşan fikrən ər-arvad cütlüyünü görür - kinodan və restoranda şam yeməyindən sonra onlar evə, gələn dayələrin yanına tələsirlər. Sonra melodiylar birdəfəlik donur və onda həqiqi gecə musiqisi öz vəzifəsinə başlayır - royal və vibrofon nohurun səthində ləpə kimi sınıq oktavalar salxımı ucaldırlar. Ətrafda klarnet şəllənir, saksafonlar yenidən və yenidən eyni səkkizliyi təsvir edirlər. Dovşan Vestminsterdən keçib gedir. Frederikə qədər sürünməyi əbədiyyət çəkir, 340 №-liyə çıxır və Potomakı kəsib keçir.

Gecəyarısı yuxusu gəlməyə başlayır və o, yol kənarındakı kiçik restoranın yanında qəhvə içməyə

dayanır. Bütün başqa müştərilərdən nə iləsə - məhz nə ilə olduğunu heç cür anlamır - fərqlənir. Bunu onlar da hiss eləyiblər və ona ağır baxışlarla nəzər yetirirlər; gözləri eynilə xırda metal basmadüymə kimi əyninə zəncirlənmiş, gödəkçə geymiş ayrıca kabinələrdə üçünə bir qız oturmuş gənclərin ağ üzlərindən görünür; qızların çəhrayı saçları dəniz yosunları kimi asılıb yellənir, yaxud piratların xəzinəsindən oğurlanmış kimi yöndəmsizcəsinə qızıl sancaq vurulub. Piştaxtanın yanında orta yaşlı əyinlərində palto ər-arvadlar dodaqlarını uzadaraq çöplə sodalı boz dondurma sümtürürlər. Onun peyda olması ilə yaranan ümumi səs-küy içində piştaxta arxasındakı yorğun qadınların artırılmış lütfkarlıqları onun yadlığını daha qabarıq göstərir. O, sakitcə qəhvə sifariş eləyir və qarnındakı spazmanı boğaraq fincanın qıraqlarına göz qoyur. O fikirləşirdi, o oxumuşdu ki, Amerika dənizdən-dənizə kimi hər yanda eyni cürdür. Maraqlıdır, mən yalnız bu adamlar üçün yadam, yoxsa bütün Amerika üçün?

O, küçədə, soyuq havada arxası tərəfdə ağır addım səsləri eşidib diksinir. Ancaq bu, vur-tut hansısa sevgililərin öz maşınlarına tələsmələridir; onların bir-birinə hörülmüş əlləri dəniz ulduzu kimi qaranlığın içindən sürətlə ötüb keçir. Onların maşınının nömrə nişanında Qərbi Vircinyanın indeksi var. Onun özünükündən başqa yerdə qalan bütün nömrələrdə eyni indeksdir. Yolun o biri tərəfindən meşə yuxarı elə dik qalxır ki, dağın ətəklərindəki ağacların başı yüngülcə rəngi qaçmış mavi döşəkağına yapışdırılmış diş-diş kəsilmiş karton vərəqini xatırladır. Dovşan ikrah hissi ilə öz «ford»una girir, ancaq maşındakı boğuş hava onun yeganə sığınacağıdır.

O, qatılacaq gecənin içindən keçib gedir. Yol əsəbiləşdirici ləngliklə dolaşır: işıq faraları hara yönəlsə, onun qarşısında mütləq yolun qara divarı dayanır. Qudron şinləri əldən salır. Dovşan dərk eləyir ki, yanaqları hirsindən yanır o, su pərilərilə ağzınacan dolu meyxdan çıxan həmin vaxtdan hirsələnir. Elə hirsələnib ki, ağzı qupqurudur, burnununsa suyu axır. O, ayağını döşəməyə basır. Sanki, ilan - yolu əzmək istəyərkən maşın, az qala, torpaq xəndəyə aşır. Birtəhər döndərir, ancaq spidometrin əqrəbi hey sürətin qanuni həddindən sağa tərəf meyl eləyir.

O, radionu yandırır - artıq musiqi adama axınla aşağı tökülən çay kimi gəlmir; onunla iri şəhərlərin səsilə danışır, sürüşkən əllərilə başına şappıldadır. Ancaq o, yaranmış sakitlikdə bu fikirləri yaxına buraxmır. Fikirləşmək istəmir, yatmaq və yumşaq qum balıncda oyanmaq istəyir. O nə axmaqdır, nə eşşəkdir ki, belə az yol sürüb. Artıq gecə yarıdır, gecənin yarısı uçub gedib.

Bu yer inadla dəyişilməz qalır. Uzaqlaşdıqca bura Maunt **Cacın** ətrafını daha çox xatırladır. Yol kənarına qalaqlanmış torpaq boyunca həmin zibili, eynilə həmin malların reklamını bildirən həmin sürtülüb dağılmış lövhələr - onları almaq kimin ağına gələ bilər, aydın deyil. Faraların uzaq işığı çılpak budaqları - sonsuz şəbəkəyə bürüyür. Bu şəbəkə indi həтта daha sıxdır.

Onun içindəki heyvani başlanğıc sürəkli şəkildə etiraz eləyir, qərbə tərəf hərəkət etmək istəmir. Beyni inadla öz fikrində dayanıb durur. Harasa gedib çatmağın yeganə yolu hara gedəcəyin haqda qəti qərara gəlmək və getməkdir. Frederikdən sonra sola 28 mil getmək lazım idi, ancaq bu 28 mil artıq arxada

qalıb, instinktlər qəti əleyhinə olsa da, o sola - heç bir göstərici olmayan enli yola dönür. Bununla belə - ancaq burası da var ki, onun xəritədəki qalınlığına görə heç bir göstərici olmalı deyil. O, onsuz da bilir ki, bu ən qısa yoldur. Xatırlayır ki, Marti Toter o onun məşqçisi olduğu vaxt o, Dovşan cərimə zərbələrini aşağıdan atmaq istəmirdi, ancaq nəticə etibarlı ilə axırda məlum olurdu ki, məhz bu düzgün imiş. Dünyada hər şey məhz belə qurulub - düz yol əvvəlcə əyri görünür. Bizim etiqadımızı sınamaqdan ötrü.

Yol hələ uzun müddət enli və etibarlı olaraq qalır, ancaq birdən birtəhər yamanmış sahə başlayır, sonra isə yuxarı qalxır və nazilir. Plana görə yox, daha çox təbii olaraq xəndəklər quzulayıb tökülür, hər iki tərəfdən meşələr yola gəlib çatdığından yol nazilir: yol yuxarı millənərək dəli kimi oynayır, sonra birdən heç nədən öz asfalt dərisini atır və soxulcan kimi torpağa tərəf sürünür. İndi Dovşan artıq başa düşüb ki, bu, həmin yol deyil, ancaq maşını saxlamağa və geri döndərməyə qorxur. Sonuncu işıq gələn ev çoxdan arxada qalıb. O, sıx otluğu dolanıb keçmək istəyən vaxt kolluq maşının qanadındaki rəngi cızır. Faraların işığında ağacların yalnız bircə gövdələri və aşağı budaqları görünür; sürünən kölgələr cəngəlliğin içindən hörümçək torunun qara ürəyinə tərəf geri çəkilir və Dovşan ehtiyatlanır ki, işıqlar orada hansısa vəhşi heyvanı, yaxud kabusu qorxutsun. O, sürəti dua eləməklə saxlayır, **Cac** dağında hətta ən sıx kol basmış meşə cığırının da mütləq bir vadiyə gətirib çıxardığını xatırlayaraq dua eləyir ki, yol dalana dirənməsin.

Qulaqları güyüldəməyə başlayır - yüksəklik özünü göstərir. Duaya cavab olaraq onun gözlərini qamaşdırırlar. Uzaq virajda ağaclar alov dillərilə yuxarı qalxır; uzaq işıqları yandırılmış avtomobil döngənin arxasından sıçrayır və düz onun üstünə gəlir. Dovşan xəndəyə tərəf sürüşür və ölüm kimi simasız maşın onunkundan iki dəfə artıq sürətlə yanından ötüb keçir. Dovşan iki dəqiqə bu əclafın qaldırdığı tozun içində sürünür. Ancaq xoş yeniliklə təsəlli tapır - yol, hər halda, harasa aparır. Tezliklə hansısa parka çatır. Faralar SİZDƏN XAHİŞ EDİRƏM yazılmış yaşıl bankaları işıqlandırır, hər iki tərəfdən ağaclar seyrəkləşir və onların arasında kiçik yay mizlərinin, pavilyonların və ayaqyoluların düz xətləri görünür. Avtomobillərin hamar əyrilikləri də peyda olur; bəziləri lap yolun yanında dayanıb, ancaq sərnəşinlər görünmürlər. Beləliklə, dəhşətlər yolu əslində məhəbbət cığırı imiş. Daha yüz yard və o artıq yoxdur.

O, düz bucaq altında üzərində dağ silsiləsinin qara bulud kimi asıldığı geniş hamar şoseyə dirənir. Bir maşın fit verə-verə şimala fitilləyir. Başqası fit verə-verə cənuba. Heç bir göstərici yoxdur. Dovşan sürət dəyişmə bucağını neytral vəziyyətə çevirir, əl əyləcini çəkir, salonda işıq yandırır və xəritəni öyrənir. Onun əli və ayağı əsir. Soyuqlamış göz qapağının arxasında yorğun beyni zoqquldayır; yəqin, artıq birin yarısıdır, əgər çox deyilsə. Şose boşdur. O, keçib getdiyi yolların nömrəsini və şəhərlərin adını unudub. Frederiki xatırlayır, onu tapa bilmir və axırda başa düşür ki, onu, ümumiyyətlə, heç vaxt olmadığı Vaşinqtondan qərb tərəfdə axtarır. Xəritədə uzun adların, kiçik şəhərlərin, kvadratçıqların, dairələrin və ulduzların xeyli qırmızı, göy xətləri var. O, baxışlarını yuxarı yönəldir, ancaq tanıdığı yeganə xətt Pensilvaniya ilə Merilend arasındakı sərhədin düz qırıq-qırıq xəttidir. Meyson-Dikson xətti. O, bu haqda oxuduğu məktəb sinfini xatırlayır: döşəməyə bərkidilmiş parta cərgələri, cızılmış lak, ağımtıl qrifel lövhə, giriş boyunca əlifba

sırasında göyçək qızlar. Dovşan gözlərini küt-küt bərəldir. O, başında can atdığı sahildəki dalğa səsini xatırladan saatın son dərəcə ləng, sakit və gec-gec çıpqıldadığını eşidir. Gözlərinin üstünə çökmüş duman içərisindən nəzərlərini yenidən xəritəyə zilləyir. Baxış dairəsində ani olaraq «Frederik» baş qaldırır, ancaq onun yerini müəyyən eləməyə çalışan Dovşan onu dərhal da itirir və qeyzindən burnunun üst hissəsi sızıldamağa başlayır. Adlar əriyir və onun qarşısında bütün xəritə - qırmızı, göy xətlərdən və ulduzlardan ibarət, onun haradasa çaşıb qaldığı tor baş qaldırır. O, qəzəbindən boğula-boğula xəritədən yapışır, ondan iri uçbucaq qopardır, bu parçaları - qalan hissəni iki yerə cırır, bir az sakitləşərək bunları bir-birinin üstünə qoyur, iki bölür, sonra yerdə qalan altısını - sıxıla biləcək balaca topu qalana kimi cırır və sairə. O şüşəni aşağı salır və onu çölə atır, top partlayır, kağız qırıntıları quşun qanadından lələk çəkilən kimi maşının üzərində yuxarı qalxır. O, şüşəni qaldırır. Bütün günahlar əyninə iki köynək geyən o eynəkli fermerdədir. Bu tip onu necə də boğaza yığıb. O, bu özündənrazılığı, bu mötəbərliyi heç cür başından çıxara bilmir. Artıq orada ona ilişmişdi, burada da ilişməkdə davam eləyir, fermer eynilə botinkalarının həddən artıq uzun bağı, yaxud da botinkalarına düşüb qalmış ağac qırıntısı kimi onun ayaqlarına dolaşır. Bu tip əməlli-başlı kinayə saçır - ya ağzından, ya əllərinin səlis hərəkətlərindən, ya tüklü qulaqlarından; onun bütün bədəni hansısa aydın olmayan tərzdə Harrinin ürəksiz, sözsüz ümidləri üzərində masqaraya qoyma saçırdı, ayağı altından torpaq qaçırdı. *Əvvəlcə hara getmək istədiyini qərarlaşdır, sonra get* - şübhəsiz ki, əsas mətləb bunda deyil, ancaq, hər halda, burada nəşə var. Orada nə olur-olsun, duyma qabiliyyətinə etibar eləsə, artıq Cənubi Karolinada idi. İndi siqaretin əsl vaxtı olardı, o, duyma qabiliyyətinin nə dediyini başa düşməyə kömək eləyərdi. O, maşında bir-iki saat mürğüləmək qərarına gəlir.

Ancaq geridə, öptüş çəmənliyində motor gurlayır, faralar dairə cızır və Dovşanın peysərinə dirənir. O, xəritəyə baxmaq üçün düz yolun ortasında dayanır. Getmək lazımdır. Onu səbəbsiz qorxu bürüyür, elə bil, dalınca düşüblər; arxa güzgünü fincan kimi ağzınacan dolduraraq yenə hansısa faralar bir-birinə qarışırlar. O, qoşqunu sıxır, birinci surəti işə salır və əl əyləcini buraxır. O, şosseyə çıxaraq instinktiv olaraq sağa, şimala dönr.

Evə aparan yol xeyli asandır. Onda xəritə olmasa da, benzin, demək olar ki, qurtarsa da, Xeycerstaunun yaxınlığında sehrli çübüğün hərəkəti iləymiş kimi gecə benzokolonkası Mobil və Pensilvaniya Avtostradasına yolu göstərən yaşıl işıqlar peyda olur - görünür. İndi radio heç bir reklamsız sakitləşdirici lirik melodiya və əvvəlcə Harrisberqdən, sonra isə Filadelfiyadan göndərilmiş radiodalğa verir, onu səhsiz olaraq öz arxasınca aparır. O, yorğunluq maneəsini dəf etdi və sakit, yastı, heç nəyin mənası olmayan aləmə daxil oldu. O, bu aləmə, adətən, basketbol oyununun sonuncu dördə bir hissəsində tamaşaçıların fikirləşdikləri kimi hesab xatirinə yox, öz şəxsi ləzzəti üçün qaçdığı vaxt keçirdi. Meydanda sənsən, bəzən top, bir də deşik, tordan qəşəng tuman geymiş gözəl hündür deşik, orada sənsən, yalnız sən və bu pürçümlür üzük, hərdən adama elə gəlir ki, o düz sənə burnunun altına enib, hərdən də o, uzaq, kiçik və bərk olaraq qalır. Necə də qəribədir - sən bütün bunları çoxdan barmaqlarınla, əllərlə, hətta

gözlərinlə duyursan - ehtirasın coşqunluğunda o, üzüyün hər yerini dolanan ayrı-ayrı iplərin bağ kimi bir-birinə necə eşildiyini ayırd edirdi - tamaşaçılar isə xeyli sonra qışqırmağa və əl çalmağa başlayırlar. Amma lap əvvəldə bütün şəhərli azarkeşlərin ucuz yerlərdə oturaraq bir-birlərini dirsəklərilə itələdikləri, müəllimlərinə bilicilərlə daha zirək-zirək zarafat mübadiləsi apardıqları vaxt məşqdə adama elə gəlir ki, bütün bu kütlə sənin içində, ciyərində, qarnında, ağ ciyərində oturub. Bir gombul, bax onun ağlına Dovşanın qarnının lap dibinə girmək gəldi, ondan bütün dizləri titrəyirdi. «Ey, komandor! Vur! Qoy nəfəslərini dərsinlər!» Dovşan indi onu rəğbətlə xatırlayır - bu oğlan üçün o, əsl qəhrəman idi.

Bütün şəhər, bütün bu erkən qaranlıq saatlar musiqi səsi gəlməkdə davam edir, yol nişanları isə ona yolu göstərməkdə davam eləyirlər. Sanki, beyin zəifdir, ancaq diribaş əlil - o, balıncda itib-batmışdı, uzun dəhlizlə isə bütün bu musiqi ilə və coğrafiyadan coğrafi məlumatlarla xidmətçilər vurnuxurlar. Onda, eyni zamanda, hansısa qeyri-normal səthi həssaslıq peyda oldu, sanki, onun dərisi düşünür. Sükan əlində, sanki, nazik qırmanandır. Dovşan onu yüngülcə döndərərkən valın necə bərk fırlandığını, differensialın dişli çarxının dişlərinin bir-birinə keçdiyini və podşibniklərin bərk yağlanmış kiçik qanovunda şarların diyirləndiklərini duyur. Yolun kənarındakı fosforlu göz qırpanlar gənc Dünon qızları haqqında fikir oyadırdı: onların çıpaq bədənləri cərgə ilə iri güzgülü rəqs salonlarında və axşam tualetinin parıltısı altında bilinir. Varlı qızlar frigidirlərmi? O, heç vaxt bilməyəcək də.

Maraqlıdır, geri yolda göstəricilər niyə belə çoxdur. Cənuba getdiyi vaxt onlar o qədər az idilər ki, əlbəttə, hara getdiyi haqqında anlayışı belə yoxdur. Avtostradadan Bruerə gedən yola döndür, bu yol onu birinci dəfə benzin götürdüyü kiçik şəhərə gətirir. O, BRUER 16 göstəricisi olan yola dönərkən əsas küçənin o biri tərəfində həmin dozanqurdunun kor bucaqaltında dayanmış benzin-doldurma çənlərini və onun lopatka, tilov parıldayan dükanının qaranlıq pəncərəsini görür. Pəncərənin ağzında çox gözəl mənzərə var. Hava bir balaca bənövşəyi dan yeri rəngi alıb.

Radio musiqisinin uzun aysberqi isti hava və kənd təsərrüfat məhsullarının qiyməti haqqında məlumatlarla partlayır.

O, Bruerə cənubdan girir və sübhün dumanında onun qarşısında şəhər əvvəlcə evlərkə kimi görünür. Yol boyunca ağaclar arasında uzaqlaşdıqca bir-birinə daha yaxın dayanan, sonra bitkilərdən məhrum olan sənaye səhrasına çevrilmiş ayaqqabı fabrikləri, maye doldurma fabrikləri, zavodların avtomobil dayanacaqları, elektron elementlərin istehsalı zavodlarına çevrilmiş trikotaj fabrikləri və filəoxşar qazholderlər qalaqlanmış tullantılar bataqlığından yuxarıda, ancaq zirvəsindən aşağıda Bruer cəmişi birçə kərpic çalarlı sapdan toxunmuş isti xalça kimi dağın mavi donqarından görünür. Dağın üzərindəki ulduzlar sönür.

O, Çapan At çayının üstündəki körpünü keçir və indi tanış küçələrlə şütlüyür. Uorren-avenyu ilə şəhərin cənub hissəsini kəsib keçmir və şəhər parkının yanında 422 №-li yola çıxır. Bir neçə qoşqulu fısıldayan yük maşınları cəmiyyətində dağı qurşaq kimi dolanır. Uzaq yamaca sıxılmış dan yerinin çəhrayı

zolaqları onların təkərləri altında od tutub yanır. O, Mərkəzi küçədən Cekson-rouda - sol tərəfə dönərkən böyrü ilə, az qala, yolun ortasında tənbel-tənbel gözə dəyən süd maşınına toxunacaqdı. Cekson-roudla bir az da gedir, valideynlərinin evinin yanından Keqerayz tərəfinə - dalana dönür. Soyuq şəfəq qəfildən binanı boz solğun çəhrayı işığa boyayır. O, baxımsız toyuq hinini; lal-dinməz bak emalatxanasını arxada qoyur və maşını klubdan çıxan hər bir kəsin onu mütləq görəcəyi talvarla örtülmüş həyətin artırmasının bir neçə addımlığındakı «Gün İşığı» İdman Assosiasiyasının qabağında saxlayır. Dovşan üçüncü mərtəbənin pəncərəsinə ümidlə baxır, ancaq orada işıq yoxdur. Əgər Totero oradadırsa, o hələ yatır.

Dovşan mürgüləmək qərarına gəlir. Pəncəyini çıxardaraq onunla adyal əvəzinə sinəsini örtür. Ancaq get-gedə daha işıqlaşır, qabaq oturacaq həddən artıq qısadır və çiynləri sükana dirənir. Arxa oturağa keçmək - əldəqayırılma olmaq deməkdir. O isə vacib olanda bir andaca buradan getmək imkanına malik olmalıdır. Həm də həddindən artıq bərk yatmaq istəmir, birdən Totero gözündən yayınar.

Beləliklə, o uzun ayaqlarını namünasib şəkildə qatlayaraq uzanır və soyuqlamış gözlərilə sükanın üstündən qabaq şüşədən səhər səmasının təzə-tər maviliyinə baxır. Bu gün şənbədir və səma həmişə şənbələrdə olduğu kimi aydıdır, əngin və şəffafdır (lap uşaqlıqdan şənbənin səhər səması Dovşana qarşıdakı uzun oyundan qabaq boş tablo kimi görünən vaxt).

Rufbol, xokkey, teterbol, ox atma... Döngədən maşın keçir. Dovşan gözlərini yumur və dünənkı qaranlıq gecənin ardı-arası kəsilməyən maşın səs-küyündən titrəyir. O yenidən meşə, dar yol, qaranlıq, maşınlarla dolu çəmənlık, hər çəmənlıkdə də susan cütlüklər görür. O yenidən öz məqsədi haqda fikirləşir - səhər erkən, Meksika körfəzinin sahilində uzanmaq və ona elə gəlir ki, sanki, avtomobilin kələ-kötür oturaqğı həmin qumdur, oyanan şəhərin gurultusu xışiltı, dəniz pıçılısıdır.

Bircə yatıb Toteronu gözədən qaçırmayırdı. O, gözlərini açır və özünün dar sərdabəsindən çölə çıxmağa çalışır. Yatıb qalmayıb ki? Ancaq səma eynən həminkidir.

O həyəcanla avtomobilin pəncərəsi haqda düşünür. Dirsəyi üstə qalxaraq bir-birinin dalınca onları yoxlayır. Başı üzərindəki şüşə azca aşağı düşüb, onu möhkəm bağlayır və bütün dayandırıcı basmadüymələri basır. Təhlükəsizlik onu ümitsizcəsinə taqətdən salır. O, dizlərini qucaqlayaraq qıc olmuş halda sifətini oturaqla söykənəcək arasındakı boş yerə basır. Dizləri tarım şaquli balışa dirənir və o, təəssüfdən, pərtlikdən tamam-kamal oyanır. Maraqlıdır, onun oğlu harada gecələyib, Cenis nə eləyib, həm bu, həm o valideynlər onu harada axtarıblar? Polis bilirmi? Polis haqqında düşünəndə halı xarablaşır. Geridə qalan saralmış gecə burada, bu yerdə ona telefon danışqlarındakı şəbəkə kimi gəlir; tələsik səfərlər, göz yaşı axıtmaq və söz zəncirinin onun gecəsinin içindən həyəcanla keçən, vurnuxan ağ sapları indi saralıb, ancaq hələ də qalıb və bu görünməz, sərt küçələrin üzərindən asılan şəbəkənin lap mərkəzində son dərəcə sakit halda özünün bərk bağlanmış boş qəfəsində uzanıb.

Taqılıt və yarıqaranlıqda qağayılar, yad çarpayıda onun hər işi əla alınır, di gəl özününkü ilə heç vaxt. Ancaq yaxşı şeylər də olub. Cenis həтта toydan sonrakı ilk həftələrdə də bədənini göstərməkdən

utanırdı, ancaq bir dəfə axşam o, heç bir özgə fikri olmadan vanna otağına girdi və birdən gördü ki, buxar güzgünü tutub Cenis isə - o, indicə duşun altından çıxmışdı - özündən çox razı halda, əlində kiçik mavi məhrəbə, qətiyyənlə utanmayaraq tənbel-tənbel durub baxır, əyilir, dönür və onun sifətinin ifadəsinə gülür - gör indi necə imiş - və öpmək üçün ona sarı uzanır; Cenisin buxardan cəhrayiləmiş bədəni və sürüşkən yumşaq peysəri: Dovşan yerini rahatlayır və xatirəni qaranlıq rəflərə qovur; Cenisin peysəri sürüşkən, kürəyi elastikdir. O ayağıyla qapının dəstəyini vurur və ağrı yaxındakı bak emalatxanasındakı bir-birinə dəyən metalın zərbə səslərinə qarışır. İş başladı. Saat səkkizdir - səkkiz saat? Dodaqlarının necə qurumasına baxanda artıq çox keçib. Dovşan gərnəşir və oturur: üstünə örtüldüyü pencək yerə sürüşüb və o, tərləmiş şüşədən, həqiqətən də, döngə ilə gedən Toteronu görür. O, artıq köhnə fermer evinin arxasında gözəndən itməkdədir. Dovşan maşından sıçrayıb çıxır, pencəyi çiyinə atır və onun dalınca götürülür.

– Mister Toter! Ey, mister Toter! - onun səsi uzun saatların sükutundan sonra qırıq-qırıq və xırıltılı gəlir.

Adam geri boylanır: onun görkəmi Dovşanın gözlədiyindən daha qərībədir. Uzaqdan iri, yorğun cırtdana oxşayır, yekə, dazlaşan baş - iri idman döşəkəsi, ayaqları yoğun kötük parçası göy şalvar, onlar həddindən artıq uzundur, qırıqlar əyilib və çəkmələrinin üstünə ziqzaqla sallanır. Dovşan qaçışını yavaşdır və sonuncu addımlarında ağına həyəcanlı fikir gəlir, onu səhv salmayıb ki?

Ancaq Toter məhz lazım olan sözü tələffüz eləyir.

– Harri, - deyir, - valehedici Harri Enqstrom. O sağ əlini Harriyə uzadır, sol əli ilə bərk-bərk onun çiyindən yapışır. Dovşan xatırlayır ki, onun əli həmişə ağır olub. Toter durur və Dovşanı buraxmayaraq pərt halda gülümsəyir. Onun burnu əyilib, gözünün biri geniş açılib, ikincisinin üzərinə ağır göz qapaqları çöküb. İllər keçdikcə onun sifəti daha asimmetrik olur. O, qeyri-bərabər dazlaşır - tumarlanmış ağ və açıq-qəhvəyi saçlar qafasını zolaqlarla örtür.

– Mənə sizin məsləhətiniz lazımdır, -Dovşan deyir. Yəni əslində mən bir yerdə yuxumu almaq istərdim. - Toter susur. Onun gücü də elə bu sükutlu pauzalardadır. O bu cür pedaqoji üsul öyrənilib, cavab verməzdən əvvəl nə qədər ki sözlər daha tutumlu deyil, bir xeyli sus.

– Bəs evdə sizdə nə olub? - nəhayət o soruşur.

– Deyəsən, heç mənim evim yoxdur.

– Necə yəni yoxdur?

– Ora darıxdırıcı idi. Mən qaçmışam. Doğrudan.

Yeni pauza. Dovşan gözlərini qıyır - asfaltdan sınıb düşən gün gözünü qamaşdırır. Sol qulağı güyüldəyir. Sol tərəfdəki dişi də indicə ağrıyacaq.

– O qədər də ağıllı hərəkət deyil, - Toter qeyd eləyir.

– Orada dəhşətli hərc-mərclik vardı - orada it yiyəsini tanımırdı.

– Nə mənada?

– Özüm də bilmirəm. Arvadım alkoqolikdi.

– Bəs sən ona kömək eləməyə cəhd göstəribsən?

– Hə, əlbəttə. Ancaq necə?

– Onunla içibsən?

– Yox, ser, heç vaxt. Mən bu zibili həzm eləmirəm. Sadəcə, tamına dözə bilmirəm. - Dovşan hazırlıqlı halda cavab verir, o fəxr eləyir ki, öz bədəninin qayğısına qalıb və indi bu haqda keçmiş məşqçisinə xəbər vermək imkanına malikdir.

– Bəlkə, lazım imiş - bir dəqiqədən sonra Totero qeyd edir - Bəlkə, sən bu həzzi onunla bölüşəydin, o özünü saxlaya bilərdi.

Günəşdən gözü qamaşan, Dovşan yorğunluqdan mat qalıb deyilənlərin mənasını anlamır tutmur.

– Sən, gerek ki, Cenis Cpringerlə evlənmisən? - Totero soruşur.

– Hə. Aman Allah, o necə axmaqdır. Dözülməz dərəcədə axmaqdır.

– Harri, bu çox amansız sözlərdir. Belə danışmaq olmaz. Heç bir canlı haqqında.

Dovşan başı ilə təsdiqləyir. - Belə görünür ki, Totero buna əmindir. O Toteronun pauzalarının ağırlığından zəifləməyə başlayır. Onlar daha uzun çəkir, sanki, Totero özü də onların çəkisini duyur. Dovşan yenə qorxur - onun qoca məşqçisinin başına hava gəlməyib ki? Və hər şeyi əvvəldən başlayır.

– Fikirleşdim ki, bəlkə, ikicə saatlığa «Gün Işığı»nın bir yerində gözümün acısını alım. Yoxsa evə getmək lazım gələcək. Mənsə boğaza yığılmışam.

Totero onu son dərəcə yüngülləşdirərək əl-ayağa düşməyə başlayır, qoluna girir, döngə ilə geri aparır və deyir:

– Hə, hə, əlbəttə, Harri, sənin görkəmin dəhşətlidir, Harri. Dəhşətlidir

O, dəmir kimi əllərilə Dovşandan yapışib lap sıxılmış sümüklərini bir-birinə sürtməsinə məcbur eləyərək onu irəli itələyir. Toteronun öldürücü yapışmasında nəsə ağılsız bir şey var. İndi onun səsi aydın, tələsik, şən gəlir və sanki, iti bıçaq kimi Dovşanın pambıq tək yumşaq bədənində sancılır.

– Sən məndən iki şey istədin, -Totero deyir - İki şey. Yatmaq üçün yer və məsləhət. Deməli, Harri, sənə yatmağa yer verərəm, bir şərtlə, bir şərtlə ki, Harri, sən oyananda ciddi söhbətimiz olacaq, sənin ailə həyatının böhranı haqda uzun və ciddi söhbət. Harri, sənə indidən deyim ki, sənin haqqında çox da narahat deyiləm, səni lap yaxşı tanıyıram və arxayınam ki, itib-batmazsan. Harri, ancaq məsələ səndə deyil, Cenisdədir. Sənin hərəkət koordinasiyanı onda yoxdur. Söz verirsən?

– Yaxşı, axı nə?

– Söz ver ki, Harri, biz sənənlə ona necə kömək eləməyi ətraflı şəkildə müzakirə eləyəcəyik.

– Yaxşı, ancaq mən, yəqin ki, bacarmayacağam. Yəni demək istəyirəm ki, o, mənə elə də lazım deyil. Lazım idi, indi isə yox.

Onlar sement pilləkənlərə və taxtalarla mismarlanmış girişə yaxınlaşırlar. Totero qapını öz açarı ilə

açır. Bina boşdur, susmuş bar yarıqaranlığa bürünüb, kiçik dəyirmi mizlərin arxasında heç kimin oturmadiğı vaxtlar o, adama zəif və laxlaq gəlir. Piştaxtanın arxasında divardakı elektrik reklamı söndürülüb və öldür - toz borucuqları və zahiri bəzək. Toter o həddən artıq uca səslə deyir:

– İnanmıram. İnanmıram ki, mənim ən yaxşı şagirdim belə əcaib məxluqa çevrilib.

Əcaib məxluq - bu söz, onlar ikinci mərtəbəyə qalxdıqları vaxt arxalarınca - pilləkənin pillələri də gurultu ilə tappıldadır.

- Mən bir az yatım, sonra fikirləşməyə çalışaram – Dovşan üzrxahlıq edirmiş kimi dillənir.

- Afərin. Bizə də elə bu lazımdır.

Maraqlıdır - kimə yeni - bizə? Bütün mizlər boşdur.

Günəş alçaq tozdan qaralmış batareyanın üzərindəki qəhvəyi pərdələrdə qızılı kvadratlar çəkir. Döşəmənin çıpaq dar taxtaları üstündə kişi ayaqları yolu korlayıb.

Totero, onu heç vaxt girmədiyi qapıya tərəf aparır; o, divara mismarlanmış əl nərdivanına oxşayan əyri pilləkənlə çardağa qalxır, pillələrin arasınca elektrik naqilləri və cırılmış divar kağızları görünür. Yuxarı kifayət qədər işıqlıdır.

- Bu da mənim qalam, – deyir gödəkçəsindəki cibin qapağını qurdalayan Totero.

Xırdaca otağın pəncərəsi şərqə açılır. Pərdədəki yarıq gün işığının uzun bucağını, üstünə örtük salınmayan əsgər çarpayısının üzərindəki yan divara salır. İkinci pərdə qaldırılıb. Pəncərələrin arasında bir-birinə bağlanmış altı - üçü dikinə, üçü eninə pivə yeşiyindən məharətlə düzəldilmiş kamod var. Yeşiklərdə çamaşırxanadan gətirilmiş selofan torbalarda üst köynəkləri, səliqə ilə qatlanmış alt köynəkləri və trusılar, cüt-cüt qoyulmuş corablar, cib dəsmalları, silinmiş tufillər və içinə daraq keçirilmiş paltar şotkası. İki iri mıxdan çiyinliyə keçirilmiş parlaq, şux tonda olan qısa idman gödəkçələri asılıb. Toter onun təsərrüfat qayğıları paltardan oyana uzanıb getmir. Bütün döşəmə toz çəngələri içindədir. Hər yanda «Neyşnel geoqrafik»dən komikslərə və gənclər üçün keçmiş cinayətkarların avtobiografiyalarına kimi qəzet və hər cür jurnal qalaqları gözə dəyir. Toter onun mənzili hiss olunmadan çardağın yerdə qalan hissəsinə keçir - pinokl oyunu üçün turnir cədvəlinin saxlandığı anbar, bilyard mizləri, hansısa taxtalar, metal çəlləklər və hörülmüş oturacaqlı sınıq stullar, nazik dəmir tor rulonu, iki maili qoyulmuş tir arasına bərkidilmiş xırda borudan mənzilin uzaq küncündəki pəncərədən düşən işığın yolunu kəsən şoftbol oyunu üçün kostyumlar asılıb.

- Burada ayaqyolu var? – Dovşan soruşur.

- Aşağıda, Harri – Toter onun canlanması öləziyib o, pörtən kimi görünür. Dovşan ayaqyoludan qocanın yuxarıda necə əl-ayağa düşdüyünü eşidir, ancaq geri qayıdanda heç bir dəyişiklik görmür. Yataq hələ salınmayıb.

Totero gözləyir, Dovşan da həmçinin və yalnız bir müddətdən sonra ona çatır ki, Totero onun necə soyunacağına baxmaq istəyir; o soyunur və trusık-maykada qırış-qırış isti yatağa cumur. Dovşan üçün

qocanın kahasına girmək iyrənc olsa da, sevinir ki, nəhayət, gərnəşə, uzana, yanında sərin, bərk divarı hiss eləyə, xeyli aşağıda mümkündür ki, onun dalınca düşən maşınların–avtomobillərin necə ötüb–keçdiyini duya bilər. O, Toteroya bir–iki söz deməkdən ötrü başını döndərərkən təəccüblə tək qaldığını görür. Pilləkənin dibində çardağa açılan qapı bağlanıb, birinci və ikinci pilləkən marşı ilə uzaqlaşan addım səsləri uzaqlaşır, çöl qapıda açar cırıldayır, qıcırdadır, pəncərə arxasında hansısa quşun qışqırıq səsi gəlir, aşağıdan emalatxanadan sakit cıncıltı səsi gəlir. Qocanın dayanıb ona necə baxdığını xatırlarkən Dovşan uçunan kimi olur, ancaq o əmindir ki, məşqçisi belə işlərlə maraqlanmır. Toterə həmişə arvadbaz olub, pedik yox. Bəs onda niyə baxırdı? Və birdən Dovşanın yadına düşür. Bu, Toteronu keçmişə qaytarır. Axı o, həmişə soyunub–geyinmə otağında dayanır və uşaqlarının necə paltar dəyişdiklərinə baxırdı. Dovşan bu məsələni həll eləyib tamamilə boşalır. O, Qərbi Virciniyadakı əl–ələ tutub yolun kənarında kafenin yanındakı avtomobil dayanacağına oğlanla qız cütlüyünün necə qaçdığını xatırlayır və heyfslənir ki, o qızı götürmədi. Saçları dəniz yosunu kimi idi. Kürən idi? Qərbi Virciniyalı qızlar ona gənc Texas qəhbələri kimi yonulmamış, lovğa, utanmaz güləyənlər kimi görünür. Onlar sözləri elə şirin–şirin uzadırlar ki, sanki, hey zarafat eləyirlər, ancaq o vaxt onun vur–tut on doqquz yaşı vardı. O, küçədə Xenli, Cezilo və Şembergerlə addımlayırdı: dar əsgər forması əsəblərini qıcıqlandırır: hər tərəfdən düzənlik üfünqün arxasına gedirdi, elə alçaq idi ki, dizdən yuxarı deyildi; evlərin pəncərəsindən bütöv ailələrin kük toyuq kimi televizor qarşısındakı divanda necə oturduqları görünürdü. Manyak Cezilo ucadan qəhqəhə çəkdi. Dovşan onların ünvanı səhv salmadıqlarına heç cür inana bilmirdi. Pəncərədə güllər vardı, əsl canlı–təzə–tər güllər pəncərənin ağzında məsumca dayanmışdı, onu dönüb qaçmaq istəyi bürüyür. Qapını açan qadın televizorla keks üçün quru qarışığını tamamilə ədəb–ərkanla reklam eləyə bilərdi. Ancaq o dedi:

- Uşaqlar, gəlin, qo-o-orxmayın, keçin və özünüzü evinizdəki kimi hiss edin, – elə analıq tonu ilə dedi ki, onun təsəvvür elədiyi kimi çox olmasalar da, sanki, həqiqətən də, orada idi; onlar qonaq otağında şişman və burum-burum köhnə dəbli stullarda oturmuşdular. Ona cəsarət verən görkəmləri var. Adi fabrik fəhlələri kimi – amma onları qız adlandırmaq da olmur. Kifayət qədər yaraşıqsızdırlar. Sifətlərində gündüz lampası işığı altındakı kimi nəsə parıltı vardı. Əsgərləri toz şarları atırmış kimi zarafata tutmuşdular, oğlanlar gülməyə başlamışdılar və gözlənilməzlikdən özlərini itirərək bir yerə yığılmışdılar. Dovşanın seçdiyi, – daha doğrusu, qız onu seçmişdi – yaxınlaşdı və köynəyinin yalnız aşağı iki düyməsi bağlanmışdı – əlindən tutdu, yuxarıda şirin qırıq-qırıq səslə soruşdu o necə istəyir – işığı yandırsın, ya söndürsün, Dovşan boğuq səslə «söndür» dediyi vaxt güldü, sonra mehribanlıqla:

- Afərin, oğlan. Sadəcə olaraq, afərin. Hə-ə-ə-ə. Sən artıq alımsən, – deyərək gülümsədi.

Və hər şey qurtaran vaxt - qızın ağzının qıraqlarında yorğun qırıqlara və heç bir vəchlə onun yanında uzanmaq istəmədiyinə görə, bunun əvəzinə inaqla qalxaraq metal çarpayının kənarında oturduğuna, gözlərini qaranlıq pəncərənin arxasındakı yaşıl gecə səmasına zillədiyinə görə Dovşan başa düşdü ki, qız,

sadəcə olaraq, öz rolunu oynayır. Onu qızın ağ, sarı zolaq büstqalterli lal kirəyi hirsələndirirdi. Dovşan onun çiyinlərindən tutub kobud şəkildə özünə tərəf çevirdi. Yarıqaranlıqda qızın döşlərinin ağır kölgəsi elə köməkəz görünürdü ki, o üzünü çevirdi «Əzizim, axı sən bir dəfənin pulunu veribsən», - qız onun qulağına dedi: Saz şeydir, onu ancaq pul maraqlandırır. Aşağıdan kuzov emalatxanasından cıncılı səsleri gəlir. Bu səs-küy onu sakitləşdirir, deyir ki, o təhlükəsiz yerdədir. Və hələ ki, burada gizlənir, adamlar dünyada hər şeyi mismarlayırlar və onun ürəyi qaranlıqdan bu qısa səslərə salam göndərir.

O nəşə boş və iztirablı yuxular görür. Ayaqları tərənir. Dodaqları səyriyir. O, baxış sahəsinin daxili divarını nəzərdən keçirərək göz almacığını döndərirdi vaxt göz qapağının dərisi səyriyir. Qalan şeylərdə o, meyit kimi məsumdur. Gün işığının bucağı divarla yavaş-yavaş aşağı düşür, onun sinəsini parçalayır, dəmir pul kimi döşəməyə düşür və yox olur. O, kölgəyə bürünmüş halda birdən oyanır və mavi əlvan rənglərlə xəyalı kişi səslərinin mənbəyi axtarışında yad-tanış olmayan müstəviləri eşələyirlər. Aşağıdan səs gəlir: tappılıtdan adamların mebelin yerini dəyişdirdiklərini və onu axtararaq dairə cızdıqlarını demək olar. Ancaq Toteranın tanış gur bası eşidilir və səs bu mərkəzin ətrafında kristallaşaraq aşağıda kart oyununu, içkini, qaba zarafatı və dost söhbətini müşayiət edən səs forması alır. Dovşan öz isti yuvasında o yan-bu yana çevrilir, üzünü sərin yoldaşı - divara sarı döndərir, süürünün qırmızı konusu içindən yenidən yuxuya gedir.

- Harri! Harri! – səs onun çiyindən tutub silkələyir, saçlarını qarışdırır. Dovşan gözlərilə yoxa çıxan gün işığını axtararaq divardan çəkilir. Kölgədə qaranlıq qaya kimi Toterə oturub, onun təbəssümündən əyilmiş çirkli-süd kimi sifəti qabağa əyilir. Ondan viski iyi gəlir.

- Harri, sənə qız tapmışam!

- Əla. Onu bura çəkin.

Qoca gülür. Pərt halda? Onun ağlında nə qalıb?

- Bu – Cənisdur?

- Artıq yeddiyə işləyir. Dur, Harri, dur, sən körpə kimi yatmışan. Gedirik.

- Niyə? – Dovşan: «Hara?» soruşmaq istəyir.

- Yeməyə, Harri, nahara. N-A-H-A-R-A. dur, mənim balam. Yəni sən ac deyilsən? Aclıq. Aclıq. Onun ağı əməlli-başlı çaşır – Ah, Harri, sən qoca aclığının nə olduğunu anlaya bilməzsən, adam elə hey yeyir-yeyir və həmişə ona elə gəlir ki, bu, o deyən yemək deyil. Sən bunu başa düşməzsən, – o, pəncərəyə yaxınlaşır, aşağı, döngəyə baxır və solğun işıqda onun yəndəmsiz profili qurğuşundan tökülmüş kimi görünür.

Dovşan adyallı üstündən atır və yalın ayaqlarını çarpayının qıraqlarından aşıraraq oturmuş vəziyyətə almağa çalışır. Süst beynini paralel təmiz və hamar yancaqlarının görkəmi gümrahlaşdırır. Ayaqlarının bir vaxtlar nazik sarımtıl dəri kimi tükü qaralıb, cod bakenbardları xatırladır. Burnuna öz yuxulu bədəninin qoxusu dəyir.

- Nə qızıdır elə orada, – soruşur.

- Nə qızıdır, hə, nə qızıdır? O...! – Toterə söyləyir və pəncərədən düşən boz işıqda onun üzünü heyranlığında uzandır, sanki, öz dilindən belə biabırçılığı eşidib təəccüblənib. O, eyni zamanda, guya, nədəsə bir nəfərin təcrübə apardığını da müşahidə eləyir. Nəticəni qabaqlayaraq özü öz səhvini düzəldir: – Yox. Sadəcə olaraq, bir tanışım var – Bruerdəki tanışım, necə deyərlər, ürək-könül xanımı; ildə bir dəfə onu restoranda nahara dəvət eləyirəm. Bundan artıq heç nə, demək olar ki, heç nə. Sən elə günahsız körpəsən, Harri.

Toteranın nitqi o qədər rabitəsizdir ki, Dovşan birtəhər olur. O, çarpayından qalxır.

-Yaxşı, mən gedim. – Döşəmədə ki, toz yalın ayaqlarına yapışır.

- Ax, Harri! Harri! – Toterə kədər qarışıq nəvazişi uca səslə dillənir və ona yaxınlaşaraq onu bir əli ilə qucaqlayır. Biz səninlə eyni adamlarıq – İri, əyilmiş sifət etibarla Dovşana tərəf dönüb, ancaq o, söhbətin nədən getdiyini heç də tam anlamır. Ancaq bu adam haqqında, onun keçmiş məşqçisi haqqında xatirələr onu bir az da dinləməyə məcbur eləyir. – Biz səninlə nəyin necə olduğunu bilirik. Bilirik – Toterə öz tiradasının lap mahiyyətinə çatanda mat qalıb susur.

- Bilirik, bilirik, – o, əlini çəkərək təsdiq eləyir.

- Mən də bilirdim duranda Cənisdən danışacağıq, – Dovşan əlavə eləyir. O, şalvarını döşəmədən götürüb əyninə keçirir. Şalvarın çeynənmiş kimi görkəmi onu narahat eləyir, ona necə mühüm addım atıldığını xatırladır və bu fikirdən qarnında, boğazında əsəb spazmaları başlayır.

- Danışırıq, danışırıq, – Toterə razılaşır. – İctimai vəzifəmizi yerinə yetirən kimi – Pauza – Sən geri qayıtmaq istəyirsən? İstəyirsənsə, de.

Dovşan o qızın ağzındakı əbhəl dəliyi, televizoru divar şafının qapısının döyəcəliyini xatırlayır.

- Allah göstərməsin.

Toterə vəcdə gəlib, o, dil qəfəsə qoymadan çərənləyir.

- Lap gözəl, lap gözəl, gəl geyinək. Bruerə geyinib-keçinmədən gedə bilmərik. Sənə təmiz köynək lazımdır?

- Axı sizinki mənim əynimə gəlməz.

- Niyə, Harri? Ölçün nəçədir?

- Qırx iki, boy üç

- Mənimki kimi. Eynilə mənimki kimi! Boyuna görə əllərin qısadır. Bu, sadəcə olaraq, gözəldir, Harri. Sənə kömək lazım olanda yanıma gəlməyinin mənim üçün nə demək olduğunu ifadə eləyə bilmirəm. Bütün bu illər, – o, əldə qayıрма kamoddan köynək götürüb onun selofan dolağını qopararaq dillənir, – bütün bu illər, bütün bu uşaqlar sənə əllərdən gəlib keçir və efirdə əriyirlər. Və heç vaxt geri qayıtmırlar, Harri, heç vaxt geri qayıtmırlar.

Dovşan Toteranın köynəyinin onun lap əyninə olduğunu təəccüblə hiss eləyir, bulanıq güzgüdə görür. Görünür, onlar arasındakı bütün fərq yalnız ayaqlarının uzunluğundadır.

Totero hey üyüdüb tökür və sanki, iftixar hissi keçirən ana kimi onun necə geyindiyinə baxır. İndi məhz nə eləmək lazım gəldiyini ona izah eləməyə ehtiyac olmadığı vaxt o, daha pərt olmur və nitqi daha əlaqəlidir.

- Lap adamın ürəyi sevinir – deyir. – Gənclik güzgü qabağında. Etiraf elə, Harri, axırncı dəfə nə vaxt əylənibsən? Çoxdan?

- Dünən gecə, – Dovşan cavab verir. – Mən Qərbi Virçiniyaya gedib geri qayıtmışam.

- Mənim xanımım xoşuna gələcək, hökmən xoşuna gələcək, səhər çiçəyidir, – Totero davam eləyir. – Onunla gələcək qızı heç vaxt görməmişəm. Deyir o kökdür. Mənim xanıma dünyada hər şey kök görünür: onun necə yemək yediyini görsəydin, Harri! Gənclik iştahası. Qalstuku nə yaxşı bağlayıbsan, indiki cavanlar o qədər müxtəlif hoqqalar bilirlər, mənim heç yatsam yuxuma da girməz.

- Adicə vindzordur. – Dovşan geyinib yenidən sakitləşir. Oyanma onu birtəhər tərk elədiyi aləmə qaytarır. Təkcə Cəsin darıxdırıcı mövcudluğu, səs-küylü tələblərilə uşağı özünün dörd divarı çatışmır. O, nə elədiyini özü bilmirdi. Ancaq indi bu reflekslər cəmi-cümlətanı üzdə olan cızıqlardır – quruyub və onu haqlı olduğuna inandıran daha dərin instinklər ön plana çıxır o, azadlıqla nəfəs alır, azadlıq-oksigen kimi hər yanda, ətrafdadır; Totero-hava burulğanıdır, içərisində olduğu bina və qəsəbənin küçələri isə vur-tut fəzaya pilləkən və yollar. Dünya xaosunun onun iradəsinin adı səyi ilə kristallaşdırıldığı azadlıq o qədər bitkin və kamildir ki, bütün yollar bərabər dərəcədə gözəl görünür, bütün hərəkətlər dərin eyni dərəcədə yumşaq tumarlayacaq və hətta Totero ona indi iki qızla yox, iki keçi ilə görüşəcəklərini və Bruerə deyil, Tibetə gedəcəklərini desəydi belə, onun xoşbəxtliyi bir zərrə də azalmazdı. O, sonsuz cidd-cəhdlə qalstuku bağlayır, sanki, vindzor düyününün xətləri Toteronun köynəyinin yaxalığı və onun özünün boynunun kökü – ulduz əlləridir və o, işini qurtaranda onlar kəhkəşanın lap qırağına uzanacaqlar və ümumiyyətlə, o dalay-lamadır. Totero onun baxış sahəsinin küncündə peyda olan bulud kimi üzüb pencəyə tərəf yaxınlaşır.

- Mənim maşınım hələ buradadır? – Dovşan soruşur.

- Göydür? Buradadı. Çəkmələrini gey.

- Maraqlıdır, onu burada kimsə görüb, ya yox. Mən yatan vaxt heç bir söhbət eşitməyibsiz ki? Dovşan azadlığının ucsuz-bucaqsız boşluğunda hansısa yarımçıqlığın – valideynlərinin evinin arvadının valideynlərin evinin onların mənzillərinin qatı qayğılı olduğunu xatırladı. Zamanın qaçışı, çətin ki, onları belə tez əritsin, ancaq Toteronun cavabına görə bu, məhz belədir ki, var.

- Yox, – deyir o. Və əlavə eləyir: – Ancaq mən sənə haqqında danışla biləcək yerdə olmamışam.

Totero üçün şən səfərdə onun vur-tut yol yoldaşı olması Dovşanı cinləndirir.

- Mən bu gün işə getməli idim, – o, sərt şəkildə dillənir, sanki, hər şeydə qoca günahkardır – Sənə və mənim üçün böyük gündür.

- Sən nəçisən?

- On və beş sentlik mallar mağazalarında Möcüzə-Sürtgəc adı altında olan mətbəx avadanlıqlarını nümayiş etdirirəm.

- Abırlı işdir – Toteru üzünü pəncərədən çevirib dillənir – Əladır, Harri. Nəhayət, sən geyindin.

- Mister Toteru, sizdə daraq var? Bir də ayaqyoluna getməliyəm.

Aşağıda «Gün Işığı» İdman Assosiasiyasının üzvləri hər cür cəfəngiyyata fit verir və gülürlər. Dovşan onların yanından necə keçdiyini və:

- Deyin, məni hamının görməsi hökmən lazımdır? – soruşduğunu təsəvvür eləyir.

Toteru bir vaxtlar məşqlərdə uşaqlar işlə məşğul olmaq əvəzində torun yanında axmaq zarafat elədikləri vaxt olduğu kimi hiddətlənir.

- Sən kimdən qorxursan, Harri! Bu zavallı böcək Cenis Sringerdən? Sən insanları çox yüksək qiymətləndirirsən. Heç kimin sən ilə işi yoxdur. İndi biz, sadəcə olaraq, aşağı düşəcəyik, ancaq ayaqyolunda çox yubanma. Mən hələ səndən sənənin elədiyim və indi hazırda eləməkdə olduğum hər şeyə görə minnətdarlıq eşitməmişəm.

O, şotkadan darağı çıxarıb Harriyə verir.

Azadlığı korrəlamaq qorxusu adi minnətdarlıq sözləri deməyə mane olur.

- Sağ olun, – Dovşan dodaqlarını sıxıb mızıldanır.

Onlar aşağı enirlər. Toterunun əminliyinə rəğmən bütün kişilər - ən çox qocalar, hərçənd onların formasını itirmiş bədənləri öz ürəkbulandıran gümrahlıqlarını, xeyli dərəcədə itirsə də - ona maraqla baxırlar. Toteru onu dönə-dönə təqdim edir:

- Fred, bu mənim ən yaxşı şagirdim, gözəl basketbolçu Harri Enqstromdur, sən, yəqin, onun adını qəzetlərdən xatırlayırsan, o iki dəfə vilayət rekordunu vurub – əvvəlcə min doqquz yüz əllinci, sonra isə min doqquz yüz əlli birinci ildə. Onu özü təzələmişdi, bu, valehedici nəticə idi.

- Sən nə danışırsan, Marti!

- Harri, sizinlə tanış olmağı özümə şərəf bilərəm.

Onların diri, rəngsiz gözləri eynilə tünd ağızları kimi yaxılmış ləkə kimi - onun qəribə fiqurasını yeyir, sonra isə onları öz iyrənc, pıvədən şişmiş qarınlarında həzm etməkdən ötrü güclü təəssüratlarını üzəaşağı yollayırlar. Toterunun onlar üçün, sadəcə, tələxək olduğu Dovşana aydındır, o öz dostuna və özünə görə utanır. O, ayaqyolunda gizlənir. Oturacaqda rəng qopub, bütün rəkvina isti su gələn kranın paslı göz yaşları izləri süzəntüsündə divarlar yaşa bulaşib, asılıqanda dəsmal yoxdur. Xırdaca tikilinin hündürlüyü adamın canına vəlvələ salır - tavanı bir kvadrat yarım ağımtıl pərdəyə bürünmüş milçəklər asılan sıx hörümçək toru tutub. Dovşanın korlanmış ovqatı, sanki, iflicə çevrilərək güclənir; o çıxır, axsayaraq üz gözünü turşudan Toteroya qoşulur və onlar yuxuda imişlər kimi klubu tərk eləyirlər. Toteru özünü Herrinin

avtomobilinə salır və Dovşan onun təklifsiz maşına soxulmasına hirsələnir. Ancaq yuxuda qəbul olunduğu kimi, özünü suallarla zora salmadan sükan arxasında oturur və əlləri, ayaqları ilə pedallarla təması bərpa etdiyi vaxt yenidən güc-qüvvət əldə eləyir. Nəm, sığallanmış saçları başında kip oturub.

- Deməli, sizcə, mən Cenislə birlikdə içməliydim, – o kəsik-kəsik dillənir.

- Ürəyinin hökmü ilə hərəkət elə, – Toterə deyir, – ürək bizim yeganə məsləhətçimizdir - onun səsi yorğundur, elə bil, uzaqdan gəlir.

- Bruerə?

Cavab yoxdur.

Dovşan döngə ilə gedir, əvvəllər yol boyu süni buz fabrikindən axan su xəndəyini keçərək Potter-avenyuya döndür. Onun mənzili olan Uilber-stritdən uzağa-sağa gedir; daha iki döngə onu Bruer istiqamətindəki dağı dolanıb keçən Mərkəzi küçəyə çıxarır. Solda torpaq enli, iti Çapan At çayının səssiz axdığı dərin yarıqana gedir, sağda benzokolonkalar işıq saçır, al-əlvən rəngli lampaların zəncir hörüyü yanıb-sönür, fəralar etiraz eləyirlər.

Şəhər tikililərinin seyrəkləşməsi ilə Toterənin də dili açılır.

- İndi biz xanımlarla görüşəcəyik, Harri, mənim ikinci haqqında təsəvvürüm yoxdu, ancaq bilirəm ki, sən centlmen olacaqsan və zəmin olaram ki, mənim rəfiqəm xoşuna gələcək. O qəşəng qızıdır, Harri; doğulandan bütün şərait onun əleyhinə olub, ancaq o qız böyük iş görüb.

- Nə iş?

- O qız şəraitlərə meydan oxuyur. Bütün məsələ də bundadır – meydan oxumaq. Sən razısan, Harri? Mən xoşbəxtəm, xoşbəxtəm və onunla hətta belə deyərdim ki, çox soyuq münasibəti özümə şərəf bilirəm.

- Hə?

- Harri, sənə məlumdurmu ki, gənc qadınların bütün bədənləri tüklə örtülü olur?

- Bu haqda fikirləşməmişəm – ikrah hissi boğazını tutur.

- Sən bir fikirləş, – Toterə davam eləyir, – fikirləş. Onlar meymundurlar, Harri. Qadınlar – meymundurlar.

O bunu elə ciddi görkəmlə deyir ki, Dovşan qeyri-ixtiyari gülür.

Toterə də gülür və ona yaxınlaşır.

- Ancaq biz onları sevirik, düzdür, Harri? Onları niyə sevirik? Mənim bu sualıma cavab ver, Harri, onda sən məişət tapmacasının cavabını taparsan. - O, oturacaqda qurcuxur, ayaqlarını narahat halda yellədir, əyilir, Dovşanın çiyinə yüngülcə vurur, geriye söykənir, pəncərəyə baxır, yenidən geri döndür və yenidən yüngülcə onun çiyinə vurur. - Mən dəhşətli adamam, Harri. İkrah hissi oyadan adamam. Harri, indi sənə bir şey deyəcəm. - O, məşqçi olduğu vaxtlarda həmişə hamıya nəsə deyirdi. - Arvadım deyir ki, mən ikrah oyadan adamam. Ancaq bütün bunların nədən başladığını bilirsən? Bu, onun dərisindən

başladı. Bir dəfə min doqquz yüz qırx üçüncü, ya da qırx dördüncü ildə yazda, müharibə vaxtı onun dərisi birdən - bilinmirdi nədən - iyrənc oldu. Sanki, bir dəriyə min kərtənkələ tikmişdilər. Bir təhər çözmüşdilər. Bunu təsəvvür eləyə bilirsən? Onun dərisinin ayrı-ayrı tikələrdən ibarət olması duyğusu məni dəhşətə gətirirdi, Harri! Məni eşidirsən? Qulaq asmırsan. Sən mənim yanıma niyə gəldiyin haqda fikirləşirsən.

- Sizin səhər-səhər Cenis haqqında dedikləriniz məni bir qədər narahat eləyir.

- Cenis. Mənim balam, Cenis Springer kimi kiçik səfehlər haqqında danışmayaq. Bu gün bizim axşamımızdır. İndi kiməsə yazığı gəlmək vaxtı deyil. Ağaclardan əsl qadınlar düşürlər. O, əllərilə ağacdən nəyinsə düşdüyünü göstərir. Plip-plip-plip.

Dovşana bu adamın psix olduğu aydıncırsa da, yenə səbirsizlik onu üzür. Onlar maşını Uizer-avenyudan kənara verirlər və Çin restoranının qapısı ağzında qızları qarşılayırlar.

Moruq rəngi işıqlı neon lampası altında dayanan qızlar çiçək kimi zərifdirlər; onların yumşaq saçlarını dövrəyə alan qırmızı işıq solğunluğun yüngül çalarını verir. Dovşanın ürəyi, özünü qabaqlayıb boğuq taqqıltı ilə daş döşənmiş yolla irəli gedir. Onlar yaxınlaşan vaxt Totero ona Marqareti təqdim eləyir:

- Marqaret Kosko, Harri Enqstrom, mənim ən yaxşı idmançım; xoşbəxtəm ki, bu qədər görkəmli iki gənc insanı bir-birinə təqdim eləmək mənə nəsib oldu. – Qocanın hərəkətlərində qərribə qorxaqlıq hiss olunur. İndicə onu öskürək tutacaq.

Onun hədsiz-hesabsız tərəflərindən sonra Dovşan heyranət içində görür ki, Marqaret vur-tut Cenisin surətidir - eynilə, elə boz-torpaq rəngli böcək, eləcə keçilməz inadkarlıq. Qız, dodaqlarını zorla tərpədərək kəkələyir.

- Rut Lenard, Marti Totero və siz, adınız necə oldu.

- Harri – Dovşan dillənir, – ya da Dovşan.

- Dəqiq! – Totero səsinə qaldırır. – Uşaqlar səni Dovşan çağırırdılar. Mənsə unutmuşam – öskürdü.

- Kifayət qədər iri Dovşandır, – Rut dillənir. O, Marqaretin yanında kök görünür, ancaq çox da yox. O, daha dəqiq desək, dolu bədənlidir. Ancaq ucaboydur. Düzbucaqlı göz yuvasındakı gözləri solğun mavidir. İri yançaqları donunu tarım saxlayır. Kirlitəhər kürən saçları başının arxasında sancaqlanıb. Arxasındakı pullu dayanacaqda qırmızı dilli sayğaclar boyunca geri çəkilirlər, bənövşəyi qayısa salınmış ayağının yanındasa səkinin dörd ədəd kvadrat plitəsi X hərfi şəklində düzülüb.

- Mən ancaq görünüşdən iriyəm, – Dovşan deyir.

- Mən də – qız hay verir.

- Aman allah, necə acmışam, – Dovşan, heç olmasa, nəşə deməkdən ötrü bütün kompaniyaya müraciət eləyir. Onu nəyə görə titrətmə tutur.

- Aclıq, aclıq, – Totero, sanki, ona danışmaq üçün mövzu verdiklərinə sevinərək təkrar

eləyir. – Mənim körpələrim hara getmək istəyirlər?

- Bura? – Harri soruşur. Hər iki qızın ona dikilən baxışlarına görə düşünür ki, bütün ixtiyarı o öz üzərinə götürməlidir. Toterə xərcəng kimi geri çəkilərək yanından ötüb keçən yaşlı cütlüklə toqquşur. Təkandan üzündə elə heyvət yaranır, o qədər çox üzr istəyir ki, Rut qəhqəhə çəkir, gülüşü, sanki, yerə atılan bir ovuc dəmir pul kimi küçəyə səpələnir. Bu səslər gərginliyi aradan qaldırır və Dovşan sinəsinin əzələləri arasındakı sahənin isti hava ilə necə dolduğunu hiss eləyir. Toterə şüşə qapıdan içəri birinci soxulur. Marqaret onun dalınca gedir, Rut isə Dovşanın qoluna girib deyir:

- Mən sizi tanıyıram. Mən Vest Bruerdəki orta məktəbdə oxumuşam, oranı əlli birdə bitirmişəm.

- Mən də əlli birdə. – Deməli onlar yaşıddırlar, ovcuna toxunması kimi onu bu da sevindirir, sanki, hər ikisi hətta şəhərin müxtəlif hissələrindəki məktəblərdə eyni şeyi öyrənmiş, eyni dünyagörüşü qazanmışlar. Əlli birinci il buraxılışının dünyaya baxışını.

- Siz bizi udmuşdunuz, – qız deyir.

- Sizin pis komandanız vardı.

- Elə şey yoxdur. Mən üç oyunçu ilə dostluq eləyirdim.

- Birdən-birə üçü ilə?

- Deyəsən, hə.

- Onların yorğun görkəmləri buna görə imiş.

Qız yenə qəhqəhə çəkir, yenə xırda pullar torpağa səpələnir və Dovşan öz sözlərinə görə utansa da, qız elə mehriban görünür ki, həmin vaxtlar isə ola bilsin lap qəşəng imiş. İndi onun üzünün dərisi anlaşılmazdır. Ancaq saçları sıxdır və onlara görə müəyyən mühakimə yürütmək olar.

Əynində çirkli-boz kətandan hazırlanmış kitel olan gənc çinli, kimonolu amerikalı qızın əzilmiş kağız pulları təzədən, dönə-dönə saydığı şüşə piştaxtanın yanında onların yolunu kəsir.

- Bağışlayın, neçə nəfərsiz?

- Dörd – Dovşan Toterənin susduğuna əmin olub cavab verir.

Rut gözlənilmədən möhtəşəm jestlə qısa ağ paltosunu çıxarır və Dovşana verir. Yumşaq buruq-buruq parçadan ətir dalğası qalxır.

- Dörd nəfər, xahiş eləyirəm bura.

Ofisiant onları qırmızı kabinəyə aparır. Müəssisə ancaq bu yaxınlarda Çin restoranı olub və divarda Parisin çəhrayı görkəmi hələ də asılı qalıb. Rut yüngülcə yırğalanır; arxasınca addımlayan Dovşan görür ki, qızın gərginlikdən dabanları saralıb, ayaqları nazik dikdaban çəkməyə mismarlamış bənövşəyi qayıqların əhatəsində hərdənbir o tərəf-bu tərəfə gedir. Ancaq parıldayan yaşıl donunun keçdiyi iri yancaqları təmkinini saxlayır. Üzünün düzgün cizgiləri kimi belə də səliqə ilə çəkilib. Donunun yarığı ağ kök kürəyindəki üçbucağın üstünü açır. Dovşan kabinəyə yaxınlaşarkən ona toxunur və burnu ilə qızın təpəsinə

dirənir. Onun saçlarının kəskin iyi ətir iyinə qarışır. Onlar ona görə toqquşdular ki, Totero Marqareti öz yerinə çox təntənə ilə oturdur - mağara girişində ildirir. Dovşan öz növbəsini gözləyərək heyranlıqla fikirləqir ki, restoranın pəncərəsi yanından dünən axşam onun özü həmin Qərbi Virciniya kafesinin pəncərəsi arxasından keçdiyi kimi keçən hansısa naməlum adam onu qadınla görər. Ona elə gəlir ki, pəncərədən onun bədənini və qadının bədənini paxıllıqla baxan elə həmin naməlum adamdır. Rut əyilir və öz yerinə sürüşür. Çiyinin dərisi qızarır, sonra da kabinənin kölgəsində qaralır. Dovşan onun qadınlara xas tələş içində, sanki, özünə yuva qururmuş kimi donunu xışıldadıb yerini necə rahatladığını hiss eləyib yerində oturur.

Sən demə o, qızın paltosunu hələ də əlində saxlayıb. Onun dizləri üstündə solğun yumşaq dəri mürğüləyir. Ayağa durmadan əlini uzadır və paltonu asılqanın qıynağına keçirir.

- Əlin uzun olmağı yaxşıdır, – qız dillənir, çantasına baxır və «Nyuport» siqaret qutusunu çıxarır.

- Amma Totero deyir ki, mənim əllərim qısaadır.

- Siz bu qoca avaranı haradan qazıb çıxarıbsız? – Rut Toteronun istəsə, eşidə biləcəyindən ötrü ucadan soruşur.

- O, avara deyil, mənim keçmiş məşqçimdir.

- Siqaret istəyirsiniz?

- Tərgitmişəm, – o qətiyyətsiz halda cavab verir.

- Deməli bu qoca avara sizin məşqçiniz olub, – qız ah çəkir. Sonra «Nyuport»un firuzəyi qutusundan siqaret çıxarır, çəhrayı dodaqlarına alır və kağız kibritin kükürdünün ucuna qasqabaqlı nəzər salaraq qadınsayağı yöndəmsizcəsinə onu özündən kənara itələyir; bu zaman kibriti yanakı tutur, buna görə də o, yalnız üçüncü cəhddən yanır.

- Rut, – Marqaret dillənir.

- Avara? – Totero təkrar eləyir; onun ağır, xəstə sifəti, sanki, artıq əriməyə başlayırmış kimi işvəli istehza ilə əyilir. – Hə, mən avarayam, avarayam. Şahzadə qızlar cəmiyyətinə düşən iyrənc qoca avara.

Marqaret bunda özü üçün alçaldıcı heç nə görmədiyindən əlini Toteronun mizin üstündə olan əlləri üstünə qoyur və öldürücü ciddiliklə bildirir:

- Siz qətiyyəən avara deyilsiz.

- Bizim gənc Konfutsimiz haradadır? – Totero ikinci əlini qaldıraraq ətrafı gözdən keçirir.

Gənc yaxınlaşan zaman soruşur: Burada alkoqollu içki satılır?

- Qonşudan gətiririk, – gənc cavab verir.

Maraqlıdır ki, çinlilərin qaşları üzdə deyil, sanki, dəriyə basılıb.

- İkiqat şotland viskisi, – Totero dillənir, – əzizim, sizə?

- Daykiri, – Marqaretin sözləri hazır cavablıq kimi səslənir.

- Sizə, balası?

Dovşan Ruta baxır. Qızın üzünə cəhrayı toz yapışdırılıb, saçları ilk baxışdan gah çirkli-kül rəngli, gah solğun-şabalıdı görünən, əslində rəngbərəng - kürən, sarı, qəhvəyi və qara saçları; gur işıqda hər birini it tükü kimi çoxlu müxtəlif çalar alır.

- Nə bilim, – qız cavab verir. – Yaxşı, daykiri.

- Üç dənə, – Dovşan gənc çinliyə belə deyir. Fikirləşir ki, daykiri layma şirəsi kimi bir şeydir.

Ofisiant təkrar eləyir:

- Üç daykiri, bir buzlu ikiqat şotland viskisi, – və gedir.

- Sizin ad gününüz haçandır? – Dovşan Rutdan soruşur.

- Avqustda. Nölub ki?

- Mənimki apreldədir. Mən uddum!

- Siz udduz, – qız onun fikrini başa düşübmiş kimi razılaşır: səndən böyük olan qadın üzərində tam üstünlüyü hiss etmək olmur.

- Əgər məni tanıdızsə, niyə mister Toteronu tanımadız? O bizim komandanın məşqçisi idi.

- Məşqçiyə baxan kimdi? Onların heç bir xeyri yoxdur.

- Necə yəni yoxdur? Məktəb komandası – yalnız məşqçidir, düzdür?

- Məktəb komandası – yalnız uşaqlardır – Totero fikrini bildirir. – Qurğuşundan qızıl düzəldə bilməzsən. Hə, qurğuşundan qızıl düzəldə bilməzsən.

- Sizsə düzəltmə, – Dovşan etiraz eləyir. – Mən məktəb komandasına düşdüyüm vaxt başı dırsəkdən ayıra bilmirdim.

- Bilirdin, lap yaxşı bilirdin, Harri. Mən sənə heç nə öyrətməmişəm, sadəcə olaraq, səni özünə tanıtmışam. – O, hey boylanır. – Sən iri ayaqlı, gənc maral idin, – o davam eləyir.

- Ölçünüz neçə idi, – Rut maraqlanır.

- Qırx dörd, – Dovşan cavab verir. – Bəs sizinki neçədir?

- Mənimki çox kiçikdir – Rut deyir, – xırdaca ayaqlardır.

- Amma mənə elə gəlir ki, onlar tuflidən çölə çıxır.

O, mizin altına - perspektivin qısaltdığı kürüliüyün iki qəhvəyi balıq kimi asıldığı sualtı yarımqaranlığa baxmağa çalışaraq başını aşağı salır. Onlar mizin altına baş vururlar.

- Belə diqqətlə baxmayın, yoxsa kabinədən çölə yıxılırsız, – qız pərtliklə dillənir. Bu yaxşıdır. Qadınlar birinin onları utandırmasını xoşlayırlar. Bunu heç vəchlə etiraf eləmir, ancaq bu, faktıdır.

Ofisiant içki, boşqabın altına kağız salfet və tutqun rəngli gümüş qab gətirir. O, Marqaret üçün qab-qacaq düzüb Toteroya yaxınlaşır ki, birdən Totero viski stəkanını dodaqlarından ayıraraq canlanmış

möhkəm səsle soruşur:

- Çəngəl-bıçaq? Şərq yeməkləri üçün? Məgər sizdə çubuq yoxdur?

- Çubuq? Var.

- Hamıya çubuq, – Totero qətiyyətlə bildirir. – Heç kim yad monastıra öz təlimatı ilə getmir.

- Mənimkinə dəyməyin! – Marqaret ofisiant onları yığışdırmaq istədiyi vaxt əllərini öz qaşığına, çəngəlinə səs-küylə çırpı-çırpı bağırır. – Heç bir çubuq-filan istəmirəm.

- Harri və Rut? – Totero onlara müraciət eləyir. – Siz nəyə üstünlük verirsiniz?

Daykiri, doğrudan da, şəffaf-büzüsdürücü mayenin səthi ilə yağ kimi axıb gedən layma tamı verir.

- Çubuqlar, – Dovşan Marqareti pərt eləyə biləcəyindən sevinərək alçaq ahəngdar səsle cavab verir. – Biz Texasda heç vaxt çin yeməklərinə metalla toxunmurduq.

- Rut? – Totero ona ürəksiz və gərgin nəzərlə baxır.

- Yaxşı. Əgər bu zırrama bacarırsa, mən də bacararam. – Qız siqaretini söndürür və qutudan ikincini götürür.

Ofisiant rədd edilmiş gümüşlə - sanki, gəlinin rəfiqəsi gül dəstəsi tutubmuş kimi uzaqlaşır. Marqaret tək qalır və bu onu cinləndirir. Dovşan məmnundur: qız - onun buludsuz səadətinə düşən kölgədir.

- Siz Texasda Çin yeməkləri yeyirdiz? – Rut maraqlanır.

- Həmişə. Hər vaxt. Siqaret Verin.

- Siz ki tərgitmisiz.

- İndi də başlayıram. Mənə on sent Verin.

- On sent! Heç vaxt!

Onun rədd eləməsindəki güclü sərtlik Dovşanın xətrinə dəyir, bu elə səslənir ki, sanki, qız pul qazanmaq istəyir. O niyə düşündür ki, Dovşan onu soymağa hazırlaşır. O nə oğurlaya bilər? Dovşan əlini cibinə salıb bir ovuc xırda pul çıxarır, bir on sentlik götürür və masalarının yanında zəif işıq saçan fil sümüyü ilə süslənmiş xırda musiqi avtomatına salır. Əyilib musiqi siyahısını vərəqləyərək B və 7 düyməsini - «Roksvill, P-A»-nı basır.

- Texasdakı Çin mətbəxi Birləşmiş Ştatlardakı Bostonu saymasaq, ən yaxşıdır, – deyir.

- Böyük səyyaha qulaq asın, – Rut dillənir və ona siqaret verir. Dovşan onu on sentliyə görə bağışlayır.

- Beləliklə siz hesab eləyirsiniz ki, – Totero təkid eləyir, – məşqçilər heç nə eləməirlər.

- Onlar heç kimə gərək deyillər, – Rut cavab verir.

- Siz Allah, boşlayın bu söhbəti? – Dovşan söhbətə qarışır.

Ofisiant çubuqlar və iki menyü ilə qayıdır. Dovşanın ümidi boş çıxıb - çubuqların görkəmi elədir ki, elə bil, onlar heç ağacdən yox, plastmasdandır. Siqaretdən küləş iyi gəlir. Dovşan onu damağından götürür, yox əşi, bəsdır.

- Hərə bir xörək sifariş eləyir, sonra isə hamısını bölürük, – Totero təklif eləyir. – Kim nəyi xoşlayır?

- Mənə turşməzə donuz əti, – Marqaret bildirir. Nə deyirsən – de, ancaq bu qızın qətiyyətinə söz ola bilməz.

- Harri?

- Bilmirəm.

- Bu da sənə Çin mətbəxi üzrə mütəxəssis, – Rut dillənir.

- Burada ingiliscə yazılıb. Mən Çin menyusu ilə sifariş verməyə adət eləmişəm.

- Yaxşı-yaxşı, deyin görüm nə dadlıdır.

- Əl çəkin, siz başımı tamam xarab elədik.

- Siz heç vaxt Texasda olmayıbsız, – Rut deyir.

Dovşan həmin o tanış olmayan, ağacsız gecədəki evi, preriya baş qaldıran yaşıl gecəni, pəncərədəki gülləri xatırlayır və cavab verir:

- Əlbəttə, olmuşam.

- Yaxşı, orada neynəyirdiz?

- Sem dayıya qulluq eləyirdim.

- Hə, orduda, bu, hesabdan deyil. Texasda hərbi xidmətdə hamı olub.

- Öz zövqünüzə görə sifariş verin, – Dovşan Toteroya deyir. Onu, deyəsən, Rutun tanışlıq elədiyi bütün bu veteranlar əsəbiləşdirirlər və on sentlik xərclədiyi mahnının sonuncu taktlarına gərginliklə qulaq asır. Səs bu Çin müəssisəsində, sanki, mətbəxdən gəlir və çox uzaqda qalmış gecə onu maşında xeyli ruhlandıran həmin dəliqanlı melodiyanı xatırladır.

Totero ofisiyanta sifariş verir və o gedəndə Rutu fikrindən daşındırmağa cəhd eləyir. Qocanın nazik dodaqları viskidən yaşıdır.

- Məşqçi, – deyir, – həyatın bizə ərməğan elədiyi üç əzanın inkişafının qeydinə qalır. Bu, baş, bədən və ürəkdir.

- Bir də qasıq, – Rut əlavə eləyir.

- Kim fikirləşər? – Marqaret gülür. Bu qız Dovşanı əməlli-başlı karıxdırır.

- Gənc ledi, siz mənə meydan oxuyursuz, indi də mən sizin diqqətinizi tələb eləyirəm. – Totero lovğalıqdan yerə-göyə sığmır.

- Boş şeydir, – Rut gözlərini aşağı salıb sakitcə cavab verir. – Məndən əl çəkin. – Totero onu acıqlandırır. Burun pərələri ağarır, kobud boyanmış üz qaralır.

- Birinci-baş. Strategiya. Oğlanlar ən çox basketbol məşqçisinin yanına həyət meydançalarından gəlirlər və bunu yaxşı necə ifadə etmək olar – iki səbətli meydançada oyunun zərifliyi haqqında təsəvvürləri olmur. Yəqin ki, sən mənim fikrimlə şərik olarsan, Harri?

- Yox bir. Elə dünən...

- İkincisi - mən qurtarıram, Harri, onda sən deyərsən, ikinci - bədən. Oğlan uşaqlarında idman forması təkmilləşdirmək. Ayaqlarına möhkəmlik vermək. - O, hamarlanmış masanın üstündəki yumruğunu düyür. - Möhkəmlik. Qaçmaq, qaçmaq, qaçmaq. Nə qədər ki, ayaqları torpaq üstündə dayanır, həmişə qaçmalıdır. Nə qədər qaçasan, onsuz da yenə az olacaq. Üçüncüsü, - o, ikinci əlinin baş və şəhadət barmaqları ilə dodağının qırağındakı yaşı silir, - üçüncüsü, ürək. Burada da gənc ledi, sözsüz ki, mənim də olmaq istədiyim - mütəxəssislərin təsdiq elədiklərinə görə, doğrudan da, olmuşam - yaxşı məşqçinin qarşısında ən ciddi imkanlar açılır. Oğlan uşaqlarında kamillik iradəsi tərbiyə etmək. Mən həmişə elə bilmişəm ki, o, qələbə istəyindən daha mühümdür, çünki kamillik - məğlubiyyətdə də mümkündür. Onu duymağa məcbur etmək, hə, yəqin ki, bu söz uyğun gəlir, kamilliyin müqəddəsliyini duymaq, hər kəsin nəyə qadirdirsə, onu da verməli olduğunu anlamaq. - O indi pauza eləməyi özünə rəva bilir və növbə ilə dinləyicilərə baxaraq onları dillərini dişləməyə məcbur eləyir, - vəcdə gəlmiş məşqçinin ürəyini nəcibləşdirə bilmiş oğlan, - o öz nitqini bitirir - artıq heç vaxt - bu sözün ən dərin mənasında - heç vaxt həyatın daha ciddi oyunlarında uğursuz olmaz. İndi isə, ilahi, hamının gözü səndədir, et cetera... O artıq içində, buz kubiklərindən başqa, demək olar ki, heç nə qalmayan stəkanı dodaqlarına yaxınlaşdırır. Stəkan boşaldılan vaxt buzlar aşağı düşür və cingilti ilə onun dodaqlarına tərəf diyirlənir.

Rut Dovşana tərəf dönərək sakitcə, sanki, mövzunu dəyişmək istəyərək soruşur:

- Siz nə ilə məşğulsuz?

- Əmin deyiləm ki, indi, ümumiyyətlə, nə iləsə məşğul oluram, – gülür, – bu gün səhər işə getməli idim. Mən... bunu başa salmaq çox çətindir... mən Möcüzə-Sürtgəc adlı bir şeyi göstərirəm.

- Mən də əminəm ki, o bunu gözəl bacarır, – Totero işə qarışır. – Əminəm ki, Möcüzə-Sürtkəc Korporasiya Şurasının üzvləri öz illik iclaslarında toplaşdıqları və özlərinə: «Kim Amerika sakinləri içərisində bizim işimizin uğuruna hamıdan çox kömək eləyib?» sualı verdikləri vaxt Dovşan – Harri Enqstromun adı siyahıda birinci olur.

- Bəs siz nə ilə məşğul olursuz? – Dovşan da öz növbəsində maraqlanır.

- Heç nə ilə, – Rut cavab verir. – Heç nə ilə. – Göz qapaqları mavi piy pərdəsi kimi daykiri üzərində qapanır. Mayenin yaşımtıl işığı çənəsinə düşür.

Çin yeməklərini gətirirlər. Dovşanın lap ağzının suyu axır. O, Texasdan sonra bu yeməklərin dadına, doğrudan da, baxmayıb. Doğranmış heyvanların - inəyin arxa hissəsinin qanlı tikələrini, toyuğun damarlı skeletinin izlərini tapmadığı bu yeməyi sevir, onların izləri xırda-xırda doğranıb, yox edilib və koppuş yaşıl bədənləri onun məsum iştahanı artıran cansız tərəvəzlə ağrısız şəkildə qarışdırılıb. Bütün bunlar buğlanan düyü qalağı üstündədir. Hər kəs belə səliqəli bir isti qalaq alır və Marqaret öz payını cəngəllə tələsə-tələsə qarışdırır. Hamı ləzzətlə yeyir. Oval boşqablardan qəhvəyi donuz ətinin, şəkər noxudunun, cücənin, qatı,

şirin sousun, dəniz xərçənginin, su qozu və kim bilir daha nəyin ağzı büzən qoxusu qalxır. Üzlərə sağlam qırmızılıq çıxır. Danışqı canlanır.

- O, zəhmli idi, – Dovşan Totero haqqında danışır. – Bizim dairənin çox görkəmli məşqçisi idi. Mən onsuz heç kim olardım.

- Yox, Harri, haqlı deyilsən. Sən mənim üçün, mənim səndən ötrü elədiklərimdən çox şey eləyibsən. Qızlar, o ilk oyundaca iyirmi xal topladı.

- İyirmi üç, – Dovşan dəqiqləşdirir.

- İyirmi üç xal! Bir fikirləşin! – Qızlar yeməklərinə davam eləyirlər. – Harri, Harrisberqdəki ştat birinciliyi yarışlarını və Dennistonlu balaca çempionu xatırlayırsan?

- Hə, o lap balaca idi. – Harri Ruta deyir, - beş fut iki düym, meymun kimi eybəcər. Həm də cığal oyunçu.

- Hə, ancaq öz işini bilirdi, – Totero deyir, – bilirdi öz işini. Harri güclü rəqiblə qarşılaşmışdı.

- Yadınızdımı, mənə necə badalaq vurdu?

- Düzdür, lap unutmuşdum, – Totero təsdiq eləyir.

- Bu balacaboy mənə badalaq vurur, mən yumbalanıb uçuram. Əgər divar yumşaq olmasaydı, əzilib ölərdim.

- Sonra nə oldu, Harri? Sən onu rüsvay elədin. Mən bu hadisəni tamam unutmuşdum. Hakim hər şeyi görürdü, ancaq bu, beşinci dəfə olduğundan onu meydandan qovdular. Və biz onları əzişdirdik.

Toteronun sifətində nəşə sönür, o lətli və ölgün görünür.

- Doğrudur, sən heç vaxt qaydaları pozmayıbsan! Heç vaxt. Harri həmişə idealist olub.

- Sadəcə, ehtiyac olmayıb, – Dovşan çiyini çəkir.

- Və Harrinin ikinci gözəl xüsusiyyəti – ona heç vaxt heç nə olmayıb, – Totero qızlara bildirir.

- Yox, bir dəfə biləyim sərpib. - Dovşan onun səhvini düzəldir. - Ancaq mənə həqiqətən də kömək eləyən siz necə dediniz, bu...

- Bəs sonra nə oldu? Lap dəhşətdir, mən hər şeyi necə unutmuşam.

- Sonra? Sonra Pennoak vardı. Heç nə yox idi. Onlar bizi əzişdirdilər.

- Onlar uddular? Məgər biz yox?

- Yox əşi, lənət şeytana. Onlar yaman oynayırdılar. Onların beş güclü oyunçusu vardı. Bəs bizim? Düzünü desəm təkcə mən. Bizdə bir Harrison vardı, o okey idi, digəl ki, futbol zədəsindən sonra artıq heç vaxt düzəlmədi.

- *Ronni* Harrison? - Rut soruşur.

- Siz onu tanıyırsız? – Dovşan narahatlıqla soruşur. Harrison məşhur arvadbaz idi.

- Əmin deyiləm, – Rut kifayət qədər etinasız halda hay verir.

- Bəstəboy, qıvrımsaç. Azca ayağını çəkir.

- Yox, tanımıram, – qız deyir, – yəqin ki, yox. Bu qız təkəlli çubuqların öhdəsindən necə məharətlə gəlir; ikinci əli ovcu yuxarı halda dizi üstündədir. Dovşan onun başını necə əydiyinə, sadələvh yoğun boynunun qabağa necə əyildiyinə, çiyin vətərlərinin gərildiyinə, dodaqları ilə tikəni necə örtüyünə məmnuniyyətlə baxır. Çubuqlar dəqiq hesablanmış hərəkətlə yeməyi sıxır. Sadəcə olaraq, təəccüblüdür ki, bu gombullarda nə qədər zəriflik var. Marqaret – o biri, tutqun rəngli ucu əyri çəngəllə yeməyi sanki, kürəklə kürüyür.

- Biz uduzduq, – Totero təkrar edir, ofisiantı çağırır və içkiləri bir dəfə də təkrarlamağı xahiş eləyir.

- Mən daha istəmirəm, sağ olun, – Dovşan deyir. – Onsuz da keflənmişəm.

- Siz, sadəcə olaraq, böyük ağıllı oğlansız – Marqaret dillənir. Qız indiyəcən onun adını başa düşə bilməyib. Aman allah, bu qız ona necə iyrənc görünür.

- Mənim haqqında danışmağa başladığımı və sizin sözlərinizə görə mənə, doğrudan da, kömək eləyən – topa baş barmağımla toxunur-toxunmaz onu hər iki əlimlə götürmək bacarığımdır. Bütün əngəl topu qarşında saxlamaqdadır və onda bu gözəl yüngül hiss peyda olur. Top fit çala-çala özü qabağa uçar. – O, əllərilə bunun necə eləndiyini göstərir.

- Ax, Harri, – Totero qəmli-qəmli deyir, – sən mənim yanıma gələndə artıq topu atmağı bacarırdın. Mən sənə vur-tut qələbə əzmini təlqin elədim. Kamillik əzmini.

- Bilirsiniz, mənim ən yaxşı oyunum bizim Alenvillə qarşı qırxxal topladığımız vaxt yox, axırdan əvvəlki sinifdəki oyunum idi. Biz mövsümün lap əvvəlində vilayətin uzaq qurtaracağındakı kiçik maraqlı əyalət məktəbinə getdik, orada bütün altı sinifdə cəmi yüzə yaxın şagird vardı. Şəhərcik necə adlanırdı? Quş Yuvası, ya başqa cür? Siz bunu xatırlamalısınız.

- Quş Yuvası... yox, – Totero cavab verir.

- Məncə, bu, onları yarış proqramına salmağınız cəmi bircə dəfə oldu. Orada elə gülməli xırda kvadrat idman zalı vardı ki, tamaşaçılar da səhnədə otururdular. Nəsə məzəli adı vardı.

- Quş Yuvası, – Totero təkrar eləyir. O qayğılıdır. Hey qulağını ovuşdurur!

- Sarıköynək! – Dovşan sevindiyyindən özündən asılı olmayaraq qışqırır. Sarıköynək orta məktəbi. Elə xırdaca baxımsız şəhərcik, əhvalat idman mövsümünün başlanğıcında baş vermişdi, yəqin ki, hələ isti idi və sahələrdə viqvamlar kimi qarğıdalı topaları gözə dəyirdi. Və bütün məktəbdən sidr iyi gəlirdi, yadımdadır ki, siz hələ buna bir hazırcavablıq da eləmişdiz. Mənə tapşırırdınız ki, bütün bunları çox da ürəyimə salmayım, biz təcrübə keçməyə gəlmişdik və qətiyyənlə onları *əzməli deyildik*.

- Sənin yaddaşın mənimkindən yaxşıdır, – Totero deyir.

Ofisiant qayıdır və Totero ona veriləcəyini gözləmədən stəkanı elə sinidəncə götürür.

- Deməli, – Dovşan davam eləyir, – biz gəlirik, oynamağa başlayırıq, orada isə bu fermerlər beşliyi meydançada yerində yayır, biz başlayan kimi durmadan on beş xal toplayırıq və mən heç nəyi ürəyimə salmıram. Səhnədə isə cəmi iyirmi tamaşaçı oturub, bu oyun əsla yoxlanmadan, bütün bunlar mühüm əhəmiyyətli deyil və məndə elə təəccüblü hiss yaranır ki, sanki, dünyada hər şey eləməyi bacararam, mənə yalnız, sadəcə olaraq, beləcə qaçmaq, ötürmə vermək lazımdır, birdən görürəm ki, başa düşürsüz, görürəm ki, həqiqətən də dünyada hər şeyi eləyə bilirəm. Oyunun ikinci yarısında mən cəmi haradasa on dəfə atıram topu, hər top düz səbətə düşür, özü də çənbərə dəymir, heç toxunmur da, sanki, quyuya daş atıram. Bu kəndçi-kündçü isə ora-bura qaçır, hamısı su içindədir, ehtiyatda isə onlarda yalnız iki adam var, amma bizim komanda onların liqasında deyil, belə ki, onlar üçün də fərqi yoxdur, yeganə hakim səhnənin kənarı üzərinə əyilir, onların məşqçisi ilə danışır. Sarıköynək orta məktəbi. Bax belə, sonra isə onların məşqçisi hər iki komandanın paltar dəyişdiyi soyunub – geyinmə otağına gəlir, şkaftan içində sidr olan xırda kuzə çıxarır və dövrəyə buraxır. Necə yəni xatırlamırsız? – Necə də qəribədir, lap gülməlidir, niyə onlar heç cür başa düşə bilmirlər ki, bu məsələdə xüsusi olan nədir. O təzədən yeməyə girir. Yerdə qalanlar artıq yeyib doyublar və indi ikincini içirlər.

- Hə, ser, adınız necə oldu, siz, doğrudan da, göyçək oğlansız, – Marqaret deyir.

- Fikir vermə, Harri, – Totero göz qoyur, – fahişələr həmişə belə danışılır.

Marqaretin əli masadan qoparaq bədəninin yanından uçub Toteronu düz dişindən vurur.

- Bir-sıfır, – Rut soyuqqanlıqla dillənir.

Hər şey elə sakit baş verir ki, masanın üstündən boşqabları yığışdıran çinli başını qaldırmır; açıq-aydın bilinirdi ki, heç nə eşitmir.

- Biz gedirik, – Totero elan eləyir, qalxmağa çalışır, ancaq masanın kənarlarına toxunur, ilişib qalır və qozbel kimi dayanır. Onun ağzı zərbədən bir azca əyilib və Dovşan gözlərini bu ikimənalı xəstə iddia qarışığından, utancaqlıqdan və daha pis olan vüqardan, hətta lap şöhrətpərəstlikdən də yayındırır. İstehzal təbəssümlə əyilmiş dodaqdan sözlər qopur:

- Əzizim, siz gedirsiniz?

- İt oğlu, – Marqaret cavab verir; ancaq onun qoz kimi bərk bədəni kabinədən çıxır və o, siraqetimi, ya pulqabımı yaddan çıxarıb-çıxarmadığına baxmaq üçün ətrafa göz yetirir. – İt oğlu, – təkrar eləyir və bu deyimdə, soyuqqanlıqla hətta nəşə gözəl bir şey də var. Totero ilə onların görkəmi indi daha sakit, qətiyyətli və hətta sanki, sərtidir.

Dovşan masanın arxasından sıçramaq istəyir, ancaq Totero tələsik əlini onun çiyinə qoyur; Dovşan bu məşqçi əlinin möhkəm təması skamyada oturarkən kürəyinə dəyib onu basketbol meydançasına göndərəndə sillə dəyən kimi tez-tez hiss eləyirdi.

- Yox, yox, Harri. Qal. Hər şey birdən olmaz. Qoy bizim kobudluğumuz səni pərt eləməsin. Sən maşını bir müddətə mənə verə bilməzsən?

- Nə? Axı mən onsuz heç yana gedib çıxı bilmərəm.

- Hə, hə, haqlısan. Tamamilə haqlısan. Xahiş eləyirəm, bağışla.

- Yox, yox, demək istədim ki, əgər lazımdırsa... – Ancaq yarısı ona məxsus olan avtomobili kiməsə vermək istəmir.

Totero bunu anlayır.

- Yox, yox. Mənasız ideya idi. Gecən xeyrə qalsın.

- Yekəqarın qoca axmaq, – Marqaret deyir.

Totero ona baxıb başını tez təlaşla aşağı salır. Harri qızın haqlı olduğunu götür. Totero, doğrudan da, yekəqarıdır, onun sifəti havası buraxılmış balon kimi əyilib. Ancaq bu balon Dovşana, sanki, su kimi ağır və formasız hansısa mühüm bir fikirlə şişmiş kimi baxır.

- Hara itəcəksən? – Totero soruşur.

- Hər şey o key olacaq. Məndə pul var. Mehmanxanada nömrə götürəcəyəm, – Dovşan cavab verir. İstəyir ki, Totero ondan imtina eləyərək tez çıxıb getsin.

- Mənim qalamın qapısı açıqdır, – Totero deyir. – Düzdür, orada cəmi bircə çarpayı var, ancaq döşək sərmək olar...

- Yox-yox, – Dovşan sərt şəkildə etiraz eləyir. – Siz mənim həyatımı xilas eləyibsiniz, ancaq mən sizin boynunuzda oturmaq istəmirəm. Hər şey yaxşı olacaq. Mən bunsuz da bilmirəm sizə necə təşəkkür eləyim.

- Biz hələ söhbət eləyəcəyik, – Totero söz verir; onun əli dinc qalmır və sanki, təsadüfən Marqaretin yançağını şappıldadır.

- Mən səni öldürməyə hazıram, – Marqaret deyir və onlar uzaqlaşır. Arxadan ata ilə qızına oxşayırlar, pistaxtanın yanında amerikalı qızla pıçıldaşan ofisiantı geridə qoyurlar və şüşə qapıdan keçib Marqaret qabaqda – çıxırlar. Sanki, belə də lazımdır, sanki, onlar qədimi barometrdən çıxan və ora girən taxta fiqurlardır.

- Aman allah, o nə pis formadadır.

- Kim yaxşı formadadır ki? – Rut maraqlanır.

- Ən azı siz.

- Demək istəyirsiniz ki, mənim iştaham yaxşıdır?

- Qulaq asın, sizin belə böyük olduğunuza görə nəse kompleksiniz var. Siz qətiyyənlə kök deyilsiz. Proporsional quruluşunuz var.

Qız gülür, sonra susur, ona baxır, təzədən gülür, hər iki əlilə onun çiyindən yapışır və deyir:

- Dovşan, siz əsl xristian centlmensiniz.

Qızın onu ayaması ilə çağırmasından Harrini həyəcanlandırıcı istilik bürüyür.

- O qız Toteronu niyə vurdu? – Dovşan soruşur və çiyindəki əllərin onun böyrünü şuxluqla dürtmələyəcəyindən ehtiyatlanaraq istehza ilə gülür. Qızın ondan möhkəm yapışması belə bunu istisna eləmir.

- Adamları vurmaqdan onun xoşu gəlir. Bir dəfə mənə də vurub.

- Yəqin ki, özünüz səbəb olmusunuz.

Qız əllərini çəkir və onları yenidən masanın üstünə qoyur.

- Elə Toteroda özü səbəb oldu. Toteronun xoşu gəlir ki, onu vursunlar.

- Siz onu tanıyırsınız? – Dovşan soruşur.

- Onun haqqında Marqaret mənə danışmış.

- Bu hələ onu tanımadığınız demək deyil. Bu qızcığız səfehdir.

- Düzə nə deyəsən. Heç təsəvvür eləmirsiniz ki, o necə səfehdir.

- Lap yaxşı təsəvvür eləyirəm. Mən onun kiminin birsilə evlənmişəm.

- Uu-u-u! Evlənibsiniz.

- Qulaq asın, siz, o nə idi, Ronni Harrisonsdan danışmışdınız. Siz onu tanıyırsınız?

- Bəs evlənməyinizdən danışdığınız nə idi?

- Hə, mən evli olmuşam. İndiyə kimi də evliyəm.

O, bu barədə danışdığına peşmandır. Vəziyyətinin dəhşətli olmasını süurlu şəkildə dərk etməsi iri köpük kimi ürəyini sıxır. Uşaq vaxtı şənbə axşamı evə qayıdarkən birdən ətrafda hər şeyin - ağacların, daş döşəmənin - bunların hamısının həyat, yeganə, təkrarsız gerçəklik olduğunu dərk elədiyi zaman belə olurdu.

- O haradadır?

Bircə bu çatmırdı - suala cavab ver görüm: Cənab hara gedə bilərdi?

- Yəqin ki, öz valideynlərinin yanındadır. Mən onu ancaq dünən atmışam.

- A, onda bu, sadəcə olaraq, məzuniyyətdir. Atmayıbsınız.

- Yox canım, əlbəttə, atmışam.

Ofisiant küncüt pirojnası gətirir. Dovşan dadına baxmaq üçün birini götürür, fikirləşir ki, bərkdir və məmnunluqla hiss eləyir ki, toxumların nazik qabığı içindən xırda yumşaq, əriyən jele görünür.

- Sizin dostlar tamam getdilər? – ofisiant soruşur.

- Narahat olmayın. Hesabı mən verəcəyəm, – Dovşan deyir.

Çinli dəriyə basılmış qaşlarını qaldırır, dodaqlarını təbəssümlə qırıqlandırır və gedir.

- Siz varlısınız? – Rut maraqlanır.

- Yox, kasıbam.

- Doğrudan, mehmanxanada gecələmək istəyirsiniz?

İkisi də bir neçə pirojna götürür. Boşqabda qalanların sayı iyirmi olar.

- Hə. İndi sizə Cenis haqda danışaram. Ondan ayrıldığım dəqiqəyəcən onu atmağa hazırlaşmırdım. Mənə birdən aydın oldu ki, başqa cür ola da bilməz. O beş fut altı düymdür, qarayanızdır...

- Onun haqqında heç nə eşitmək istəmirəm. – Rutun səsi qətiyyətli gəlir, başını silkələyərək tavandakı çılçıraqlara baxdığı vaxt rəngbərəng saçları tünd-yeksənəq çalar alır. İşıq üzə nisbətən saçə daha çox yatır, – onun burnunun Harriyə tərəf çevrilmiş hissəsində pudradan hansısa ləkə, yaxud sızanaq görünür.

- İstəmirsiniz, – Dovşan deyir. Köpük sinəsindən aşağı diyirlənir. Bir halda ki bu heç kəsi narahat eləmir, onu niyə narahat eləməlidir? – O'key. Nədən danışaq? Çəkiniz nə qədərdir?

- Yüz əlli.

- Lap körpəsiz ki. İkinci yarımorta çəki. Zarafatsız. Bir dəri – bir sümük kimə lazımdır? Sizin çəkinizin hər funtunun heç qiyməti yoxdur.

Dovşan elə-belə, sevindiyindən çərənləyir, ancaq sözlərində qızı ayıq olmağa məcbur eləyən nəşə var.

- Deyəsən, çox ağıllısız, – qız boş qədəhi gözləri bərabərinə qaldıraraq qeyd eləyir. Bu, ad günü münasibəti ilə pijon axşamlarında dondurma verilənə oxşar qısa ayaqlı kiçik yastı vazdır. Əks olunan işığın solğun qövsələri qızın üzündə üzür.

- Siz çəkiniz haqqında da danışmaq istəmirsiniz. Hm. – Dovşan daha bir pirojnanı ağzına qoyub jelenin kəskin tamının birinci duyğusunun keçməsinə gözləyir. – Yaxşı, valı dəyişək. Missis Amerika, sizə lazım olan şey – Möcüzə Sürtkəcidir. Vitamini saxlayır. Artıq piyi götürür. Plasmass vintin bir dəfə fırlanması ilə yerləkünü surtə, yaxud ərinizin karandaşını yona bilərsiz. Həyatın bütün hallarında yararır.

- Boşlayın. Özünüzü axmaqlığa vurmayın.

- Yaxşı.

- Ürəkaçan bir şeydən danışaq.

- Yaxşı. Siz başlayın.

Qız pirojnadan dişləyir və dolu ağızla gülümsəyərək tarım qalmış koppuş dodaqlarının kənarlarını məzəli şəkildə aşağı salaraq ona baxır; çeynəyən vaxt üzündə hədsiz məmnunluq oxunur. Nəhayət, udqunur, mavi dəyirmi gözlərini geniş açır, qırıq-qırıq köks ötürür, nəşə demək istəyir, ancaq bunun əvəzində düz Dovşanın üzünə gülür.

- Dayanın, – deyir, – indi. – Sonra öz qədəhinə baxır, dalğın halda fikirləşir, ancaq bu bəyanat onun bacardığından daha böyükdür.

- Mehmanxanada qalmaq lazım deyil.

- Lazım gələcək. Deyin, hansı yaxşıdır.

İntiusiya Dovşana deyir ki, bu qız mehmanxanalar haqqında çox şey bilir. Boynunun kökündə Dovşanın diqqətli baxışlarının ilişib qaldığı xırdaca çökək ağarır.

- Hamısı bahadır, – qız deyir. – Hər şey bahadır. Lap mənim kiçik mənzilim də bahadır.
- Haradadır mənziliniz?
- Burada yaxında. Sammer-stritdə. İkinci mərtəbə, həkimin kabinetinin üstündə.
- Orta tək yaşayırsız?
- Hə. Rəfiqəm ərə gedib.
- Əgər heç yerdə işləmirsizsə, mənzil haqqını necə ödəyirsiniz?
- Siz bununla nə demək istəyirsiniz?
- Qətiyyənlə heç nə. Axı özünüz dediz ki, heç yerdə işləmirsiz. O, doğrudan, bahadır?

Rut Dovşana onun lap əvvəldən, hələ avtodayanacaqda sayğacların yanında hiss elədiyi maraqlı ehtiyatlıqla baxır.

- Mənzil, – Dovşan aydınlaşdırır.
- Ayda yüz on. İşiq və qaz hesaba alınmadan.
- Və siz də heç yerdə işləmirsiz.

Qız qədəhə baxır və onu hər iki əlilə yelləyir, əks olunmuş işiq bundan şüşənin kənarlarına qaçır.

- Nə fikirləşirsiniz? – Dovşan soruşur.
- Sadəcə olaraq, təəccüblənirəm.
- Nəyə?
- Sizin necə ağıllı olduğunuza.

Dovşan başını çevirmədən yüngülcə mehin nəfəsini hiss eləyir. Aha, gör o nəyə işarə vurur, Harri isə hələ bir şübhələnirdi də.

- Deməli belə, görün nə deyirəm. Mən niyə də mənzil haqqını ödəməkdə sizə kömək eləməyim?

- Nə səbəbə?
- Ürəyi yumşaqlıqdan, – Dovşan cavab verir. – Onluq?
- Mənə on beş lazımdır.
- İşiq və qaz üçün. O'key, o'key.

Sonra nə eləyəcəyi elə də aydın deyil. Onlar oturublar və azca əvvəl küncüt piramidasının qalaqlandığı - hamısını yeyiblər - boş nimçələrə baxırlar. Gələn ofisiyent gözlərini təəccüblə yeməkdən Dovşana, Dovşandan Ruta dikir - bütün bunlar bir saniyə ərzində baş verir. Onlara 9,60 məbləğində çek verir. Dovşan çekin üstünə onluq və bir dollar, yanına isə əlavə olaraq onluq və beşlik qoyur. Pulqabısında qalanı sayır - üç onluq və dörd dollar. Başını qaldıranda Rutun pulları cilalı masanın üstündən artıq yoxa çıxmışdı. Dovşan qalxır, onun yumşaq paltosunu götürür, ona verir, qəniməti iri yaşıl balıq kimi ağır-ağır

qalxır, kabinetdən çıxır və laqeyd halda paltosunun geyindirilməsinə icazə verir. Dovşan hesablayır, funtu on sentdən.

Və bu, restoranın hesabından başqadır. O, yeməyin hesabı ilə piştaxtaya yaxınlaşaraq onluğa qıza uzaqdır. Qız qaşqabaqlı halda qalığı sayır; onun gözlərindəki dəhşətli boşluq tuşla səliqəli şəkildə haşiyələnib. Adi bənövşəyi kimono tipik amerikan qaşqabaqlı sifətin yaylı permanenti və qırmızı boyanmış içkili sifəti ilə heç cür uyuşmurdu. Qadın qalığı çəhrayı boşqaba qoyduğu vaxt Dovşan bu gümüş topasına fikir vermir və bir dollar da əlavə eləyərək gözünü onlardan çəkmədən qızın yanında vurnuxan gənc çinlini görsədir.

- Çox saq olun, ser. Çox saq olun – deyir. Ancaq onun təşəkkürləri onların gözdən itməyə macal tapdıqları vaxt ərzində belə çatmır. Şüşə qapıya tərəf getdikləri vaxt çinli kassir qıza tərəf dönür və diqqətlə məşq elədiyi intonasiyalı nazik səslə öz hekayətini davam eləyir: «...bu zaman ikinci oğlan ona deyir...»

Dovşan Rutla küçəyə çıxır. Sağdan Cadc dağı tərəfdə şəhərin mərkəzi - konturları neonla dövrələnmiş işıqlar qarışığında; çəkmə, yerfindığı, silindr, «Günəbaxan» pivəsinin reklamı - altı mərtəbəli bina hündürlüyündə yaşıl neon saplağı və ikinci ay kimi sarı çiçək özəyi işıq saçır. Bir məhəllə aşağıda kilsə zənglərinin yeknəsəq zərbələri eşidilir, dəmiryolu keçidində şlaqbaum - qırmızı ucluqlu iki uzun bıçaq - aşağı enərək neonun yumşaq kütləsinə sancılır və hərəkət tədricən yavaş-yavaş dayanır.

Rut sola, dağın kölgəsi düşən yerə tərəf dönür. Dovşan onun arxasınca gedir; onlar taqquqlu salan daş döşənmiş yolla üzüyuxarı addımlayırlar. Asfaltla örtülmüş dağ ətəyi, sanki, unudulmuş - dəfn edilmiş səsə bənzəyir, bu şəhərdən çox-çox əvvəllər mövcud olmuş torpağın gözlənilməyən əks-sədasıdır. Daş döşənmiş yol Dovşana şəffaf daykisinin kölgəsi kimi görünür; o şəndir və addımlarını öz qadınının ayaqları ilə bərabər atmaqdan ötrü yüngülcə atılıb-düşür. Qızın gözləri «Belveder» mehmanxanasının parlaq işıqlarının Cadc dağı üzərindəki ulduzlarla qarışdığı göyə baxır. Onlar sakitcə addımlayırlar, arxadan isə fısıltı ilə cırıldayaraq keçiddə yük qatırı sürünür.

Aha, belə de, - indi Dovşan eynilə Texasdakı o fahişə kimi açıq-aydın onun xoşuna gəlmir.

- Qulaq asın, siz, heç olmasa, bircə dəfə zirvəyə qalxıbsız? – Dovşan soruşur.

- Hə, əlbəttə. Avtomobildə.

- Onda mən balaca idim, – Dovşan deyir, – biz tez-tez yuxarı gedirik, ancaq başqa tərəfdən.Orada elə sıx, qorxulu meşə var ki, mən bir dəfə köhnə Evin uçulub-dağılmış qalıqlarına rast gəldim, – torpaqda, sadəcə olaraq, deşik və bir neçə daş. Şübhəsiz ki, hansısa pionerin fermasıymış.

- Mən yuxarıda yalnız bircə dəfə olmuşam, bir sırtıq tiplə maşında getmişəm.

- Sizi bu münasibətlə təbrik eləyirəm, – o, qızın kəskin tonu altında gizlənmiş özünə

razılıqdan pərt olaraq dillənir.

Qız Dovşanın bunu başa düşdüyünü hiss eləyib çımxırır:

- Sizin bu pioneriniz mənim nəyimə gərəkdir.
- Bilmirəm. Lazım olar. Axı siz amerikalısınız.
- Buna bax. Mən bu uğurla meksikalı kimi də doğula bilərdim.
- Yox, canım, bunun üçün gərək bəstəboy olasan.
- Bilirsiniz, siz, sadəcə olaraq, donuzsunuz.
- Boşla, mənim balam. – Dovşan onun enli belini qucaqlayıb cavab verir. – Məncə, kifayət

qədər təmizəm.

- Kaş belə olsun.

Qız Uizer–stritdən sola dönmür və onun əlini itələyir. Onlar indi Sammer–stritdədirlər. Kərpic fasadlar bir bütöv tünd fasada birləşir. Evlərin nömrələri giriş qapısı üzərindəki yarım dairəvi rəngli pəncərəyə bərkidilmişdir.. xırda baqqaliyyə dükəninin yaşıllımtıl–çəhrayı işığında küncdə avaralanan oğlan uşaqlarının siluətləri görünür. Supermarketlər bu xırda dükənləri sıxışdırır, onları gecə yarıya qədər alver eləməyə məcbur eləyirlər.

Dovşan onu qucaqlayaraq xahiş eləyir:

- Yaxşı, bəsdir. Ağıllı bala ol.

Göstərmək istəyir ki, onu kobud danışqlarla yerindən tərpətmək olmaz. Dovşanın, qadının ona bütünlüklə tük kimi yüngül halda məxsus olmasını istədiyi vaxt qız istəyir ki, Dovşan yalnız onun ağır çəkisi ilə kifayətlənsin. Harrini təəccübləndirən qızın da onun hərəkətlərini təkrar eləyərək belindən tutması olur. Bu vəziyyətdə getmək asan deyil və onlar işıqforun yanında ayrılırlar.

- Məncə, restoranda sənin xoşuna gəlirdim. Axı Toteroya da xoş gəlməyə çalışırdım, onun necə yaxşı olduğunu deyirdim.

- Amma mən elə bilirəm ki, sən yalnız özünün necə qənəng olduğundan danışırıdın.

- Mən elə yaxşı idim. Bu faktdır. Di gəl indi, demək olar ki, heç nəyə yaramıram, əvvəllər isə, doğrudan da, zor oynayırdım.

- Bilirsənmi mən nəyi zor eləyirdim?

- Nəyi?

- Yemək bişirməyi.

- Yeri gəlmişkən bu, arvadımın bacarmadığı işdir. Zavallı.

- Yadındadır, bazar günü məktəblərində bizə hey təlqin eləyirdilər ki, allah hər adama nəsə bir istedad verir? Bax budur, mənim istedadım – yemək bişirmək. Mən gözəl aşpaz olmağı arzulayırdım.

- Hə, noldu, oldun?

- Bilmirəm. Axı evdə az-az nahar eləyirəm.

- Niyə?

- Bizim işdə bunsuz olmaz, – qız cavab verir və susur. Dovşan onun barəsində belə kobud fikirləşmirdi. O qorxur. Əgər belədirsə, onda onun məhəbbəti həddindən artıq çox şeydən xəbər verir.

- Hə, mən gəlib çatdım, – qız deyir.

Onun evi küçənin qərb tərəfindəki o birilər kimi kərpicdəndir. Yolun o tərəfində fanarın altında boz pərdə kimi iri əhəng daşından tikilmiş kilsə ucalır. Onlar rəngli pəncərə altındakı giriş qapısından içəri keçirlər. Dəhlizdəki mis poçt qutuları altında rənglərin cərgəsi, çətirlər üçün lak çəkilmiş altlıq, mərmər döşəmədə rezin ayaqaltı və iki qapı - sağda tutqun şüşəli, üzbəüzdə - rezin, ayaqaltı ilə örtülmüş pilləkən görünən sınımayan, məftilli şüşə var. Rut açarı bu qapıya salır, Dovşan isə ikinci qapıda qızıl suyu ilə yazılmış yazını oxuyur: «D-r F. -Ks. Pelliqrini».

- Qoca tülkü, – Rut dillənir və onu pilləkənlə yuxarı aparır.

Qız yuxarı mərtəbədə yaşayır. Onun qapısı linoleum döşənmiş dəhlizin o başında, küçəyə yaxın yerdədir. Hələ ki Rut açarla qıfılı çaqqıldadır, o, qızın arxasında durur. Yanında dayandığı pəncərədən düşən dörd neon şüşə küçə fanarının soyuq işığında - görüntülərindən elə nazikdirlər ki, sanki, ona toxunan kimi dərhal qırılar sayaq bu göy şüşələr - onu gözlənilmədən titrətmə bürüyür, əvvəlcə ayaqları əsir, sonra böyürlərindəki dərisi səyriyir. Nəhayət, açar qıfılda fırlanır, qapı açılır.

Rut mənzilə girən kimi elektrik açarına tərəf dartınır: Dovşan onun əllərini kənar eləyərək üzünü özünə tərəf çevirir və onu öpür. Bu, nəse ağılsızlıqdır; Dovşan sıxıb onun suyunu çıxarmaq istəyir, qabırğası altındakı xırda mühərrik bu istəyi ikiqat, dördqat artırır - bütün gücü ilə sıxır, bu, məhəbbət deyil, dəri üzərində şüttüyən baxışlar nədir, o nə özünün, nə də qızın dərisini hiss eləyir, Dovşan onu birdəfəlik sakitləşdirməkdən ötrü yalnız onun ürəyini özününkü eləmək istəyir. Qız elə hey sıxılıb qalır. Dodaqlarının onun öpüşlərini həvəslə qəbul eləyən elastik, nəmli balıncıları bərkiyir və quruyur, Rut başını geri atmağa və əllərini azad eləməyə macal tapan kimi onun kəlləsini təzədən dəhlizə çıxarmaq istəyirmiş sayaq dirsəylə çənəsini geri itələyir. Qızın barmaqları bir-birinə daraqlanır və uzun dırnaqları Dovşanın gözüünün altındakı zərif dəriyə işləyir. Dovşan onu buraxır. Möcüzə nəticəsində salamat qalmış gözü qıyılır, boynu sızıldamağa başlayır.

- Rəddol, – qız deyir. Dəhlizdən düşən işıqda onun əzilmiş koppuş sifəti eybəcər görünür.

Dovşan ayağı ilə vurub qapını örtür.

- Boşla, – deyir. – Axı mən sənə nəvaziş göstərmək istəyirdim.

Dovşan qaranlıqda görür ki, o qorxur; Dovşan bu qorxunu qızın iri bədəninin əyriliklərində dil - çəkilmiş dişin yerindəki boşluqda qan hiss eləyən kimi duyur, sanki, hava özü ona tərpenməz dayanmağı tapşırır; səbəbsiz gülüş onu boğur. Qızın qorxusu və Dovşanın daxili əminliyi bir-biri ilə qətiyyə

uyuşmurlar - axı Dovşan bilir ki, ona ziyan vurmaz.

- Nəvaziş göstərmək? – qız dillənir. – Ondan da çox boğmaqla.
- Mən bütün axşamı səni elə istəmişəm ki, – Dovşan sözünə davam eləyir. – Bu sevgini orqanizmindən çıxarmaq lazım idi.
- Sizin orqanizmləri tanıyıram. Fsss – vəssalam.
- Mən belə deyiləm, – Dovşan söz verir.
- Yaxşısı budur belə olsun. İstəyirəm ki, buradan mümkün qədər tez rədd olasan.
- Doğru deyil.
- Hamınız özünüzü gözəl oynaş sayırsız.
- Mən elə gözəl oynasam, – o özünü inandırır və unudubmuş kimi alkoqolun və ehtirasın dalğası ilə qovularaq irəli əyilir.

Qız geri çəkilir, ancaq Dovşanın macal tapacağı qədər də tez yox, qızın qorxusunun kavernasının uzandığını hiss etdi. O, küçədən düşən işıqda görür ki, onlar əşyaları - iki kreslo, divan-çarpayı və masadan ibarət kiçik otaqdadırlar. Rut bir az böyük, iki adamlıq çarpayısı olan qonşu otağa keçir. Pərdə yarıyacan salınıb və işığın zəif şüasında alçaq örtüyün hər təpəciyi kölgə salır.

- Yaxşı, gəl, – qız deyir.
 - Sən hara? – Dovşan onun dəstəkdən tutduğunu görüb dillənir.
 - Bura.
 - Orada soyunmaq istəyirsən?
 - Hə.
 - Lazım deyil. Qoy özüm soyundurum. Hə, xahiş eləyirəm.
- Dovşan bu fikirlə elə məşğuldur ki, yaxınlaşıb onun əlindən tutur. Qız onun təmasından yayınır.
- Görürəm sən komanda verməyə vərdis eləyibsən.
 - İmkan ver, xahiş eləyirəm.
 - Qulaq as, mən bilmirəm sən on beş dollarının əvəzində nə almaq istəyirsən, ancaq özümü də fikirləşməliyəm.

- Onda mənim on beş dollarımı qaytar.

Qız getməyə çalışır, ancaq indi Dovşan onun əllərindən bərk-bərk tutub.

- Elə komanda verirsən ki, elə bil, ər-arvadıq.

Dovşanı təzədən şəffaf dalğa bürüyür və o, güclə eşidiləcək səslə pıçıldayır:

- Yaxşı, qoy olsun.

Dovşan qızın onun bədənini boyunca sallanmış əllərini tərpətməyə macal tapmayacağı sürətlə ayaqları qarşısında diz çöktür və barmağının üzük taxılası yerindən öptür. Sonra qızın dikdabanlarının qayığını açmağa başlayır.

- Görəsən, qadınlar niyə hündür daban çəkmələrdə gəzirilər? – deyər soruşur və onun ayaqlarını elə güclü təkanla qaldırır ki, Rut yıxılmasın deyər Dovşanın saçlarından yapışmağa məcbur olur. – Ayağını ağrıtmır?

O, qayıqları bir-birinə ilişmiş tuflinin bir tayını, sonra da o birisini qonşu otağa tolazlayır. İndi qızın ayaqları döşəmədə möhkəm dayanır. Dovşan onun topuqlarından tutub dəyirmi kök kürüliyünü var gücü ilə ovuşdurmağa başlayır. Həmişə massaj eləyəndə əsəbiləşir.

- Gedək, – Rut deyir. Səsində yüngülcə gərginlik var, qorxur yıxılar, çünki Dovşan bütün ağırlığı ilə onun ayaqlarını döşəməyə mismarlayıb. – Uzan yataqda.

Qız onun iradəsindən ovsunlanmış, əl-ayağı bağlanmış və ürəksiz tərpənir. Dovşan da qorxur. Bütün bədənini əsə-əsə qızı çarpayının yanına gətirir və donunun zəncirbəndini axtarmağa başlayır. Kürəyində düyməni axtarıb tapanda onları tez açə bilmir, çünki ilgəyə, lazım olan tərəfdən yapışmır.

- Qoy mən özüm.

- Tələsmə, mən açaram. Sən sevinməlisən. Axı bu, bizim nikah gecəməizdir.

- Məncə, sən, sadəcə olaraq, dəlisən.

Dovşan onu kobudluqla özünə tərəf çevirir və yenidən sakitləşdirməyin təsəllisiz istəyi canını bürüyür. Onun möhkəm boyanmış yanaqlarına toxunur və yuxarıdan aşağı kölgələnmiş incik sifətə baxdığı zaman Rut ona tamamilə balaca görünür. Dovşan, dodaqları ilə qızın göz qapağındakı nəbzın vurmasını tapmağa, ona bu gecə tələsmək lazım olmadığını təlqin etməyə çalışaraq nəvaztşlə gözlərinə tərəf uzanır. O, ehtirassız ehtiyatlılığının gülüş doğura biləcəyiylə risk eləyərək qızın o biri gözündən öptür, sonra zərif hərəkətindən həvəyə gələrək ehtirasa təslim olur və qızın sifətini elə qeyzlə dişləyir-yalayır ki, Rut ləzzətdən, doğrudan da, gülür və onu kənara itələyir. Dovşan onu özünə tərəf çəkir, əyilir və dişilə boynunun kökündəki yumşaq, hərarətli çökəyi sıxır. Rut dişləmə gözlədiyindən qorxub səksənir, əllərilə onun çiynindən yapışır, ancaq Dovşan onu buraxmır, bütün bədənini qucağında, az qala, boğarıq qışqırır ki, ona qızın bədənini yox, özü, bütünlüklə özü lazımdır. Sözlər eşidilməsə də, Rut hər şeyi başa düşür və ona deyir:

- Gözəl oynaş olduğunu sübut etməyə çalışma. İşini gör və sürüş.

- Gör bir nə ağıllısan.

Qızı vurmaq üçün əllərini qaldırır təbəddüd eləyir və deyir:

- Məni vur. Vur. Axı çox istəyirsən. Necə lazımdır çırp.

- Ah, aman allah, bu bütün gecə darıxdırıcı olacaq.

Dovşan onun ölgün əllərindən tutur, özünə tuşlayır, ancaq qız barmaqlarını qatlayır və onun üzünə yüngülcə şappıldadır.

- Zavallı, Marqaret, gör o, sənə qoca yaramaz dostunla necə keçinməli olur.

- Onlar barəsində danışma, – Dovşan yalvarır.

- Lənətə gəlmiş kişilər. Hökmən ağrımaq, ya da kiminsə onları ağrıtmasını istəyirlər.
- Mən bunu qətiyyənlə istəmirəm. Nə onu, nə o birini. Düz sözumdür.
- Onda niyə vaxt öldürürsən? Məni soyundur, vəssalam.
- Səndə də dil var ha! – Dovşan ah çəkir.
- Əgər bu səni utandırırısa, təəssüflənirəm, – qızın səsində metal notlar eşidildi.

- Yox, qətiyyənlə utandırmırsan. – Dovşan cavab verir və işə cidd-cəhdlə girişərək onun donunun ələyindən yapışır. İndi gözləri qaranlığa o qədər alışıb ki, parçanın yaşıl rəngini aydın seçir. Donu yuxarı çəkdiyi vaxt qız əllərini qaldırır və onun başı bircə saniyəliyə dar yaxada ilişib qalır. Başını əsəbi halda silkələyir, don əynindən çıxır və formasız isti qalaq kimi Dovşanın qolları üstünə düşür. Donu küncdə gözə dəyən stulun üstünə atır.

- Ah, sən nə qəşəngsən! – ucadan deyir.

Qız gümüşü alt paltarda ruha oxşayır. Dovşan donu onun başından çıxararkən saçını dağıdıb. Rut qaqşabaqla baxaraq tez sancaqları çıxarır və saç sız hələlərlə çiyinə dağılır. Bütün qadınlar kombinasiyada təzə gəlinə bənzəyirlər.

- Qəşəngliyim köklüyüm qədər deyil, – qız hay verir.
- Yox, sən eləsən ki,... – Dovşan bir göz qırpmında üzünə şəffaf kombinasiya çəkilməmiş bu iri şəkər parçasını əllərində qaldırır və çarpayına sarı aparır.
- Sən məni qaldırdın. İndi heç nə alınmayacaq.

Parlaq işıq pəncərədən qızın boynundan qırıqları sərt qara çevrəyə alaraq düz onun üstünə düşür.

- Pərdəni salım?
- Hə, xahiş eləyirəm. Bura həddən artıq darıxdırıcı yerdir.

Dovşan onun nədən danışdığına baxmaq üçün pəncərəyə yaxınlaşır. Küçənin o biri tərəfində yalnız kilsə görünür – boz, qaqşabaqlı, özündən razı. Xonçalı pəncərənin arxasında hələ də işıq yanır və şəhərin gecəsində bu qırmızı, bənövşəyi və qızılı dairə insanların onda xəyali şəfəq görmələrindən ötrü real dünyaya gəldikləri yuva kimi görünür. Bu gözəlliyi yaradanlara minnətdarlıq hissi Dovşanı bürüyür, o günahkar halda pərdəni aşağı salır. Cəld geri dönüb görür ki, Rutun gözləri onu kölgəlikdən izləyir; onlar da üzdəki zədəyə oxşayır. Qızın yanacağının çökəyində qırmızı rəngdə aypara işıq var, adama elə gəlir ki, onun ağırlığı duyğusunun özü də nəsə bir ətir saçır.

- Hə, əynində daha nəsə qaldı? – Dovşan pəncəyini çıxarib kənara tullayır. O, paltar tullamağı xoşlayır, nəsnələrin hərəsi bir tərəfə atılarda yaxınlaşan çıpaqlıqdan xəbər verir. – Corablar?
- Onları çıxarmaq elə də asan deyil, – qız cavab verir. – sürüşürlər.
- Onda özün çıxart.

Qız çarpayıda oturub ehmal pişik hərəkətlərlə elastikin, ipəyin və pambığın nazik torundan cəldliklə sivişib çıxır. Corabını çıxarib səliqə ilə bürmələyərək döşəklə çarpayının söykənəcəyi arasındakı yarığa

soxur. Dovşana elə gəlir ki, qaranlıq, qəribə, bütün ölçülərdən məhrum olan aləmdədir və haradasa lap yaxınlarda tinin arxasında onu zərif, gözəl qadın gözləyir. O, qəddini düzəltdiyi vaxt çarpayının yanında dizi üstə dayanan Rut onun gözlərində hansısa ucsuz–bucqsız qitə ölçüsünü alır; yuxarı yığışan kombinasiya şimal qütbündəki qar papaq kimi ağarır.

- Sən nə böyüksən.
- Həddindən artıq böyüyəm.
- Yox, qulaq as. Sən mehribansan.

Dovşan ovcunu onun isti peysəri altına soxaraq Rutu birdən qaldırır və kombnasiyasını başından çıxardır. Paltar yüngülcə sürüşür - maye kimi, paltar, onu çıxarmaq istəyən qadından özü düşür. Dovşanın onun belində əli ilə yoxladığı sərin çökək fikrində çiynindən axaraq bütün dərisini bürüyən şəffaf kölgə ilə birləşir. Dovşan bu yeri öpür. Dəri daha ağ olduğu yerdə bir az da soyuqdur. Dovşan geri çəkilib, çarpayının küncündə oturur və bu tərtəmiz çıpaqlığın gözəlliyini canına çəkir. Rut sağ əlini döşünə sıxıb sol əlini qaldırdığı vaxt barmağında üzük parıldayır. Qızın utancaqlığı ona ləzzət verir - bu, hiss əlamətidir. O, bütün ağırlığı ilə uzanaraq əlinə söykənir. Işıq üstünə sağdan düşür; səssizcə dönüb Dovşanın baxışlarından yalnız tərpənməzliyi ilə müdafiə olunaraq özünün utancaq gözəl pozasında donub qalır. Pozasını dəyişmir, ağılıq isə Harrinin gözünü qamaşdırmağa başlayır. Nəhayət, Rutun səsi eşidilən vaxt Dovşan həтта diksinir də.

- Bəs sən?

O hələ heç qalstukunu belə çıxarmayıb. Hələlik ütüsünü saxlamağa çalışaraq şalvarını stuldan asır, Rut adyalın altına girir. Dovşan təkcə alt paltarında onun başı üstündə dayanıb soruşur:

- İndi sənin əynində, doğrudan, daha heç nə yoxdur?
- Sən ki özün dedin hamısını çıxarım.

Dovşan onun barmağında nəyinsə parıldadığını xatırlayır.

- Üzüyünü ver.

Qız adyalın altından əlini çıxarır və Dovşan ehtiyatla şişmiş oynaqdan qalın latun üzüyü burub çıxarır. O, qıza yuxarıdan aşağı, qayğılı nəzərlərlə baxır. Qız çənəsinə bürünüb, adyalın üstündəki ağ solğun əli ilan kimi qıvrılıb.

- Daha heç nə?
- Təkcə dəri – qız dillənir. – Gəl bura. Uzan.
- Məni istəyirsən?
- Lovğalanma. İstəyirəm bu tez qurtarsın
- Sənin bütün sifətin çat-çatdır.
- Məni təhqir elədiyin yetər.
- Sadəcə olaraq, səni çox sevirəm. Haradan salfetka götürüm?

- Üzümlü yumağa qətiyyən imkan vermərəm. Heç vaxt.

Dovşan vanna otağına gedir, işığı yandırır, tiftikli salfetka tapır, onu qaynar su altında isladır, sıxır və işığı söndürür. Otağa qayıdanda Rut gülür.

- Burada gülməli nə var? – Dovşan təəccüblənir.

- Bu axmaq alt paltarında sən, doğrudan da, dovşana oxşayırsan. Mən elə bilirdim ancaq balaca uşaqlar elastik trusik geyirlər.

O aşağı, öz maykasına və əyninə kip oturan trususuna özündən razı halda və həvəslə baxır. Adının səslənməsi fiziki təmas kimi duyulur. Qız başa düşür ki, o hamı kimi deyil. Dovşan digirt-digirt, kələ-kötür parçanı onun üzünə çəkən vaxt qız eynilə Nelson kimi canını qurtarmağa çalışır, ancaq Dovşan - təcrübə ilə müdrikləşmiş ata - vərmiş etdiyi işi davam eləyir. O, qızın alnını, yanaqlarını silir, salfetkanın ucunu burnunun pərələrinə soxur, canını qurtarmağa çalışaraq bütün bədənini ilə qıvrılmağına məhəl qoymadan sözlərini ağzında qoyaraq dodaqlarındakı boyanı silir. Dovşan, nəhayət, onun əllərini buraxdığı və salfetkanı yığışdırdığı vaxt qız ani olaraq ona baxır və sakitcə gözlərini yumur.

Dovşan salfetkanı öz üzünə sıxaraq dayanır. Sonra çarpayının ayaq tərəfinə yaxınlaşır, salfetkanı vanna otağına tərəf tullayır, alt paltarını əynindən çıxarıb atır, yorğanın altına girir və mələfələrin arasındakı uzun qaranlıq sahədə gizlənir.

Onların qarşılıqlı təmaslarında nəsə bir kədər gizlənir. Dovşan üzünü onun boynuna söykəyərək saçlarının nanə qoxusunu ciyərinə çəkir. Qız zərif yüngül əllərilə onu özünə sıxaraq balıqdan azca qalxır.

- Yaxşıdır, – Dovşan bəyəndiyini bildirən səslə pıçıldayır.

- Yaxşıdır, – qız hay verir.

- Sən gözəlsən.

Qıza elə gəlir ki, şəffaflaşmış və Dovşan onun ürəyini görür. Qız onu ötür, indi gözləyir, o isə nəvazişin kövrək apogeyində baş barmağını onun qaşlarının sərt əyrisinə dönə-dönə cızıq çəkir.

- Hə, necədir? – qız nəhayət soruşur.

- Sən gözəlsən.

Dovşan onun üzünə baxır, sıx kölgəlikdə qızın hər şeyi qəmli-qəmli bağışlaması onu heyrləndirir, sanki, məhəbbətin sonuncu anında Dovşanın onu öz ümitsizliyi ilə satdığını bilir. Təbiət səni ana tək gəzdirir, ancaq öz mükafatını alan kimi dərhal hər şeyi əlindən alır. Tər Dovşanın dərisini soyudur və o, yerə sürüşüb düşən adyali qaldırır.

- Sən gözəl idin, – süst əlilə qızın yumşaq böyrünə toxunaraq dillənir. Qızın bədənini hələ də titrəyir, heyranlığı Dovşandakı kimi tez sönür.

- Tamam unutmuşdum.

- Nəyi unutmuşdun?

- Ki, mənimçün də yaxşı ola bilər.

- Sən belə vaxt nə hiss eləyirsən.
- Elə hala düşürəm ki, sanki, yığılıram.
- Hara?
- Heç yana. Adam bu barədə danışmaq istəmir.

Dovşan onun dodaqlarından öpür - qızın günahı yoxdur. O, öpüşü tənbel-tənbel qəbul eləyir. Dovşan onun belini qucaqlayır və ona sıxılaraq yuxuya getməyə hazırlaşır.

- Mən qalxmalıyam, – qız deyir.
- Uzan.
- Vanna otağına gedəcəyəm.
- Yox, – Dovşan bərk-bərk olun əlindən tutur.
- Burax.
- Məni qorxutma, – o, qızın böyrünə daha rahatlıqla sıxılaraq donquldanır.

Qız onun əlindən buraxılıb qalxan vaxt Dovşan yumşalmış dodaqlarından quru nəfəsin necə çıxdığını hiss etmək dərəcəsinə kimi ayılır.

- Mənə bir stəkan su gətir.

Qız çılpaq vəziyyətdə süst halda çarpayının yanında dayanır, sonra vanna otağına gedir. Kranlar guruldayır. O ayıldıqca ümitsizlik daha çox artır. Dovşan balıqda özünə dərin yer düzəldərək pərdənin altından işıq salan kilsə pəncərəsindəki vitrajın üfüqi zolaqlarına baxır. Bu məsum parıltı ona təsəlli verən yeganə şeydir.

Vannadakı örtülü qapının arxasından düşən işıq yataq otağının havasını yüngülcə işıqlandırır. Suyun sırtlısı ona uşaqlığını, o, gecə yarısı oyanan vaxt valideynlərinin yataq otağına qalxdıqlarını, bütün dünyanın qaranlığa qərq olduğunu dərk elədiyi vaxtı xatırladır, sonra isə o, şəhəri görür. Ay işığında Favna oxşayan yuyunmuş Rut əlində bir stəkan su sakitcə vanna otağından çıxıb onun yanında uzandığı vaxt Dovşan artıq yatır.

O, aşkardakı kimi yuxu görür. Anası, atası və yenə kimlərsə onların mətbəxlərində stol arxasında oturublar. Bu mətbəx onların köhnə evlərində idi. stol arxasındakı qız bilərzikli uzun əllərini uzadır, taxta buz dolabını açır və Dovşanı soyuq hava axını bürüyür. Dördkünc kameranın açıq qapısı arxasında Dovşan özündən bir neçə düym kənarda əriyən, əyri, ancaq hələ də iri uzunsov buz görür; qara metal kütlənin mərkəzində süni buz fabrikinin novundan atılıb-düşən bütün buz lülələri kimi ağ təbəqə parıldayır. O əyilərək buzun soyuq, dəmir qoxuyan nəfəsinə toxunur - bu soyuqluq onda kameranın divarları və qabırğavarı gövdəsini təşkil eləyən metalla assosiasiya olunur; boz-göy rəngli metal, eynilə linoleumdakı

kimi tünd xırda ləkədir.

O bir az da aşağı əyilib yarpağın üstündə, sanki, buz da canlı toxumalardan ibarətmiş kimi kapillyara oxşar çoxlu ağ damarların sulu səthin altında rəngdən-rəngə düşdüyünü görür. İrəlidə, içərilərdə bu o qədər tutqun və davamsızdır ki, o bunu yalnız sonda görür, kənarları sanki, mərkəzində işığın sınmasından parlaq ulduzun sayrıdığı partlayışdan diş-diş xırda bulud göydən asılı qalıb, onun düz və uzun şüaları isə kubun bütün səthinə kor bucaq altında səpələnir. Buz lüləsinin qalaqlandığı paslı qabırğalar onun gözləri qabağında istehza ilə ağaran əyri dişlər kimi tərpənir. Canını qorxu bürüyür - bu soyuq iri daş canlıdır.

- Qapını ört, – anası deyir.
- Mən açmamışam.
- Bilirəm.
- O açıb.
- Bilirəm. Mənim ağıllı oğlum heç kimi incitmir.

Masa arxasındakı qız boşqabda yeməyi könlüsüz halda qurdalayır və anası döntüb incik iradlarla onun üstünə düşür. Məzəmmətlər davam eləyir, mənasız, yeknəsəq, bitib-tükənməyən; aramsız söz axını güclü daxili qanaxmanı xatırladır. Bu onun qanaxmasıdır; qızcığaza görə incidiyindən onun sifəti elə uzanıb ki, sanki, iri ağ boşqaba çevrilib.

- Qız stol arxasında özünü balaca uşaq kimi aparır, – anası deyir.
- Bəsdir, bəsdir, bəsdir! – bacısına arxa çıxan Dovşan qışqırır.

Anası istehzal təbəssümlə uzaqlaşır. Onlar iki evin arasındakı dar yerdə dayanıblar, - indi iki nəfərdirlər - o və qız; bu, Cənib Soringerdir. Dovşan çalışır onu anası barədə başa salsın. Cənib cəsarətsiz halda ona baxır və o, qızı qucaqlayaraq görür ki, gözləri qızarıb. Onların sifətləri uzaq olsa da, Dovşan onun göz yaşlarından isti nəfəsini duyur. Onlar Maunt Cadecda rəqs salonunun arxasında tapdanmış, alaq basmış və butulka qırıqlarının səpələndiyi sahədedirlər, divarın arxasındakı reproduktordan musiqi eşidilir, Cənibin əynində çəhrayı bal paltar var; o hiçqırır. Dovşan ürəyi ağrıya-ağrıya bildirir ki, anası qızı yox, onu danlamaq istəyirdi, ancaq qız hey ağlayır və o dəhşət içində görür ki, onun sifəti əriyib yayılmağa başlayır, yavaş-yavaş dərisi sümükdən ayrılır, ancaq sümük yoxdur - dərinin altında vur-tut əriməkdə olan kütlə var; o, bu axan kütləni tutmağa, onu təzədən yerinə yapışdırmağa çalışaraq ovcunu açır və kütlə onun ovcuna düşən zaman hava onun qışqığından ağappaq olur.

Bu ağılıq - işıqdır; günəşdən onun gözləri qarşısındakı balıq parıldayır; aşağı salınmış pəncərə pərdəsində şüşənin zədəsi əks olunur. Onunla pəncərə arasında adyalın altında qadın yumrulanıb uzanıb. Günəşin şüaları balısa səpələnmiş saçını boz, tünd-qəhvəyi, qızılı, qara və ağ rəngə boyayır. Dovşan rahat nəfəs alıb gülümsəyərək dirsəyinə söykənir, onun kök yumşaq yanağından öpür və məsamələrinin dəqiq quruluşuna valeh olur. Zəif çəhrayı işıq zolaqlarında onun üzünü qaranlıqda pis yuduğu görünür. O yenidən yatdığı vəziyyəti alır, ancaq sonuncu bir neçə saat ərzində o həddindən çox yatıb. Sanki, əli ilə növbəti

yuxuya giriş yolunu yoxlayaraq onları bir-birindən ayıran kiçik məsafədən keçərək yuxarıdan aşağı enli, təzə piroq kimi isti yamacı tumarlayaraq əlini onun çılpaq bədənində sarı uzadır. Qadın arxası ona sarı uzanıb; Dovşan onun gözlərini görmür. Qadın dərinə ah çəkib gərnəşərək ona tərəf döndür, o yalnız bu zaman başa düşür ki, qadın onun nəvazişini duyub.

Onlar səhər işığında yuxulu, yorğun dodaqlarla öpüşərək təzədən məhəbbətə təslim olurlar; qadının döşləri nahamar sinə qəfəsinə sərilib. Döşünün gilələri - solğun çəhrayı qönçədir. Çılpaqlığı ona son dərəcə güclü təsir bağışlayır; bu parlaq dərinin zənginliyi yanında Dovşanın ehtirası zəif və dəyərsiz görünür və o, qadının özünü yuxuluğa vurduğunu düşünür. Ancaq qadın «yox» deyir - bu gün başqa cür oldu, ancaq yenə yaxşıdır. Doğrudan, yaxşıdır. Utandığından adyalın altında gizlənir, qadın isə ayağıyalın otaqda gəzişərək geyinməyə başlayır. **Trususunu** geydiyi vaxt Dovşan ilk dəfə olaraq onun ayaqlarını ayrıca əşya - yoğun, çəhrayı, qərarlı, aşağı endikcə nazıqlaşan qaytan kimi dərk eləyir. Hərəkət eləyərkən onlar bir-birinə çəhrayı işıq zolağı atır. Qadın onun baxmasına mane olmur, o məmnundur və özünü etibarlı, özünə əmin hiss eləyir. Bu artıq tamamilə evdarcasıdır.

Kilsə zəngləri ucadan səslənir. Dovşan çarpayının onun uzandığı tərəfinə adamların ütülü kostyumlarda bu ərəfədə işıqlandırılmış pəncərəsi onu yatırdan əhəng daşından olan kilsəyə necə getdiklərinə baxmaq üçün hərəkət eləyir. Dovşan əlini uzadıb pəncərə pərdəsini qaldırır. Pəncərə - rozetka indi işıqlanmır, ancaq kilsə üzərində, Maunt Cadcm üzərində, səmanın mavi fasadında günəş gülümsəyir. Kilsənin zəng qülləsinin sərin alçaq kölgəsi də neqativdəki kimi yaxalarında çiçək olan bir neçə kişi dayanıb, adi qoyun kimi başlarını aşağı salaraq qeyri ixtiyari olaraq kilsəyə tökülüşüb gəlirlər. Adamların evlərini qoyub bura dua eləməyə gəlmək qərarları barədə fikir Dovşanı sevindirir və gümrahlaşdırır, o, gözlərini yumur və başını yüngül hərəkətlə aşağı elə əyir ki, Rut bunu görməsin. *İlahi, mənə kömək ol. Günahımdan keç. Həqiqət və missis Sprigerlərə, hələ doğulmayan körpəyə kömək ol. Toteronu və bütün yerdə qalanları bağışla. Amin.*

Dovşan gözlərini gün işığına açıb deyir:

– Bu, kifayət qədər böyük pruxoddur.

- Bazar gününün səhəri, – o cavab verir. – Bazar gününün səhər çağı mən həmişə qusmaq istəyirəm.

- Niyə?

- Tfu – qadın qısaca dillənir, sanki, cavab ona qabaqcadan məlumdur. O bir az fikirləşib Dovşanın uzanıqlı vəziyyətdə diqqətlə pəncərəyə baxdığına əmin olaraq əlavə eləyir: – Bir dəfə burada mənim yanıma bir tip gəlmişdi, bax o, məni səhər saat səkkizdə oyatdı, çünki doqquz otuzda bazar günü məktəbində dərs deməli idi.

- Sən heç nəyə inanmırsan?

- Yox. Sən inanırsan?

- Yəqin ki, hə. Hər halda, mən belə düşünürəm.

Qadının özünə əmin acıqlı tonu qulaqlarını deşir və o tərəddüdlə düşünməyə başlayır ki, düzünümi deyir. Əgər Dovşan yalan deyibsə, deməli o, boşluğun ortasında asılıb; bu fikir onu təqib eləyir və ürəyi sıxılır. Qabaqda bir neçə adam bayram paltarında səki ilə köhnə kərpic evlərin cərgəsi boyunca keçib gedir; onlar özlərini göyün yeddinci qatında hiss eləyirləmi? Ən yaxşı paltarlarını geyiblər; o, həyəcanla bu fikirdən yapışır - bu fikir ona görünməyən dünyanın mövcud olmasının əyani sübutu kimi gəlir.

- Əgər sən dindarsansa, onda burada neynirsən? – qadın soruşur.

- Burada nə var ki? Bu nədir, sən özünü Şeytan hesab eləyirsən?

Qadın bu sualı gözləmədiyindən daraq əlində dayanıb qalır, sonra gülür.

- Yaxşı, inanırsan-inan, əgər bundan yüngülləşirsənsə.

- Niyə sən heç nəyə inanmırsan? – o əl çəkmir.

- Zarafat eləyirsən?

- Qətiyyə. Məgər sənə heç vaxt, heç olmasa, bir saniyəliyə elə gəlməyibmi ki, bu aydındır?

- Nə aydındır? Allahın mövcudluğu? Yox. Əksinə, mənə həmişə onun yoxluğu aydın olub.

Həmişə.

- Yaxşı, əgər Allah yoxdursa, onda niyə yerdə qalanlar var?

- Niyə? Niyənin bura nə dəxli? Sadəcə olaraq, var – vəssalam – o, güzgünün qarşısında dayanıb və saçlarını daraqla geri çəkəndə qalın üst dodağını azca qaldırır; kinoda həmişə qadınlar belə görkəmdə olurlar.

- Sənin barəndə belə deməzdim. Ki, sən, sadəcə olaraq, varsan, vəssalam.

- Qulaq as, bəlkə, sən yerin içində çevrilmək və mənə allah kəlamını başa salmaq əvəzinə hər halda, geyinəsən.

Bu irad, eləcə də onun saçlarını yelləyərək Harriyə tərəf dönməsi onda yenə həvəsi gücləndirir.

- Bura gəl, – çağırır. – Kilsə adamla dolu olduğu vaxt işlə məşğul olmaq pis deyil.

- Yox, – Rut dillənir. O həqiqətn də bir balaca hirslənib. Dovşanın allaha inanması, sadəcə olaraq, onun əsəblərinə toxunur.

- Mən daha sənin xoşuna gəlmirəm? – soruşur.

- Sənin üçün fərqi var?

- Bilirsən ki, var.

- Mənim çarpayımdan qalx.

- Axı sənə yenə on beş dollar borcluyam.

- Heç nə borclu deyilsən. Sürüş buradan, mümkün qədər uzaq ol.

- Nə? Səni tək buraxmaq? – O bu sözləri sanki, zarafata salıb nallayır və qadın hələ ki gözlənilməzlikdən donub qalaraq dayanıb – çarpayıdan sıçrayır, paltarlardan nəsə qapır, vanna

otağına soxulur, qapını örtür. Sonra oradan təkcə alt paltarında çıxır, elə hey şitənərək kədərli səsle təkrar eləyir:

- Mən daha sənin xoşuna gəlmirəm, – bundan sonra üstündə şalvarı səliqə ilə qatlanmış stula sarı gedir. Hələ ki o yox idi, qadın yatağı səliqəyə salmışdı.

- Sən mənim kifayət qədər xoşuma gəlirsən, – o, fikri dağınıq halda örtüyü sıgallayaraq cavab verir.

- Kifayət qədər niyə?

- Elə-belə

– Niyə xoşuna gəlirəm?

- Ona görə ki, boyun məndən hündürdür, – o, çarpayının o biri küncünə keçir və örtüyü hamarlayır. – Hamının belə vasvasıcasına saydığı bu balaca qadınlar ən hündür kişiləri qamarladıqları vaxt hirsindən dişim bağırsağımı kəsir.

- Onlarda nəşə var, – Dovşan deyir. – Deyəsən, onlarla iş görmək asandır.

- Deyəsən, – gülür.

Dovşan şalvarı əyninə keçirir, kəmərinə bağlayır.

- Sənə başqa nə ilə xoş gəlirəm?

Qadın ona baxır.

- Deyim?

- De.

- Təslim olmamağınla. Axmaqcasına olsa da, mübarizəni davam etdirirsən.

Bunları eşitmək xoşdur, məmnunluq əsəblərini qıdıqlayır, özünü çox ucada hiss eləyir və gülümsəyir.

Ancaq ənənəvi Amerika təvazökarlığı üstün gəlir və o, dodaqlarını çeynəyərək deyir:

- Kamilliyə can atma.

- Bu zavalı tərbiyəsiz qoca, – qadın ağıllı-ağıllı dillənir, – əməlli-başlı pozğundur.

- Bilirsən nə var, – Dovşan deyir, – mən dükanə qaçım – səhər yeməyi üçün bir şey alım.

- Burada qalmaq fikrindəsən - nədir?

- Niyə də yox? Sən kimisə gözləyirsən?

- Heç kimi gözləmirəm.

- Lap gözəl. Axı dünən demişdin ki, yemək hazırlamağı xoşlayırsan. Nə alım?

- Haradan bilirsən dükan açıqdır?

- Bəs yox? Əlbəttə açıqdır. Universamların əlindən bu dükanlar ancaq bazar günləri qazana bilir. – Dovşan pəncərədən boylanır. Elədir ki var, küncdəki qapı açılır və oradan əlində qəzet bir adam çıxır.

- Köynəyin çirklənib, – Rut deyir.

- Bilirəm, – o, pəncərədən düşən işıq zolağından çıxır. – Bu, Toteronun köynəyidir. Mən evdəki paltarlarımdan bir-ikisini götürməliyəm. Ancaq əvvəlcə ərzaq dalınca gedim. Nə alım?

- Sən nəyi xoşlayırsan?

O, çox razı gedir. Bu qadında nə olmasa da, mehribanlıq çoxdur. Dovşan bunu, qadını avtodayanacaqda sayğacın yanında gördüyü zaman, həmin saniyə anlayıb. Onun qarnı çox yumşaq görünürdü. Qadınlarla həmişə darısqal dalanlarda toqquşursan, çünki onlara heç də kişilərə lazım olan şey lazım olmur, onlar - başqa irqdirlər ya bitki kimi hər şeyi verirlər, ya da daş kimi cızırlar. Bütün yer üzündə qadın mehribanlığından yaxşı heç nə yoxdur. O, əynində çirkli köynək dükana götürüldüyü zaman daş döşənmiş yol ayağının altından qaçır. *Sən nəyi xoşlayırsan?* İndi qadın onun yanından getməz. Getməz, bu faktır.

Dovşan sellofanda səkkiz sosiska və bulka, dondurulmuş lobya dolu torba, dondurulmuş kartof qızartması torbası, süd, sous bankası, kişmişli çörək, qırmızı sellofana bükülmüş pendir parçası və bunların hamısının üstündən «Şveyser ananın suflesi» pirojnası. Hamısının qiyməti 2 dollar 43 sentdir. Rut kiçik əlvan rəngli mətbəxdə bağlamarı çantadan çıxararaq deyir:

- Görürəm, pəhrizdəsən.

- İstədim əzilmiş qoyun əti götürüm, ancaq dükanda olan vur-tut sosiska, salyami, bir də bankada mal əti idi.

Hələ ki qadın səhər yeməyi hazırlayır, o, qonaq otağında veyillənir, jurnal masasının gözündə bir-iki detektiv tapır. Çarpayı qonşusu Ford-Xudda bunları fasiləsiz olaraq oxuyurdu. Rut pəncərəni açdı, sərin mart havası bürkülü Texası xatırlayarkən ona daha soyuq gəlir. Tozlu noxudu-kiseyi pərdələr xışıldayır, digər, daha xoş xatirələrlə iflic olaraq dayanan Dovşan tərəfə əyilib küləklə dolur: uşaq vaxtı, o, evdədir, axşamın küləyi pəncərəyə tərəf əsir, o, bazar günü qəzetlərini gözdən keçirir, mətbəxdə anası qab-qacağı danqıldadır, tezliklə o, azad olacaq və hamısını - atasını, onu və balaca Miriamı - gəzməyə aparacaq. Mim hələ tamam balacadır, buna görə də az gəzəcəklər - vur-tut bir neçə məhəllə, mümkündür ki, qış buzunun əriyib bir neçə düym dərinliyində göl əmələ gətirdiyi yerdəki köhnə çinqil karxanasına kimi. Daşlı sahil suda əks olunaraq adama əslində olduğundan iki dəfə hündür görünür. Ancaq bu, olsa-olsa sudur; onlar yarğanın kənarı ilə daha bir neçə addım keçib gedirlər və yeni baxış bucağı altında nohur günəşi əks etdirir, baş-ayaq daşlar illüziyası yox olur və işıqda suyun hamar səthi buz kimi bərk görünür. Dovşan balaca Mimin əlindən bərk-bərk yapışır.

- Qulaq as, – o, Ruta qışqırır. – Mənim nəhəng ideyam var. Gəl gəzməyə gedək.

- Gəzməyə! Mən onsuz da hər vaxt gəzirəm.

- Cadcın zirvəsinə qədər gedək.

O, haçansa Bruer tərəfdən dağa qalxmaq lazım gəldiyini xatırlamır və bu həzzi qabaqcadan duyaraq küləyin qabartdığı pərdədən valehliklə geri döndüyü zaman böyük kilsə zəngi çalınır.

- Gedək, xahiş eləyirəm, gedək, – o, mətbəxə tərəf qışqırır. Əllərində yaşıl budaq tutan adamlar fikirləri dağınıq halda kilsədən çıxırlar.

Rut səhər yeməyini verir və Dovşan görür ki, o, Cenisdən yaxşı yemək hazırlayır, ağı çatıb sosiskaları elə isitsin ki, onlar partlamasın. Cenis onları masa üstünə çevrilmiş və burulmuş vəziyyətdə elə qoyurdu ki, elə bil, onlara işgəncə veriblər. Onlar Rutla mətbəxdəki xırda ağ masa arxasında oturub yeyirlər. Dovşan çəngəllə boşqaba toxunaraq yuxusunda Cenisin sifətinin əyilərək onun ovcuna axdığı zaman necə soyuq olduğunu xatırlayır; xatirə onun iştahasını korlayır və birinci tikə boğazından zorla keçir.

- Çoxdur, – deyir, ancaq yeməyə igidliklə girişir və yavaş-yavaş iştaha gəlir.

Masanın hamar səthi üzbəüz oturan Rutun sifətinə solğun işıq salır, geniş alınının dərisi parıldaıyır, burnunun yanındakı iki sızanaq isə dağılmış mayenin ləkəsini xatırladır. Qadın hiss eləyir ki, qeyri-cazibədar olub və yeməyi tələsik sanki, oğrun-oğrun xırda tikələrlə qopardır.

- Qulaq as.

- Nədi?

- Mənim maşınım hələ də orada, Çerri-stritdə dayanıb.

- Qoy dayansın. Bazar günləri sayğaclar işləmir.

- Hə, ancaq sabah işləyəcək.

- Sat.

- Nə?

- Sat maşını. Həyat adiləşər. Dərhal varlanarsan.

- Yox, canım, məsələ bunda deyil. Bəlkə, sənə pul lazımdır? Bilirsən, məndə otuz dollar qalıb. İstəyirsən, bu saat onları sənə verim? – Əlini şalvarının cibinə uzadır.

- Yox-yox, nə danışırısan. Qətiyyənlə elə demək istəmədim. Ümumiyyətlə, fikrimdə heç nə tutmamışdım. Elə-belə ağzımdan çıxdı. – O, tutuldu, boynunda ləkələr yarandı və Dovşanın ona yazığı gəldi – axı dünən elə yaxşı idi ki.

- Bilirsən, qayınatam köhnə maşın alverçisidir, biz evlənəndə bu maşını xeyli güzəştə bizə satdı. – Dovşan izah eləyir. – Əslində maşın arvadımdır, ancaq körpə onunla qaldığına görə, düşünürəm ki, maşın da onun olmalıdır. Sonra da sən özün dedin ki, köynəyim çirklidir, mən gərək pal-paltarımdan bir-ikisini götürüm. Ona görə də fikirləşdim ki, səhər yeməyindən sonra evə gedim, maşını orada saxlayım və şey-şüylərimi götürüm.

- Birdən o orada oldu?

- Orada deyil. Anasının yanındadır.

- Məncə, o, evdə olsa, sən çox sevinərsən, – Rut deyir.

Bəlkə, doğrudan, elədir? O, qapını necə açdığını və Cenisin kresloda oturub televizora baxdığını

təsəvvür eləyir; yanında boş stəkan var. Və sanki, Dovşanın içində nəsə qırılır, boğazında ilişib qalan tikəni nəhayət udur, o, Cenisin sifətinin həmişəki kimi belə küt və inadkar olduğundan böyük yüngüllük hiss eləyir.

- Yox, – deyir. – Qətiyyənlə sevinməyəm. Mən ondan qorxuram.

- Yox bir, – Rut deyir.

- Onda nəsə var. – Dovşan təkid eləyir. – Təhlükəli adamdır.

- Sənin atdığınlə o eybəcər? Özün təhlükəli adamsan.

- Yox.

- «Yox» yox, hə. Elə bilirsən ki, dovşansan. – Sözlər istehzalı və əsəbiləşdirici səslənir – aydın deyil niyə.

- Maraqlıdır, sən öz şey-şüyünü neynəmək istəyirsən? – qadın soruşur. Belə de – o hiss eləyir ki, Dovşan onun yanına köçmək istəyir.

- Bura gətirmək, – o boynuna alır.

Qadın nəfəsini dərir, sanki, nəsə demək istəyir, ancaq dinmir.

- Ancaq bu gün yox, – Dovşan üzrxahlıqla dillənir. – Sən ki heç yana getməyəcəksən.

- Ola bilər ...Bilmirəm. Yəqin ki, yox.

- Əntiqə. Bilirsən, mən səni sevirəm.

Qadın qab-qacağı yığışdırmaq üçün ayağa qalxır, dayanır və ağ masanın ortasına baxır. Başını asta-asta bulayaraq cavab verir:

- Sən xoşa gəlməyənlə sürprizsən.

Onun nahamar qəhvəyi donunu tarım saxlayan enli çanağı güclü bel sütununun əsası kimi ağır və simmetrikdir. Bu iri sütun onun qəlbini yenidən baş qaldıran məhəbbətin gözəl duyğuları ilə doldurur, ancaq Rutun sifətinə baxmağa ürək eləmir.

- Neyləyənlə, – Dovşan deyir, – sənə xoş sürprizsən.

O üç tikə «Şveyser ananın suffəsi»ni yeyir və cəhənglərində ilişib qalmış qırıntı xudafizləşərkən Rutu mətbəxdə öpdüyü zaman onun sviterində qalır. Dovşan onu çirkli qab-qacaqla tək qoyub gedir. Maşını Çerri-stritdə yaz gününün sərin havasında gözləyir. Görkəmi elədir, elə bil, evinin otaqlarından birini axın səkinin qırağına aparıb atıb, gecə qabarması çəkildə isə otaq qumluqda sağ-salamatca qalmağındadır və indi açarın birinci burulması ilə yeni üzgüçülüyə yola düşməyə hazır vəziyyətdə müəmmalı-müəmmalı parıldayır. Əzilmiş və çirkli paltarları altında bədəni ona təmiz, boş və arıq gəlir. Onu sevirlər. Maşından rezinin, tozun və günəşin isitdiyi rənglənmiş metalın sakitləşdirici qoxusu gəlir. Qadın – qındır, o-bıçaq. Bazar gününün kar elədiyi şəhəri rahat taxta şüşəbəndin məhəccərinin dövrələdiyi kərpic evlərin yumşaq cərgələri kəsib doğrayır. Dovşan Cadc dağının geniş ətrafını dolandır, dağın şose boyu yamacı sarımtıl-yaşıl yarpaqlarla pudralanıb, bir az yuxarıda həmişəyaşıl ağaclar üfüqi qara xətlə dolandır.

Dovşanın burada sonuncu dəfə olduğundan bu yana mənzərə dəyişib. Dünən səhər səmanı sübh buludlarının nazik zolaqları kəsir, o isə yorğunluqdan əzab çəkərək yalnız dincələ biləcəyini düşündüyü şəbəkənin lap mərkəzinə üz tutmuşdu. İndi təzə günün günorta vaxtı buludlar yanib, maşının yan şüşəsində səma boş və soyuq olub, qarşıda isə heç nə yoxdu, Rutun mavi gözlərində də heç nə yoxdu, o, Dovşana deyib heç nə eləmir, heç nəyə inanmır. Ürəyi həmişə bu boş səmaya can atır.

Dovşan Maunt **Cacın** tanış evlərinə enən kimi onun səmimi müvazinəti yoxa çıxır. Boylanır, əsəbiləşir. O, Ceksonla, Potter və Uilber-stritlə yuxarı qalxaraq xarici nişanlara görə öz mənzilində kiminsə olub-olmadığını müəyyən etməyə çalışır. İşığa görə də bir şey bilmək olmur - günorta vaxtıdır. Evin qabağında heç bir maşın yoxdur. O, məhəlləni iki dəfə dövrə vurur, əzəllərini gərəkək pəncərədə kiminsə sifətini görməyə çalışır. Hündür şüşələr keçilməzdir - Rut haqlı deyilmiş - o qətiyyənlə Ceniçi görmək istəmir.

Bunun mümkünlüyünün fikri belə onu o dərəcədə gücsüzləşdirir ki, maşından çıxanda parlaq günəş, az qala, onu yıxır. O, pilləkənlə qalxır və pillələr sanki, geriye fırlanan çarxın dişləri kimi onun qorxudan gücünü itirmiş bədənini aşağı çəkir. Bir ayağını qaçaraq qoyub qapını döyür. Taqqıltıya heç kim həy vermir. Təzədən döyür, qulaq verir və cibindən açar çıxardır.

Mənzil boşdur, ancaq indiyəcən Cenislə doludur, elə doludur ki, onu üşütmə tutur; televizora tərəf döndərilmiş kreslonu görəndə dizləri bükülür. Nelsonun döşəməyə səpələnmiş sınıq oyuncaqlarından ürəyi bulanır; qafasında olanların hamısı - boz kütlə, eşitmə və görmə aparatı - onun fikrinə görə dəstəkdə qarmaqarışıq halda sıxılıb; «alın qoltuğu» tutulub, asqırmaq, ya da ağlamaq istədiyi bilinmir. Qonaq otağını basdan-başa toz basıb. Pərdələr aşağı salınıb. Cenis gündüzlər onları həmişə salır ki, televizorun ekranına işıq düşməsin. Kimsə otağı yığışdırmaq istəyib - Cenisin külqabısı və boş qədəh götürülüb. Dovşan mənzilin və maşının açarlarını televizorun qəhvəyi ağac rənginə boyanmış metal qutusunun üstünə qoyur. Cenisin bir-iki donu çatmır.

Dovşan paltarını götürmək əvəzinə geri dönmə və hərəkətlərini götür-qoy eləyərək ayaqlarını mətbəxə tərəf sürüyür. Pərdənin içindən süzülən gün işığı yapışmış çarpayıya düşür. Onların heç vaxt yaxşı çarpayıları olmayıb. Bunu onlara Cenisin valideynləri bağışlamışdılar. Komodon üstündə Cenisin kiçik flakonları, manikür qayçıları, üstünə iynə sancılmış ağ sap çarxı, latun sancaqlar, telefon kitabçası, işıq saçan siferblatlı rəngli saat, Cenisin bir dəfə də olsun istifadə etmədiyi, jurnaldan qoparılmış resept, **Yava** ağacının muncuqlarından boyunbağı - Dovşanın milad hədiyyələri var. Cenisin valideynləri özlərinə yeni vanna otağı düzəlttikləri vaxt onlardan götürdükləri iri oval güzgünü divara söykəmişdilər; Dovşan hey onu Cenisin komodonun üstündən bərkitmək istəyirdi, ancaq şurup almağa heç cür vaxt eləyə bilmirdi. Pəncərənin altında yarıyacan iylənmiş köpüklü su ilə dolu stəkan güzgünü aşmaq lazım gələn boş yerə tutqun ləkəni əks etdirirdi. Buradaca divarda üç uzun paralel cızıq var. Bunu kim eləyib? Nə vaxt? Üstü örtülü yatağın arxasından vanna otağındakı döşəmənin ağ üçbucağı görünür; Cenis duşdan çıxandan sonra onun kürəyi buxardan narıncı rəngə düşür, qoltuğunun altında pırtlaşq yaş tüklər, o, öpülmək üçün

sevinclə Dovşana tərəf uzanır. Bu nə çağrılmayan sevinc idi ki, əvvəl Cenisi, sonra isə onu bürümüşdü?

Mətbəxdə ölüm kimi soyuq, tavada yaddan çıxıb qalmış donuz əti donmuş piyin içindədir. Dovşan onu rakovinanın altındakı kağız torbaya atıb qazovucla ləkəli, bərk piy parçalarını təmizləyir və onları da boşaldır. Aşağısı tünd-qəhvəyi ləkəli torbadan çürüntünün şirin iyi gəlir. Dovşan torbaya küt-küt baxır. Zibil yeşiyi giriş qapısının arxasındadır, ancaq heç iki addım da ata bilmir. Bu haqda düşünməyə dəyməz. O, qaynar suyu açır və tavanı islatmaq üçün rakovinaya tutur. Buxarın nəfəsi qəbirdəki pıçıltı kimidir.

O, qoxu içərisində bir yeşikdən tələsik təmiz trusu, mayka və corab, ikincidən sellofanda üç köynək və mavi kartonda daha bir köynək, üçüncüsündən yuyulmuş qəhvəyi pambıq şalvar götürür, divar şkafından hər iki kostyumunu, idman köynəyini çıxarır, xırda şeyləri kostyuma bükür ki, aparmaq asan olsun. Dovşan bu işdən əməlli-başlı tərləyir. O, bağlamayı əlləri arasında saxlayır və dizini büküb sıxarkən mənzili bir də gözdən keçirir: mebel, xalçalar, divar kağızları - hamısı onun sifəti kimi sanki, tünd pərdə ilə örtülüb; otaqlarda səlqişizlik hökm sürür və o, buradan getdiyinə sevinir. Qapı birdəfəlik çırpılır. Onun açarları içəridə qalıb.

Diş şotkası. Ülgüc. Zaponkalar. Çəkələklər. Pilləklənlə aşağı enərkən hər addımında yaddan çıxmış daha hansısa şeyi xatırlayır. O tələsir, ayaqları tappıltı salır. Tullanarkən, az qala, dəhlizdəki qara şnurdan asılmış çıpaq lampaya toxunacaqdı. Dəhlizdən ötüb keçəndə ona elə gəlir ki, onun poçt qutusundakı adı yanına çağırır, göy mürəkkəblə yazılmış hərflər havanı lal qışqırıqlarla doldurur. O sivişib günün altına çıxır və özü-özünə gülməli görünür - eynilə qəzetlərin sonuncu səhifələrində haqlarında yazılan sirli oğrulardan biri - onlar pul, gümüş əvəzinə çini stəkan - nəlbəki yuyan, iyirmi rulon divar kağızı və bir yığın köhnə cır-cındır aparırlar.

- Gün aydın, mister Enqstrom.

Ah, bu, qonşudur, miss Arndt, o, kilsə üçün bənövşəyi şlayapa qoyub, əlində palma yarpağı tutub.

- A, hello. Səhhətiniz necədir?

Bu qadın onlardan üç ev o yana yaşayır, deyirlər xərcəngdir.

- Gözəl, – qadın dillənir, – çox gözəl.

Və gözəllikdən başını itirib yastı pəncələri ilə daş yolun maililiyinə instinktlə söykənərək günün altında dayanır. Yaşıl maşın yanlarından şübhəli ləngliklə ötüb keçir. Miss Arndt Dovşanın yolunu kəsir, qadın xoşhallıqdan pörtüb, məlum deyil nəyə görə, bəlkə də, sadəcə olaraq, tavanda sürünən və özü-özünə təəccüblənmək üçün dayanan milçək kimi daş yolda qaldığına görə minnətdardır.

- Gözəl havadır, – Dovşan deyir.

- Ah, mən lap heyran olmuşam, sadəcə olaraq, heyranam, pasxaya bir həftə qalmış bazar günü həmişə belə mavi olur. Hətta damarlarda qan da daha sürətlə hərəkət eləyir, – qadın gülür.

Dovşan da gülür. Qadın iki cavan ağcaqayının naxışlı kölgəsində sanki, isti asfaltla bitişib. Tamamilə aydındır ki, o heç nə bilmir.

- Hə, mən də yaz təmizliyi haqda fikirləşmək qərarına gəlmişəm, – Dovşan qadının baxışlarını onun əllərinə zillədiyini görərək əyanilik üçün bağlamanı silkələyir.

- Gözəldir, – miss Arndt gözlənilməz istehzal təbəssümlə hay verir, – gənc ərler həmişə dəhnəni çeynəyərək harasa tələsirlər, – və dairə cızaraq qışqırır: – Oy, ruhani ata!

Yaşıl maşın əvvəlkindən daha yavaş surətlə küçənin ortası ilə geri qayıdır. Dovşan paltar bağlamasının ağırlığını ikiqat artıran həyəcan içində ələ keçdiyini götür. Dəhlizdən sivişib çıxır, miss Arndtın yanından qaçaraq keçir və onun ikibaşlı «Yox, bu müqəddəs Kruppenbax deyil», - sözlərinə – «Tələsirəm»: deyərək cavab verir.

Yox, əlbəttə, bu, Kruppenbax deyil. Dovşan bunun kim olduğunu bilir, hərçənd ki adını bilmir. Yepiskopal kilsənin ruhanisi. Springer və ailəsi yepiskopal kilsəyə gedirlər - qoca yaramazın yüksək cəmiyyətə soxulmaq cəhdinin daha bir hiyləsi, onlar əvvəllər islahatlar kilsəsinə mənsub idilər. Dovşan, demək olmaz ki, qaçır; üzəsağı səki hər addımda onun dabanından yapışır. Bağlama asfaltın qabağını tutur. Heç olmasa, tinə çataydı. Yeganə ümid - ruhaninin onu tanımayacağıdır. Hiss eləyir ki, yaşıl maşın arxasınca sürünür: bəlkə, əlindəkiləri atsın və doğrudan da, dabanına tüpürsən? Köhnə süni buz fabrikində gizlənmək yaxşı olardı. Ancaq orayacan bütöv bir məhəllə qalıb. Yəqin, Rut artıq qabları yuyub və dağın o tərəfində onu gözləyir. Ətrafda hər şey gömgöydür.

Maşının yaşıl qanadı qarşısındakı suyu səssizcə yarıb keçən köpək balığı kimi havada Dovşanın dizinin arxa hissəsinə dəyib dağılan ləpəni qaldırır. Addımlarını yeyinlətdikcə ləpə də güclü şəkildə dağılır. Arxadan nazik uşaq səsi tın-tın eləyir:

- Bağışlayın, siz Harri Enqstrom deyilsiz?

Dovşan yalan danışmaq istəyinin necə zəiflədiyini hiss eləyərək geri dönür və yarıpıçıltı ilə cavab verir:

- Hə.

Gənc sarışın boynunda hansısa ağ əsarət zənciri sol səkiyə tərəf döndür, əl əyləcini çəkir, mühərriki söndürür və beləliklə maşını küçənin lazım olmayan tərəfində və hələ bir balaca iti bucaq altında dayandırır. Bu ruhanilərin xırda qaydalara necə də etina eləmədikləri çox maraqlıdır. Dovşan Kruppenbaxın oğlunun şəhərdə motosikllə necə şütüdüyünü xatırlayır. Bu həmişə ona küfr eləmək kimi görünürdü.

- Mən Cek Ekklezəm, – ruhani tamamilə yersiz gülərək dillənir. Damağına yapışmış yandırılmayan siqaretin ağ zolağı ilə vəhdətdə ağ yaxalığı komik effekt yaradır. O 58-ci ilin yaşıl zeytun rəngli dördqapılı «byuik»indən çıxır və əlini Dovşana uzadır. Dovşan onu sıxmaq üçün paltar bağlamasını daş döşənmiş yolla səki arasındakı qazona qoymalı olur.

Ekklezin əl tutması enerjili, təcrübəli və möhkəmdir, görünür bu, qucaqlaşmanı simvolizə eləməlidir. Bir anlığa Dovşana elə gəlir ki, Ekklez onu heç vaxt buraxmayacaq. Dovşan ilişdiyini hiss eləyir; izahatı, pərt halda deyilmiş yalvarışları, barışıq qabaqcadan görür - bunların hamısı onun qarşısında rütubətli divar

kimi dayanır; ümitsizlikdən canına vicvicə düşür. Onu təqib eləyən adamda inadkarlıq hiss olunur.

Ruhani onunla yaşıd olar, ola bilsin azca böyükdür, boyu xeyli alçaqdır. Ancaq elə də balaca deyil; qara pencəyinin altından açıq-aşkar gərəksiz əzələləri oynayır. O nədənsə dilxor olub və sinəsini yüngülcə qabardaraq dayanıb. Uzun, kürən qaşları burnunun üst hissəsi üzərində qayğılı qırıq qalıb, ağzının altında xırda, rəngi qaçmış, qoza kimi iti çənəsi görünür. Dilxorçuluğa baxmayaraq onda nəsə məhrəmanə və səfehfason bir şey hiss olunur.

- Hara gedirsiniz? – soruşur.

- Nə? Heç yana.

Bu tipin kostyumu Dovşanı karıxdırır. Kostyum ancaq özünü qara göstərir, əslində isə o tünd-göydür, köhnədəbli, ancaq qəşəngdir, yüngül parçadandır. Manişka, döşlük, ya da bu daha necə adlanır, əksinə soba kimi qaradır. Eklz gülümsəmək istəyir, ancaq damağındakı siqareti saxlamağa cəhd elədiyindən bunun əvəzinə finxırır. Əllərini pencəyinə şappıldadır.

- Sizdə təsadüfən kibrit yoxdur?

- Təəssüf ki, yoxdur. Tərgitmişəm.

- Deməli məndən iradəlisiz. – Fikirləşib qaşlarını qorxa-qorxa qaldıraraq Harriyə baxır. Onun qonur gözləri gərginlikdən dəyirmi və şüşə kimi rəngsiz olur. – İstəyirsiniz sizi aparım?

- Yox, lənət şeytana. Narahat olmayın.

- Sizinlə söhbət eləmək istəyirdim.

- Doğrudan?

- Doğrudan. Hətta çox istərdim.

- Yaxşı. – Dovşan paltarını yerdən götürür, «byüik»i qabaq tərəfdən dolanır və oturur. İçəridə plastik kəskin şirintəhər iyi – təzə maşın iyi – gəlir; Dovşan bu iyi dərindən ciyərlərinə çəkib bir az sakitləşir. – Cənibarədə?

Eklz başı ilə təsdiq edir və arxa pəncərəyə baxaraq səkidən uzaqlaşır. Onun üst dodağı aşağıdakından qabaqdadır, gözlərinin altında yorğun bənövşəyi çökəklik var. Onun üçün bazar - ağır gündür.

- O necədir? Neynir?

- Bu gün, deyəsən, xeyli normaldır. Səhər-səhər atası ilə kilsədə idilər.

Onlar küçə ilə üzüəşığı gedirlər. Eklz susur və gözlərini qırparaq yan şüşəyə baxır. Sonra cihaz ləhvəsindəki siqaretyandırının düyməsini basır.

- Mən belə də fikirləşirdim ki, o, valideynlərinin yanına gedəcək, – Dovşan deyir.

Ruhaninin onun üstünə bağırmadığından bir qədər dilxordur; görünür öz işini əməlli bilmir.

Siqaretyandırın geri sıçrayır. Eklz onu siqaretə yaxınlaşdırır, qüllab vurur və sanki, fikirlərini təzədən cəmləyir.

- Görünür, – ruhani dillənir, – siz yarım saatdan sonra geri qayıtmayanda o, sizin valideynlərinizə zəng vurub və atanızdan uşağı gətirməyi xahiş eləyib. Mən elə bilirəm ki, atanız onu hər cür sakitləşdirib, deyib ki, yəqin, siz haradasa ləngimisiz. Onda Cenis xatırlayıb ki, siz evə ona görə gecikirsiniz ki, kimləsə küçədə oynayırımsız və fikirləşib ki, təzədən həmin yerə qayıdıbsız. Hətta mənə elə gəlir ki, atanız şəhəri gəzib baxırmış ki, haradasa basketbol oynayırlar ki.

- Bəs qoca Springer harada imiş?

- Cenis onlara zəng vurmayıb. Yazıq onlara yalnız gecə saat ikidə, bütün ümidlərini itirdiyi vaxt zəng eləyib.

«Yazıq» - onun dilindən asan qopan yeganə sözdür.

- Ancaq gecə saat ikidə? – Dovşan soruşur. O qorxur, əlləri bağlamayı bərk-bərk sıxır, sanki, Cenisi sakitləşdirmək istəyir.

- O radələrdə. Onacan elə vəziyyətə çatmışdı ki, – spirtli içkidən və bütün başqa şeylərdən – anası mənə zəng vurdu.

- Sizə niyə?

- Bilmirəm. Adamlar həmişə mənə zəng vururlar – Ekkiz gülür. – Bu belə də olmalıdır bu, sevindiricidir. Hər halda, mənimçün. Həmişə fikirləşmişəm ki, missis Springer mənə nifrət eləyir. O aylarla kilsəyə gəlmiş.

Zarafatının Dovşanda necə təəssürat doğurduğuna baxmaq üçün o tərəfə dönərək qaşlarını bic-bic qaldırır və bundan onun iri ağzı açılır.

- Bu təxminən gecə saat ikidə olub?

- İki ilə üç arasında.

- Oy, xahiş eləyirəm, bağışlayın. Qətiyyəni sizi yataqdan qaldırmaq istəmirdim.

- Əhəmiyyəti yoxdur, – ruhani peşmanlıqla başını bulayır.

- Heç özümü bilmirəm.

- Hə? Bu, müəyyən ümidə əsas verir. Yaxşı, əslində planlarınız necədir?

- Heç bir planım-zadım yoxdur. Necə deyirlər, yaddaşıla oynayıram.

Ekkizin gülməyi Dovşanı təəccübləndirir, ancaq ağlına gəlir ki, ruhani, deyəsən, elə dağılmış ailələr, evdən qaçan kişilər və s. sahələr mütəxəssisidir, «yaddaşıla oynayıram» ifadəsi nəyə yeni bir şey gətirir. O, məmnundur: Ekkiz nəyin necə olduğunu bilir.

- Ananızın maraqlı baxışları var, – Ekkiz deyir. – Onun fikrincə sizin arvadınızla biz onu atdığınızı düşünərkən yanırlıq. Deyir ki, siz həddindən artıq yaxşı oğlansız və belə hərəkət eləyə bilməzsiz.

- Görürəm bu işlə ciddi məşğulsuz.

- Hə, dünənsə əlavə olaraq bir mərhumla da məşğul olmuşam.

- Oy, siz allah, bağışlayın.

Onlar tənbel-tənbel tanış küçələrlə gedir, süni buz fabrikinə arxada qoyurlar, bütün vadiyə mənzərə açan tını dövrə vururlar.

- Bilirsiniz nə var, əgər, doğrudan da, məni aparmaq istəyirsinizsə, onda Bruerə gedək – deyir Dovşan.

- İstəmirsiniz ki, arvadınızın yanına aparım?

- Yox bir, dəvə. Yəni demək istəyirəm ki, bunun heç bir xeyri olmayacaq. Necə düşünürsünüz?

Ruhani bir müddət susur, onun aydın profili müsahibinə yönəlib, baxışları isə yan şüşəyə dikilib; iri maşın boğuşuq uğultu ilə qəti hərəkətlə irəli gedir. Harı artıq sualını təkrar etmək istəyir, ancaq Eklz bu arada cavab verir:

- Əlbəttə olmayacaq, əgər siz özünüz bunu istəmirsinizsə.

Belə görünür ki, mövzu bitib - məsələ kifayət qədər sadədir. Onlar Potter-avenyu ilə şoseyə enirlər. Günəşli küçələrdə yalnız tək-cə uşaqlardır, onların bir hissəsi hələ də bazar günü məktəbləri kostyumundadır. Qızlar zıncırovlu narıncı don deyiblər. Lentləri corabları rəngdədir.

- O nə eləyib ki, belə – siz getmisiz?

- Xahiş elədi ki, ona bir qutu siqaret alım.

Dovşan ümid eləyir ki, Eklz güləcək, ancaq ruhani onun sözlərini bir qədər həddini keçən ədəbsizlik kimi qulaqardına vurur. Ancaq axı belə olub.

- Düz sözumdür. Hey ora-bura qaçmaq və onun hər yanda yaratdığı zir-zibili həmişə təmizləmək məni boğaza yığmışdı. Başa düşürsünüz, həmişə mənə elə gəlirdi ki, bu sındırılmış oyuncaqlara, boş stəkanlara və televizora yapışmış qalmışam; vaxtında yemək heç vədə mümkün olmurdu, oradan heç cür çıxıb gedə bilmirdim. Sonra isə birdən başa düşdüm ki, bu, necə də asandır – çıx get, vəssalam, lənət şeytana, belə də oldu.

- İki gündən az olanda, doğrudan da, asandır.

- A... Ancaq axı qanun da var...

- Hələ bu haqda fikirləşməmişəm. Qayınananız bu haqda dərhal fikirləşib, ancaq arvadınız və mister Springer qəti olaraq bunun əleyhinədirlər. Məncə, səbəblər müxtəlifdir. Arvadınız nəşə donuq vəziyyətdədir, o istəmir ki, kimsə, ümumiyyətlə, nəşə bir hərəkətə başlasın.

- Zavallı. O elə səfehdir ki.

- Siz niyə buradasınız?

- Ona görə ki, siz məni tutubsuz.

- Demək istəyirəm ki, evinizin yanına necə gəlib çıxıbsınız?

- Təmiz alt paltar aparmağa qayıtmışam.

- Məgər təmiz alt paltar sizin üçün belə əhəmiyyətlidir? Əgər başqalarını belə asanlıqla

tapdamaq mümkünsə, ədəbdən yapışmaq nəyə gərəkdir?

Dovşan hiss eləyir ki, söhbət təhlükəli olmağa başlayır; onun öz sözləri özünə qayıdır, hər yanda tələ və qarmaq qoyulub.

- Hər şey bir yana maşını ona qaytarmışam.

- Niyə? Məgər o sizə qaçmaqdan ötrü lazım deyildimi?

- Sadəcə olaraq, fikirləşdim ki, avtomobil əslində ona məxsusdur. Maşını onun atası bizə ucuz qiymətə güzəşt eləmişdi. Bir də ki, onun mənə heç bir xeyri yox idi.

- Heç bir? – Eklz siqareti külqabına basır və əlini yenisi üçün pencəyinin cibinə aparır. Onlar yolu yamacın bir tərəfdən yuxarı qalxdığı, digər tərəfdən isə aşağıya, nə ev, nə də benzokolonka tikməyin mümkün olmadığı dərəcədə sərt şəkildə endiyi ən hündür kəsikdə dolanırlar. Aşağıda çay tutqun şəkildə parıldayır.

- Əgər mən arvadımı atmaq qərarına gəlsəydim, – Eklz deyir, – maşına minib min mildən çox uzağa gedərdim. - Ağ yaxalığın üzərindən sakitcə eşidilən sözlər, demək olar ki, məsləhət kimi səslənir.

- Mən məhz belə eləmişəm! – Dovşan onların arasında bu qədər ümumi məsələlər olduğundan vəcdə gələrək qışqırır. – Mən Qərbi Virciniyaya kimi getdim. Ancaq sonra qərara gəldim ki, hər şey cəhənnəm olsun və qayıtdım. – Bu söyüş söyməni qurtarmağın vaxtıdır. O niyə hey söyüş söyür? Bəlkə, Eklzdən uzaq olmaqdan ötrü – o hiss eləyir ki, qara paltarlı bu adamı hansısa təhlükəli qüvvə ona tərəf çəkir– Əgər mən arvadımı atmaq qərarına gəlsəydim, – Eklz deyir, – maşına minib min mildən çox uzağa gedərdim. .

- Öyrənə bilərəm niyə?

- Təsəvvürüm belə yoxdur. Səbəblər kombinasiyası. Tanış yerlər daha etibarlıdır.

- Bəlkə, siz arvadınıza kömək eləməyə qayıdıbsız?

Dovşan buna cavab tapmır.

- Siz qarmaqarışıqlıqdan danışırırsız. Sizcə başqa gənc ər-arvadlar özlərini necə hiss eləyirlər? Özünüzü niyə istisna bilirsiniz?

- Fikirləşirsiniz ki, mən buna cavab verə bilmərəm, ancaq cavab verəcəyəm. Mən bir vaxtlar əla basketbol oynayırdım. Həqiqətən əla. Ancaq insan birinci növ olandan sonra - dəxli yoxdur, nədə - ona artıq ikinci olmaq maraqlı deyil. Cənislə aramızda baş verəni isə ikinci növdən başqa heç cür adlandırmaq olmur.

Siqaretyandıran sıçrayır. Eklz gözlərini yenidən yola qaldırır. Onlar Bruerin ətrafına enirlər.

- Siz Allaha inanırsız? – Eklz soruşur.

Dovşan cavabı bu gün məşq elədiyindən heç bir tərəddüdsüz cavab verir:

- İnanıram.

Ekkklz təəccübdən gözlərini döyür. Tək gözlü profildə yumşaq göz qapaqları örtülür, ancaq sifət dönmür.

- Deməli, sizcə Allah istəyir ki, arvadınızı izzətə çəkməyə məcbur eləyəsiz?

- İcazə verin sizdən soruşum. Sizcə Allah şlalənin ağac olmasını istəyirmi? – Dovşana aydındır ki, Cimmi Mişketorun bu sualı mənasız səslənir; Ekkklzin kədərlə qullab vurduğu, ancaq udduğu tüstü onu əsəbiləşdirir. Ona aydındır ki, Ekkklz onun istənilən mülahizələrini eyni yorğun qülləblə udacaq; onun işi – qulaq asmaqdır. İri açıq saçlı baş elə görkəmə malikdir ki, sanki, o qiymətli sirlərdən və hər rastına çıxanın köndələn təhlükəli sualı ilə düzülmüş boz soyuğu ilə doludur və onun bütün gəncliyinə baxmayaraq, bu sıyığı heç nə hansısa başqa rəngə boyaya bilməz. Dovşan birinci dəfə ona qarşı antipatiya hiss eləyir.

- Yox, – Ekkklz fikirləşib cavab verir. – Ancaq mənə, o istəyir ki, xırda ağac böyüsün.

- Əgər bu, mənim kəlləyim deməkdirsə, buna görə ağlamayacağam, ona görə ki, mənim başa düşdüyümə görə yetişmək – elə ölmək deməkdir.

Mən özüm də kəllə deyiləm, - Ekkklz sanki, hədiyyə edirmiş kimi dillənir. Allah bilir bu nə hədiyyədir.

Dovşan ona etiraz eləyir.

- Deməli belə, sizin bu ağıldankəmə yazığınız gəlir, ya yox, ancaq mən onun yanına qayıtmaq fikrində deyiləm. Bilmirəm o nə hisslər keçirir. Artıq çox illərdir ki, bilmirəm. Mən yalnız hiss elədiyimi bilirəm. Məndə olanlar budur. Sizə məlumdurmu ki, bütün bu dəstəni saxlamaqdan ötrü nə ilə məşğul olmuşam? Ucuz mallar mağazalarında «Möcüzə – Sürtkəc» adlı bir quruluş dəmir qab nümayiş eləmişəm.

Ekkklz ona baxır və başını təəccüblə tərpədənək gəlir.

- Sən demə sizin natiqlik istedadınız buradanmış, – deyir.

Bu zadəgan istehzasında, heç olmasa, məna var - bu məna onların ikisini də yerində oturdur. Dovşan özünü daha inamlı hiss eləyir.

- Mən düşürəm, xahiş edirəm saxlayın, – deyir.

Onlar artıq Uizer–stritdədirlər və iri günəbaxanlığa tərəf gedirlər. Gündüzlər o ölüdür.

- Bəlkə, sizi köçdüyünüz yerə aparım?

- Mən heç yana köçməmişəm.

- Necə istəyirsiniz. – Ekkklz uşaq pərtliyi ilə səkiyə yaxınlaşır və yangınsöndürən su kranının qarşısında dayanır. Sərt dayanmadan baqajdan çıxqıltı səsi gəlir.

- Sizdə nəyə sındı, – Dovşan bildirir.

- Bu, qolf üçün ağaclardır.

- Siz qolf oynayırırsınız?

- Pis. Bəs siz? – Ekkklz canlanan kimi olur, yadından çıxan siqaret barmaqları arasında

tüstülənir.

- Bir vaxtlar top daşıyırdım.
- İcazə verin sizi oyuna dəvət eləyim. – Aha, bu, tələdir.

Dovşan maşından çıxır və paltar bağlamasını sinəsinə sıxaraq, azadlığa çıxdığına görə sevincindən atılıb–düşərək səkidə dayanır.

- Mənim klyuşkam yoxdur?
- Kirayə götürmək çətin deyil. Xahiş eləyirəm, sizdən çox xahiş eləyirəm. – Ekkklz qapıdan danışmaqdan ötrü sağ oturacağa tərəf əyilir. – Partnyor tapmaq mənimçün çox çətindir. Məndən başqa hamı işləyir, – o gülür.

Dovşana aydındır ki, qaçmaq lazımdır, ancaq oyun haqqında fikir və ovçunu gözdən qoymamağın təhlükəsizliyinə əminlik onu yerində saxlayır.

- Gəlin tez görüşək, yoxsa siz təzədən öz sürtkəclərinizi nümayiş eləməyə başlayacaqsız, – Ekkklz təkid eləyir. – Çərşənbə axşamı? Saat neçədə? Dalınızca gəlim?

- Yox, mən sizə evə gələrəm.
- Söz verirsiniz?
- Hə. Ancaq mənim vədlərimə inanmayın.
- İnanmaq lazım gələcək. – Ekkklz Maunt Cacdaki ünvanını deyir və nəhayət onlar ayrılırlar. Səki ilə bağlı bazar günü münasibəti ilə donub qalmış vitrinlər boyunca ətrafa dərin mənalı nəzərlərlə göz qoya–qoya qoca polismen addımlayır. O, yəqin ki, bu ruhaninin yoxsullar üçün bağlama apararı gənclər qrupunun prezidenti ilə vidalaşdığını fikirləşir. Harri polismenə gülümsəyir və şən halda - gözlərindən qığılcım saçaraq uzaqlaşır. Maraqlıdır, yer üzündə heç kim sənə heç barmağının ucu ilə də toxuna bilməz.

Rut qapını açır. Əlində detektiv var, oxumaqdan gözləri yuxulu görünür. Başqa sviter geyib. Saçları sanki, tündləşib. Dovşan paltarı çarpayıya tullayır.

- Səndə çiyinlik var?
- Sənə nolub, bəlkə, elə bilirsən artıq bu mənzil sənindir?
- Sən mənimsən, – o cavab verir. – Sən mənimsən, günəş də, ulduzlar da mənimdir.

Dovşan qızı qucağına sıxan vaxt ona, doğrudan da, elə gəlir ki, bu belədir ki, var. Rut istidir, doludur, demək olmur ki, elastikidir, demək olmur ki, belə deyil. Sabunun zərif qoxusu Harrinin burun pərelərinə qalxır və çənəsi nəmi duyur. Rut başını yuyub. Tünd saçları səliqə ilə geri daranıb. Təmizdir, elə təmizdir ki, böyük təmiz qadın. Dovşan burnu ilə onun başına sıxılaraq bihüşədici iydən doyunca içir. O, Rutun yana əyilmiş, köpüklənmiş yaş saçlı başını gur şırnaqla tökülən su altına tutub duşda çıpaq dayandığını təsəvvür eləyir.

- Mən səni gül kimi açılmağa məcbur elədim, – o, əlavə eləyir.
- Sən, sadəcə olaraq, möcüzəsən, – qız onu sinəsindən itələyərək deyir və kostyumunu necə

səliqə ilə asdığına baxıb maraqlanır: – Maşını arvadına qaytardın?

- Heç kim yox idi. Hiss olunmadan girib-çıxdım. Açarı içəridə qoydum.
- Yəni səni heç kim tutmadı?
- Düzünü desəm, tutdular. Yepiskopal kilsənin ruhanisi məni geriyə, Bruerə gətirdi.
- Qulaq as, sən, doğrudan, dindarsan?
- Ondan xahiş eləməmişəm.
- Nə dedi?
- Elə bir şey demədi.
- Sifətdən necə adamdır?
- Kifayət qədər zəhlətökən. Hey gülür.
- Bəlkə, onu sən güldürübsən.
- Çərşənbə axşamı onunla qolf oynamağa dəvət elədi.
- Zarafat eləyirsən?
- Yox, ciddi sözümdür. Dedim ki, bacarmıram.

Rut gülür, adətən sənin həyəcanlandırдыңın, ancaq bunu etiraf etməyə utanan qadınlar kimi uzun müddət gülür.

- Ay mənim gözəl Dovşancığazım! – qız zərif həyəcanla, nəhayət ucadan səslənir. – Sən ki yer üzündə elə belə veyillənirsən, düzdürmü?

- O özü mənə ilişdi, – Harri məsələnin nə yerdə olduğunu izah etmək cəhdinin hansısa naməlum səbəbdən qızı güldürməli olacağını hiss eləyərək təkidlə dillənir. – Mənim bu işlərə ümumiyyətlə, qarışacağım yoxdur.

- Ay yazıq, – qız hay verir. – Sən, sadəcə olaraq, dəfədlənməzsən.

Dovşan böyük rahatlıqla nəhayət çirkli paltarlarını çıxarır, təmiz alt paltar, təzə corab və qəhvəyi rəngli pambıq şalvar geyir. Ülgücünü yadından çıxarıb evdə qoyub, ancaq Rutun, qadınların qoltuqlarının altını qırxdıqları kiçik ülgücü var. Dovşan seçimini yun idman köynəyi üzərində saxlayır, çünki yaz axşamları soyuq tez düşür. Yenə zəhmətli geyməli olur. Başqalarını götürməyi unudub.

Gedək gəzək, - o, paltarını dəyişib bildirir.

- Mən kitab oxuyuram, – qız hay verir. O, stulda oturub; kitab, demək olar ki, axıracan oxunub. O, kitabları səliqəli saxlayır, qiyməti cəmi 35 sent olsa da, kağız cildləri salamatdır.

- Gedək. Havamızı dəyişək, – o, yaxınlaşır və qızın əlindən detektivi almağa çalışır. Kitabın Adı «Ölülər Oksfordda»dır. Rutun yanında burada o, gözəl Harri Enqstrom olduğu halda, onun Oksforddakı ölülərlə nə işi var?

- Dayan, – qız xahiş eləyir, səhifəni çevirir və Dovşan kitabı onun əlindən dartıb alana kimi daha bir neçə fraza oxumağa macal tapır, sonra gözlərini yumur və kitabı əlindən buraxır. – Aman

allah, nə yaman inadkarsan.

Dovşan səhifələrin arasına yanmış kibrit çöpü qoyur və qızın yalın ayaqlarına baxır.

- Sənin idman ayaqqabın, ya da buna oxşar nəşə bir şey varmı? Dikdabanla gəzmək olmaz.
- Yoxdu. Mən yatmaq istəyirəm.
- Tez yatarıq.

Dovşanın bu sözlərini eşidərkən Rutun gözləri ona tərəf çevrilir və qız dodaqlarını yüngülcə şişirdir. Onda, hər halda, nəşə bir vulqar cəhət var: belə qeydləri heç cür qulaqardına vura bilmir.

- Getdik. Alçaq dabanlı tuflini gey və biz sənin saçını qurudaq.

- Dikdabanı geyəcəm, – Rut tuflini ayağına çəkmək üçün əyildiyi vaxt Dovşan təbəssümlə onun ayrıcının ağ xəttinə baxır, düppədüzdür. Ad günü olan balaca qızlardakı kimi. Onlar parkın içindən keçib dağa yaxınlaşırlar. Zibil üçün səbətlər və səyyar metal skamyalar hələ yerbəyer edilməyib. Betondan və taxta plankadan olan skamyalarda sısqə qocalar, lələklərində boz rəngin cürbəcür çalarları olan böyük göyərçinlər kimi gündə qızınırlar. Xırda yarpaqlarla görünməz olan ağaclar yarıçılpəq torpağı şəffaf kölgə ilə tozlandırırlar. Paya ilə tarım çəkilməş iplər təzə biçilmiş qazonu, sürüptülməmiş çinqil yoldan ayırır. Boş orkestr qubbəsindən- onun yanındakı yamacdan müntəzəm əsən xəfif meh kölgədə adama sərən gəlir. Yun köynək lap yerinə düşdü. Burulub işə salınan oyuncaq başlı göyərçinlər kiçik çəhrayı pəncələrilə tum dənəyir, qanadlarını cırparaq uçur və yenidən yerə qonurlar. Əyyaş fizionomiyalı hansısa bir avara əllərini söykənəcək boyu uzadaraq oturub və pişik kimi qəşəng-qəşəng asqırır. On dörd və aşağı yaşlı bir neçə oğlan uşağı, sarı lövhədə kiminsə qırmızı rənglə «Teks və Cozi», «Rita və Cey» çəkdiyi idman oyunları üçün avadanlıqlı bağı sarayın yanında bir-birini itələyir və siqaret çəkirlər. Maraqlıdır, onlar qırmızı rəngi haradan götürüblər? Tutqun qəhvəyi torpağın içindən yaşıl tellər süzülüb keçir. Dovşan Rutun əlindən tutur. Orkestrin qübbəsi qarşısındakı dekorativ hovuzdan suyu buraxıblar və hovuzun dibi zir-zibillə doludur. Onlar hovuzun soyuq əyri kənarları boyunca gedir və qübbənin səssizliyində addımlarının əks-sədası eşidilir. İkinci dünya müharibəsi zamanının abidəyə çevrilmiş tank lüləsini uzaqdakı tennis kortuna tuşlayıb. Torlar hələ tarım deyil, meydançanın sərhədləri və xətlərinə ağ rəng çəkilməyib.

Ağaclar qaralır, pavilyonlar dağın altına diyirlənir. Rut Dovşanla parkın gecələr xuliqanlar avaralanan yuxarı hissəsində gedirlər. Pilləkənin ilk pillələri, demək olar ki, şişib iriləşmiş puçurların donuq kəhrəba kimi yüngülcə dəyişmiş sıx kolluğun ot-ələfi ilə örtülmüşdür. Bu pilləkəni çox illər əvvəl, piyada gəzintilərin dəbdə olduğu vaxtlar dağın Bruerə tərəfki yamacında tikmişdilər. Pillələr, arasına möhkəm torpaq tökülmüş altı futluq qırlı şalbanlardan düzəldilmişdi. Sonralar bu dəyirmi pillələri dəmir borularla bərkitmişdilər, torpağın üstünə isə xırda, maviyə çalan çinqil səpilmişdi. Rut böyük çətinliklə qalxır. Dovşan onun ağır bədəninin torpağa girən iti dikdabanının müvazinəti necə zorla saxladığına baxır. Qız batır və çinqilin layı altında gizlənən nahamar suxura toxunaraq bürəyir. Yanları müvazinətini saxlamaq üçün yırğalanır, əllərini o yan-bu yana atır.

- Tufllilərini çıxart, – Dovşan deyir.
- Və ayağımı əzim? Gör nə qayğıkeşsən.
- Onda geri qayıdaq.
- Yox-yox, lap az qalıb.
- Biz hələ yolun heç yarısını getməmişik. Tufllini çıxart. Tezliklə bu göy daşlar qurtaracaq, sonra yaprılmış torpaq olacaq.
- Şüşə qırıntıları ilə.

Ancaq o, hər halda, tufllərini və corabını çıxarır. Dovşanın gözləri qarşısından onun nazik topuğu üzərində dolu ağ baldırları görünüb yox olur. O, təşəkkür əlaməti olaraq özü də ağırları Rutla bölüşməkdən ötrü tufllərini çıxarır, ancaq görünməyən daşlar bədənə bütün ağırlığını ayaqları üstünə saldığı vaxt, doğrudan da, dərisinə soxulur. Bu azmış kimi torpaq da soyuqdur.

- Ay! – Dovşan qışqırır. – Oy!
- İrəli, əsgər! Kişi ol.

Şalbanların kənarındakı otluqla getmək lazım gəldiyi, nəhayət, onların ağıllarına gəlir. Pilləkənin bir hissəsi onu yuxarı qalxan tunnelə çevirən ağac budaqları ilə örtülüb. Digər yerlərdə Bruerin təpəsinə mənzərə açılır, onların içərisində şəhərdəki yeganə göydələn - məhkəmənin iyirmimərtəbəli binası gözə dəyir. Yuxarı pəncərələr arasında relyefli beton qartallar qanadlarını açırlar. Onlara qarşı boyunlarında dama-dama şarf iki yaşlıcütlik - quşları sevənlər enirlər; onlar palıdın əyri-üyrü xırda budaqlarının arxasında gözədən itən kimi Dovşan pilləkəndən Ruta tərəf atılır, onu möhkəm qucaqlayıb özünə sıxır, tərdən duzlu donuq dodaqlarından öpür. Qız hesab eləyir ki, indi öpüşmək vaxtı deyil, onun birtərəfli qadın ağıl dağa qalxmaqla məşğuldur. Ancaq fikirləşəndə ki, kağız kimi rəngi qaçmış şəhər ayaqları onun xətrinə daşların üstündə dolaşır, bu hiss Dovşanın gərginlikdən dəli kimi döyünən ürəyini doldurur və o, ümitsizliyin zəifliyi ilə qızın möhkəm bədənindən yapışır. Təyyarə onların başı üstündən havanı tələsikliklə itələyərək gurultu ilə uçub gedir.

- Mənim kralicəm, – dovşan deyir, – mənim gözəl atım.
- Nə?
- Atım – madyanım.

Dağın lap zirvəsi yanında dik qaya göyə millənir. Burada üç z şəkilli aşırım formasında «Belveder» mehmanxanasının asfaltlanmış avtodayanacağına aparən dəmir məhəccərli beton pilləkən tikilmişdir. Onlar təzədən tufllərini geyir və ayaqları altına sərilmiş şəhərə baxaraq, pilləkənlə yuxarı qalxırlar.

Uçurumun kənarı məhəccərlə dövrələnib. Dovşan indi birdən zenitdən aşağı enən günəşin isitdiyi ağ tirdən yapışır və düz aşağı, ağacların açılmış çətirlərinə baxır. Dəhşətli mənzərədir, Dovşan bu mənzərəni uşaqlıqdan, qarşısında hər dəfə: ora tullansa, nə olar - əzilib ölər, ya yuxudakı buludlar kimi bu yumşaq yaşıl şarların içinə düşər sualının dayandığı zamandan xatırlayır. Sahənin aşağı görüş hissəsində perspektivlə

nazik bıçaq ölçüsünə kimi qısaldılmış şaquli daş divar onun ayaqlarına tərəf qalxır. Yuxarıda - yamacın mailli ətəyi orada-burada kol basmış cığırılar açır, onların buraya dırmaşdıqları gölməçələri və pilləkənləri açaraq aşağı enir.

Rut sanki, kitab oxuyarkən olduğu kimi gözlərini göz qapaqları ilə yarıya qədər örtür, gözlərini ayırmadan şəhərə baxır. Şəffaf havada onun yanaqlarının aydın çəkilmiş silueti ürkək və tərpənməzdir. Bəlkə, dovşana elə gəlir ki, o, hindu qadındır. Axı o, meksikalı kimi doğula biləcəyindən də danışmışdı.

Yaxşı. Onlar bura, «ceyranın belinə» çıxıblar. Maraqlanmağa? Nə ilə? Şəhər - parkın kənarındakı xırda evlərdən başlayır, çardaqların və parıldayan avtomobillərin ləkələri səpilmiş geniş, qırmızı gül dibçəkləri rəngində hadağadan çıxmış qarnından keçir və uzaqdakı çay üzərində sərilmiş dumandakı çəhrayı işıltı ilə qurtarır. Bu tüstüdə qazholderlər tutqun şəkildə sayrışırlar. Şəhərin ətrafları onun arxasınca şarf kimi uzanır. Görmə sahəsində yerləşən şəhər iridir və Dovşan sanki, onun qəlbinin bu dünyanın gerçəklərində iştirak etməsini arzulayır, elə bil, həqiqət - bu zəif məhlulda elə sirdir ki, onun haqqında təsəvvürü duymaq bizə yalnız intəhasızlıq vermək bacarığındadır - bunu istəyərək dodaqlarını bir-birindən aralayır. Havadan ağzı quruyur.

Bütün bu gün Allah haqqında fikirlərlə ötüb keçib: Rutun istehzaları, Ekklinin təəccüblü baxışları niyə bizə heç kimin inanmadığı şeyləri öyrədirlər? Burada dayandığın vaxt tamamilə aydındır: bir halda ki döşəmə var, deməli tavan da var, bizim yaşadığımız sahə isə açıq-aydın yuxarı yönəlib. Kimsə ölür. Bu, həddən artıq iri kərpic yığını içərisində, kimsə ölür. Fikir heç yandan gəlir - labüd faiz. Bu küçələrdə kimsə hansısa evdəsə öləcək - bu dəqiqə olmasa da, növbəti dəqiqədə və Dovşana elə gəlir ki, məhz həmin insanın birdən-birə daşa dönmüş sinəsində bu yastı, aşağıya sərilmiş qızılgülün ürəyi dustaq edilmişdi. O, gözlərilə bu yeri axtarır - birdən ona, qocanın xərcəngdən qaralmış ürəyinin ipdən asılmış meymun kimi əngilliklərə yüksəldiyini görmək müəssər olar. O, ayaqları altındakı kərpic rəngli qırmızı illüziyanın bu canlı məxluqu rədd edəcəyi vaxtı ah çəkib yüngülləşəcəyini eşidəcəyinə ümid eləyərək qulaqlarını şəkləyir. Sakitlik onun ümidlərini alt-üst eləyir. Avtomobil sıraları tamamilə səssizcə sürünür, evlərdən birinin qapısında hansısa nöqtə görünür. O burada nə eləyir, niyə havadan asılıb? Niyə evdə deyil? O qorxur və Rutdan xahiş eləyir:

- **Məni qucaqla.**

Qız yöndəmsiz halda tabe olur - ona yaxınlaşır, əllərindən tutur, yancağıyla onunkuna sıxılır. Dovşan onu var gücü ilə özünə tərəf çəkir və halı yüngülləşir. Ayaqları altındakı Bruer batan günəşin şəfəqlərində qızın; onun havanı udan sinə kimi büründüyü iri qırmızı örtüyü qalxır; yüz minlərin ulu əcdadı - anası, məhəbbət sığınacağı, insan əlinin hiyləgər parıltı saçan əməli varlıq Bruer və nəhayət, Dovşan özünü tam təhlükəsizlik şəraitində hiss eləyərək ərköyün uşaq kimi ona qərəzli sual verir:

- **Sən, doğrudan, qəhbə olubsan?**

Rut onun təəccübünə səbəb olaraq daş kimi qalır, qucağından kobudluqla çıxır və məhəccərin lap yanında hədələyici tərzdə dayanır. Gözləri qıyılır. Hətta çənəsi də formasını dəyişir. Dovşan əsəbi

səyriməyə tutulur, üç boyskautun asfalt meydançanın əks tərəfindən gülümsəyərək gözlərini onlara dikdiklərini götür.

- Bəs sən, doğrudan, əclafsan?

Dovşan hiss eləyir ki, ehtiyatla cavab vermək lazımdır.

- Qismən hə.

- Çox gözəl.

Onlar aşağıya avtobusda gedirlər.

Çərşənbə axşamı gündüz hava tutqundur. Dovşan avtobusla Maunt **Caca** gedir. Ekkllz şəhərin şimal qurtacağında yaşayır və o - Dovşan öz rayonunun yanından sağ-salamat keçir, Sprus-stritə çıxır və uca səslə özü haqqında «Ah, mən Harriyə vurulmuşam» oxuya-oxuya addımlayır.

Ürəyi sakitdir. Onlar Rutla artıq iki gündür onun puluna dolanırlar, onun hələ on dörd dolları qalıb. Bundan başqa, bu gün səhər Rut ayın-oyun almağa gedərkən o, qızın komodunda xeyli eşələnib onun bank hesabında - fevralın axırında Rutun beş yüz dollardan çox pulu vardı - olduğunu öyrənmişdi. Onlar bir dəfə şar-şar oynamışdılar və bütün bunlardan başqa dörd filmə - «Gigi», «Zəng, Kitab və Şam», «Altıncı Səadət Mehmanxanası» və «Tüklü köpək» filmlərinə baxmışdılar. «Mikki Mausun Klubu» verilişində o - Dovşan «Tüklü köpək»dən o qədər fraqment görmüşdü ki, özünü bütün filmə baxmaqdan saxlaya bilməmişdi. Elə bilirsən ki, adamların yarısını tanıdığın şəkilli albomu vərəqləyirsən. Raketin çardağı deşib keçdiyi və Fred Makmarreyin əlində qəhvədən evdən çölə qaçdığı səhnəni isə lap beş barmağı kimi bilirdi.

Rut onu əyləndirirdi. Qız şar-şarı dəhşətli şəkildə oynayırdı - sadəcə olaraq, gölməçədə suyu şappıldadır və şarı əlindən yerə salırdı. Tarap bir sillə. Hər dəfə kinoda stereofonik dinamik onların arxasında gurlamağa başlayan kimi Rut geri dönür və salonda kiminsə bərkdən danışdığı zaman olduğu kimi fitə basırdı. «Altıncı Səadət Mehmanxanası»nda İnqrid Berqman ekranda görünən kimi o, Dovşana sarı əyilib pıçıltı ilə soruşmuşdu: «O, doğrudan da, qəhbədir?» Dovşanı Robert Donat çox məyus eləyirdi, onun görkəmi dəhşətli idi. O, əcəyini bilirdi: təsəvvür eləyin ki, ölürsüz və bu zaman özünüzü naringi yerinə qoyursuz. Dünən axşam Rut «Zəng, Kitab və Şam» filmi belə şərh eləyib: «Burada niyə bonqo təbilini heç vaxt görmürsən?» Dovşan gizli olaraq and içdi ki, bir-iki dənəsini tapsın. O yarım saat əvvəl Uizer-Stritdə avtobus gözləyərkən onları «Oxlar və Disklər» musiqi mağazasının vitrinində görmüşdü. Qiyməti 19,95. Avtobusda bütün yol uzununu bonqonun ritmini dizlərində taqqıldadırdı.

«Ona görə ki, mən Harri-ri-yə vurulmuşam...»

61 nömrə - ağ taxta işləməli, yunan məbədi təsviri olan kiçik şüşəbəndli və iri balığın pulcuğu kimi parıldayan şifer damlı böyük kərpic ev. Evin arxasındakı həyətdə torla çəpərlənmiş sarı uşaq yellənəcəkləri

və qumluğu var. Harri yolla getdiyi vaxt bu xırda ağılda küçük zingildəyir. Otun rəngi yağışdan əvvəl və rəngli şəkillərdəki kimi zəhərli–yaşıldır. Hamısının bir yerdə qeyri–normal şən görkəmi var - Dovşan həmişə fikirləşib ki, ruhanilər üstü qara qontla örtülən tutqun daş qalalarda yaşayırlar. Ancaq qapının üstündəki xırda lövhədə xırda çəkilə balıq formasında: «Pastorluq» oyulub. O, bu balıqla iki dəfə qapını döyür. Heç kim hay vermir və yenə iki dəfə döyür.

Sifəti çil–çil yaşıl gözlü diribaş, bəstəboy qadın qapını açır.

- Kim lazımdır? – səsi elə gəlir, sanki, «nə cəsarətlə» demək istəyir.

O, Dovşanın uca boyuna uyğunlaşmaqdan ötrü sifətini yuxarı qaldıranda gözləri geniş açılır, mamırlı yaşıl zolaq sancılmış parlaq bəbəklərinin ağı görünür.

Dovşan birdən - heç nədən, elə bil, ağına gəlir ki, ona qalib gəlib, bu qadına xoş gəlib. Çillər onun dik, yüngülcə yastılanmış gündə qaralmanın ləkələri altında ensiz və rəngi qaçmış burnunu lap ləkə–ləkə edir. Dərisi tərəvətli uşaq dərisi kimi xırda məsaməlidir. Əynində cəhrayı şortı var. O qədər şəndir ki, cığallığın sərhədindədir. Dovşan deyir:

- Hello.
- Salam.
- Bağışlayın, müqəddəs ata Ekkiz evdədir?
- O yatır.
- Günorta vaxtı?
- O, demək olar ki, bütün gecəni yatmayıb.
- Ay yazıq.
- İçəri keçmək istəyirsiniz?
- Düzü, bilmirəm. O demişdi ki, gəlim.
- Çox ola bilər. Buyurun, keçin.

Qadın onu dəhlizdən, pilləkənin yanından hündür tavanlı gümüşü divar kağızlı, piano, divarlarda akvarel təsvirlər, rəflərdə çoxlu kitab və üstündə dörd şarlı kəfkar olan saatın - belələri əslində heç vaxt dayanmır - olduğu sərin otağa aparır. Hər yanda çərçivəyə alınmış fotosəkillər var. Söykənəcəyində və dibçək qoyulan yerdə burması, sarı üzüklü istisna olmaqla mebel tünd yaşıl və tünd qırmızıdır. Otaq adamda buz laqeydliyi yaradır. Qadın xalçanın ortasında dayanır və deyir:

- Eşidirsiniz?

Dovşan dayanır, eşitdiyi küt səs təkrar olunmur.

- Elə bilirdim bu alçaq köpüb, – qız aydınlaşdırır.
- Siz dayəsiz?
- Arvadıyam, – deyər bildirir və sübut kimi ağ divanın ortasında oturur.

Dovşan üzbəüz hündür başaltılı yumşaq kreslodə oturur. Kələ–kötür tünd parça onun yalın əllərini

yüngülcə cızır. Əynində dama-dama idman kostyumu var, qolunu dirsəyəcən çirməyib.

- Ah, bağışlayın.

Hə, əlbəttə. Qadının bir-birinin üstünə aşırıldığı çılpaq ayaqlarında şişmiş venanın göy ləkələri görünür. İndi o oturduğu vaxt sifəti qapı ağzında dayanarkən göründüyü kimi elə də cavan deyil. Başının münasib hərəkətilə saçlarını geri atdığı vaxt ikiqat çənəsi - buxağı görünür. Adamı iştaha gətirən bulkadır. Döşləri bərkdir.

- Uşağınızın necə yaşı var?

- İki uşağım var. İki qız – üç yaşında, bir yaşında.

- Mənim oğlumun iki yaşı var.

- Mən də oğlan istəyirdim, – deyir, – qızlarla şəxsi münaqişələrimiz yaranır. Bir-birimizə həddindən artıq oxşayırıq. Kimin nə fikirləşdiyini tamam-kamal bilir.

Öz uşaqlarını sevmir. Dovşan dilxor olur - necə olsa ruhani arvadıdır.

- Bəs əriniz bunu görür?

- O, Cek valeh olub. Qadınlar ondan ötrü mübahisə eləyəndə ona xoş gəlir. Bu, onun kiçik hərəmxanasıdır. Əminəm ki, oğlan olsaydı, o qorxardı. Siz özünüzkündən qorxursuz?

- Oğlumdan? Əlbəttə yox. Axı onun cəmi iki yaşı var.

- Mənə inanın, bu, iki yaşdan çox-çox əvvəl başlayır. Seksual antaqonizm praktiki olaraq doğulan gündən baş qaldırır.

- Mən bunu bilməmişəm.

- Sizin üçün daha yaxşı. Görünür primitiv atasınız. Məncə, Freyd allaha oxşayır və siz buna sübutsunuz.

Dovşan gülümsəyir - görünür Freydin gümüşü divar kağızları ilə, sarayın akverel təsviri və qadının başı üzərindəki kanalla necəsə əlaqəsi var. Yüksək bacarıqdır. Qadın barmaqlarının ucu ilə gicgahına toxunur, saçını geri atır, gözlərini yumur və azca açılmış qalın dodaqlarından ah eşidilir. Dovşan sarsılıb - qadın bu dəqiqə Rutun kiçildilmiş surəti kimi görünür.

Ekklin öz evində qərribə tərzdə güclənmiş nazik səsi pilləkəndən qışqırır:

- Lüsi! Coys yatağıma soxulur!

Lüsi gözlərini açır və fəxrlə bildirir:

- Bax görürsüz.

- O deyir ki, sən icazə veribsən, – zingiltili səs məhəccərin, divarın və divar kağızı qatlarının içindən keçib gəlir.

Missis Ekklin qalxır, qapıya tərəf gedir. Çəhrayı şortı arxadan qırıqlanıb və yuxarı qalxıb. Onun ombası divandan da ağdır. Hələ ki qadın oturmuşdu, dərisi təzyiqdən qızarmışdı, indi isə tədricən rəngi ağarır.

- Mən ona heç belə şey deməmişəm! – Qadın yuxarıya çıxır və ağ əllərilə öz əzilmiş qəşəng, sağ yarısında qara sapla çitənmiş cibi gözə dəyən şortuşunu aşağı dartır.

- Cek, – qadın sözünə davam eləyir, – qonağın gəlib! Çox hündürboylu cavan oğlan deyir onu sən dəvət eləyibsən.

Söhbət ondan düşəndə Dovşan qalxır və qadının arxasında qatda dayanıb əlavə eləyir:

- Qolf oynamağa.

- Qolf oynamağa, – qadın əks-səda ilə təkrar edir.

- Ay, ay, ay, – yuxarıdan sakit, sonra qışqırıq səsi gəlir – Hello, Harri. Bu saat düşürəm.

- Anam, icazə verib! Anam icazə verib! – Yuxarıda uşaq nıqqıldayır.

- Hello! – Dovşan da cavabında qışqırır.

Missis Ekkllz maraqla başını döndərir:

- Harri...?

- Enqstrom.

- Siz nə ilə məşğul olursuz, mister Enqstrom?

- Mən? Mən, necə deyim, indi işsizəm.

- Enqstrom. Hə, aydındır. Siz o yoxa çıxan adam deyilsiz ki? Springerlərin kürəkəni.

- Özüdür ki, var, – Dovşan gümrəhliklə cavab verir və qadın onun cavabını eşidəndə ondan necə yekəxanılıqla üz çevirdiyi həmin o saniyədə Dovşan azacıq da olsa, fikirləşmədən onun qəşəng ombasına yüngülcə şapalaq çəkir. Bərkdən yox – vur-tut yüngülcə çapalaq, eyni vaxtda həm danlaq, həm nəvazişlə – eynilə cibi şappıldatmaq kimi.

Qadın ildırım surətilə dönərək öz arxa hissəsini təhlükəsiz yerdə gizləyir. Sanki, sancaq batırılmış kimi hirsindən ağarmış üzündə dərhal çillər görünür. Dovşanın onda sınadığı yumşaq, tənbel və isti hisslərlə donmuş soyuq baxışı o dərəcədə uyusmur ki, əslində heç bir-birilə bağlanmır da. Dovşan üz-gözünü axmaqcasına turşudur - üst dodağını saxta peşmançılıqla alt dodağına sıxır.

Pilləkəndəki vəhşi gurultudan divarlar silkələnir. Ekkllz, az qala, müvazinətini itirərək pilləkəndən düz onların üstünə düşür və dayanıb çirkli ağ köynəyini qırış-qırış olmuş qəhvəyi şalvarına soxmağa başlayır. Yumşaq kiprikləri altında bulanıq gözləri yaşarır.

- Bağışlayın, – deyir, – elə fikirləşməyin unutmuşam.

- Onsuz da hava buludludur, – Dovşan narazı halda gülümsəyərək cavab verir. Qadının yanacağı elə qəşəng idi ki, hər şey yerində, möhkəm və elastiki. Yəqin, bu dəqiqə hər şeyi danışacaq və onda işlər fırtına olacaq – onun işi bitib. Qoy olsun. Dovşan heç özü də bilmir bura niyə gəlib.

Bəlkə də, qadın deyərdi, ancaq əri dərhal onun əsəblərinə toxunmağa başlayır. Nə danışsınız, yağış başlayana qədər şübhəsiz ki, bütün doqquz çalanı götürürük, - Dovşana deyir.

Cek, axı sən indi qolf oynaya bilməzsən. Deyirdin əlavə bir neçə yerə dəyməlisən.

- Səhər tezdən dəymişəm.
 - İki yerə. Cəmi iki yerə. Sən Freddi Devisə və missis Lendisə dəyibsən. O adamlara ki, onlarda hər şey qaydasındadır. Bəs Ferri? Artıq yarım ildir ki, mənə bu Ferrilərdən danışırısan.
 - Onlara nolub axı? Onlar heç vaxt kilsə üçün heç nə eləmirlər. Missis Ferri miladın birinci günü gəldi və mənimlə rastlaşmamaqdan ötrü çıxdı.
 - Ola bilsin onlar kilsə üçün heç nə eləmirlər və məhz buna görə də onlara dəymək lazımdır, sən bunu əla bilirən. Hə, sən aylarla missis Ferrinin niyə yan qapıdan çıxması haqqında hamının başını ağrıtmayın istisna olmaqla onlarda xüsusi heç nə yoxdur. Əgər o, pasxaya təşrif gətirsə, yenə həmin şey olacaq. Mənim fikrimi bilmək istəyirsənsə, siz missis Ferri ilə bir-birinizi gözəl başa düşərsiz; ikiniz də eyni cür infantilsiz.
 - Lusi, mister Ferrinin ayaqqabı fabriki olmasından onlar orada işləyənlərdən daha yaxşı xristian olurlar.
 - Ah, Cek, sən nə qəmişsən. Sən, sadəcə olaraq, birdən kiminsə gəlib sənə saqqalını qıracağından qorxursan, xahiş eləyirəm, özünə bəraət qazandırmaqdan ötrü İncildən sitat gətirməkdən əl çək. Mənimçün bu Ferrilər kilsəyə gələcəklərmi – gəlməyəcəklərmi, hətta İeqova şahidləri olacaqlarının belə qətiyyəni fərqi yoxdur.
 - İeqova Şahidləri, hər halda, inandıqlarını təcrübədə həyata keçirirlər.
- Ekkiz Harriyə tərəf dönərək bu iti iraddan sonra kövrək, şübhəli tərzdə hırıldayır, ancaq onun gülüşünü kədər ifadə eləyir, dodaqları uzanır, dişləri isə qabağa çıxır.
- Bilmirəm sən bununla nə demək istəyirsən, ancaq mənə evlənmək təklif elədiyin vaxt sənə bildirmişdim ki, mənim baxışlarım hansılardır və sən də demişdin ki, yaxşı, hər şey qaydasındadır.
 - Hə, sənə ürəyin **bolluq üçün** açıq olana kimi. - Pilləkənin xalça döşənmiş yuxarı meydançasına məhəccərdən asılaraq əynində trusik balaca qız dayanıb. O, Dovşana, valideynləri ilə müqayisədə həddindən artıq qaraşın, uşaqlarına kopuş ayaqlarının silueti görünən yarımkölgədə həddindən artıq qəmgin görünür. Əlləri incik halda çıpaq sinəsini dartır və çimdikləyir. Qız, anası ağzını açanacan onun cavabını bilir.
 - Coys! Çarpayına uzan və yat.
 - Yata bilmirəm. Burada elə səssizdir ki.
 - Biz lap onun başının altında anqırıyıq, – Ekkiz arvadına deyir.
 - Sən anqırırdın. Bolluq haqqında.
 - Mən qəribə yuxu görürdüm, – Coys bildirir və yəndəmsizcəsinə iki pillə aşağı düşür.
 - Sən heç nə görməyibsən. Sən heç yatmayıbsan. – Missis Ekkiz pilləkənin başlanğıcına yaxınlaşır.
 - Yuxuda nə görürdün? – Ekkiz qızından soruşur.
 - Şir bir oğlanı yedi.

- Bu, qətiyyəən yuxu deyil, – missis Ekkiz onun sözünü kəsir və ərinə tərəf dönüb əlavə eləyir.
- Bu, sənəin ona fasiləsiz oxuduğun Bellokun iyrənc şeirləridir.
- Özü xahiş eləyir.
- Onlar iyrəncdirlər. Uşağı korlayır.
- Bizzə Coysla elə bilirik onlar gülməlidir.
- Deməli sizin ikinizin də yumor hissiniz təhrif edilib. O hər axşam məndən bu lənətəgəlmiş poni Tomu və «ölüb»ün nə demək olduğunu soruşur.
- Bunun nə demək olduğunu ona izah elə də. Əgər sən bu Bellok kimi fəvqəltəbii inama malik olsaydın, bu tamamilə təbii məsləhət sənəi hali-təbdən çıxarmazdı.
- Məcbur eləməyi burax, Cek. Sən məcbur elədiyən vaxt dəhşətli dərəcədə iyrənc olursan.
- Demək istəyirsən ki, mən özümü ciddi qəbul elədiyim vaxt dəhşətli dərəcədə iyrənc oluram.
- Səizdə nəşə yanır, – Dovşan deyir.

Qadın ona buz baxışlarla göz gəzdirir. Ancaq bunda Dovşanın duyduğu, ancaq etina eləmədiyi soyuq çağırış, düşmən kütləsi içərisindən kömək haqqında zəif qışqırıq var və Dovşan gözlərini onun təpəsindən yəndəmsizcəsinə sürüşdürərək ona yanmış iyi hiss eləyən həssas burun pərlərini göstərir.

- Əgər sən özünü həqiqətən də ciddi qəbul eləsəydin, – qadın Ekkizə deyir və yeyin çılpaq ayaqları ilə pastorluğun tutqun dəhlizi boyunca qaçıb uzaqlaşır.

- Coys, öz otağına get, köynəyini gey və onda aşağı düşə bilərsən, – Ekkiz qışqırır.

Qızcağaz daha üç pillə enir.

- Coys, eşitdin sənə nə dedim?
- Köynəyimi sən gətir, atacan.
- Mən niyə? Axı mən artıq aşağıdayam.
- Mən bilmirəm haradadır.
- Yox, bilirsən. Sənin komodunun üstündədir.
- Bilmirəm haradadır mənim ko-mo-du-um.
- Qızım, sənəin otağında. Sən gözəl bilirsən haradadır. Köynəyi gətir və sənə aşağı düşməyə icazə verərəm.

Ancaq qızcağaz artıq pillənin yarısına kimi enib.

- Mən şirdən qorxu-ura-am, – Coys təbəssümlə ah çəkir, bu, onun öz ədəbsizliyini gözəl anladığını aydın göstərir. Qız sözləri yavaş və ehtiyatla höccələyir. Dovşan belə ehtiyatlı notları onun anasının eyni kişini cinləndirdiyi, qızışdırdığı vaxt səində də tutmuşdu.

- Orada heç bir şey yoxdur. Ümumiyyətlə, heç kim yoxdur, bircə Bonnidir, o isə yatır. Bonni qorxmur.

- Atacan, xahiş eləyirəm. Xahiş eləyirəm, xahiş eləyirəm, xahiş eləyirəm, xahiş eləyirəm,

xahiş eləyirəm. – Qız artıq lap aşağıya kimi enmişdi və bərk-bərk atasının dizlərini qucaqlamışdı

Ekkiz gültür və müvazinəti öz ağır bədəninə tərəf qaytarmağa çalışaraq qızının öz kəlləsi kimi kifayət qədər geniş və beləcə yastı təpəli başına söykənir.

- Yaxşı, – Ekkiz deyir. – Burada ol, bu gülürüz əmi ilə söhbət elə, – və gözlənilməyən idmançı cəldliyi ilə pilləkənlə qaçaraq gedir.

- Coys, sən yaxşı qızsan? – Dovşan soruşur.

Qız qarnını qabağa verir və başını çiyinlərinə tərəf uzadır. Bu zaman boğazından qartan «qxx» səsi çıxır. Başını bulayır və Dovşana elə gəlir ki, qız öz yanaqlarının çökəyi arxasında gizlənmək istəyir. Ancaq qız gözlənilməz qətiyyətlə bildirir:

- Hə.

- Bəs anan da yaxşıdır?

- Hə.

- O niyə yaxşıdır?

Dovşan ümid eləyir ki, Lüsü onu mətbəxdən eşidir. Plitə ətrafındakı tələsik qurdalanma qurtarır.

Coy, ona baxır, onun üzünü qorxudan küncü çəkilən mələfə kimi qırışır. Gözləri ən həqiqi yaşla dolur. Qız Dovşandan anası getdiyi tərəfə qaçır. Harı tək qalıb inamsız halda dəhlizdə o yan–bu yana gəzinir və həyəcanını toxdatmağa çalışaraq divardan asılmış şəkilləri gözə keçirir. Hər vərəqi qızılla haşiyələnmiş yad paytaxtların görünüşü; ağac altındakı ağ paltarlı qadın; müqəddəs İoanın yepikopal kilsəsinin təsviri – kərpic–kərpic vasvasılıqla lələklə 1927–ci ilə aid olduğu iri hərflərlə. Mildred L. Kreymer adı ilə imzalanıb. Kiçik masa üstündə bədii foto asılıb: qulaqları üstündəki ağ yumşaq tük və pastor yaxalılıq hansısa qoca sənin yanından sanki, kəhkəşanın ürəyinin içinə baxır; eyni çərçivəyə əlində siqarə həmin qoca cətlənin qəzetdən kəsilmiş sarı şəkli sancılıb – o, kilsə paltarlı digər üç nəfərlə birlikdə dəli kimi qəhqəhə çəkir. Bir qədər Cekə oxşayır, ancaq daha kök, daha möhkəmdir. O, siqarı yumruğunda sıxıb. Dülğərin başı üstündə onun usta köməkçisi işlədiyi yerdə başı üzərindən süzülən işıqda işlədiyi emalatxana səhnəsi – bunun dalınca rəngli reproduksiya göz oxşayır; onun salındığı şüşə Dovşanın özünün başını əks elətdirir. Astanada nəşə kəskin iy var. Ləkə aparınınmı? tənə lakınınmı? naftalininmi? Köhnə divar kağızınınmı? – fikirləşir «itən» adam. **«Seksual antaqonizm praktiki olaraq doğulan gündən yaranır»**. Ancaq onun içində ayaqlarını işıqlandıran xoş alov var. Bu hamar ağ ayaqlar. Hə, beləsi nə istədiyini bilir. Bulka. Xoş qoxulu vanilli bulka. Həç nəyə baxmayaraq bu Dovşanın xoşuna gəlir.

Görünür, evdə daha bir pilləkən var, çünki o, Ekkizin mətbəxdə Coysu sviter geyəndə dilə tutduğunu, Lüsiden peçenyenin yanıb–yanmadığını xəbər aldığı kimi eşidir və Ekkiz Dovşanın qulaqlarının lap yanında olduğunu bilmədiyindən deyir:

- Elə bilmə ki, mən əylənirəm. Bu, işdir.

- Bəs onunla başqa cür danışmaq olmaz?

- O, qorxur.
- Əzizim, səninkilərin hamısı qorxur.
- Ancaq o, hətta məndən də qorxur.
- Di gəl ki, bu qapıdan kifayət qədər gümrə halda girdi içəri.

Burada: *və mənim sənə məxsus olan sənənin qorunmalı olduğunu şəpəldətdi*, - əlavə eləməyin əsl vaxtıdır.

Necə! Yanını! Mən bu yaramazı öldürərəm. Polis çağıraram!

Əsilində Lüsünün səsi «qapı» sözündə susur, Ekkiz isə filankəs zəng vursa, qolf üçün təzə toplar haradadır, Coys, sən artıq on dəqiqə qabaq peçenye yeməsin haqqında nitq iradə eləyir və nəhayət həddindən artıq sakit səslə sanki, onların mübahisələrinin çapıqları artıq sağalmışdır - «xudafiz» deyir. Dovşan dəhlizdə addımlayır, axır ki, bayquş balasına oxşayan Ekkiz yöndəmsiz və qaşqabaqlı halda mətbəxdən çölə sıçradığı vaxt radiatora söykənib dayanır.

Onlar avtomobilə sarı gedirlər. «Byük»in yaşıl dərisi yağış təhlükəsi altında tropik mum çaları alır. Ekkiz siqaret yandırır, onlar üzəşəgi gedirlər, 422-ci yolu kəsirlər, düzənliyə çıxırlar və qolf üçün meydana yönəliirlər. Ekkiz bir neçə qüllə vuraraq elan eləyir:

- Beləliklə, sizin bədbəxtliyiniz qətiyyən inamınızın olmamasında deyil.
- Nə?
- Mən keçən dəfəki söhbətimizi xatırladım. Ağac və Şəlalə barədə.
- Aa, belə de. Mən bu ideyanı Mikki Mausdan oğurlamışam.

Ekkiz çaşqın halda gülür; Dovşan görür ki, onun ağzı yumulmur, içəri çevrilmiş dişləri gözləyir, qaşları isə bu vaxt gözləmə mövqeyində qalxıb düşür.

- Düzünü desəm, mən bir az təəccübləndim, – o, səliqəli mağarasını bağlayaraq etiraf eləyir. – Sonra siz hələ bir içərinizdə nə olduğunu, guya, bildiyinizi deyirdiz. Mən bütün Uik-endi fikirləşirdim ki, bu nə deməkdir. Siz mənə başa sala bilmirdiz.

Dovşan ona heç nə başa salmaq istəmir. O, nə qədər çox danışarsa, o qədər çox itirir. Bu tipin bütün məqsədi ona yönəlib ki, onu üzə çıxarsın, onda onunla - Dovşanla öz bildiyi kimi rəftar eləmək mümkün olacaq. Ancaq rəhmsiz alicənablıq qanunu onun dodaqlarını aralayır.

- Elə bir şey yoxdur, canım, – o cavab verir. – Daha doğrusu, ümumiyyətlə, hər şey var. Siz ki özünüz də belə düşünürsünüz.

Ekkiz başı ilə təsdiqləyir, gözünü döyür və sakitcə yoluna davam eləyir. O özünəməxsus şəkildə özünə çox arxayındır.

- Cənab necədir? – Dovşan soruşur.

Ekkiz onun mövzunu belə tez dəyişəcəyini gözləməirdi.

- Mən bazar ertəsi səhər vaxtı onlara getdim ki, sizin bu dairədə olduğunuzu deyim. Arvadınız

həyətdə oğlunuzla gəzirdi və mənim anladığıma görə qoca rəfiqəsi missis – ya Foster, ya da Foqlmenlə.

- O necə adamdır?

- Düzü, bir şey bilmədim. Onun eynəyini görüb özümü itirdim. Güzgülüdür, sağanağı da çox enlidir.

- A, Peggi Qrinq. Yaman səfehdir. O sadələvh Moris Fosnaxta ərə gedib.

- Odur-odur, Fosnaxt. Diqqət elədim, deyəsən, alman soyadıdır.

- Siz bura gələncən «Fosnaxt»¹ haqqında heç vaxt eşitməmişdiz?

- Yox. Bizdə Noruolkda belə şey yox idi.

- Yadımdadır ki, mənim altı ya yeddi yaşımda – çünki babam min doqquz yüz qırxıncı ildə ölüb – o həmişə yuxarıda mənim Fosnaxt olmamağım üçün aşağı düşənə qədər gözləyirdi. Həmin vaxtlar o, bizimlə yaşayırdı. – Dovşanın ağına gəlir ki, o uzun illərdir ki, babasını yada salmır, onun haqqında danışmır.

- Bəs Fosnaxt olan adamı necə cəzalandırırdılar?

- Unutmuşam. Sadəcə olaraq, heç kim olmaq istəmirdi. Dayanın. Mən bir dəfə aşağı axırıncı düşdüm və buna görə də hamı məni cinləndirirdi, bu xoşuma gəlmədi, incidim, deyəsən, lap ağladım da. Hər halda, qoca məhz buna görə yuxarıda qalırdı.

- Ata babanız idi?

- Yox, ana tərəfdən. O bizimlə yaşayırdı.

- Mənsə ata babamı xatırlayıram, – Ekklz nəgıl eləyir. – Olurdu ki, o, Kentukkiyə bizə gəlirdi və atamla dəhşətli mübahisə eləyirdi. Babam Providensdə yepiskop idi və kilsəsinin unitariana çevrilməməsindən ötrü o qədər səy göstərirdi ki, az qala, özü unitar olacaqdı. Özünü deist-darvinist adlandırırdı. Yəqin ki, atam ziddiyyətli hisslərindən dəhşətli ortodoksal, az qala, ingilis katolik kilsəsinin tərəfdarı oldu. O, Belloku və Çestertonu sevirdi. Həmişə bizə, eşitdiyiniz kimi, arvadımın etiraz elədiyi həmin şeirləri oxuyurdu.

- Şir haqqında?

- Hə. Bellokda mənim arvadımın bəyənmədiyi acı ironiya var. O, uşaqlara gülür və arvadım bunu heç cür ona bağışlaya bilmir. bunun hamısı onun psixologiya ilə maranlanmasındadır. Psixologiya uşaqları nəsə bir müqəddəs kimi nəzərdən keçirir. Mən nədən danışırıdım? Babam özünün çox qeyri-müəyyən teoloji nəzəriyyələrinə baxmayaraq, dini təcrübədə müəyyən orijinallığı və hətta mənim atamın tamamilə itirdiyi ritorizmi də saxlamışdı. Babam papanı son dərəcə qayğısız sayırdı, çünki o hər axşam ailə ibadəti təşkil eləyirdi. Elə olurdu atam cavab verirdi ki, uşaqlarını allah haqqında fikirlərlə onu boğaza yığdıqları kimi boğaza yığmaq istəmir, bir də, ümumiyyətlə,

¹ А л м а н ъ а Ф а с т н а ъ щ т - б а й р а м , к а р н а в а л

cəngəllik allahına qonaq otabında dua eləməyin nə mənası var? Deməli, sən allahın meşədə yaşadığına inanmırsan? Fikirləşirsən ki, o yalnız vitrajların arxasındadır» – olurdu ki, babam deyirdi. Və sairə. Biz qardaşlarımla, sadəcə olaraq, qorxudan titrəyirdik, çünki babamla mübahisə axırda atamda qorxunc depressiya yaradırdı. Siz ki atalarda belə şeylərin olduğunu bilirsiniz, – Bu fikir heç vaxt: sizi tərk eləmir, bəlkə, onlar hər halda, haqlıdılar? Tələffüzünə görə tipik yanki olan balaca quru qoca, ümumiyyətlə, götürdükdə dəhşətli dərəcədə gözəl insan idi. Yadımdadır, elə olurdu ki, yemək arxasında birdən sümüklü qəhvəyi əllərilə birinizin dizindən yapışır və guruldayır: «Yəni o, doğrudan, səni cəhənnəmin olmasına inanmağa məcbur eləyirdi?».

Harri qəhqəhə çəkir - Ekkklz əla təqlid eləyir, qocanın rolu ona xüsusilə müyəssər olur.

- Yox bir? Siz də inanırdınız?
- Yəqin ki, hə. İsanın başa düşdüyü cəhənnəm. Allahdan üz çevirmək kimi.
- Onda hamımız bu və ya digər dərəcədə cəhənnəmlik.
- Mən belə fikirləşmirəm. Heç vəchlə belə düşünmürəm. Düşünürəm ki, hətta ən azğın ateist belə həqiqi üz çevirmənin nə olduğunu anlayır. Adamın içərisindəki qaranlıq. Bizim içərisində yaşadığımızı isə daha çox daxildəki zülmət adlandırmaq olar – o, Harriyə baxaraq gülə-gülə dillənir.

Ekkklzin bütün bu mülahizələri Dovşanın sayıqlığını azaldır. Onları ayıran boşluğa nəsə özünün olan bir şey gətirmək istəyir. Dostluq, yarış hisslərilə həvəslənərək əllərini qaldırır, yelləyir, sanki, fikirləri - basketbol topudur və nəhayət bildirir:

- Mən, əlbəttə teologiyadan heç nə qanmıram, ancaq hiss eləyirəm ki, bütün bunların arxasında haradasa - o, əllərilə ətrafı göstərir; onlar yeri gəlmişkən qolf meydançasının bu tərəfindəki yaşayış rayonundan keçirlər - yarısı ağac, yarısı kərpic olan mərtəbə yarım evlər; buldozerlərin kürüyüb atdığı üç təkərli velosiped və üçillik ağaclı quru, yastı həyətlər - əməlli-başlı yer üzündəki fəqir bir mənzərə - haradasa bütün bunların arxasında nəsə var və bu «nəsə» istəyir ki, mən onu tapım.

Ekkklz siqareti avtomobilin külbəsinə səlqə ilə söndürür.

- Əlbəttə ki bütün avaralar da bilirlər ki, nəyinsə axtarışına çıxıblar. Heç olmasa, əvvəl-əvvəl. Dovşan hesab eləyir ki, belə şilləyə layiq deyil. Xüsusilə bu tipə azca da olsa, nəyisə güzəştə getdiyindən sonra. Yəqin ki, ruhanilərə təkcə bu lazımdır - hamının və hər kəsin saçını bir zavallı daraqla vurmaq.

- Bu halda sizin dostunuz İsa kifayət qədər axmaq görünür.

Allahın adının (əbəş yerə) xatırlandığı anda Ekkklzin yanaqları qırmızı ləkələrlə örtülür.

- O həmişə deyirdi ki, müqəddəslər evlənməməlidirlər, – ruhani bildirir.

Onlar şosədən dönür və dolanbac yolla kluba - fəsadında koka-kolanın iki enmblemi arasındakı uzun lövhənin QOLF ÜÇÜN «ŞABALIDI ÇƏMƏNLİK» MEYDANI yazılmış göz oxşayan böyük şlakoblok binaya

tərəfə qalxırlar. Harri top daşdığı vaxtlar burada cəmi-cümlətani onun bataqlıqdan çıxardığı, missis Venrixin isə satdığı odun sobası, keçmiş yarışların cədvəli, iki kreslo, konfet və qolf üçün top qoyulmuş duracaqlar, taxta komacıq vardı. Yəqin, missis Venrik çoxdan ölüb. O arıq qoca dul qadın idi, yanaqlarına boya çəkilmiş ağsaçlı gəlinbalaya oxşayırdı və onun otlu meydan, zərbələrin, yarışların və klyuşkaların sayı haqda fikirləri Dovşana həmişə qəribə görünürdü. Ekkklz maşını asfalt dayanacaqda saxlayır və deyir:

- Hə, hələ ki, yadımdan çıxmayıb.
- Nə? – Dovşan əli qapının dəstəyində soruşur.
- Sizə iş lazımdır?
- Necə iş?
- Mənim prixoduma mənsub olan, missis Horeys adlı birisinin Elpboroya çatmamış səkkiz akrılıq sahəsi olan bağı var. Əri rododendronların əlindən lap ağılını itirmişdi. Xülasə «ağılını itirmişdi» demək yaxşı deyil, çox gözəl qoca idi.
- Mənim bağçılıqdan tamam anlayışım belə yoxdur.
- Heç kimin anlayışı yoxdur – hər halda, missis Smit belə düşünür. Yer üzündə bir bağban da qalmayıb. Şəksiz-şübhəsiz, həftədə qırx dollara.
- Saati bir dollar. Azdır.
- Orada qırx saat yığılmaz. Sərbəst cədvəldir. Sizə də elə bu lazımdır. Azadlıq. Kütləyə vaizlik eləməkdən ötrü vaxt qalsın deyə.

Ekkklzdə həqiqətən nəsə əclaf bir şey var Onda və Bellokda. O, pastor yaxalığını çıxarır, əli-qolu açılır. Dovşan maşından çıxır. Ekkklz də çıxır və onun çardağ üzərindəki başı boşqabdakı başı xatırladır. İri ağzını ayırır.

- Bu təklif haqqında düşünün.
- Bacarmaram. Mən, bəlkə, heç bu dairədə belə qalmadım.
- Məgər bu qız sizi qovmağa hazırlaşır?
- Nə qız?
- Adı necə oldu? Lenard. Rut Lenard.
- Hə, əlbəttə. Axı sizə hər şey məlumdur. – Ona kim deyər? **Peggi Qrinq?** Totero? Daha çox Totero ilə gələn qız. Adı nə idi? Eynilə Cenisdi. Cəhənnəm olsun, dünya onsuz da başdan-başa tordur, hər şey ondan süzülüb keçir. - Birinci dəfədir eşidirəm.

Günəşin metalda əks olunmuş parıltısında **boşqabdakı baş** əyri-əyri qımışır.

Onlar yan-yana klubun şlak-blok binasına tərəf gedirlər. Yolda Ekkklz dillənir.

- Təəccüblüdür ki, siz mistiklərdə daha çox ekstazlar yubkada gəzirlər.
- Öz aramızdır, mən sizin yanınıza gəlməyə borclu deyildim.
- Düzdür. Bağışlayın. Bu gün ürəyim yaman sıxılır. Bu qeyddə elə bir şey yoxdur, ancaq o,

nəyə görə Dovşanı qurcuxmağa vadar eləyir (???). Bu qeyd sanki, yapışqanlıdır və deyir: «Mənə rəhm elə. Məni sev». Bu fikir Dovşanın dodaqlarını bir-birinə elə möhkəm yapışdırır ki, o, cavab vermək üçün ağzını açə bilmir. Ekkiz onun da pulunu verdiyi vaxt Dovşan «sağ ol» sözünü içərisindən zorla çıxardır. Klyuşka seçirlər ki, Dovşan prokata götürsün, o susur və o dərəcədə laqeyd halda göz qoyur ki, inventara nəzarət eləyən çil-çil oğlan ona ağıldankəm ağama baxan kimi baxır. O, Ekkizlə birinci nişan yerinə addımlayarkən özünü sanki, nallanmamış yabı ilə bir qoşquda olan cins at kimi təhqir olunmuş hiss eləyir.

Eyni şeyi top da hiss eləyir, Ekkizin qısa təlimatından sonra onun vurduğu tor. Kənara sıçrayır, naşı zərbə onun uçuşunu iflic eləyir və o, sanki, bir ovuc gil kimi şappıltı ilə yerə düşür.

- Ömrümdə belə əla ilk zərbə görməmişəm, – Ekkiz gülür.
- Bu birinci zərbə deyil. Burada işlədiyim vaxtlar tez-tez top qovmuşam. Ümumiyyətlə, daha yaxşı vura bilərdim.

- Siz özünüzdən həddindən çox şey tələb eləyirsiniz. Mənə fikir verin halınız o saat yüngülləşər.

Dovşan kənara çəkilir və təəccüblə görür ki, şüursuz hərəkətləri müəyyən zirəklikdən məhrum olmayan Ekkiz klyuşka ilə elə qolaylanır sanki, yaşı artıq əllini keçib və bütün oynaqları donub. Sanki, ona kök qarnı mane olur. Topu süst ciddiliklə vurur. Top həddindən artıq hündürdən və zəif olsa da, düz gedir, özündən açıq-aşkar razı Ekkiz isə hamar çəmənləkdə lovğa görkəmlə addımlayır. Harri onun dalınca ağır addımlarla sürünür. Bu yaxınlardakı mülayim havadan sonra soyuq və yumşaq yaş ot onun iri zəms ayyaqaqabıları altında xışıldayır. Onlar yelləncəkdəki kimidirlər - Ekkiz yuxarı, o aşağı.

Ekkiz bütpərəst çəmənləklərdə və yaşıl xiyabanlarda dəyişir. Onu buzov etirazı bürüyür. Gülür, klyuşka ilə qolaylanır, qaqqıldayır, qışqırır. Harri artıq ona qarşı nifrət hiss eləmir - özü ona iyrənc görünür. Bacarıqsızlıq onu xoşagəlməz xəstəlik kimi bürüyür və Ekkizlə minnətdardır ki, ondan qaçmır. Ekkiz Harrini əlli fut arxada qoyaraq - onda həvəslə qabağa qaçmaq adəti var - hərdən Harrinin itirdiyi topu tapmağa qayıdır. Dovşan topun uçub gələrək düşməli olduğu yerdən, qəşəng çəhrayı bayraq sancılmış xırda, ideal biçilmiş balaca yaşıl saftədən gözlərini heç cür çəkə bilmir. Onun gözləri topun əslində də düşdüyü yeri diqqətdə saxlamağa qadir deyil.

- Budur o, Rişenin arxasında, - Ekkiz dillənir. - Sizinki heç gətirmir.
- Bu, sizin üçün, yəqin ki, qarabasmadır.
- Heç cür, heç cür. Siz böyük ümidlər verirsiniz. Heç vaxt oynamayıbsız və bir dəfə də olsun tamam-kamal səhv eləmədiz.

Bircə bu çatmırdı - o nişan alır və topu otkökünə baxmadan vurmağın ümitsiz istəyi onu tamamilə səhv eləməyə məcbur eləyir.

- Sizin yeganə səhviniz ondadır ki, boyunuzdan istifadə eləməyə çalışırsız, – Ekkiz ona deyir.

– Sizdə fitrətən gözəl qolaylanma var.

Dovşan topu yenə də vurur, top ot kökündən o yana gedir və bir neçə yard uçar.

- Topa tərəf əyilin, – Ekkiz ona deyir. – Təsəvvür eləyin ki, oturmaq istəyirsiniz.

- Daha doğrusu, uzanmaq, – Harrinin ürəyi bulanır, başı hərlənir və o hiss eləyir ki, getdikcə yuxarı ucları təzəcə yarpaqlayan ağacların məsum qıraqları ilə çulğalaşmış girdab onu daha dərinə çəkir. Ona elə gəlir ki, əvvəllər artıq burada olub. Onu gölməçələr çəkir, ağaclar udur, o hey gölməşələrin kənarındakı iyrənc zibillikdə batıb qalır.

Qarabasma - bu məhz həmin sözdür, yalnız canlı əşyalar aşkarda belə dartınır və burularaq gedirlər. O, cansızlarla həmişə asan yola gedib. Topa bu qeyri-təbii zərbələrdən onun başı xarab olur, gicəlmis beyni onunla qərribə zarafatlar eləyir və o əslində nə baş verdiyini çətinliklə dərk eləyir. Fikrən klyuşkalarla danışır, sanki, onlar qadınlardır. Metal klyuşkalar yüngül və nazikdirlər, ancaq nəyə görə onun əlində məkrə doludurlar, - bu, Cenisdir. *Bura gəl, səfəh, sakit ol, gedək, hər şey qaydasındadır.*

Klyuşkanın deşilmiş başlığı topun dalınca torpağı qopararaq yumşaldır, əlinin zərbədən yuxarı qalxdığı vaxt ona elə gəlir ki, Cenis onu vurur. *Ox, necə də axmaqdır.* Dərisi qəzəbdən o qədər dartılır ki, içindən bütün dünya keçir; içərisi tikanlı kolların xırda quru tikanları ilə didik-didik olur; onlardan söz asılıb - heç cür yandırmaq mümkün olmayan tırtıl yuvası. Daha bir ağac - kövrək gümüşü dəstək. *O vurur, vurur, vurur; qəhvəyi ağzını ayıran torpaq.* Əlində taxta klyuşka olan vaxt «o» - Rutdur. Dovşan əlində üç nömrəli taxta klyuşka tutub, onun iri qırmızı başlığından, tiyənin ağzındakı otlu ləkədən, kənarındakı səliqəli ağ zolaqdan gözünü çəkmir: **ay səni nə bicsən, dəstəyi bərk-bərk sıxır və vurur. U-u-u-x!** Əgər belə asan təslim olacaqdınsa, daha indi bu nə tərslikdi? Otun didilmiş ağzı, top uçar, pırıq, taraq, kolları gizləyir, ağ quyuq. Dovşan kola yaxınlaşdığı vaxt bu artıq kol deyil, insandır, lənət şeytana, bu onun anasıdır; Dovşan incik budaqları yubka kimi aşağı çəkir, ölüm bundan yaxşıdır, ancaq o, göz qoyur ki, budaqlar sınmasın, budaqlar onun ayağına dolaşub xışıldayır, o isə öz iradəsini cəmləyir burada bütün hər şeyini bu rədd etməz topa yönəltməyə çalışır. Elə bil ki, o deyil - eyni zamanda həm də odur ən əsası ona görə də baş verənlərin içində itib batır. Lap içərisində gözə dəyən yeddi nömrəli dəmir fit çalaraq aşağı uçduğu vaxt *hə, Cəniz, xahiş eləyirəm, cəmisini bircə dəfə*, ağır yəndəmsiz hörümçəkkimi dirsəklərinə tərəf sürünür və o, topun ürəkbulandırıcı ləngliklə diyirlənərək Texasın xaki rəngli daha bir cansız zibil qalağına necə batdığını görür. *Ay səni, gicəlsən, get evə.* Ev - çuxurdur ancaq onun beynini dumanlandıran bütün iyrənc, demək olar ki, duyğulu görüntülərin qalağı üzərində - açıq-boz rəngli yağış buludu olan səma - bu, onun babasıdır, o, kiçik Harrinin Fosnaxt olmamasından ötrü yuxarıda gözləyir.

Daha bir məsələ - ya küncə, ya da bu qələbəyə yönəlmiş yuxunun lap ortası ilə Ekkiz öz çirkli köynəyində görünüb yox olur: o, Harrini həvəsləndirir və sanki, hər şeyi bağışlamağın ağ bayrağı kimi çəmənlilikdə titrəyərək ona evinə gedən yolu göstərir.

Qışdan sonra hələ canlanmayan ot çimlərinin üstünə quru tozmu-gübrəmi? - səpilir. Top xırda daşları ətrafa səpələyərək kənara tullanır.

- Topu çuxura salanda çox sərt vurmayın, – Ekkklz deyir. – Qısa, yüngül hərəkət, əllər gərgindir. İlk zərbə zamanı məqsəddən daha çox məsafə mühümdür. Bir dəfə də yoxlayın.

O, ayaqları ilə topu geri itələyir, Harrinin buraya, dördüncü cəməniyə çatmasından ötrü iki zərbə lazım gəldi, ancaq «bu zərbələri saymağına dəyməz» lovğa qeydlər onu əsəbiləşdirir. *Başla, əzizim, o, arvadını yola gətirir. Budur lunka, vedrə kimi iri. Hər şey qaydasındadır.*

Ancaq yox, ona hökmən küyə düşüb çaxnaşmada topu vurmaq gərəkdir. Qadın nədən qorxub? Həddən artıq bərk vurub - uçuş, az qala, beş futdur. O, Ekkklzə yaxınlaşır və deyir:

- Siz mənə hələ ki, Cenis barədə heç nə deməyibsiz.

- Cenis barədə? – Ekkklz oyundan çətinliklə ayrılır. O bütünlüklə necə udmaq fikr ilə məşğuldur. Harri fikirləşir: o, mənə yeyəcək – mənə, o, bazar ertəsi yaxşı əhval-ruhiyyədə idi. O rəfiqəsi ilə həyətdə şən-şən gülürdü. Başa düşməlisiz ki, Onlar bir-birlərinə öyrəşiblər. Yəqin ki, valideynlərinin yanında bir müddət yaşamaq ona həтта xoş gəlir. Bu, onun sizin məsuliyyətsizliyinizə reaksiyasıdır.

- Elə şey yoxdur, – Harri televiziya da göstərilən kimi axırıncı zərbə üçün daha dəqiq nişan almaqdan ötrü çömbələrək əsəbi halda cavab verir. – O öz valideynlərinə məndən heç də az nifrət eləmir. Yəqin ki, oradan mümkün qədər tez üzükməyə tələsməsəydi, ümumiyyətlə, mənə ərə gəlməzdi...

Klyuşka topun aşağı hissəsindən sürüşür və lənətə gəlmiş top yenə iki, ya da üç fut uçar. Cəhənnəm olsun, əclaf.

İndi Ekkklz vurur. Top yuxarı qalxır, şaqqıltı ilə çuxura tullanır. Ruhani məmnunluqla işildayan gözlərini qaldırır.

- Harri, – o, mehribanlıq, həm də lovğalıqla soruşur, – siz onu niyə atdınız? Axı yəqin ki, ona dərindən bağlanıbsız.

– *Axı sizə dedim.* Onunla aramızda ümumi heç nə olmadığından.

- Bu nədir belə? Siz bunu harada görübsüz? Əminsiz ki, belə şey mövcuddur?

Yenə natamam uçuş və Harri topu titrəyən barmaqları ilə qaldırır.

- Əgər bunun mövcudluğuna əmin deyilsizsə, məndən soruşmayın. Bu elə sizin sahənizdir. Siz bilmirsinizsə, onda, ümumiyyətlə, heç kim bilmir.

- Yox! – Ekkklz eynilə arvadına öz bərəkətinə görə ürəyini açmağı tapşırdığı qeyri-təbii gərgin səslə qışqırır. – Xristianlıq səma qəsrləri qurmur. Əgər sizin fikirləşdiyiniz kimi olsaydı, biz kilsələrdə tiryək paylamalı olardıq. Biz allaha itaət eləməyə cəhd göstəririk, onu əvəz eləməyə yox.

Onlar öz çantalarını götürür və taxta əqrəbin göstərdiyi tərəfə gedirlər. Ekkklz izahatlarını davam eləyir.

- Bu mübahisə artıq çox yüzillər əvvəl ilkin kilsənin küfrlərində həll olunmuşdur.

- Sizə deyirəm ki, bunun nə olduğunu bilirəm.
- Bunun nə olduğunu. O necədir, Harri? Yumşaqdı, ya bərk? Göydü, ya qırmızı? Bəlkə, noxududur?

Harri xoşagəlməz tərzdə sarsılıb: deyəsən, Ekkllz, doğrudan da, bunu bilmək istəyir. Onun bütün çərənləməsi altında: mən - ki ilkin - xristianlığın - küfr - barədə - səndən - çox - bilirəm - həqiqətən də bunun mövcud olduğunu, onun hər bazar insanlara bu axmaq oyunun əhəmiyyətini başa düşməyə cəhd eləməsi azdır, sənin canını almağa hazır olan bu psixlə hələ bir əlləşmək də gərəkdir. Çantanın isti qayışı onun çiynini yeyir.

- Mahiyyət ondadır ki, – Ekkllz qadın kimi həyəcanlanaraq pərtlikdən titrəyən səslə ona deyir, – məğz ondadır ki, siz dəhşətli dərəcədə eqoistsiniz. Siz qorxursunuz. Yaxşılığa və pisliyə – xeyirə və şərə tüpürürsünüz, yalnız özünüzdən alçaq instinktinizə itaət eləyirsiniz.

Onlar nişangah yerinə - şişib şirələnmiş rəngi qaçan puçurlara yumruq göstərən qozbel meyvə ağacının yanında otlardan yaranmış yüksəkliyə yaxınlaşırlar.

- Qoy mən birinci gedim, siz hələlik dincinizi alın, – Dovşan deyir.

Hirsindən ürəyi partlayır - az qalır dayansın, lap əməlli-başlı yeridiyi yerdə söntür. Yalnız bircə şey istəyir - bütün bu qarmaqarışıqlıqdan yaxasını qurtarsın. Heç olmasa, yağış yağaydı. Gözlərini Ekkllzin baxışlarından yayındıraraq yamacda sanki, artıq torpaqdan qopmuş kimi hündürdə qalan topa baxır. Dovşan klyuşkanı hərləyir və başlığı ilə topu vurur. Boş, heç nəyə oxşamayan səs eşidilir. O hələ belə şey eşitməyib. Yuxarı qalxan əlləri başını da yuxarı çəkir və o görür ki, onun topu ay kimi solğun halda babasının rəngi fonunda uzaqda bütün şərqi başdan-başa tutmuş, gözəl qara-göyümtül yağış buludundan asılı qalıb. Top düz xətkəşin qırağı kimi hamar xətlə uzaqlaşır. Mühit, ulduz, nöqtə. Top tərəddüd eləyir və Dovşan düşünür ki, bu saat yıxılacaq, ancaq səhv eləyir - bu tərəddüd topa sonuncu tullanış üçün qüvvə verir, o, birbaşa gözləri qarşısında hıçqırıq ilə fəzadan sonuncu nəfəri canına çəkir və nəhayət torpaqda yox olur.

– *Budur bax*, - Harri qışqırır və Ekkllzə tərəf dönərək təntənəli təbəssümlə təkrar eləyir. - *Bax belə*.

Günəş və ay, günəş və ay, vaxt keçir. Missis Smitin bağında krokuslar torpağın qabığını deşib keçir. Ağ və sarı nərgizlər **lülələrini** genişləndirirlər. Qalxan otlarda qərənfillər gizlənir, çəmənlikdəsə birdən zəncirotu və enliyarpaq alağ otları bir-birinə qarışır. Görünməyən یرmaqlar aşağılarda dolaşır və onların sırıltısından o oxuyur. Sonralar piona çevriləcək, torpağa çəpinə düzülmüş kərpiclə haşiyələnmiş tutqun qırmızı cücərti ləkləri də torpaqdan çıxır və yüngülcə yuyulmuş, xırda daşlar sancılmış qabarlı əsgə qırıqları ilə yamamış gölməçələr qırıqları ilə və qurumuş sahələrdən birtəhər közənmiş torpağın özü də nəsə ən qədim bir şey kimi görünür, səma altında ən cavan bir şey kimi göz oxşayır. Çiçəkləyən forzitsiyanın tüklü qızılı köptüyü tüstüdə bərq vurur. Dovşan əzilmiş saplaqların yığını, quru otları, payızın dərin qaranlığında yerə səpələnmiş palıd yarpaqlarını və kəsilmiş qızılgöz budaqlarını yandırdığı vaxt bağın büründüyü tüstünün içindən işarır; onlar bir-birinə topa-topa sarılır və ayağına dolaşaraq onu hövsələdən çıxarırlar.

Hörümçək toru şəhində çəkdiyi bu zibil qalaqlarını səhər-səhər yuxulu gözlərilə və ağzında qəhvə tamı işə gələrkən yandırır; onlar smitlərin malikanəsinin yola çıxarkən çınqılıqda ayaqqabısını taqqıldadaraq getdiyi vaxt arxasında gecə kabusu kimi qalxaraq hələ də tüstüləyir. O, avtobusda oturub Bruerə qədər bütün yolu isti kül qoxusunu hiss eləyir.

Maraqlıdır ki, bu iki ay ərzində ona bir dəfə də dırnağını tutmaq lazım gəlməmişdi. O, kolluqları kəsir, təzə şitilləri qazıb çıxarır, torpağı boşaldır. Qoca qarının verdiyi toxumları - ərək gülü, lalə, ətirli noxud, petuniyanı torbalardan çıxarıb səpərək birillik bitkilər əkir. Boşaldılmış torpağa toxum səpmək ona xoş gəlir. Toxumlar torpağın altında basdırıldıqları halda daha ona məxsus deyillər. Bax belə. Nəyisə öz ixtiyarına buraxıb ondan yaxanı qurtarmalı. Sanki, bu sarsılmaz xırda orqanizmə allah özü-özünü sahib. O, ardıcıl partlayışlara məhkum olunaraq yavaş-yavaş sudan, havadan və silisiumdan həyat şirələrini çəkir. Dovşan bunu ovcundakı toxanın dəyirmi dəstəyini çevirərək instinktiv olaraq hiss eləyir.

İndi maqnoliyaların hakimiyyətinin artıq qurtardığı və dərin kölgələrini atmaq üçün yalnız qovaq yarpaqlarının böyüməsi kifayət eləyən albalı, yabanı alma və malikənin uzaq küncündəki tənha gavalı, ağılığını sanki, qara budaqların göylə ötüb keçən buludlardan yığdığı, sonra işə ağ konfettinin təsəvvüregəlməz küləklə baş qaldıran otların üstündən üfürüb apardığı rənglərlə örtülmüşdü. Mexaniki otbiçən benzin qoxusu buraxaraq ləçəkləri çeynəyir, çəmənliklə onları udur. Tennis kortlarının uçulub tökülmüş çəpərlərində yasəmən çiçəkləyir. Quşlar uçub quş vannasına gəlirlər. Bir gün səhər-səhər Harri çinəbənzər peyvənd bıçağı ilə işlədiyi vaxt onu ətir dalğası vurur - arxasında külək səmtini dəyişib və indi bu isti gecədə minlərlə saplağının lap yuxarısında hələ də şərbətin açıq-yaşıl rəngini saxlayan - inciçiçəyinin açıldığı sıx bitmiş ləçəklərin cərgəsilə yamac aşağı əsir. Almalar və armudlar. Zənbəklər. Süsənlərin bədheybət bənövşəyi cır-cındırları. Və nəhayət qabaqdakı azaliyaların mayın axırını həftəsində xüsusilə möhkəm çiçəkləyən **rododendronların** özləri. Dovşan bütün yazı bu parlaq finalı gözləyib. Kollar onu çaşdırırdı - onlar elə iri, demək olar ki, ağac kimi hündür idilər ki, bəziləri onun özündən iki dəfə uca idi və adama elə gəlirdi ki, həddindən artıq çoxdurlar. Onlar güllər kimi uca, malikənəni qoruyan əyri budaqlı küknar cərgələri boyunca əkilmişdir, bağın mərkəzində isə məsaməli yaşıl çörək kombəsinə xatırladan bir neçə düzbucaqlı kol qrupları hələ də durur. Bu kollar həmişəyaşıldır. Onların əyri budaqları və hər tərəfdə aralanmış barmaqlar kimi gözə dəyən uzun yarpaqları, elə bil, cazibə qüvvəsinin buradakından az olduğu başqa iqlimə, başqa torpağa məxsusluğundan danışirlər. Birinci çiçəkləmə başlayan vaxt hərəsi bir böyük çiçək kimi olmuşdu - Dovşan onları Rutun oxuduğu detektivlərin kağız üz qabığında görmüşdü. Ancaq çiçəkləmə yarımkürəsi hamısı birdən açılmağa başladığı zaman onlar Dovşana daha çox yüngül əxlaqlı qızların pasxada başlarına qoyub kilsəyə getdikləri şlyapaları xatırladırdı. Harri həmişə belə qızları arzulayırdı, ancaq heç vaxt beləsi olmamışdı - gəl-gəl deyən ucuz paltarlı xırda daxmadan çıxmış balaca katolik qız; bu rəngdə beş ləçəkli gül lovğa yumşaq papaq altındakı tünd yarpaqlarda onun bütün sifəti görünür; qız onun yanından kilsənin beton pillələri ilə keçdiyi vaxt Dovşan əməlli-başlı onun ətirlərinin

qoxusunu eşidir. O qədər yaxından keçir ki, ləçəklərinə toxuna bilər. Hər birinin yuxarı hissəsində tozcuqların iki cərgə xırda çilin toxunduğu yerdə sanki, ağzı üstündə çil yelpiyi var.

Qadının mərhum həyat yoldaşının bağında çiçəklənmə apogeyə çatdığı vaxt missis Smit evdən çıxır və Dovşanın əlinə söykənərək rododendronlar plantasiyasının ən sıx yerinə yollanır. Bir vaxtlar ucaboylu qadın indi qozbelləşib və qırıxıb; ağ saçlarında tək-tük gözə dəyən qara tellər elə bilirsən çirklidir. Adətən o, əsa ilə gəzir, ancaq görünür fikri dağınıq olduğundan onu qolundan asır və ayaqlarını sürüyərək yoluna davam eləyir, əsa isə sanki, əcaib-qərib qolbaq kimi qolunda yellənir. Qadın öz bağbanından da belə tutur: Dovşan dirsəyini onun çiynlərinə istiqamətləndirərək sağ əlini bükür, qadın titrəyən sol əlini qaldırır və şişmiş çil-çil barmaqları ilə onun biləyindən bərk-bərk yapışır. Qadın divardakı çubuq kimidir: əgər onu möhkəm dartsan, qopacaq, toxunmasan - istənilən çətin havaya dözəcək. Dovşan hər addımda onun bütün bədəninin necə titrədiyini, başının isə hər kəlmə dediyi vaxt necə tərpəndiyini hiss eləyir. Ona görə yox ki, danışmaq ona çətinidir, sadəcə olaraq, o ünsiyyətdə olmaqdan həzz alır, bu zaman o burnunun sevinclə qırıxdığı, irəli çıxan dişləri üstündəki dodaqlarının isə aramsız olaraq çirkinliyini qeyd eləyən on üç yaşlı qızın üz-gözüni turşudararaq komik, eyni zamanda həm də utancaqlıqla uzatdığı ünsiyyət sevincinə bürünür. Qadın Harriyə baxmaqdan ötrü birdən başını qaldırır və onun qırıx-qırıx olmuş mavi gözləri onların dərinliyində gizlənmiş həyatın təzyiqi altında büzüş-büzüş olmuş kiçik qəhvəyi orbitindən çıxır. Sanki, onların içindən çoxlu sayda lent çəkiblər.

– O, mən *«Missis R. - S.Xolkroft»*^{a2} *dözə bilmirəm*, o elə bayağı və solğundur ki, Harri bu çəhrayı-qızılgüllü tonu çox sevirdi. Bəzən olurdu ki, ona deyirdim: *«Əgər mən qırmızı rəngi istəyirəmsə, mənə qırmızını - şirəli qızılgüllü - ver. Yox, əgər ağ istəyirəmsə, ağ ver - hündür ağ liliyanı və bütün bu yarımçıqlıqlarla özləri də onlara nə lazım olduğunu bilməyən azacıq çəhrayı, yaxud bənövşəyi rododendron - şirindil bitkidir, - elə olurdu ki, mən Harriyə deyirdim, onun beyni var və ona görə də o, sənə hər şeyi az-az verir»*. Əlbəttə, mən bunu elə-belə deyirdim, onu cinləndirmək üçün. Ancaq mən, doğrudan da, belə düşünürdüm.

Bu fikir sanki, qarını heyrləndirirdi. O quruyub qalmış kimi ot basmış cığırda dayanır və onun dayanıqlı möhkəm mavi çənlərin daxilindəki qırılmış şüşə kimi ağır gözləri bu və ya digər tərəfdən ona baxaraq əsəbi halda o tərəf-bu tərəfə qaçır.

– Mən, doğrudan da, belə düşünürdüm. Mən fermer qızıyam, mister Enqstrom və daha çox bu torpağa yonca əkilməsini istərdim. Olurdu ki, ona deyirdim: *«Əgər torpaqda qurdalanmaq belə yadına düşübsə, onda niyə buğda əkməyəkdir? Bu, əsl iş olar! Buğda yetişdir, mən də çörək bişirərəm»*. Bişirərdim də, bilin. *«Bütün bu buketlər nəyimizə gərəkdir - yarpaqlarını tökürlər, sonra bütün ili onların eybəcər yarpaqlarına bax görüm - deyirəm ona. - Bəlkə, sən onları hansısa bir gözəlçə üçün yetişdirirsən? O, yaşda məndən cavan idi, budur ki, onu əsəbiləşdirirdim. Necə yaş cavan olduğunu demərəm. Burada*

niyə durmuşuq. Belə qoca bədən haradasa çox dayanar, bir də görərsən ki, artıq torpaqda bitib. Qarı Dovşanın əlini ona verməsindən ötrü işarə kimi əlindəki ağacla otu göstərir. Onlar çiçəkli xiyabanla yollarına davam eləyirlər. - Heç vaxt fikirləşməzdim ki, ondan çox yaşayacağam. Ancaq artıq çox zəifləmişdi. Bağdan evə gəlir, oturur, otururdu. Fermerin qızı oturmağın nə demək olduğunu heç vaxt başa düşə bilməz.

Qarının zəif barmaqları onun biləyində nəhəng küknarın yuxarısı kimi titrəşir. Onun təsəvvüründə bu ağaclar həmişə qadağan olunmuş zonalarla assosiasiya olunur və onların müdafiəsi altında olmaq Dovşana xoşdur.

- Aha. Budur, nəhayət, əsl bitki. – Onlar ensiz yolun döngəsində dayanırlar və missis Smit ona əlində o yan-bu yana yellənən ağacla tərtəmiz qızılıgül rənginin çalarlarıyla tamam mürgülü balaca rododendronu göstərir. – Bu mənim Harrimin sevimli çiçəyi idi – «Bianki». Bir-iki ağacdən başqa yeganə rododendron – mən onların adlarını unutmuşam, onların hamısı nəsə axmaq adlardır, – fikirləşdiyini deyəndirlər. Burada olanların hamısı içərisində yeganəsi – həqiqətən – çəhrayı olandır. Harri onu aldığı vaxt əvvəlcə başqa çəhrayılardan içərisində əkdik və onlar bunun yanında dərhal elə çirkin göründülər ki, onların hamısını bir-bir yoldu və bu «Bianki»ni tünd-qırmızı əhatəsində saxladı. Tünd qırmızılar artıq çiçəkləyiblər, hə? Axı indi artıq iyundur.

Qarının ağılsız gözləri Harriyə heyrətli nəzər yetirir, barmaqları isə onun əllərinə bir az da möhkəm yapışır.

- Bilmirəm. Ancaq yox. Mühəribədə³ həlak olanların anım günü ancaq növbəti şənbədə olacaq.

- O, mən bu axmaq bitkini aldığımız həmin günü çox yaxşı xatırlayıram. Möhkəm isti idi. Biz Nyu-Yorka gedirdik, onu paroxoddan götürdük, «pakkard»ın arxa oturacağına sevimli bir xalanı, yaxud başqa belə nəyisə oturdan kimi oturtduq. Bu bitki torpaqlı böyük göy ağac çəlləkdə gətirilmişdi. Belə növü İngiltərədə cəmi bir şitillik yetişdirirdi və təkcə daşıma iki yüz dollara başa gəlmişdi. Hər gün xüsusi tutulmuş adam anbara enib onu sulayırmış. Möhkəm isti Cersi-Siti və Trentonda dəhşətli **basırıq**, bu sısqa kol isə arxa oturacaqdakı öz göy çəlləyində təmizqanlı şahzadə kimi oturub. O vaxt bütün bu avtostrada yox idi, ona görə də biz Nyu-Yorka düz altı saata çatmışdıq. Böhranın ən qızgın çağında təəssürat elə idi ki, sanki, dünyada hamı özünə avtomobil almışdı. O vaxt Delavrdan keçib Berliqntonun yanından gedirdilər. Bu, mühəribədən əvvəl idi. Yəqin, düşünürsüz ki, «mühəribə» - həmin Koreya tarixçəsidir.

- Yox, mən mühəribə deyəndə İkinci Dünya Mühəribəsini fikirləşirəm.

- Mən də! Mən də! Siz onu, doğrudanmı, xatırlayırsız?

- Yox bir. Mən artıq böyük idim. Konserv bankalarının çökəklərini düzəldirdim, Hərbi

² Р о д о д е н д р о н н ю в л я р и н д я н б и р и н и н а д ы .

³ 30 м а й .

markalar alırdım və biz buna görə ibtidai məktəbdə mükafatlandırılırdıq.

- Bizim oğlumuzu öldürmüşdülər.
- O, mən çox təəssüf eləyirəm.
- O artıq qoca idi, qoca idi. Az qala, qırx yaşı vardı. Ona birbaşa zabıt rütbəsi vermişdilər.
- Axı...
- Bilirəm. Düşünürsüz ki, ancaq gəncləri öldürürlər.
- Hə, hamı belə düşünür.

- Bu, yaxşı müharibə idi. Birinci kimi deyildi. Biz qalib gəlməli idik, gəldik də. Bütün müharibələr iyrəncdir, ancaq bu müharibədə biz qalib gəldik, bu gözəldir. – Biz limandan gəldiyimiz həmin gün o, əlbəttə, çiçəkləməmişdi, çünki yay qurtarmışdı və mən güman eləyirdim ki, onu arxa oturmaqda aparmaq, sadəcə olaraq, axmaqlıqdır, necə... necə... – qarı təkrar elədiyini, dilinin topuq vurduğunu başa düşür, ancaq davam eləyir: – təmiz qanlı şahzadə kimi. – Demək olar ki, tamamilə şəffaf mavi gözləri iti baxışlarla izləyir ki, Dovşan onun qoca çərənçiliyinə gülmür ki. O buna bənzər heç nə görmədən üyüdüb-tökür. – O, təkdir.

- Təkdir, «Bianki»?

- Hə! Bax lap belə! Beləsi heç bütün Birləşmiş Ştatlarda daha yoxdur. Başqa həqiqi çəhrayı Qızıl Darvazadan... hara deyirsən – oracan yoxdur. Bruklin körpüsünəcən, deyəsən, belə demək qəbul olunub. Bütün ölkədə həqiqi çəhrayı olan hər şey burada bizim gözüümüz qarşısında yerləşir. Lankasterli bir gülçü bizdən bir neçə qələmə götürmüşdü, ancaq *hamısı* məhv oldu. Yəqin ki, əhəngdə boğubmuş. Axmaq. Yunan.

Qarı onun əlindən yapışır və daha ağır və kəskin halda irəli hərəkət eləyir. Artıq günəş yuxarıdadır, yəqin ki, onun evə getmək vaxtıdır. Arılar ləçəklərdə vızıldaşırlar, görünməyən quşlar cıkkıldəşirlər. Ləçəklərin dalğası güllərin dalğasını ötüb keçir, təzə yaşıllıqdan zorla hiss ediləcək acıtəhər qoxu gəlir. Qovaqlar, ağcaqayınlar, palıdlar, qarağaclar və at şabalıdları daha geniş, ya daha dar zolaqla malikanənin uzaq sərhədini həsiyələyən seyrək meşəlik yaradır. Çəmənlilik və bu ağaclıq arasındakı sərin nəmli kölgədə rododendronlar hələ də çiçəkləyir, ancaq onlar çəmənliliyin ortasında gündə artıq yarpaqlarını töküblər, ləçəklər səliqəli cərgələrlə xırda otlu yolların kənarında qalıb.

- Bu mənim xoşuma gəlmir, bu mənim xoşuma gəlmir, – missis Smit keçmiş gözəlliyin bu qalıqları boyunca Dovşanın əlindən yapışib axsaya-axsaya danışır. – Mən gözəlliyi qiymətləndirirəm, ancaq qarayoncaya üstünlük verərdim. Bir qadın – bilmirəm niyə bu məni belə əsəbiləşdirir, – Xoreys həmişə qonşuları güllərdən zövq almağa dəvət eləyirdi, o çox şeylərdə uşaq kimi idi. Deməli belə, bu qadın, missis Foster, yamacın ətəyində balaca çəhrayı daxmada yaşayırdı, orada pəncərə qapağında boz pişik dolaşırdı, o hey deyirdi ki, – mənə tərəf çevrilir, pomadasa, az qala, lap burnunun ucunacandı və deyir, – qarı hirsindən bütün bədəni əsərək süni şirin səslə

ciyildəyir» – «ah deyir, missis Smit, yəqin ki, belə gözəllik yalnız göylərdə olur!». Bir dəfə ona dedim – daha dilimi saxlaya bilmədim və dedim ki, dedim: «Əgər mən hər bazar yalnız daha bir rododendron topası ilə həzz alacağım üçün altı mil oraya və geriye müqəddəs İoann yepiskopal kilsəsinə gedirəmsə, eyni münasibətdə bu millərə qənaət də eləyə bilərəm, çünki qətiyyəni ora getmək istəmirəm». Qoca günahkar qarı belə şey deyəndə məgər dəhşətli deyilmi?

- Yox-yox, nə danışırırsız.

- Həm də vur-tut nəzakətli olmaq istəyən zavallı qadına. Başında bir damcı da beyin yox idi, gənc sarsaq kimi boyanırdı. İndi artıq o zavallı ölüb, Alma Foster, iki, ya üç qış bundan əvvəl ölüb. İndi o, həqiqəti dərk eləyib, mənə hələ də yox.

- Ancaq ola bilsin onun rododendron kimi qəbul elədiyi şey əslində qarayoncadır.

- Ha-ha-ha! Dəqiq! Dəqiq! Elə belə də olub! Məhz belə! Bilirsinizmi, mister Enqstrom, bu elə həzzdir... – Qarı dayanır və yöndəmsizcəsinə onun əlini tumarlayır; üzünün günəşlə işıqlanan xırdaca sarımtıl-qəhvəyi landşaftı Dovşana doğru qalxır və qarının baxışlarında təlaşlı qız ərköynlüyü və narahat inamsızlıq altında əvvəlki qətiyyət parıldayır, belə ki, yaxınlıqda dayanan Dovşan mister Smiti dilsiz-ağızsız güllərə tərəf qovan həmin şər qüvvəni aydınca duyur. – Siz və mən – biz sizinlə eyni cür düşünürük. Düzdür? *Düzdür, elə deyil?*

– Səninki yaman gətirdi, hə? – Rut ona deyir.

Onlar müharibədə həlak olanların anım günü Uest Bruerdəki ictimai hovuzda gediblər. Rut əvvəlcə çimərlik paltarını geyməyə utanırdı, ancaq kabinədən çıxarkən görkəmi əla idi - çimərlik papağı altında balaca başı, möhtəşəm çiynləri. O, qurşağacan suda dayananda iri abidəyə oxşayırdı. Rut iri ayaqlarını qaydasında tərpedərək və hamar əllərini qaldıraraq rahat üzürdü, kürəyi və yancağı isə yaşıl çillərin altında qara ləkə kimi görünürdü. O, üzünü suyun altında gizlədərək yavaş-yavaş yanından ötüb keçdiyi vaxt Dovşanın ürəyi həyəcədən dayanırdı. Sonra qara dəyirmi adacıq kimi parıldayan yancağı özü-özünə suyun səthinə qalxırdı, sudakı dəqiq təsvir birdən xarab olmuş televizorun ekranındakı sayaq zərif-zərif dalğalanmağa başladı və bu mənzərə onun içərisini özünü ələ almağın soyuq təşəkkürü ilə doldurdu. Rut ona məxsusdur, yalnız ona, o, Rutu sudan pis tanımır və su kimi ona da Rutun bütün bədənini ələyir. Qız arxası üstə üzünü vaxt su sıçrayırdı, zərif şəkildə onun sinəsinə toxunaraq bustqalterinin çökəyinə axırdı, suya batmış bədənini qıvrılırdı, o, gözlərini yumur və kor-koranə halda irəli gedirdi. Hovuzun dayaz qurtaracağında çabalayan iki arıq oğlan suyu sıçradaraq qaçıb getdilər. Rut əllərini yana atarkən onlardan birinə toxunmuşdu, gözlərini açdı, gülümsəyib adamla dolu hovuzun həyəcana gəlmiş dalğalarında müvazinətini saxlamaqdan ötrü sümüksüz əllərini yelləyərək suda çömbəltmə oturdu. Havadan xlor iyi keçmişdi. Hər şey

elə təmiz idi ki. Təmizliyin nə demək olduğu birdən Dovşanın ağlına gəldi. Sənə aid olmayan hər şey - Ruta suda, ona - havada və otluqda toxunmayan - səni heç cür narahat eləməyən nəsnə. Rutun başı sanki, boş top kimi atılaraq sifətini turşudur. Dovşan özü su heyvanı deyil. Suda ona soyuqdur. Bir dəfə baş vurandan sonra parapetin üzlük plitələri üstündə oturmağa **və ayaqlarını** oynadaraq guya, arxası qatda oturmuş məktəbli qızların onun enli kürəklərində əzələlərin oynamasına heyran olduqlarını təsəvvür eləməyə üstünlük verir: sonra kürək sümüklərinin günəşin qızardığı dərisini necə tarıma çəkdiyini hiss eləyərək çiyinlərini atır. Rut hovuzun şahmat naxışlarının suyun səthində əks olunduğu dayaz kənarına qədər ayaqlarını şappıldadırdı. Suyu özündən silkərək pilləkənlə qalxdı. Dovşan adyala üstündə uzanmışdı. Rut yaxınlaşdı, ayaqlarını səmanın fonunda bir-birindən aralı qoyaraq onun başı üstündə dayandı, papağını çıxartdı və məhrəbə götürmək üçün əyildi. Su çiyindən damcı-damcı kürəyi boyu aşağı axırdı. Dovşan onun əllərini necə sildiyinə baxaraq adyala o üzündən ot qoxusunu duyurdu və şəffaf havanın qışqırıqlardan necə əsdiyini eşidirdi. Rut onun yanında uzandı, gözlərini yumdu və günəşə təslim oldu. Belə yaxın məsafədən onun sifəti adama iri dəri parçalarından yaranmış kimi görünürdü; günəş ondan birbaşa daş karxanalarından məbədlərə gətirilən yonulmamış təmiz daşın sarımtıl parıltısından başqa bütün rəngləri silmişdi. Rutun dediyi bu monumental sözlər Dovşanın qulaqlarında **portiklərlə** diyirlənən iri təkərlər işıqda fırlanan lal dəmir pullar kimi eyni temple hərəkət eləyir:

- Səninki yaxşı gətirdi?

- Nə mənada.

- O... – Rutun sözləri dodaqlarından dərhal qopmur, – Dovşan əvvəlcə onun dodaqlarının necə tərpendiyini görür, sonra isə eşidir: – ...bax gör nəyin yoxdur. Hər həftə səninlə qolf oynayan və arvadına sənə ziyan vurmağa imkan verməyən Ekklin var. Güllərin və sənə vurulmuş missis Smitin var. Mən varam.

- Fikirləşirsən ki, o, doğrudan da, vurulub? Missis Smit.

- Mən yalnız sənin danışdıqlarını bilirəm. Özün deyirdin ki, vurulub.

- Yox, mən heç vaxt bunu belə birbaşa deməmişəm. Bəlkə də, demişəm.

Rut onu cavabla təltif eləmir; yuxulu məmnunluqdan şişmiş iri sifəti daha iri görünür. Gündə yanmış dərisində ilə təbaşirli işıq ləkəsi görünür.

- Bəlkə də, demişəm? – Dovşan onun əlindən möhkəm çimdik götürüb təkrar eləyir. O, Rutu ağrıtmmaq istəmirdi, ancaq qızın dərisinin ona toxunmasında nəşə onu acıqlandırdı. Rutun inadı.

- U-u. Nə heyvansan, – qız deyir.

Ancaq ondan daha çox günəşə diqqət yetirərək uzanmaqda davam eləyir. Dovşan dirsəkləri üstə qalxır və Rutun ağır bədəninin arxasından karton paketlərdən portağal şirəsi sümürərək dayanan iki on altı yaşlı qızın yüngül fiqurunu görür. Onlardan biri, qaytansız ağ çimərlik paltarında olan saman çöpünü ağzından ayırmadan qonur gözlərilə ona baxır. Ayrıq ayaqları zənci ayaqları kimi qaradır. Yastı qarnının hər

iki tərəfində **kor bucaq altında** taz sümükləri seçilir.

- **Hə, dünyada hamı səni sevir,** - Rut qəfildən bildirir. - Bilmək istəyirəm nəyə görə.
- **Mən məhəbbət üçün yaranmışam.**
- **Sənət şeytana nəyə görə məhz sən? Səndə müstəsna olan nədir ki?**
- **Mən mistikəm, insanlara inam verirəm.**

Bunu ona Eklz demişdi. Bir dəfə necə olmuşdusa, gülə-gülə, yəqin ki, zarafatla demişdi. Eklzin əslində nə düşündüyünü heç vaxt başa düşə bilməzsən, necə istəyirsən fikirləş. Dovşan bu mülahizəni ciddi qəbul eləmişdi. Özü heç vaxt belə şeyi ağlına gətirməzdi. Başqalarına verdiyi nəşə haqqında çox elə də düşünmür.

- **Sən mənə ancaq pislik eləyirsən.**
- **Nə pislik? – Bu ədalətsizlik. Dovşan Rut hovuzda üzən zaman onunla o qədər fəxr eləyirdi, onu çox sevirdi ki.**

- **Niyə görə fikirləşirsən ki, sənin əvəzində hər şeyi kimsə eləməlidir?**
- **Niyə axı? Mən səni yedirdirəm.**
- **Məni qətiyyən yedirib-eləmirsən. Mən işləyirəm.**

Düzə nə deyəsən. O, missis Smitin yanında işə girəndən sonra Rut tezliklə sığorta kompaniyasının Bruerdəki filialında stenoqrafistka yeri tapmışdı. Dovşan onun işləməsini istəyirdi, o, Rutun bütün günü tək nə eləyəcəyindən narahat olurdu. Qız deyirdi ki, əvvəllər məşğul olduğu iş ona heç vaxt xoş gəlməyib, ancaq Dovşanda bununla bağlı heç bir əminlik yox idi. Onlar tanış olduqları vaxt Rutun üz-gözündən onun çox iztirab çəkdiyi qətiyyən bilinmirdi.

– **İşini at. Mən istəmirəm. Tüpürüm hər şeyə. Bütün günü otur evdə və öz detektivlərini oxu. Yeməyini mən verərəm.**

- **Sən məni yedirərsən. Belə varlısan, niyə öz arvadına kömək eləmirsən?**
- **Niyə? Onun atasının pulu çoxdur.**
- **Bilirsən məni nə cinləndirir – sənin özündən razılığın. Heç vaxt ağlına gəlmir ki, günlərin birində hər şey üçün cavab vermək lazım gələcək?**

Qız düz onun üzünə baxır, gözləri sudan qanla dolub. Əllərilə gözlərini qapayır. Bu, Dovşanın axşam avtodayanacaqda sayğacların yanında gördüyü gözlər deyil, kukladakı kimi həmin rəngi qaçmış yastı diskler deyil. Mavi əlvanlıq tündləşib və onların sıx dərinliyi onu həyəcanlandıran həqiqəti Dovşanın instinktlərinə pıçıldayır.

Bu gözlər yanır, Rut göz yaşlarını gizlətməkdən ötrü üzünü çevirir və düşüncələrə dalır. Yüngül göz yaşları - etiraflardan biridir. Aman allah, Rut işdə maşinkadan ayrılıb, qarnı gedən adam kimi ayaqyoluna götürülür və ağlamalı olur. Kabinədə dayanmaq, unitaza baxmaq, özünə gülmək və sinən ağrıyanacan ağlamaq. Hey də yuxun gəlir. Aman allah, nahardan sonra o, keçiddə birbaşa çirkli döşəmədə Lili Orfla -

bu donbagöz Loninq onu - Orfu tapdayıb keçməli olurdu - Fiorvante arasında uzanıb sərələnmmək Ruta olmazın səy bahasına başa gəlir. Bir də aclıq. Naharı sodalı dondurma, buterbrod, bir pirojna, qəhvə ilə keçirirsən, ancaq bununla belə kassadan şokolad almaq lazım gəlir. Amma Rut onun xətrinə ariqlamağa çalışırdı, axı həqiqətən, əlbəttə əgər tərəziyə inansaq, altı funt itirmişdi. Onun xətrinə, bütün əngəl bax bundadır, Rut onun xətrinə bir tərəfə doğru dəyişməyə çalışırdı, o isə axmaqlığından qızı tamamilə digər tərəfə dəyişdirmək istəyirdi. Dovşan - özünün bütün yumşaqlığına baxmayaraq qorxulu adamdır. Hə, onda bu yumşaqlıq var, o, Rutu ürəyində gəzdirən birinci kişidir. Heç olmasa, hiss eləyirsən ki, kişi üçün sən mövcudsən, sadəcə olaraq, içəridən onların kirli beyinlərinə yapışmış başqa nəşə yox. İlahi, nəm dodaqlı və axmaq qəhqəhəli Rut onlara necə nifrət eləyirdi, ancaq qız Harri ilə olduğu vaxt, elə bil, onların hamısını bağışlayırdı, axı onlar olsa-olsa yarı günahkar idilər, onlar nəşə Rutun özünü toxuduğu - çünki arxasında nəyinsə olduğunu bilirdi - divar kimidir. Harri də qız bu «nəşə»ni birdən tapır və bütün əvvəlkilər tamamilə qeyri-real olurdu. Əslində onu heç vaxt heç kim incitməmiş, ürəyinə sağalmaz yara vurmamışdı və Rut bütün bunları xatırlamağa çalışdıqda da bəzən ona elə gəlir ki, bu, kimsə başqa adamın başına gəlmişdi. Onlar qızın gözüne sanki, dumanlı, zavallı, səbrsiz, həmişə arvadlarının onlara vermədikləri nəyisə əldə etməyə çalışırdılar. Hə, məhz belə. Və onlar bütün bunlarda nə görüblər. Rutu hələ məktəbdə ikən hamının - adamların sənin hər şeyə razı olduğunu necə tez bilmələri təəccübləndirirdi. Və əgər sən etiraz eləmirsənsə, onda hər şey yaxşı alınır, ya da bir elə yaxşı olmur, ancaq hər halda, onda sən onlarla birlikdəsən başqa idman zalında xokkey oyunu zamanı Dovşanın başına yığışan, bu balaca böcəklərin əleyhinəsən. Rut isə dənizçi paltarına oxşar mavi formada onların arasında doğurdan da inəyə oxşayırdı. Rut on ikinci sinifdə bu paltarda gəzməkdən qətiyyətlə imtina elədi və təhmət qazandı. O, İlahi, Rut bu qızcığaqlara podratçı və farmasevt ataları ilə birlikdə necə nifrət eləyirdi. Bunun əvəzində o, onların heç təsəvvürləri olmayanı kraliça kimi qəbul eləyərək əvəzini gecələr götürürdü, Rutun adını ayaqyolunun divarlarına yazırdılar, o, məktəbdə ağızlarda pritça olmuşdu. Bu haqda ona Alli məlumat vermişdi. Ancaq Alli ilə onun çox yaxşı anları olmuşdu; bir dəfə onlar dərstdən sonra gün hələ batmamış meşə yolu ilə getdilər, cığıra döndülər və oradan Maunt **Cac** - uzaqdan bütünlüklə tüstü içində görünən dağ fonundakı şəhərin görünmədiyi pöhrəliyə çıxdılar; oğlan başını uşaq kimi zərif-zərif onun dizi üstünə qoydu və quşlar onların başı üstündə günəşli havada sakitcə oxuyurdular. Alli çalxalanırdı. O, çalxalanmaya bilmirdi. Rut onu bağışlamışdı, ancaq o vaxtdan daha ağıllı olmuşdu. Qız başqaları ilə, yaşca daha böyüklərlə görüşməyə başladı; əgər, ümumiyyətlə, səhvlərdən danışmaq olarsa, bu, səhv idi, ancaq niyə də olmasın? Niyə olmasın? Bu, əvvəllər olduğu kimi, indi də sual olaraq qalır. O səhv eləyibmi fikri adamı yorur, qız, ümumiyyətlə, fikirləşməkdən yorulub və bədəni bütün tər içində uzanıb, yumulu gözləri qarşısında qırmızı dairələr - uzanıb və bu qırmızı dumanın içindən keçmiş nüfuz eləməyə haqlımı, haqsızımı olduğunu anlamağa çalışır. Yox, o ağıllı hərəkət eləyib. Rutun gəncliyi gözəllik dalınca onlarla gedirdi, onlar yaşca daha böyük olduqlarındansa belə tələsiklik yox idi. O, ilahi, elə həşəratlara rast gəlirdi ki, fikirləşirdi dünyada daha heç

kim belə şeyi bir daha görməz.

Ancaq bu. Həqiqi psixdir. Ancaq onda başqasında olmayan nə var? O, kişi üçün xüsusilə çox gözəldir - böyrü üstə zərif və yumşaq halda uzanır sonra birdən polad paz kimi bərkiyir, ancaq yəqin ki, iş heç bunda da deyil, oğlan uşağına oxşamağında da deyil - ona banqo şeypuru bağışlayır və elə yaxşı sözlər deyir ki, - iş ondadır ki, onun Rut üzərində nəşə qəribə hakimiyyəti var və bir yerdə onlar üçün yaxşı olduğu vaxt Rut özünü onun yanında tamamilə körpə hiss eləyir, yəqin ki, bütün məsələ bundadır, yəqin ki, elə qız da bunu axtarırmış, özünü tamamilə balaca hiss eləyəcəyin kişini. Oh, oğlanın fəxrlə «əladr» dediyi o birinci gecə qız heç nəyə etiraz eləmirdi, əksinə, hətta ona elə gəlirdi ki, məhz belə də lazımdır. Onda qız onların hamısını bağışlamışdı, oğlanın sifəti onların hamısının sifətini bir heyvətamiz kütlə ilə birləşdirir və qıza hətta elə gəlirdi ki, indi başqa, indiyəcən mənsub olduğundan daha yüksək kateqoriya altına düşür. Ancaq məlum olur ki, o, başqalarından elə də ciddi şəkildə fərqlənir, süst, eyni zamanda acgözlüklə boynuna sarılır, sonra isə arxasını ona çevirir və nəşə başqa şey haqqında düşünür. Belə şeyə kişilər - qadınlar kimi münasibət bəsləmir. Bütün bunlar getdikcə daha çox adətə çevrilir. Dovşan bəzən onu həvəsləndirməyə çalışır, ancaq qız elə yuxulu və ağır olur ki, hər şey faydasız olur; bəzən qız onu necə lazımdır silkələyib: «Axı mən bunu eləyə bilmirəm, bədbəxt axmaq, sən ata olduğunu görmürsən - nədir!», - qışqırmaq istəyir. Ancaq yox. Ona heç nə demək olmaz. Bircə söz belə demək - nöqtə qoymaq deməkdir, qızınsa vəziyyəti belədir ki, əgər başına bir iş **gəlmirsə**, iki gündən sonra təzədən olmalıdır və ola bilsin ki, qətiyyəni heç nə yoxdur. Bunsuz da hər şey o qədər qarmaqarışıq olub ki, Rut hətta bundan xoşbəxt olub-olmayacağını belə bilmir. Amma belə vəziyyətdə o, hər halda, nəşə eləyir, bütün bu şokoladları udur. İlahi, o heç bunu qətiyyəni istəmədiyinə belə əmin deyil, ona görə ki, özünü necə aparmasına baxanda bunu Dovşan istəyir. Rut hətta bunu özü qəsdən qurub düzəltmədiyinə belə əmin deyil - özünə vurulmuş həşəratın acığına onun qolları üstündə - əli altında yuxuya getdi. Axı ona nə vaxt yuxulamasının fərqi yoxdur, qız qalxa və soyuq vanna otağına sürüşə bilər, tək o heç nə görməsin, heç nə eləməsin. Neyləyərsən, o belədir - öz keyfində yaşayır və sonra da nə olacağını fikirləşmir. Ona şokolad və yuxu haqqında bircə kəlmə desən, o hökmən qorxub öz balaca gözəl allahı və hər çərşənbə axşamı günü onunla golf oynayan gözəl balaca ruhanisi ilə birlikdə qaçacaq. Bu ruhanidə ən iyrənc odur ki, əvvəllər Dovşan, heç olmasa, pis hərəkət elədiyini fikirləşirdi, indi isə İsa peyğəmbərin lap özü olduğunu və ağlına gələn hər şeyi eləməklə bütün bəşəriyyəti xilas eləməli olduğunu güman eləyir. Yəpiskopa kimi, ya onlarda başbilen kimdi - onun yanına gedib çıxmaq, ona bu ruhaninin təhlükəli adam olduğunu demək yaxşı olardı. Allah bilir zavallı Dovşanın başını nə ilə doldurur və hətta indi belə sakit, cığal səs onun suallarına Rutun acığından gözlərinin yaşı, doğrudan da, axıdan kobud özündənrazılıqla cavab verərək düz qulaqlarının dibində vızıldayır.

- Gör sənə nə deyirəm, - Dovşan deyir. - Mən Cənisdən qaçdığım vaxt maraqlı bir kəşf elədim. - Qızın göz yaşları göz qapaqlarının altından gilə-gilə düşür, ağzında hovuz suyunun iyrənc

tamı qalıb. – Əgər səndə özünlə qalmaq barıtı çatacaqsa, onda sənin yerinə başqaları cavab verəcəklər.

Xoşagəlməyən görüşlər, yaxud xüsusilə qabaqcadan onların təsirini duyma Ekklz üçün sadəcə olaraq, ölümdür. Adətən yuxu, gerçəklikdən pis olur; gerçəkliyi allah idarə eləyir. Həmişə insanların iştirakına dözmək olur. Missis Springer qaraşın, kök, qaraçıya oxşayan naziksümüklü qadındır. Hər ikisindən - atasından da, anasından da nəşə məsum bir şey gəlir, ancaq əgər anasında bu, narahatlığı gücləndirmək qabiliyyəti xırda burjuaziya həyat tərzilə qırıqlmaz tellərlə bağlı olan özünə möhkəm kök salmış xüsusiyyətlərdirsə, qızında bu, özü üçün olduğu kimi başqaları üçün də faydasız və təhlükəli olan nəşə cari məsələdir. Ekklz Cenisin evdə olmadığını eşidəndə yüngülləşərək köks ötürür; qadının yanında özünü nədəşə günahkar hiss eləyir. Cenis missis Fosnaxtla Bruerə «Bəziləri daha ehtirasla sevirilər» filminin səhər seansına getmişdilər. Oğlanları Springerlərin həyatında oynayrlar. Missis Springer onu bütün evin içindən şüşəbəndə aparır, buradan uşaqlara göz qoymaq olar. Ev zəngin, ancaq zövqsüz bəzənib - adama elə gəlir ki, hər otaqda bir kreslo lazım olduğundan artıqdır. Parad qapısından şüşəbəndə keçmək üçün onlar qabağını mebellərin sıx kəsdiyi otaqlardan əyri-üyri yol keçməli olurlar. Missis Springer yavaş-yavaş yeriyir, onun topuqları elastik bintlə sarınıb. Ağrılı-qısa addımlar, bədəninin aşağı hissəsinin sanki, gipsə salındığı illüziyasını gücləndirir. Qarı sakitcə kreslo-yelləncəyin başına çökür, ayaqları isə yuxarı qatlanır və Ekklz dənşət içində səndələyib geriye çəkilir. Missis Springer uşaq kimi sevinir; tumanın altından onun rəngi qaçmış çıpaq kürüliyi gözə dəyir, zolaqlı çəkmələri ilə bir saniyəliyə döşəmədən ayrılır. Çəkmələr çat-çatdır və didilib dəyirmiləşib, onlar sanki, uzun illər paltaryuyan maşında hərləniblər! Ekklz alüminium və qəribə müəmmalı şarmili plastikdən olan şezlonqda oturur. Üzbəüz oturduğu şüşədən Nelson Enqstromla Fosnaxtların bir azca böyük oğlunun günün altında yelləncək və qumluğun yanında necə oynadıqları görünür.

- Sizi görmək çox xoşdur, – missis Springer deyir. – Çoxdan bizdə olmayıbsız.

- Cəmi üç həftə, – Ekklz cavab verir. Şezlonq onun kürəyini kəsir, dabanları ilə şezlonqun onu incitməməsindən ötrü aşağıdakı alüminium boruya dirənir. – İsim çox idi – Konfirmasiyaya hazırlıq, sonra gənclər qrupu softbol komandası təşkil etmək qərarına gəldi, bundan başqa, bir neçə –prixoda mənsub olanlar öldü.

Ekklz qətiyyənlə onun qarşısında üzr istəmək fikrində deyil. Qarının belə böyük evinin olması Ekklzın sosial qayda haqqında zadəgan təəvvürləri ilə uyışmur; o, qarını hansısa bir daxmanın artırmasında görməyə üstünlük verərdi.

- Mən heç cür sizin vəzifənizi yerinə yetirməyə razı olmazdım.

- Əksər vaxtlar bu mənə xeyli sevinc bəxş eləyir.

- Hə, sizin haqqınızda belə deyirlər. Deyirlər siz qolf sahəsində əməlli – başlı ustalaşıbsız.

Ah, ilahi! O isə fikirləşirdi ki, qarı sakitləşib. Onlar uçuq-sökük, suvağı qopub tökülmüş daxmanın kandarında oturublar və qarı- fabrik fəhləsinin hər şeyi olduğu kimi qəbul eləməyə öyrənmiş əzabkeş kök arvadıdır. O məhz beləsinə oxşayır, tamamilə məhz beləsi ola bilərdi. Fred Springer onunla evləndiyi vaxt, yəqin ki, Harri Enqstromun onun qızı üçün olduğundan daha az qibtə ediləsi nişanlı imiş. Dörd il əvvəl Harrinin necə olduğunu təsəvvür eləməyə çalışır və qarşısında son dərəcə cəlbedici obraz - hündür, ağbəniz, məktəbdə məşhur, kifayət qədər ağıllı - səhər şəfəqlərinin oğlu canlanır. Onun özünə əmin olması, yəqin ki, Cenisi xüsusilə cəlb eləyirdi. David və Melxola. *Daha bir-birinizi aldatmayın.* O, alnını qaşıyaraq deyir:

- Qolf oynayanda adamı yaxşı tanımaq olur. Mən məhz bunu eləməyə – adamları tanımağa çalışmışam, başa düşürsüzümü? Fikirləşirəm ki, əgər tanımırınsa, adamı İsanın hüzuruna gətirə bilməzsən.

- Gözəl, ancaq siz kürəkənim barəsində mənim bilmədiyim nəyi bilirsiniz?

- Əvvəla, onun yaxşı adam olduğunu.

- Niyə yaxşı?

- *Məgər nə üçünsə* yaxşı olmaq lazımdır? - o, fikrə gedir. - Hə, deyəsən, lazımdır.

- Nelson! Bu dəqiqə qurtar. – Missis Springer öz kreslosunda donub qalır, ancaq uşağın niyə ağladığına qalxıb baxmır. Pəncərənin yanında oturan Ekkiz hər şeyi görür. Balaca Fosnaxt əllərində iki plastmas yükünü özü boşaldan maşın, yelləncəyin yanında dayanıb. Enqstromun bu oğlandan bir neçə düym balaca olan oğlu ona qolaylanır, ancaq irəli yeriməyə və onu əməlli-başlı vurmağa ürək eləmir. Gənc Fosnaxt axmaq adamın əsəbiləşdirici inadı ilə balaca oğlanın yuxarı qalxan əlinə və əyilmiş sifətinə üstədan aşağı baxır və üzündə heç məmnunluq təbəssümü də yoxdur – o, həqiqi alim kimi öz təcrübəsinin gedişini həvəssiz halda müşahidə eləyir. Missis Springerin səsində qəzəbli, pəncərəni keçib gedən qətiyyət var:

- Eşitdinmi, dedim elə bu saat ağlamağı kəs!

Nelson verandaya tərəf dönür və izah eləməyə çalışır:

- Pilli, – mızıldayır, – Pilli... tutdu...

Ancaq hətta ədalətsizlik haqqında danışmaq təşəbbüsünün özü belə incikliyi dözülməz eləyir. Nelson sanki, kürəyinə zərbə dəymiş kimi irəli səndələyir, o, oğrunu sinəsindən sillə ilə vurur, cavabında yüngül itələmə qazanır, yerə sərələnir, ağzı üstə uzanır və ayaqları yellənərək otluqda diyirlənir. Ekkiz ürəyinin də oğlanın bədəni ilə birlikdə fırlandığını hiss eləyir - o, şərin gücünü həddindən artıq yaxşı bilir, ağılın onunla necə vuruşduğunu, hər faydasız zərbənin sənin bütün canın-qanun indicə boşluqda partlayacağını düşündüyün ana qədər kəhkəşandan havanı necə sorduğunu bilir.

- Oğlan onun yük maşınıni əlindən aldı, – o, missis Spingerə bildirir.

- Qoy özü də ondan geri alsın, – qadın cavab verir. – Qoy öyrənsin. Axı mən hər dəqiqə yerimdən sıçrayıb xəstə ayaqlarımla həyəətə qaça bilmərəm. Onların bütün günü bacardıqları ancaq dalaşmaqdır.

– *Billi*. - Oğlan kişi səmindən təəccüblü gözlərini qaldırır: - Maşını ver.

Billi bu yeni vəziyyəti götür–qoy eləyir və tərəddüdlə ləngiyir.

– *Xahiş eləyirəm*, ver.

Bu, inandırıcı səslənir. Billi Nelsona yaxınlaşır və oyuncağı səliqə ilə ağlayan dostunun başına buraxır.

Ağrı Nelsonun sinəsində yeni kədər başlanğıcı oyadır, ancaq o, maşının otluqda onun yanında olduğunu görəndə səsinə kəsir. Ona incikliyin səbəbinin aradan qaldırıldığını və həyəcanlanmış bədənini ələ almaqdan ötrü daha bir saniyənin lazım olduğunu başa düşmək üçün saniyə lazımdır. Ona elə gəlir ki, sanki, səylərinin müşaiyə elədiyi uzun–uzadı quru hıçqırıqlardan biçilmiş otlar qalxır və hətta günəşin işığı sönmür. Hey özünü pəncərə şüşəsinə vuran eşşəkərisi uçub gedir; Eklzin altındakı alüminium şezlonq indicə sökülüb–töküləcək, sanki, bütün dünya Nelsonun özünü necə ələ almasında iştirak eləyir.

- Anlamıram, niyə bu uşaq belə incə–mincədir, – missis Springer deyir. – Ancaq deyəsən, anlayıram.

– Niyə? – Bu hiyləgər əlavə Eklzi cinləndirir.

Qarının cəhəngləri qınayıcı tərzdə enir.

- Ona görə ki, o da atası kimi ərköyündür. Onun nazı ilə həddindən artıq oynayırlar və o da əmindir ki, bütün dünya ona istədiyini verməyə borcludur.

- Ancaq günah o biri oğlanda idi, Nelson yalnız öz oyuncağını almaq istəyirdi.

- Hə, yəqin ki, siz də onun atasının başına gələnlərdə Cənisin təqsirkar olduğunu düşünürsünüz. – Onun «Cənis» sözünü necə tələffüz elədiyindən bu, Eklzin beynindəki zavallı kölgəyə nisbətən daha gözə çarpan, qiymətli və əhəmiyyətli görünür. Ağlına gəlir ki, missis Springer, nəhayət ki, haqlıdır və o, bu qarının tərəfinə keçib.

- Yox, elə düşünmürəm, – o, etiraz eləyir. – Hesab eləyirəm ki, onun hərəkətlərinə bəraət yoxdur. Ancaq bu, onun hərəkətlərinə sizin qızınızın qismən məsuliyyət daşdığının səbəb olmaması deyildir. Mən bizim hamımızı özünə və başqalarına görə məsul olan şüurlu varlıqlar hesab eləyən kilsəyə mənsubam.

Bu qədər uğurla ifadə olunmuş sözlərdən onun ağzında təbəşir tamı yarandı. Heç olmasa, qarı içməyə bir şey təklif eləyəydi: yaz isti olur.

Qoca qaraçı qadın onun özünə inamsızlığını görür.

- Əlbəttə, demək asandır. Ancaq ola bilsin, əgər siz doqquz ayın içindəsinizsə, və abırlı

ailədənsinizsə və əriniz haradasa yaxınlıqda hansısa yarasa ilə fırlanır və hamı sizə gülürsə, belə baxışlara dözmək elə də asan deyil: – «Yarasa» sözü qara qanadlarını çala-çala sürətlə havaya yüksəlir.

- Missis Springer, heç kim sizə gülmür.

- Siz insanların nə danışdıqlarını eşitmirsiniz. Siz onların təbəssümlərini görmürsüz. Bu yaxınlarda bir xanım mənə dedi ki, əgər Cenis öz ərini yanında saxlaya bilmirsə, deməli onun ərinə heç bir ixtiyarı yoxdur. Bu xanımın mənim düz üzümə gülümsəməyə həyasızlığı çatdı. Mən onu boğmağa belə hazır idim. Ona cavab verdim: «vəzifə təkcə qadınlarda olmur, kişilərdə də olur» Kişilərə bütün dünyanın yalnız onların rahatlığı üçün mövcud olduğunu belə xanımlar təlqin eləyirlər. Sizin hərəkətlərinizə baxanda özünüz də buna inanmağa hazırsınız. Bütün dünya təkcə Harri Enqstromlardan ibarət olarsa, necə bilirsiniz, sizin kilsəyə uzun müddətmi ehtiyac olacaq?

Qarı öz yelləncəyindən dikəlir və gözləri axıtmadığı yaşlardan parıldayır. Bıçaqla tavada yaranan səs kimi şiddətli səs Ekklnin beynini qazıyır və ona elə gəlir ki, bütün bədəni gömgöydür. Qadının qeybət və təbəssüm haqqında sözləri öz dəhşətli reallıqları ilə ona göz qoyan həmin bazar günləri səhər saat 11.30-da kafedraya qalxan, hazırlanmış mətnin ani olaraq başından uçub getdiyi və yazıların cəfəngiyyata çevrildiyi vaxt ona baxan yüzlərlə adam kimi Ekklni heyrləndirir. O, əsəbi halda yaddaşını qurdalayır və nəhayət dillənə bilir:

- Mənə elə gəlir ki, Harri müəyyən mənada xüsusi haldır.

-Xüsusi halı yalnız odur ki, kimə və necə kədər gətirəcəyinin ona dəxli yoxdur. Möhtərəm Ekkln, xətrinizə dəymək istəmirəm, fikirləşirəm ki, siz məşğul olduğunuzu nəzərə alaraq gücünüz çatan hər şeyi eləyibsiniz, ancaq düzünü desək, təəssüflənirəm ki, həmin birinci gecə polis çağırمامışam.

Ekklnə elə gəlir ki, qarı indicə *onu* həbs eləməkdən ötrü polis çıxaracaq. Niyə də çağırmasın? Ağ yaxalıqlı bu adam ancaq allah kəlamını təhrif eləməyi bilir. O, öyrətməli olduğu uşaqların inamını oğurlayır. O, onun zəvəkliyinə qulaq asan hər adamın ürəyindəki etiqadı öldürür. O, müqəddəs atamızın adını əbəs yerə xatırlayaraq kilsə xidmətindən əzbərlədiyi, qəlbində siqar çəkən Öz doğma atasını əzizləyir, bütün ömrü boyu nazını çəkməyə çalışdığı həqiqi atasını yad eləyir kilsə xidmətindən əzbərlədiyi hər fraza ilə adamları aldadır.

- Polis nə eləyə bilər ki? – Ekkln soruşur.

- Bilirəm, ancaq hər halda, onunla qolf oynamaz.

- Bilirəm, əminəm ki, o qayıdacaq.

- Siz artıq iki aydır bunu deyirsiniz.

- Mən hələ də buna inanıram. – Ancaq o inanmır, o heç nəyə inanmır.

Missis Springer ortaya çökən sükutda bu faktı onun üzündən oxumağa çalışır.

- Siz eləyə bilməzsiz ki,... – qarının səsi dəyişdi, yalvarışlı oldu, – mənə bax o küncdəki kətili verməzsiz ki? Mən ayağımı qaldırmalıyam.

Keşş gözünü döyür, göz qapaqları bir-birini cızır, donub qalma vəziyyətindən çıxır, kətili götürür və qarıya aparır. Qarının yaşıl uşaq corabındakı enli baldırları qorxa-qorxa qalxır, Ekklz əyilir, kətili qarının dabanları altına qoyur, İsanın dilənçilərin ayaqlarını yuması təsvir edilən dini broşürlərdəki şəklini xatırlayır, bundan bədəninə yeni güc axını dolur. Ekklz qəddini düzəldir və qarıya üstədən aşağı baxır. Qarı tumanını dizlərinə çəkir.

- Təşəkkür eləyirəm. Elə yüngülləşdim ki.

- Qorxuram ki, bu sizə gətirdiyim yeganə yüngüllük olsun, – o, özünün hiss elədiyi sadəlvhlüklə etiraf eləyir və bunu hiss elədiyinə görə ləqayətli heyranlıqla özünə gülür.

- Axı, – missis Springer köks ötürür. – Daha burada heç nə ilə kömək eləyə bilməzsən.

- Yox, nəsə eləmək olar. Yəqin ki, polis məsələsində siz haqlı-sız. Qanun qadınların maraqlarını qoruyur, belə olduqda niyə qanuna müraciət eləməyək?

- Fred bunun əleyhinədir.

- Sözsüz ki, buna mister Springerin öz səbəbləri var. Mən təkcə biznes maraqlarını nəzərdə tutmuram. Qanun Harridən yalnız maliyyə köməkliyini əldə eləyə bilər, mənə fikirləşirəm ki, bu halda iş pulda deyil. Düzünü desəm, əminəm ki, pul heç vaxt həlledici rol oynamır.

- Əgər sizin pulunuz həmişə kifayət qədər olubsa, bunu demək asandır.

Ekklz sonuncu məzəmməti qulaqardına vurur - bu, qarının dilindən qeyri-ixtiyari, yəqin ki, yorğunluqdan çıxır, nəinki hirsindən: Ekklz əmindir ki, qarı onu dinləmək istəyir.

- Bilmirəm. Nə olur-olsun, mən də bütün yerdə qalanlar kimi – daha yaxşı olacağına ümid eləyirəm. Və əgər bu yaraların həqiqətən sağlması mümkünsə, onda Harri və Cenis özləri hərəkət eləməlidirlər. Biz onlara necə kömək eləməyə çalışsaq da, nə isə bir şey eləməyə cəhd göstərsək də, həmişə haradasa **kənarda** qalacağıq.

Ekklz öz atasını yamsılayaraq əlini dalına qoydu və üzünü missis Springerdən çevirərək pəncərədən, az qala, kənarda qalacaq adama kimi - məhz Nelsona Fosnaxt uşağının müşayiət elədiyi Nelson qonşu itinin dalınca qaçır - baxır. Nelson ağzı qulağının dibinə gedərək gölməçədə yöndəmsizcəsinə qurdalanır. İt qoca, bozumtul, balaca və ləngdir: gənc Fosnaxt qayğılıdır, ancaq o, öz dostunun qışqırmasından çox razıdır. «Şir! Şir!» Ekklz maraqla müşahidə eləyir ki, sülh şəraitində Enqstromun oğlu öz arxasınca başqa oğlanı aparır. Dumanlı şüşədən düşən yaşıl hava Nelsonun qaldırdığı səs-küydən sanki, titrəyir. Vəziyyət aydındır: daxili həvəsin daimi şəffaf axını, təbii ki, zaman keçdikcə kobud zorakılıq aktı vasitəsilə tökülən qasqabaqlı əks-axının mənbəyinin özündə olduğunu müəyyən eləməzdən əvvəl dəfələrlə sadəlvh təəccüblə dayazda oturmalı olacaq Nelsona yazığı gəlir. Ekklzə elə gəlir ki, uşaq vaxtı özü də belə olub - həmişə verib, verib, verib və həmişə də gözlənilmədən bataqlığa düşüb. Uşaqların yaxınlaşdıqları vaxt qoca it quyruğunu bulayır.

Uşaqlar ovçu kimi sevincli qiy vurmaqla onu əhatəyə aldıkları vaxt quyruq bulanmır və ehtiyatlı qövs şəklində tərəddüdlə asılı qalır. Nelson itə tərəf dartınır və hər iki əlilə heyvanın belini şappıldadır. Ekkklz qışqırmaq istəyir - it qapa bilər, o, buna sakit baxmaq iqtidarında deyil.

- **Hə, ancaq o daha *irəli gedir*,** - missis Springer sızıldayır. - O həddindən artıq yaxşı yaşayır. Əgər biz özümüz bu haqda fikirləşməsək, onun qayıtmaq üçün səbəbi olmayacaq.

Ekkklz yenidən alüminium şezlongda oturur.

- **Yox. O getdiyi səbəblə də qayıdacaq. O, inadcıdır. O, tərənəmz həlqə eləməlidir. Onun indi yaşadığı dünya Bruerdəki bu qızın dünyasıdır, təxəyyülünü qidalandırmağı saxlayacaq. Onu həftədə bir dəfə görürəm – və hiss eləmişəm ki, artıq dəyişib.**

- **Peggi Fosnaxta qulaq assaq, əksinə, hər şey başqa cürdür. Ona deyiblər ki, Dovşan şən həyat sürür. Bilmirəm onun orada neçə qadını var.**

- **Cəmi bir dənə, mən buna əminəm.** Enqstromda ən təəccüblü hal odur ki, o, təbiəti etibarlı ilə ev heyvanıdır. *Oy, aman allah!*

Həyətdəki uzaq qrup dağıldı - oğlanlar bir tərəfə qaçırlar, it başqa tərəfə. Gənc Fosnaxt dayanır, Nelson isə irəli cumur, onun sifəti qorxudan əyilib.

Missis Springer onun hıçqırmasını eşidib qasqabaqlı halda deyir:

- **Onlar yenə Elsini boğaza yığdılar. Hər halda, əgər bura gəlirsə, yəqin ki, it aqlını itirib.**

Ekkklz yerindən sıçrayır - şezlong arxasında aşır - siyirmə qapını açır və günün altında Nelsonun qabağına qaçır. Uşaq sivişməyə çalışır. Ekkklz onun əlindən tutur .

- **İt səni qapdı?**

Uşağın hıçqırtısı yeni qorxudan - o, bu qara dayıdan qorxur - dərhal kəsilir.

- **Elsi səni qapdı?**

Gənc Fosnaxt arxada təhlükəsiz məsafədə dayanıb.

Ekkklzin qucağında gözlənilməz dərəcədə ağır və nəm Nelson dərin xırıltılı ah çəkir və tədricən onun səsi yerinə gəlir.

Ekkklz onu bağırmasın deyə silkələyir və bütün gücü ilə uşağın onu anlamasına çalışaraq yanaqlarının lap yanında dişlərini şaqıldadır.

- **Belə? İt belə eləyirdi?**

Uşağın sifəti bu pantomimdə məmnun təbəssüm içərisində əriyir.

- **Belə, belə, – deyir uşaq; onun dişləri ağararkən nazik üst dodağı qalxır, burnu qırış-qırış olur və o, başını geri çəkir.**

- **Qapmadı? – Ekkklz qucağını boşaldaraq təkid eləyir.**

Nelson yenə üst dodağını acıqla qaldırır. Formasına və ifadəsinə görə Narrini xatırladan bu canlı sifətdə Ekkklz istehza hiss eləyir. Nelson yenidən hıçqırmağa başlayır, onun əlindən çıxır və pilləkənlə

verandaya nənəsinin yanına qaçır. Eklz qalxır; o, sallağı oturduğu vaxt qara kürəyi gündən tərləyib.

Pilləkənlə qalxarkən oğlanın iti yamsılayaraq xırda kvadrat dişlərini necə qıcadığını xatırlayır və bu, nəşə şiddətli halda ürəyinə toxunur. Ziyansız, ancaq çox canlı instinktdir. Pambıq kimi yumşaq pəncəsi ilə kələfi boğmağa çalışan Pişik instinkti.

O, verandaya qayıdarkən görür ki, uşaq üzünü onun qarnına söykəmiş halda nənəsinin ayaqları arasındadır. Uşaq onun isti bədənində yapışaraq dizini örtmüş tumanını yuxarı çırmayıb, Eklzin şüurunda uşağın şən halda ağaran dişlərinin basıldığı açıq qalmış süd kimi ağ ayaqlar onun öz qanı ilə assosiasiya olunur. Gücü aşırıb-daşan - sanki, onu öyrətdikləri kimi iztirab, köməksiz ağlayıb-sıtqama yox, kəhkəşanın bütün künc-bucaqlarından tozu və zibili təmizləməsi güclü dalğadır - o qabağa bir addım atır və aşağı əyilmiş hər iki başa söz verir:

- Əgər o qayıtmasa, Cenis doğarkən biz qanunun köməyindən istifadə eləyəcəyik. Belə qanunlar var və elə də az deyil.

- Elsi qapır, çünki Billi ilə siz onu hirsəndirirsiniz, – missis Springer uşağa deyir:

- Elsi byaka – Nelson deyir.

- Nelçon byaka – missis Springer onun səhvini düzəldir. Və üzünü Eklzə tərəf çevirərək eyni mentor ton ilə davam eləyir: – Onun cəmi bir həftə vaxtı qalıb, ancaq mən Dovşanın tələsdiyini görmürəm.

Qariya rəğbət hissi ötür keçir və Eklz onu verandada buraxır. Özü-özünə deyir: *Məhəbbət heç vaxt tükənmir*. Bu, İncilin yenidən işlənmiş standart nəşrinə uyğundur. Kral Ceymsin nəşrində deyilmişdir ki, o, heç vaxt etimadı itirməz. Missis Springerin səsi ev uzununu onu müşayiət eləyir.

- Əgər sən bir də Elsiyə sataşmağa başlasan, nənə sənə bir-ikisini çəkəcək.

- Lazım deyil, nənəcan, – uşaq qorxub onu rəhmə gətirmək istəyir. Onun qorxusu sovuşub.

Eklz mətbəxi tapmağa və krandan doyunca su içməyə ümid eləyir, ancaq otaqların tör-töküntü qalaqlarında mətbəx ondan yayınır. O, suvanmış evdən çıxarkən udqunur. Öz «byük»inə oturur və Cozef-stirtlə, Cekson-roudla Enqstromların evinə gedir.

Missis Enqstromun burun pərələri dördküncdür. Daha doğrusu onlar rombvaridir və iri olması cəhənnəm, sadəcə olaraq, adi anatomik formaya yerləşməyən burnunda qərar tutub. Əzələ, xəmirçək və sümük parçaları fərdi olaraq ifadəlidir, kəskin işıqda dərinliyi çoxlu hissələrə bölür. Müsahibə qadının mətbəxində, çoxsaylı lampa işığı altında baş verir. Işıq günün günorta çağı yanır, çünki Enqstromlar ikimənzilli kərpic Evin kölgə düşən qaranlıq tərəfini tuturlar. Missis Enqstrom qapını onun üzünə açdığı vaxt əlləri sabun köpüyündə idi, o, Eklzlə mətbəxə qayıdıb şişib qalan köynək və alt paltarları ilə dolu rakovinaya tərəf gedir. O, enerjili qadındır. Missis Enqstrom iri möhkəm çərçivəyə kip salındığı halda missis Springerin çəkisindəki lətli piy, xəstə artıq çəki bir vaxtlar Cenis kimi böcəyə mənsub olan nazik sümükdə yaranmışdır. Görünür Harrinin uca boyu ondan mirasdır. Eklzin başında missis Enqstromun güclü bədəni

ilə qapanmış krandakı soyuq su barədə fikirlər dayanmadan dolaşır, ancaq belə xırda xahiş üçün müvafiq şərait heç cür yaranmır.

- Anlamıram, Siz niyə mənim yanıma gəlibsiz, – qadın dillənir. – Haroldun iyirmi bir yaşı çoxdan tamam olub. Mənim sözümlə oturub-durmur.

- Sizdə olmayıb?

- Yox, ser. – Qadın ona öz profilini nümayiş etdirərək başını sol çiyni üstündən döndərir. – Siz ona elə xəcalət veribsiz ki, yəqin, utanır.

- Məgər siz onun utanmalı olduğunu düşünürsüz?

- Nəyə görə də utanmalıdır? Ondan başlayaq ki, mən onun bu qızla əlaqəsini heç vaxt bəyənməmişəm. Ona baxmaq kifayətdir ki, üçdə iki pay dəli olduğu aydınca görünsün.

- Siz, əlbəttə zarafat eləyirsiniz.

- Zarafat eləyirəm? Bu qızın mənə dediyi ilk söz: «Siz niyə paltaryuyan maşın almırsız?» – olub. Mətbəxə mənim yanıma gəlir, həndəvərinə baxır və necə yaşamalı olduğumu mənə başa salmağa başlayır.

- Amma siz, əlbəttə, başa düşdünüz ki, o, pis heç nə nəzərdə tutmayıb.

- Ola bilər, heç nə nəzərdə tutmasın. Yalnız – mənim bu uçuq-sökükdə nəyin naminə ölüm gəzdirdiyimi, özünün isə, guya, mətbəxi hər cür yeni dəbli ayın-oyunla tıxcanıb qaldığı Cozef-stritdəki iri saraydan təşrif gətirdiyini və oğlumu belə gözəl cehizi olan gözəlçə ilə başdan eləyə bildiyinə görə bəxtinin çox gətirdiyini demək istəyirdi. Onun gözlərindən heç vaxt xoşum gəlməyib. Bu gözlər heç vaxt adamın üzünə baxmırlar.

Qadın Ekklezə tərəf dönür və əvvəlcədən xəbərdarlıq edilmiş ruhani onun baxışlarına cavab verir. Tərləmiş eynək altında - köhnə dəbli, dəmir sağanaqlı bifokal ayparalar cəhrayi işıq zolağı salır - onun dimdik burnu qərribə ətli aşağı hissəsini kobudcasına açıb göstərir. İri ağzı qeyri-müəyyən gözləmə mövqeyində azca uzanıb. Ekklezə aydındır ki, bu qadın hazırcavablığı sevir. Hazırcavablarla ünsiyyətin çətinliyi ondan ibarətdir ki, onlar inandıqları ilə inanmadıqları söyləri bir-birinə qarışdırırlar, təki istədikləri effekt mümkün qədər tez yaransın. Qərribədir, ancaq bu qadın ona çox xoş gəlir, hərçənd ki, o da üstünə, çirkli mələfələrin üstünə atıldığı kimi atılır. Elə məsələ də bundadır ki, onun üçün bunlar eyni şeydir. Missis Springerdən fərqli olaraq o, mahiyyət etibarı ilə Ekklez, sadəcə olaraq, görmür. O, bütün dünya ilə qarşıdurmadadır və ucu-bucağı görünməyən sarkazmı ilə müdafiə olunan Ekklez ağına gələni sakitcə danışa bilər.

Ekklez məsum halda Cənisin tərəfində dayanır.

- O qorxaqdır.

- Qorxaqdır? Ancaq hamilə olmağı bacardı, zavallı Hassi özü köynəyi şalvara salmağı yenidən öyrəndiyi vaxt ona evlənməli oldu.

- Sizin özünüzdün ifadə elədiyiniz kimi, onun iyirmi bir yaşı var idi.
- Yaşın bura nə dəxli? Bəzi adamlar dünyadan cavan gedirlər, başqaları qoca doğulurlar.

İstənilən münasibətə yaraşan epiqramlar. Çox məzəlidir. Ekkklz bərkdən gülür. Qadın özünü elə aparır ki, guya, eşitmir və hiddətli səylə mələfələrə girir.

- İlan kimi çəkingəndir, – deyir. – Bu balaca qadınlar, sadəcə olaraq, zəhərdirlər. Ətrafa toxum səpir, öz əclaf gözlərini bərəldir və ümumxalq təəssüfünü artırır. Məndən təəssüf görməyəcək, qoy kişilər ağlasınlar. Cənisin qayınatasına qulaq assaq, onda bu qız Janna d'Ark vaxtından bəri çox böyük əzabkeşdir.

Ekkklz yenə gülür. Elədir ki var.

- Bəs mister Enqstromun fikrincə Harri nə eləməlidir?
- Geri sürünməlidir. Başqa nə olacaq? Elə yazıq uşaq sürünəcək də. Əslində o, elə atası kimidir. Ürəyi yuxadır. Yəqin ki, kişilər elə buna görə dünyanı idarə eləyirlər. Hamısı başdan-başa mehribandırlar.
- Xeyli dərəcədə qeyri-adi baxışdır.

- Doğrudan? Kilsədə həmişə məhz bunu deyirlər. Kişilər başdan-başa ürək, qadınlarsa - başdan-başa bədən. Ancaq beynin kimdə olduğunu bilmirəm. Yəqin ki, Ulu Tanrıda.

Ekkklz gülümsəyir və fikirləşir: yəni lüteran kilsəsi hamıya belə ideyalar təlqin eləyir? Lüter özü də qismən belə olub - yarımhəqiqəti komik qəzəblə şişirdirmiş. Ola bilsin qəşqabaqlı paradoksların protestant naxışı öz mənbəyini məhz buradan götürür. Dərin kök salmış ümitsizlik belə düşüncə tərzinin əsasında dayanır. Təbəbbür təfəssilatı etina eləmir. Ancaq kim bilir - o artıq zorla dərk elədiyi teologiyayı xeyli unudub. Ekkklzin ağlına gəlir ki, Enqstromların pastorunu görmək lazım imiş.

Missis Enqstrom öz fikirlərini inkişaf etdirməkdədir.

- Deməli belə, mənim qızım Miriam isə dünya qədər qocadır və həmişə də qoca qarı olub, onun haqqında heç vaxt narahat olmamışam. Yadımdadır, lap çoxdan biz bazar günləri, elə olurdu ki, daş karxanası olan yerə gəzməyə gedirdik. Harold elə qorxurdu ki, – yaşı on ikidən çox deyildi – elə qorxurdu ki, bacısı uçurumdan yıxılar. Mənsə bilirdim yıxılmayacaq. Siz bir ona baxın. Miriam, təəssüf ki, bədbəxt Hassi azadlığa çıxmağa cəhd elədiyi vaxt sonra bütün dünyanın onun üstünə düşməsindən ötrü hərəkət elədiyi kimi - yazığı gəldiyindən ərə getməyəcək.

- Deməzdim ki, bütün dünya onun üstünə atılıb. Biz onun qayınanası ilə yalnız elə məsələnin əksinə olduğundan danışırıdık.

- Nahaq yerə belə düşünürsüz. Qoy o qız məndən heyfəsilənməyi gözləməsin. Prezident Eyzenhauerdən başlayaraq hamı onun tərəfindədir. Onlar Harrinin başını tovlayırlar. Siz özünüz də onun başını tovlayırsız. Bu da ikincisi.

Öndəki qapı elə sakit açılır ki, bunu yalnız qadın eşidir. Əri mətbəxə girir, ağ köynək geyib, qalstuk

bağlayıb, dırnaqlarının altında qara zolaq var - o, mətbəədə yığıcıdır. Arvadı kimi hündürdür, ancaq boyu ondan alçaq görünür. Pis salınmış süni dişlərinin üstündəki dodaqları özünü alçaldıcı tərzdə tərpənir. Burnu Harrininki kimi - səliqəli hamar düyməyə oxşayır.

- Gün aydın, müqəddəs ata, – deyir. İkisindən biridir, ya katolikdir, ya da katoliklər içində böyüyüb.

- Sizinlə tanış olmağıma çox şadam, mister Enqstrom. – Enqstromun əlinin qıraqları bərkdir, ovçu isə yumşaq və quru. – Biz sizin oğlunuzdan danışırıdık.

- Mən onun hərəkətindən dəhşətə gəlmişəm.

Ekkiz ona inanır. Erl Enqstromun görkəmi boz və əldən düşmüş görünür. Bütün bu əhvalat onu çox üzüb. Gəyirməsini boğmağa çalışaraq mədəsi xəstə adamlar kimi bir yerdə qərar tutmayan dişləri üstündəki dolaqlarını büzür. Sanki, nəse onu daxildən gəmirir. Boya ucuz mürekkəb kimi onun gözlərindən və saçından silinib gedib. O, məqsədyönlü adam olaraq öz həyatını mətbəə xətkəsi ilə ölçüb, bütün sətirləri sıx-sıx verstağın üstünə düzüb, səhər isə gəlib görüb ki, kimsə bütün yığılanları dağıdıb.

- O hey bu qızcığazın haqqında danışır-danışır, elə bil, Məryəmdir, – missis Enqstrom deyir.

- Düz deyil, – mister Engstrom yumşaq şəkildə etiraz eləyir və ağ mətbəx masasının arxasında oturur. İlbəil bu masanın üstünə qoyulan dörd qab-qacağın minası üstündə qara ləkələr əmələ gəlib. – Mən, sadəcə olaraq, Harrinin belə dolaşığı necə yaratdığını anlamıram. O, uşaq vaxtı həmişə çox səliqəli olub. Başqa oğlanlar kimi pinti olmayıb. Həmişə də yaxşı işləyib.

Missis Engstrom qırmızı əllərindəki köpüyü yumadan ərinə qəhvə bişirməyə girişir. Bu xırda diqqət əlaməti onu ərilə həmrəyliyə gətirir; onlar bir çox zahirən, guya, narazı olan qoca ailə cütlükləri kimi gözlənilmədən eyni şeyləri deməyə başlayırlar.

- Bunların hamısına əsgərlik baidir, – qarı izah eləyir. – Texasdan qayıdan vaxt onu, sadəcə olaraq, tanımaq belə mümkün deyildi.

- Mətbəəyə getmək istəmədi, – Engstrom deyir. – Üst-başını bulamaq istəmədi.

- Müqəddəs Ekkiz, qəhvə istəyirsiniz? – missis Engstrom soruşur.

Nəhayət ki onun da vaxtı gəlib çatdı.

- Yox, sağ olun. Ancaq məmnuniyyətlə bir sətkan su içərdim.

- Su. Bəlkə, buzlu?

- Fərqi yoxdur. Necə olur-olsun.

- Hə, Erl haqlıdır, – qadın dillənir. – İndi hamı deyir ki, Harri tənbəldir, ancaq bu, doğru deyil. O heç vaxt tənbel olmayıb. Hələ məktəbdə oxuduğu vaxt elə olurdu ki, necə yaxşı basketbol oynaması ilə öyünürdü, bunun cavabında: «Hə, o elə hündürdür ki, bu, onunçün asan mümkün olar» – eşidirdin. Di gəl ki onlar Hassinin nə qədər işlədiyini bilmirdilər. Hər axşam qaranlıq düşənəcən həyətdə top qovurdu, təəccüb doğurana qədər: o, orada nə görür?

- On iki yaşından yalnız bununla məşğul olub, – Engstrom təsdiq eləyir. – Mən onun üçün həyətdə dirək basdırmışdım, qaraj həddindən artıq alçaq idi.

- Əgər o bir qərara gəlibsə, heç kim onu saxlaya bilmirdi, – missis Engstrom deyir. O var gücü ilə buz kubikləri olan çalovun rıçaqını sıxır, onlar xırıltı ilə rəngbərəng qığılımlarla parıldayaraq və qığılımlar saçaraq üzə atılırlar. O, birinci olmaq istəyirdi, əminəm ki, buna nail olub.

- Mən sizin nə demək istəyinizi başa düşürəm, – Ekkls deyir. – Biz bəzən onunla qolf oynayırdıq, o artıq məndən yaxşı oynayır.

Qadın kubikləri stəkana qoyur! Krandan su tökülür və Ekklsə uzadılır. O, stəkana dodaqlarına tərəf aparır və Erl Engstromun inadlı səsi mayenin içindən eşidilərək ona çatır:

- Sonra ordudan qayıdır və yalnız tuman dalınca qaçır. Mətbəədə qalmaqdan imtina elədi, ona görə ki, dırnaqları qaralar. – Ekkls stəkana yerə qoyur və Engstrom indi masanın bu başından onun düz üzünə deyir. – O, tipik Bruer avarası oldu. Müqəddəs ata, əgər mən təkcə ona çata bilsəydim onun canından bu axmaqlıqları vurub çıxardım, hətta mənə öldürsəydi də.

Onun torpaq rəngli sifəti ağzının kənarlarında qırışır, rəngsiz gözləri parıldayır.

- Bu nə ifadədir, Erl, – arvadı ona deyir və güllü fincandakı qəhvəni masanın üstünə qoyur.

Kişi baxışlarını endirir və deyir:

- Bağışlayın. Mən bu oğlanın nə elədiyini fikirləşəndə ödəm ağzıma gəlir.

Ekkls stəkana qaldırır, ona - meqafona deyilən kimi deyir: «Yox», suyu içib qurtarır, burnunun altına yığılan buz kubiklərindən artıq sümürməyə heç nə yoxdur, dodağını silir və əlavə eləyir:

- Sizin oğlunuzda həddindən çox mehribanlıq var. Mən onunla olduğum vaxt tamamilə yersiz görünə də, o qədər şən olurdum ki, onu niyə çağırdığımı unuduram. – O, əvvəlcə Enqstroma baxaraq gülür, ancaq onda təbəssümdən əsər-əlamət belə yaratmadığından baxışlarını missis Enqstroma tərəf çevirir.

- Bu qolf, – mister Enqstrom deyir, – sizə nəyə görə lazımdır? Cənisin valideynləri niyə polisə müraciət eləmişlər? Əgər mənim fikrimi bilmək istəyirsinizsə, onu necə lazımdır kəşf etmək gərəkdir, özü də mümkün qədər tez.

Ekkls missis Enqstroma əyri-əyri baxır və hiss eləyir ki, onun qaşlarının qövsü qurumuş yapışqan kimi alına yapışmış. Hələ bir dəqiqə bundan əvvəl o, müttəfiqini bu qadında yox, düşmənin bütün gözlədiklərini yanından bu kifayət qədər şit, üzülmüş mehriban adamda görecəyini gözləməyirdi.

- Missis Springer belə də eləmək istəyir, – o, mister Enqstroma deyir. Ancaq Cənis və atası gözləmək istəyirlər.

- Cəfəng-cəfəng danışma, Erl, – missis Enqstrom deyir. – Guya ki, mister Springer adının qəzetə düşməsinə istəyir. Elə danışsın, guya, yazıq Harri sənin ən qəddar düşmənidir.

- Hə, o, mənim düşmənimdir – Engstrom cavab verir. O, nəlbəkinə ikiəlli götürür. – Bütün

küçələri gəzib axtardığım həmin gecə o, mənim düşmənim oldu. Sən mühakimə eləyə bilməzsən. Sən o qızın sifətini görməyibsən.

- Mənim onun sifətilə nə işim var? Bildiyimə görə qəhbələr ona görə müqəddəslərə çevrilmirlər ki, onlarda nikah haqqında şəhadətnamə olur. Bu qız Harrini bizdən almaq istəyirmiş və onu bacardığı yeganə şey – təbəssümün köməyiylə aldı da, ehtiyatında isə başqa fəndi yox imiş.

- Meri, belə danışma. Axı bunlar boş sözlərdir. Təsəvvür elə ki, mən Harri kimi hərəkət eləmişəm.

- Hə, belə de, – qadın deyir və Ekkiz onun sifətindən əzəllərin gərildiyini, indicə yeni mərmə buraxacağını görüb diksinən kimi olur! – Mən səni tənqə gətirməmişdim, sən məni tənqə gətirmişdin. Bəlkə, belə deyil?

- Əlbəttə, məhz belədir, – Engstrom mızıldanır.

- Deməli müqayisə eləməyə dəyməz.

Engstrom belini qəhvənin üstünə əyib və tamamilə öz aləmindədir.

- Ah, Meri, – o, bircə söz də əlavə eləməyə ürək eləmədən köks ötürür.

Ekkiz kişini müdafiə eləməyə cəhd eləyir, o, mübahisədə, demək olar ki, avtomatik olaraq zəifin tərəfinə keçir.

- Elə fikirləşirəm ki, siz haqlı deyilsiz. Şübhəsiz ki, Cenis onların nikahlarının, qarşılıqlı hisslərə əsaslandığına əmin imiş, – o, missis Engstroma deyir. – O, fitnə-fəsadçı olsa idi, Harriyə belə asanlıqla qaçmağa imkan verməzdi.

İndi, missis Engstromun öz ərini kifayət qədər möhkəm sıxdığına əmin olduğu vaxt onun diskussiyaya həvəsi sönmə. Onun nöqtəyi-nəzəri - Cenis məhv olmayacaq - o qədər açıq-aydın səhvdir ki, qadın güzəştə getməli olur.

- O, Harrinin qaçmağına imkan vermədi də, – deyir qadın. – Cenis onu təzədən geri alacaq. Bax görərsiz.

Ekkiz Engstroma müraciət eləyir - əgər o, arvadı ilə razıdırsa, onlar üçü də eyni fikirdədir və o artıq gedə bilər.

- Siz də Harrinin qayıdacağını düşünürsüz?

- Yox, – Engstrom baxışlarını aşağı dikib deyir, – heç vaxt. O həddindən çox cızığından çıxdı. İndi getdikcə hey aşağı enəcək, axırda onu, ümumiyyətlə, başımızdan çıxarmağı ən yaxşı hal bilənəcən. İyirmi, ya iyirmi iki yaşı olsaydı, yoxsa bu yaşda... Bəzən bizim mətbəədə Bruerdən belə cayıllar peyda olurlar. Heç nəyə yaramırlar. Şikəst kimidirlər, ancaq axsamırlar. Pozğun ünsürlərdir, başqa heç nə. Mənsə artıq iki aydır ki, öz məşinimin arxasında oturub fikirləşirəm ki, Harri niyə belə hərəkət eləyir, axı o həmişə tör-töküntüyə və nizamsızlığa nifrət eləyib.

Ekkiz Harrinin anasına tərəf dönmə və heyrət içində görür ki, qadın əlüzuyana söykənərək dayanıb,

gözlüyü altındakı yaş yanaqları parıldayır. Ekkklz dərindən sarsılmış halda qalxır. O niyə ağlayır - əri düz danışır deyə, ya, guya, kişinin onu təngə gətirdiyini məcbur olub etiraf elədiyinə görə qisas - qadını incitməkdən ötrü dediyi ona belə görünür.

- Ümidvaram ki, səhv eləyirsiniz, – Ekkklz deyir. – Mən getməliyəm. Hər ikinizə təşəkkür eləyirəm ki, bu məsələni mənimlə müzakirə elədiz. Sizə necə xoşagəlməz olduğunu anlayıram.

Engstrom onu çıxışacan ötürür və qaranlıq yemək otağında onun əllərinə toxunur.

- O, hər şeyin yaxşı olmasını çox istəyirdi, – deyir, – mən heç vaxt belə oğlan görməmişəm. Evdəki hər hansı söz-söhbəti, qoy lap Meri ilə necə deyərlər, sadəcə, zarafat eləyirik – dəhşətli dərəcədə ağır ilə başa düşürdü.

Ekkklz «zarafat eləyirdik» sözünün indicə görünənlərə uyğun gəldiyinə möhkəm şübhə eləyərək razılıqla başını tərpədir.

Qonaq otağının yarıqaranlığında bir qız qolsuz yay paltarında dayanıb.

- Mim! Sən indicə gəlibsən?

- Hə.

- Bu, müqəddəs atadır... daha doğrusu, yəni möhtərəm...

- Ekkklz.

- Hə, Ekkklz, o, Harri haqqında söhbət eləməyə gəlmişdi. Mənim qızım Miriam.

- Salam, Miriam. Harri sizin haqqınızda həmişə böyük məhəbbətlə danışır.

- Hello.

Bu sözlərdən qızın arxa tərəfindəki iri pəncərə kafedəki iri pəncərənin intim parıltısını alır. Adama elə gəlir ki, arxadan saymazıya salamlama səsləri gəlir, siqaret tüstüsü və ucuz ətir iyi dolaşır. Missis Engstromun burnu nazılmış variantda qızın sifətində təkrarlanır, o, sarasin, yaxud hansısa daha qədim Barbar sivrilik alır. Əgər uzun burnundan başlasaq, fikrləşmək olar ki, guya, o, bunu anasından əxz eləyib ancaq ona atasının yanında olarkən baxdıqda başa düşürsən ki, Miriam boyca da ona çəkib - yorğun kişi və qəşəng qız bir-birinə iki damcı su kimi oxşayırlar. Hər ikisi eyni dərəcədə nərmənazikdi - ülgüc tiyəsi kimi - və indi, Ekkklzin missis Engstromun nəzərləri altında köhnə yaraların necə qövr elədiyini gördüyü vaxt o bilir ki, bu bıçaq ziyan vura bilər. Onların dardüşüncəsi və ağır meşşanlığı Ekkklzi acıqlandırır. Bu iki adam itib-batmaz. Onlar nə elədiklərini bilirlər. Onun zəifliyi - nə elədiklərini bilməyən adamlardır. Köməksizdirlər - onlar da bunlar da, kim lap yuxarıdadırsa, təəssüf ki, heç cür kömək eləyə bilmirsən. Ortada az-çox uğurla hiyləyə əl atanlar isə onun zadəgan nöqtəyi-nəzərinə, onları da, bunları da soyurlar. Onlar qapıya yaxınlaşırlar, Engstrom qızını qucaqlayır və Ekkklz missis Engstromu - mətbəxdə sakitcə dayanan ağilsız dustağı, onun yaş yanaqlarını və qırmızı əllərini düşünür. Ancaq o, vidalaşmaq üçün əl eləməyə döndüyü vaxt bu cütlüyün açıq-aşkar bir araya sığmazlığı ona - pastor yaxalıqlı Ekkklzə qarşı sadələvh nifrətlə dolu - qulağı sırğalı ərəb gənci ilə yekəqarın yığıcının qoca qarısının bir-birinə sıxılıb

hörülmüş zəiflikləri istər-istəməz təbəssüm doğurur.

Ekkez dilxor və susuzluqdan əzab çəkərək maşına oturur. Son yarım saat ərzində nəşə xoş sözlər deyilmişdi, ancaq o, məhz nə dediyini xatırlaya bilmir. Bütünlüklə cırmaq-cırmaqdır, saçları pırtlaşıq düşüb, ona istidir, boğazı quruyub, sanki, bütün gününü tikanlı kolluğun içində keçirib! O, yarım düjin insanı və bir iti görüb, ancaq heç kimin fikrini onun şəxsi qənaəti ilə uyğunluq təşkil eləmir – Harri Engstromu xilas eləmək olar və buna dəyər. Kolluqda ümumiyyətlə, heç Harri-filan - **tüntümüş** havadan və keçənlikli ölü saplaqdan başqa heç nə yox idi.

İşıqlı gün uzun mavi yaz axşamına tərəf əyilir. O, yol ayırıcını keçir; yuxarı mərtəbənin açıq pəncərəsindən kimsə truba çalmaq məşqi keçir. Du du do do da da di. Di di di da da do do du. Avtomobillər işdən evə qayıdaraq asfalt üstündə sakitcə xışıldayırlar. O, çəpəki küçələrlə manevr eləyir, paralel olaraq dağın uzaq belini nəzərdə saxlayaraq qəsəbənin içindən gedir. Maunt Cacın lüteran pastoru Frits Kruppenbax iyirmi yeddi ildir ki, qəbiristanlıq yaxınlığındakı hündür kərpic evdə yaşayır. Onun tələbə oğlunun yarı sökülmüş motosikli giriş yolunun yanında böyrü üstə qalıb. Qazonun qəşəng maili terrasının qeyri-təbii hamar yaşımtıl-sarı rəngi var - onu həddindən artıq səylə gübrələyir, qayçılایır və düzəldirlər. Missis Kruppenbax - maraqlı adamdır, haçansa Lüsü belə sakit, başdan-başa çökək yanaq olacaqmı? - qapını açır; o, bu fəslə nifrət eləyən boz don geyib. Başında topladığı sıx hörülmüş saçı var. Yəqin ki, dağınıq saçla küpəgirən qarıya oxşayar.

- O, qazonları biçir, – qadın deyir.
- Onunla söhbət eləmək istəyirdim. Məsələ hər iki prixoda aiddir.
- Buyurun, onun otağına qalxın. İndi çağıraram.

Bütöv ev - dəhliz, pilləkən, hətta pastorun yuxarıdakı dəri kabinetinə ət qızartması qoxusu hopub. Ekkiz Kruppenbaxın kabinetindəki pəncərə yanındakı, yəqin ki, növbəti təmirdən qalma palıd ağacından söykənəcəyi olan kilsə skamyasında oturub. Skamya onda dua eləməyin uşaq istəyini doğurur, ancaq bunun əvəzində indi həvəslə Harri ilə birlikdə olmaq istədiyi qolf üçün vadidəki açıq-yaşıl meydana baxır. Ekkizin başqa partnyorları ya ondan yaxşı, ya da pis oynayırlar, təkcə Harri, hər iki hal birlikdə olmaq şərti ilə oyuna şiddətli həvəs verir, sanki, hansısa xeyirxah, ancaq ekssentrik hökmdar onları tamamilə tapılmayan bir şeyin ümitsiz axtarışına göndərüb, bu axtarışlar onları, az qala, göz yaşları axıtmaq dərəcəsinə qədər alçaldır, ancaq hər nişanda, təzə-tər yaşıllıq axınında bu, təzədən başlanır. Ekkiz isə daha bir ümidlə təskinlik tapır - o, ürəyində Harri üzərində qələbə çalmaq məqsədini qarşısına qoyub. Harrinin inadkarlığı hər dəfə gözəl yüngül zərbəni təkrarlamasına imkan vermədiyini Harrinin özü tərəfindən yaranan bütün problemlərin əsasında kök salan və onu - Ceki qəti məğlubiyyətə uğradan bu zəifliyi, bu zədəni dəf elədiyini, beləliklə bütün problemləri həll eləyəcəyini duyur. Hələlik isə o, məmnuniyyətlə Harrinin hərdənbir necə «hə, hə», yaxud «nə yaxşı» qışqırmasına qulaq asır. Bəzən onların həmrəyliyi Ekkizi elə heyranlığa, elə məsum ekstaz vəziyyətinə gətirir ki, özünün sonsuz təfərrüat kütləsi ilə bütün dünya ona

uzaq yaşıl şar kimi görünür.

Ev, sahibinin addımlarından titrəyir. Onu qazon biçməkdən ayırdıqlarından heyifsilənən Kruppenbax kabinetinə qalxır. Əynində köhnə qara şalvar və tərdən islanmış alt köynəyi var. Əlləri ağ cod tük-yunla örtülüb.

- Salam, Cek, – o, heç bir salamlaşma intonasiyası olmayan sıx bas kilsə səsilə dillənir. Sözlər alman aksentindən sanki, daş kimi hirsə bir-birinin üstünə yığılır. – Hə, sizdə nə xəbər var?

Ekkiz yaşda özündən böyük olana Frits deməyə ürək eləmədən gülür və ucadan: «Salam» deyir.

Kruppenbax ağız-burnunu əyir. Onun ağır kvadrat başı dibdən - kirpisiyığı qırılıb. Bu adam kərpicdəndir. Sanki, doğrudan da, gildən yaranıb və onilliklər ərzində atmosfer ona möhkəmlik və kərpic rəngi verib.

- Hə, nə xəbər? – təkrar eləyir.

- Sizin prixodda Engstrom soyadlı ailə var.

- Hə.

- Ata mürəttibdir.

- Hə.

- Oğulları Harri iki ay əvvəl arvadını atıb gedib. Qadının valideynləri Springerlər mənim kilsəmə mənsubdurlar.

- Yaxşı, yaxşı. Bu oğlan. Bu oğlan. Sehussel⁴.

Ekkiz bunun nə demək olduğunu heç də başa düşmür. Görünür, Kruppenbax təri ilə mebeli bulamamaqdan ötrü oturmur. Ekkiz sanki, xorda oxuyan oğlandır, kilsə skamyasında oturur, xahiş eləyən vəziyyətinə düşür. O, baş verənlər haqda öz versiyasını bildirdikcə qızardılmış ət qoxusu güclənir. Harrinin öz idman uğurları ilə bir az ərköyünləşməsi, onun arvadının, düzünü desək, onların nikahında həddən artıq az təxəyyül, özünün ruhani qismində cavan kişinin arvadına münasibətdə ancaq vaxtından qabaq birləşməyə təkid eləmədən vicdanını aldatmağa çalışması, (çünki cavan oğlanın problemi hisslərinin çatışmazlığından daha çox onların cilovsuz dərəcədə artıqlığındadır;), müxtəlif səbəblərə görə hər iki valideynden kömək gözləmək lazım gəlmədiyi; cəmi bir-iki dəqiqə əvvəl onun Engstromlar arasında, mümkündür ki, onların oğullarının niyə... müəmmasına açar olan mübahisələrinin şahidi olması...

- Siz hesab eləyirsiniz ki, – Kruppenbax onun sözünü kəsir, – hesab eləyirsiniz ki, sizin vəzifəniz bu adamların həyatına müdaxilə eləməkdir? Mən indi seminariyalarda uşaqlara nə öyrətdiklərini bilirəm – bütün bu psixologiyaları və s. Ancaq mən bununla razı deyiləm. Siz hesab eləyirsiniz ki, vəzifəniz pulsuz həkim olmaq, ora-bura qaçmaq, bütün dəşikləri tutmaq və bütün künc-bucaqları hamarlamadır. Mən belə hesab eləmirəm. Hesab eləmirəm ki, bu, sizin vəzifənizə daxildir.

- Mən ancaq...

- Yox bir, imkan verin qurtarım. Mən Maunt Cacda iyirmi yedii il yaşamışam, sizsə cəmi iki il. Sizin söhbətinizi dinlədim, ancaq ondan onun (Dovşanın) bu adamlar barədə dediklərini yox, sizin haqqınızda dediklərindən nəticə çıxardım. Bu, öz missiyasını bir neçə mənfur şaiyəyə və bir neçə qolf oyununa dəyişən allah adamı haqqında söhbət idi. sizcə, bir infaktil ərin bir infaktil arvadı atması ilə allah-taalanın nə işi var? Siz allahın bunu gördüyü haqda necə, düşünürsüzümü? Ya siz artıq bundan yuxarıdasınız?

- Əlbəttə, yox. Ancaq mənə elə gəlir ki, belə vəziyyətdə bizim rolumuz...

- Sizə elə gəlir ki, bizim rolumuz polis olmaqdır, qandalı, tapançası insan şəfqətindən başqa heç nəyi olmayan polis olmaqdır. Belədir – yox? Cavab verməyin, təkcə fikirləşin, görün haqlıyam-yox. Görün sizə nə deyirəm – qoy polis polisliyində qalsın və bizimlə ümumi heç nəyi olmayan öz qanunlarının qayğısına qalsın.

- Razıyam, ancaq müəyyən dərəcəyə kimi...

- ...Müəyyən dərəcəyə kimi nə deməkdir? Bizim eləməli olduğumuzun nə səbəbi, nə həddi var. – O, oynaqları arasında tük bitən şəhadət barmağı ilə sözünün əhəmiyyətini diqqətə çatdıraraq dəri kreslonun söykənəcəyini tapqıldadır. – Əgər allah izzirabı qurtarmaq istəsə, tez bir zamanda öz hökmünü bildirər. – Cek hiss eləyir ki, onun sifəti yanmağa başlayır. – Sizcə, dəyərsiz dostlarınız allahın gördüyü milyardların içindən nələri ilə seçilir. Bombeyin küçələrində hər dəqiqə adamlar ölür. Siz «rol» deyirsiniz. Mənsə deyirəm ki, siz rolunuzun nədən ibarət olduğunu bilmirsiniz, yoxsa öz evinizdə qapanıb oturur və dua eləyərdiz. Sizin rolunuz budur - həqiqi etiqadı misal göstərmək. Təsəlli də buradan gəlir - etiqaddan, xırda ora-bura vurnuxmadan, sizin stəkanda fırtına yaratmağınızdan yox. Siz dala-qabağa qaça-qaça etiqadınızı möhkəmləndirməkdən, çağırış vaxtı irəli çıxıb onlara: «Hə, o olub, ancaq siz onu səmada yenə görəcəksiniz. Hə, siz izzirab çəkirsiz, ancaq öz ağrılarınızı *sevməlisiz*, ona görə ki, bu, İsanın ağrılarıdır», - deməkdən ötrü allahın sizə verdiyi borcdan qaçırsız. Bax buna görə də bazar günü səhər-səhər biz onların qarşısında dayandığımız vaxt əzablı kədərlə yox, İsa haqqında fikirlərlə yüklənmiş halda olmalıyıq, biz yanmalıyıq, - o, tüklü yumruqlarını düşünlənir, - İsa haqqında fikirlərlə yatmalı, bu fikirləri etiqadımızın gücü ilə alovlandırmalıyıq. Onlar bax buna görə gəlirlər, başqa cür bizə nə üçün pul verərlər? Bizim deyə, yaxud eləyə bildiyimiz yerdə qalan hər şeyi hər adam deyə və eləyə bilər. Buna onların həkimləri və hüquqşünasları var. Bunlar hamısı Müqəddəs kitabda deyilib - etiqadı olan quldur bütün riyakarlardan qiymətlidir. Səhv eləməyin. Mən sizə ciddi deyirəm. Səhv eləməyin. Bizim üçün İsadan başqa heç nə mövcud deyil. Yerdə qalan hər şey bütün bu abır və səy - heç nədir. İblisin fitnəsidir.

- Frits, – aşağıdan missis Kruppenbaxın ehtiyatlı səsi gəlir, – Şam hazırdır.

Alt paltarlı qırmızısiyə adam yuxarıdan aşağı Ekklezə baxır və soruşur:

- Mənimlə diz çöküb İsadan bu otağa mərhəmət eləməsindən ötrü dua eləmək istəyirsinizmi?

- Yox. Yox, istəmirəm. Çox incimişəm. Bu riyakarlıq olardı.

Dünyagir adamın dilində ağlagəlməz imtina Kruppenbaxı yumşaltmasa da, bir qədər sakitləşdirir.

- Riyakarlıq! – o, mülayimliklə deyir. – Bu qeyri-ciddidir. Məgər siz əbədi işgəncəyə inanmırsınız? Məgər siz bu yaxılığı geyinəndə nə ilə risk elədiyinizi bilmirdiz?

Onun gözləri üzünün kərpic dərisində xırda zədə kimi görünür; onlar çəhrayı rəngdədir və parıldayır, sanki, güclü qızdırmadan yanır.

Kruppenbax cavab gözləmədən geri dönür, aşağı şam eləməyə gedir. Cek qapıya tərəf yönələrək onun dalınca düşür. Ürəyi qorxmış uşaq ürəyi kimi döyünür, hiddətindən dizləri əsir. O, məlumat mübadiləsinə gəlib, ancaq hansısa ağilsız oyunun qurbanı oldu. Lovğa riyakar qoca bu dünyanın sonu haqda məlumat kimi kilsənin missiyası haqda ən cüzi təsəvvürə belə malik deyil və şübhəsiz, ora ət dükanından çıxıb təşrif gətirib. Cek başa düşür ki, bunlar şər və ləyaqətsiz fikirlərdir, ancaq onları özündən uzaqlaşdırı bilmir. Ümitsizliyi o qədər dərinidir ki, nə qədər axmaq görünsə də, «büyük»in ideal dəyirmi yaşıl sükanı arxasında oturaraq göz yaşı doğurmaq və bu iyrənclikdən təmizlənməkdən ötrü *o haqlıdır, o haqlıdır* sözlərini təkrar eləyə-eləyə bu ümitsizliyi daha dərinə qovmağa çalışır. Ağlaya bilmir, çünki içində hər şey quruyub. Utanc və məğlubiyyət başı üzərindən ağır yük kimi asılıb.

Evdə Lusin onu gözlədiyini bilsə də - əgər hələ nahar hazır deyilsə, o uşaqları çimizdirməyə macal tapar - bunun əvəzində qəsəbənin mərkəzindəki aptekə gedir. Piştaxta arxasındakı başını pudel kimi vurdurmuş qız - o, Ekklin gənclər qrupundandır - və dərman, uşağa qalma əleyhinə vasitə, yaxud tualet kağızı alan iki pxioda mənsub adam onu sevinclə salamlayır. Gör onlar təsəlli dalınca hara gəlirlər. Ekklin halı yaxşıdır, o, ictimai yerlərdə özünü hər şeydən və hamıdan yaxşı hiss eləyir. Əllərini təmiz soyuq marmərin üstünə qoyub soda ilə vanilli dondurma və ağcaqayın siroplu və qozlu daha bir sifariş verir, hələ ki onları gətirəcəklərini gözləyə-gözləyə iki stəkan valehedici dumduru su içir.

Cənubi Amerikada hər şeyin bir-birinə qarışdığı vaxt, müharibə vaxtı bu adı almış «Kastanyetlər» Klubu Uorren-avenyu iti bucaqla Çapan At küçəsi ilə kəsişdiyi yerdə üçbucaqlı binanı tutur. Bura Bruerin cənub hissəsidir, burada italiyalılar, zəncilər və polyaklar yaşayırlar, Dovşan bu binanı şübhəli sayır. Fasada həyasızcasına gülümsəyən şüşə kirəmidli pəncərələr onu ölüm qalasına oxşadır, solğun işıqlandırılmış cilalı interyer isə dəbdə olan yas kontorunu xatırladır - gül dibçəkləri, musiqinin sakitləşdirici civiltisi, xalça iyi, gündüz işığı lampası, jalüz layı və çətin hiss olunan spirt iyi. Əvvəlcə onu içirik, sonra isə bizi onda balzamladırlar. Onların Cekson-rouddakı bir qonşusunu yas kontoru xidmətçisi vəzifəsindən çıxartdıqları və onun barmen olduğu vaxtdan bəri Dovşana elə gəlir ki, bu iki peşə öz aralarında nə cürsə bağlıdır; hər ikisinin nümayəndələri yumşaq sakit səsle danışır, görünüşcə çox təmiz olur və həmişə ayaq üstə dayanır. Onlar Rutla girişin yaxınlığında kabinə tutdular, pəncərədən neon kastanyet taqqıltısını təqlid

eləyərək lövhədən qabağa–dala qaçan qırmızı blik görünür.

Rutun sifəti bu çəhrayı titrəmədən, elə bil, havadan asılıdır. O, Dovşanla üzbəüz oturur. Dovşan gözləri önünə onun keçmiş həyatını gətirməyə çalışır – görünür Rutun oturduğu iyrənc yer ona idman zalının geyinib–soyunma otağının tanış olduğundan az tanış deyil. Bu haqda təkcə fikrin özü onun – Dovşanın əsəblərinə təsir eləyir, Dovşanın ailəsi kimi Rutun abırsız həyatı – Harrinin hey unutmğa cəhd göstərdiyi nəşə bir şey. O, xoşbəxt idi – axşamlar qızın mənzilində otururdular; qız öz detektivlərini oxuyurdu, o ya avaralanır, ya da zəncəfilli pivə dalınca kulinariyaya qaçırdı, hərdənsə kinoya gedirdilər – ancaq burada olanlar ona lazım deyil. Həmin birinci axşam ola bilsin, daykiri ona xeyir elədi, ancaq o vaxtdan bəri içki haqqında heç vaxt düşünməmişdi və onun da belə düşündüyünə ümid eləyirdi. Əvvəllər elə belə də vardı, ancaq bir müddətdən sonra nəşə Rutun içini gəmirirdi, o, ağırlaşdı və hərdənbir Dovşana elə baxırdı, elə bil, o yalnız donuzdur. Dovşan günahını bilmirdi, ancaq bilir ki, yüngüllüyü nəyə görəşə yoxa çıxıb. Və budur, bu gün onun Marqaret adlı rəfiqəsi zəng vurur. Telefon zəngi Dovşanı möhkəm qorxutdu. Axır vaxtlar polislərin, yaxud anasının, yaxud yenə kiminsə gələcəyindən qorxmğa başlamışdı, onda elə bir hiss yaranmışdı ki, sanki, dağın o tərəfində nə işə şiddətini artırır. Dovşanın burada məskunlaşmasından sonra bir neçə dəfə telefon zəngi olmuş və kimsə alçaq səslə soruşmuşdu: «Rut?», yaxud Dovşanın səsinə eşidib dəstəyi asmışdı. Sonra təzədən zəng vurmuşdular, Rut dəstəyə «yox, yox» təkrarlamışdı və məsələ bununla bitmişdi. Rut onlarla necə rəftar eləməyi bilir, həm də cəmi beş adam zəng vurmuşdu. Bütün keçmiş üzümlə salxımı kimi bu beş biğciqdən tutmuşdu və onlar asanlıqla qırıldılar, onu təmiz, mavi və boş buraxdılar. Bu günşə bu keçmişdən onları «Kastanyetlər»ə dəvət eləyən Marqaret peyda olmuşdu. Rut getmişdi, və Dovşanda onunla. Sadəcə, rəngarənglik naminə. Dovşan darıxırdı.

- Nə içəcəksən? – Dovşan soruşur.
- Daykiri.
- Əminsən? Əminsənmi ki, bundan ürəyin bulanmayacaq? – Dovşan görüb ki, bəzən onun sanki, ürəyi bulanır, yeməkdən imtina eləyir, bəzən işə bütün evi yeməyə hazırdır.
- Yox. Əmin deyiləm, ancaq ürəyim niyə də bulanmamalıdır?
- Bilmirəm niyə. Axı başqalarının ürəyi bulanmır.
- Qulaq as, heç olmasa, bir dəqiqəliyə öz fəlsəfəni rahat burax. Mənə içki gətirilməsinin qaydına qal.

Büzmələrinə görə nəşə Cənubi Amerikanın təsvirləri ehtimal edilən çəhrayı tumanlı qara dərilili qız masaya yaxınlaşır və Dovşan iki daykiri sifariş verir. Qız bloknotunu taqıltı ilə örtür, çıxıb gedir və o qızın kürəyindəki dərin yarıqdan dərisi heç də qara görünmür, sadəcə, xoşə gələn tünd rəngdir, çiyin sümüklərində bənövşəyi kölgələr oynayır. O, pəncələrini yan basaraq öz büzmələrini yırğalayaraq tələsməyən yerişlə gedir. Qız ona heç bir diqqət yetirmir, onun xoşuna gəlir ki, qız ona diqqət yetirmir. Rut işə axır vaxtlar ona, guya, nədəşə günahkar olduğunu təlqin eləyir.

- Sən nəyə baxırsan? – Rut soruşur.
- Heç nəyə.
- O, sənə yaraşmaz, Dovşan. Sən həddən artıq ağsan.
- Bu gün kefin kökdür.
- Mən həmişə beləyəm, – Rut özündən razı halda lovğalıqla gülümsəyir.
- Ümidvaram ki, belə deyil.

Zənci qız qayıdır və daykirini onların qabağına qoyur. Onlar susurlar. Arxada qapı açılır və Marqaret soyuq hava ilə birlikdə içəri girir. Bütün bunlara əlavə olaraq onu Dovşanın qətiyyənlə görmək istəmədiyi tip müşayiət eləyir Ronni Harrison.

- Hello, – Marqaret Dovşana deyir, – siz hələ də onunlasınız?
- Lənət şeytana, bu ki böyük Engstromdur, – Harrison qışqırır, sanki, hər şeydə Toteronu əvəz etmək istəyir və həyasızcasına əlavə eləyir: – Sənin haqqında bəzi şeylər eşitmişəm.
- Nə eşidibsən?
- O, müxtəlif şeylər.

Harrison Dovşana heç vaxt bir elə xoş gəlməyib, indi də düzəlməyib. O həmişə soyunub-geyinmə otağında qadınlar arasında qazandığı uğurlardan çərənləyib. Onun piy basmış tüklü qarnı vardı və bu qarın həmişə möhkəm köp olurdu. Harrison kökdür. Kökdür və yarı keçəlləşib. Onun qıvrım tunc rəngli saçları seyrəkləşib başını döndərdiyi vaxt kəlləsindəki çəhrayı dərisi görünür. Bu çəhrayı dəri Dovşana abırsız görünür. Ancaq o, xatırlayır ki, bir dəfə Harrison meydana kiminsə dirsəyilə onun iki dişini saldıqdan sonra qayıtdı və indi onun gəlişinə sevinmək istəyir. Meydanda eyni zamanda həmişə beş adam olur, bu vaxt ərzində yerdə qalan dörd adam ona dünyada yeganə adam kimi görünmüşdü.

Ancaq bütün bunlar ona elə uzaq görünür və Harrisonun burada dayanıb axmaqcasına gülümsəməyi ilə hər saniyə daha da geri çəkilir. Əynində çiyini dar hansısa süni parçadan yay kostyumu var və yanında gözə dəyən özündən razı dəblə geyinmiş əks cinsdən olan adam Dovşanı cinsləndirir. Hiss eləyir ki, onu mühasirəyə alırlar. Məsələ kimin harada oturacağından ibarətdir. Onlar Rutla qabaq-qənşər oturublar, bu da səhvdir. Harrison qərar qəbul eləyir və Rutun yanındakı yerə cumur; onun hərəkəti azca ləng olsa da, köhnə futbol zədəsini göstərir. Dovşan Harrisonun çatışmamazlığından heç cür ayrılı bilmir. Onun effektiv aristokratik kollec üslublu kostyumunu, italyanlardakı kimi qara yun qalstuk korlayıb. O, ağzını açdığı zaman o birilərə uyğun gəlməyən iki qoyma dişi görünür.

- Necəsən, dost? Eşitmişəm yaman uğur qazanırsan? – deyir, hər iki əlində daykiri tutub kötük kimi oturan Ruta göz vuraraq dillənir. Qızın oynaqları qab yumaqdan qızarıb. O, qədəhi dodaqlarına yaxınlaşdırdığı vaxt o tərəfindən əyilmiş çənəsi görünür.

Marqaret Dovşanın yanında qıvrılır. O, Cenis kimi daim vurnuxandır. Onun görmə sahəsinin sol küncdə olması üzə yaxınlaşdırılan çirkli yaş əski kimi duyulur.

- Toterə haradadır? – Dovşan ondan soruşur.

- Toter kimdir?

Rut gülür, lənətə gələsən. Harrison ona tərəf əyilir və pıçiltı ilə nəsə deyir. Rutun dodaqları təbəssümdən qulağının dibinə gedir - eynilə həmin axşam Çin restoranındakı kimi. Dovşan nə desəydi, ona xoş gələcəkdi, bütün fərq bircə bundadır ki, bu gün bu, Harrisondur, Dovşan isə bu mənfur qıza bağlanmış halda onlarla üzbəüz oturub. O əmindir ki, Harrison nəsə «dost» haqqında pıçıldayır. Onların dörd nəfər olduqları həmin dəqiqədən başlayaraq o qapazaltı olacaq. O axşam Toterə kimi.

- Əla bilirsiz kimdir, – o, Marqaretə deyir. – Toterə.

- Bizim keçmiş məşqçimiz, Harri, – Harrison qışqırır və barmaqları ilə Dovşana toxunmaq üçün masanın üstündən əyilir. – Bizi ölməz eləyən adam.

Dovşan Harrison onlara toxunmasın deyər barmaqlarını bir düyməyə geri çəkir və Harrison özündən razı təbəssümlə əlini çəkir, bu zaman onun dirnaqları cırıltı ilə hamar masanı cızır.

- Sən «məni» demək istəyirsən, – Dovşan hay verir. – Sən boş yer idin.

- Boş yer. Bu bir az sərt səslənir, Harri, dostum. Gəl keçmişə müraciət eləyək. Toterə kimisə oyundan çıxarmaq istədiyi vaxt kimi buraxırdı meydana? O, sənə kimi yaxşı oyunçunu kiminsə müdafiə etməsindən ötrü istədiyi vaxt bu məqsəd üçün kimi seçirdi? – O, əlini döşünə vurur. – Sən əllərini belə işlərə bulamaq çox parlaq ulduz idin. Axı sən heç vaxt heç kəsə toxunmurdun, düzdür? Sən futbol da oyanımırdın, dizini də əzmirdin, belədir, ya belə deyil? Yox, ser, yalnız Harri quşcuğaz yox, – o, öz qanadlarını qorumalıdır. Ona top ver və gör onu səbətə necə atır.

– Və o topu atırdı, öz aramızdı, əgər yadımdadırsa.

- Hərdən səbətə də düşürdü. Burnunu sallama, Harri. Düşünmə ki, biz sənə istedadını qiymətləndirmirik.

Onun əllərilə necə hərəkət etməyindən - yanlarına vurur, öyrədilmiş hərəkətlə onları qaldırır, endirir, - Dovşan nəticə çıxarır ki, o tez-tez masa arxasında naqqallıq eləyir. Ancaq əlləri yüngülcə əsir və Harrisonun ondan qorxduğunu görüb Dovşan ona olan bütün marağını itirir. Ofisiant qız gəlir; Harrison özü və Marqaret üçün sodalı viski, Rut üçün də daykiri sifariş verir; Dovşan uzaqlaşan tünd rəngli fiqurun arxasınca sanki, dünyada bu iki bənövşəyi-qəhvəyi əzələ balıqları arasındakı qara büstqalterin üçbucağından başqa daha yaxşı heç nə yoxmuş kimi baxır. O istəyir ki, Rut bunu görsün.

Harrison özünün kommivoyajer əminliyini itirir.

- Sənə danışmamışam ki, bir dəfə Toterə sənə haqqında mənə nə dedi? Eşidirsənmi, as?

- Nə demişdi ki?

O, aman Allah, bu tip, sadəcə olaraq, qoca qəmişdir, ancaq onun heç otuz yaşı yoxdur.

- O, mənə dedi: «Ronni, qoy bu, öz aramızda qalsın, ancaq ümidvaram ki, sən komandanı ruhlandıracaqsan. Harri heç vaxt komanda haqqında düşünmür».

Dovşan yuxarıdan aşağı Marqaretə və masanın o üzünə - Ruta baxır.

- İndi mən sizə məsələnin əslində necə olduğunu danışacam. Harrison Toteronun yanına gəlib dedi: «Həqiqi lider – mənəm, düzlür, məşqçi? Mən həqiqi asam, düzdürmü? Bu yaramaz Enqstrom deyil». Totero isə, yəqin ki, yatıbmış və ona heç nə cavab verməyib, bax Harrison o vaxtdan fikirləşir ki, guya, həqiqi qəhrəman, əla oyunçu odur. Başa düşürsünüzmü, basketbol komandasında heç bir qabiliyyəti olmayan hansısa bir yöndəmsiz yekəgöt gonbul gödəkboy peyda olanda onu əla oyunçu adlandırırlar. Mən bilmirəm o bütün bu oyunları harada oynayır. Yəqin, öz yataq otağında.

Rut gülür, Dovşan onu güldürməyi hər şeydən az istəyirdi.

- Yalandır. – Harrisonun təcrübəli əlləri daha tələsə-tələsə görünüb-yox olur. – Totero bunu mənə özü deyib. Ancaq burada təzə heç nə yox idi, bunu bütün məktəb bilirdi.

Doğrudan? Ona heç kim heç vaxt deməyib.

- O, aman Allah, gəlin *basketboldan* danışmayaq. Mən bu həşəratla hara gedirəmsə, ancaq bundan danışırıq, - Rut deyir.

Doğrudanmı, Dovşanın üzündə şübhə yarandı və Rut bunu onu ruhlandırmaqdan ötrü dedi? Doğrudanmı, qızın ona bir damcı da olsa, yazığı gəlir?

Yəqin ki, Harrison özünü xoşrəftar kommivoyajerə layiq bildiyindən bir az sırtıqlıq anlayır. O, siqaretini və timsah dərili futlyarından «ronson» alışqanını çıxarır. Onlar fokus göstərən adamın ətrafına toplaşan uşaqlar kimi Harrisonun xırda səliqəli, alov dili çıxararaq onu necə cıqqıldatmasına dörd gözlə baxırlar.

Dovşan Marqaretə tərəf döndür - bu vaxt ona elə gəlir ki, guya, o, milyon il əvvəl də ona tərəf eynilə beləcə döndür və deyir:

- Siz mənə hələ də cavab verməyibsiz.

- Allah bilir ki, o haradadır. Yəqin, evə qayıdıb. O xəstə idi.

- Nə mənada? Doğrudan, xəstə idi, ya... – Harrisonun ağzı əcaib tərzdə əyilir – o, eyni zamanda həm gülümsəyir, həm də sanki, zavallı əyalət adamlarına onların ömür boyu görmədikləri nəyisə nümayiş elətdirmək istəyən və onlarda heç bir şübhə yeri qalmasın deyə əli ilə alnına vuran paytaxt sakini kimi qaş-qabağını tökür. – Xəstədir, xəstədir, xəstədir?

- Bütün mənalarda, – Marqaret cavab verir.

Qadının üzündən tutqun kölgə keçir, sanki, onu onların hər ikisinin milyon il əvvəl olduqları sirli dövrə apararaq bu kölgəni başqalarından seçən Harridən ayırır və Harrini heç vaxt olmadığı başqa yerdə deyil, burada olduğundan qəribə hiss bürüyür. Üzbəüzdə, göz vuran qırmızı yığın altında oturmuş Rut və Harrison onlara sanki, cəhənnəmin ürəyinin içindən gülümsəyirlər.

- Əziz Rut, – Harrison deyir. – Necə dolanırsan? Səndən ötrü tez-tez narahat oluram.

- Mənə görə narahat olmaya bilərsən. – Ancaq Rut açıq-aydın xoşhallanır.

- Sadəcə olaraq, fikirləşirəm ki, bizim ümumi dostumuz sənin həyatını adət elədiyin qaydada təmin etmək iqtidarındadırmı?

Zənci qız içkiləri gətirir və Harrison onun burnu qarşısında timsah «Ronson»unu fırladır.

- Təbii dəridir, – qeyd eləyir.

- Doğrudan? – qız deyir. – Öz dərinizdir?

Dovşan gülür. Bu qadın onun xoşuna gəlir.

O gedən vaxt Harrison şit təbəssümlə (belə təbəssümlə uşaqlara gülümsəyirlər) irəli əyilir.

- Sənə məlumdurmu ki, Rutla biz bir dəfə necə olmuşdusa, Atlantik-Sitiyə getmişdik? – Dovşandan soruşur.

- Bizimlə bir cütlük də vardı, – qız Harriyə izahat verir.

- Özlərinin sürtülüb-didilmiş bunqalalarında xəlvətə çəkilməyi təmiz havada günəşin qızılı şəfəqlərindən üstün sayın iyrənc cütlük idi, – Harrison deyir. – O cütlüyün kişi yarısının nümayəndəsi sonralar yarıörtülü fəxrlə mənə etiraf elədi ki, o, son dərəcə qısa dövr ərzində, otuz altı saatda on bir dəfə dalbadal orqazm kulminasiyasını yaşayıb.

- Ronni, sənə qulaq asanda düşünmək olar ki, Harvardda oxuyubsan, – Marqaret gülür.

- Prinstonda, – o, qızın səhvini düzəldir. – Mən Prinston məzununu təəssüratı yaratmaq istəyirəm. Harvard burada qiymətli deyil.

Dovşan Ruta baxır və götürür ki, o, daykisinin birinci porsiyasını içib qurtarıb və ikincisinə başlayıb. Qız qımışır.

- Ən pisi o idi ki, onlar bu işlə məşğul olurdular. Yazıq Ronni bazar gününün tıxaclarında manevr eləyə-eləyə sükan arxasında oturmuşdu, biz işıqforun yanında dayandığımız vaxt mən baxıb gördüm ki, Betsinin tumanı boynunun kökünə qədər çırmayıb.

- Mən bütün yolu sükan arxasında oturmamışdım, – Harrison ona deyir. – Yadındadı, axır ki, biz onu rul arxasında oturma bildik.

Onun başı təsdiq üçün Ruta tərəf əyilir və cəhrayı çılpacaq yer parıldayır.

- Hə, düzdür. – Rut öz qədəhinə baxır və ola bilsin lüt Betsini yadına salıb təzədən gülür.

Harrison bütün bunların Dovşanda necə təəssürat oyatdığını diqqətlə izləyir.

- Bu tipin – o, sanki, sərfəli əməliyyat təklif eləyərək həyasızcasına nəzakətli tərzdə davam eləyir, – bu tipin maraqlı nəzəriyyəsi vardı. O elə hesab eləyirdi ki, – Harrisonun əlləri havada uçur, – hesab eləyirdi ki, ən böhranlı vaxtda... bunu daha yaxşı necə ifadə etmək olar? – ən böhranlı anda tərəf müqabil qızın sifətinə mümkün qədər bərk ilişdirmək lazımdır. Əlbəttə, əgər müvafiq vəziyyətdəsənsə. Başqa cür olanda harası gəldi vur.

Dovşan gözlərini döyür, o, doğrudan da, bu xəbis tiplə özünü necə aparmaq lazım gəldiyini bilmir. Və dərhal da demək olar ki, bir göz qırpmında o, qabırğaları altında buxarlanan spirtli içkinin təsiri altında

birdən hiss eləyir ki, hər şeyə tüpürmək istəyir. O gülür, əməlli-başlı gülür. Qoy hamısı cəhənnəm olsun.

- Bəs dişləmək necə?

Harrisonun «Mən səni başa düşdüm, dostum» sözlərini bildirməli olan təbəssümü donub qalır; onun reaksiyası o qədər də sürətli deyil ki, dərhal səmti müəyyən eləyə bilsin.

- Dişləmək? Bilmirəm.

- Yəqin ki, bu haqda fikirləşməyib. Qan çıxaran əntiqə dişləmə – bundan yaxşısı yoxdur. Başa düşürəm, əlbəttə sənə süni dişlər mane olur.

- Məgər sənin dişlərin sünidir, Ronni? – Marqaret qışqırır. - Necə də maraqlıdır. Sən heç vaxt deməyibsən.

- Əlbəttə sünidir, – Dovşan qıza izah eləyir. – Doğrudanmı, fikirləşirdiz ki, bu iki, royal sırmayısı onun özününküdür? Onlar həqiqi ilə heç yanaşı belə dayanmayıb.

Harrison dodaqlarını sıxır, ancaq özünü əzablı qımışmadan imtinaya məcbur eləyə bilmir və bu, onun üzünü kəskin şəkildə əyir. Dilini də zorla sürüyür.

- Bizim Texasda olduğumuz həmin evdə – Dovşan danışır, – bir qız vardı, bax onun bütün yanı o qədər möhkəm dişlənmişdi ki, köhnə karton qırığını xatırladırdı. Uzun müddət yağış altında qalan kartonu. O qızı yalnız bundan ötrü saxlayırdılar. Qalan şeylərdə bakirə idi.

O, dinləyicilərə nəzər salıb görür ki, Rut sakitcə başını bulayır, sanki, «*Lazım deyil, Dovşan*» demək istəyir, hədsiz dərəcədə kədərlidir, elə kədərlidir ki, sanki, onun qəlbini nazik qum təbəqəsi bürüyür və ağzını qapayır.

- Bu həmin o qəh... haqqındakı söhbətə oxşayır, ah, siz, yəqin, bunu eşitmək istəmirsiniz, – Harrison müdaxilə eləyir.

- Əksinə, istəyirik. De gəlsin, – Rut deyir.

- Deməli belə, bu oğlan... – Harrisonun sifəti sayrışan işıqda tərpənir. Əlləri hekayəti illüstrasiya eləməyə başlayır. Dovşan fikirləşir ki, yəqin, bu, bədbəxt bir gündə beş dəfə öz malının dəyərini tərifləməli olur. Maraqlıdır, o nə satır, yəqin ki, ideya, çətin ki, Möcüzə-Sürtkəc qədər gözə çarpan olsun, Dovşana hətta elə gəlir ki, guys, o, onu əlində tutub. Dəstəyi seçimə görə üç rəngdə idi – firuzəyi, qırmızı və qızılı. Ən maraqlısı o idi ki, o, onun haqqında deyilənlərin hamısını həqiqətən də eləyirdi, – həqiqətən turpu, yerkökünü, kartofu və soğanı tez və səliqə ilə təmizləyirdi, sürtürdü, onun ülgüc kimi iti uclu, elə uzun dəliyi vardı ki... Rut öz yerində etinasız halda oturub və Dovşanın başına dəhşətli fikir gəlir ki, onun üçün fərqi yoxdur, onunla Harrison arasında heç bir fərq yoxdur, doğrudan da, əslində onlar arasında fərq varmı? Bütün interyer dumanlanır və gözləri qarşısında əriyib sanki, onların hamısını həzm eləyən mədənin içərisi kimi nəsə iri və qırmızı bir şeyə çevrilir.

Harrison hamı ilə birlikdə haçan gülməyin mümkün olacağı vaxtı gözləyir. Malı satmaq mümkün

olmadı.

- Bu həddən artıq fantastikdir, – Marqaret dillənir.

Dovşanı yapışqanlı tər бүrtüyür və açılan qapıdan içəri dolan hava zolağı kürəyini birdən soyudur.

- Bir bax, bu sənin bacın deyil? – Harrison deyir.

Rut gözlərini qədəhdən qaldırır.

- Hə?

Harrison susur və belə olduqda qız əlavə eləyir:

- Bu qızın da eyni at sifəti var.

Dovşana bircə baxış kifayətdir. Miriam və onunla gələn oğlan onların masalarının yanından keçib gedir və boş kabinə axtarışı ilə dayanırlar. Kafe girişdən enlənən paz formasındadır. Bar ortada yerləşib, hər iki tərəfində kabinə cərgələri düzülüb. Gənc cütlük qarşı cərgəyə tərəf yönəlir. Mim hündür dabanlı ağ tuflı geyib. Oğlanın yumşaq açıq saçları çox qısa vurulub - darağa zorla gəlir - və yayda təmiz havada işləyən yox, dincələn adamlardakı kimi hamar konfet qaralması var.

- Bu sizin bacınızdır? – Marqaret soruşur. – Qəşəngdir. Siz onunla, yəqin, müxtəlif valideynlərə çəkibsiniz.

- Sən onu haradan tanıyırsan? – Dovşan Harrisondan soruşur.

- A, – Harrison sanki, havadakı yağlı zolağı barmaqları ilə sürüşdürərək özünə əmin olmadan əlini yelləyir, – bir-iki yerdə rastlaşmışam.

Dovşan əvvəlcə özünü elə göstərir ki, sanki, heç nə görmür, ancaq Harrisonun onun bacısının qəhbə olduğu haqda işarəsi onu qalxmağa, çəhrayı plitkalarla süzlənmiş döşəmə ilə barı dolanmağa məcbur eləyir.

- Mim.

- Hello.

- Burada neynirsən?

- Bu mənim qardaşımdır, – qız yanındakı oğlana deyir, – o xortlayıb.

- Hello, böyük qardaş.

Dovşana bu oğlan uşağının danışq tonu, onun kabinənin içində, Miminə qıraqda, kişilər üçün olan yerdə oturması xoş gəlir. Bütün bunlar - sanki, onu cəmiyyət içərisinə Mimin çıxarması xoş gəlir. Oğlanın əynində yüngül zolaqlı pencək və nazik qalstuk var; görkəmindən eyni zamanda həddən artıq gənc və həddən artıq qoca görünür, sanki, kollecın hazırlıq kursundakı çirkli şagirdidir.

Dodaqları çox qalındır. Mim onun adını demir.

- Harri, atamla anam sənə görə hey mübahisə eləyirlər.

- Əgər onlar sənə belə meyxanalarda veyilləndiyini bilsəydilər, söhbət üçün daha bir mövzu tapardılar.

- Şəhərin bu hissəsi üçün bura çox da pis deyil.

- Bu oğlandan iy gəlir. Siz ikiniz də niyə buradan rədd olmayasız?

- Qulaq asın. Burada parada kim komanda verir? – oğlan çiyinlərini qaldıraraq və qalın dodaqlarını daha da köpürdərək soruşur.

Harri masanın üstündən əyilir, zolaqlı qalstuk barmaqlarına dolayır və yuxarı dartır. Qalstuk oğlanın qalın dodaqlarına ilişir və onun manikürlü fizionomiyasını bir qədər təhrif eləyir. İstəyir qalxsın, ancaq Dovşan əlini onun yalanmış başının lap təpəsinə qoyur, yerinə itələyir və barmaqlarının ucunda balaca, bərk uşaq başı duyğusunu hələ də saxlayaraq çıxıb gedir. Arxadan bacısının səsinə eşidir:

- Harri.

Dovşanın eşitməsi elə itidir ki, o, barı dolaşarkən oğlanın qorxudan xırıldayan səslə Mimə necə izah elədiyini eşidir:

- O, sənə vurulub.

Dovşan öz masasına qayıdıb deyir:

- Gedək, Rut.

- Mənə burada xoşdur, – qız etiraz eləyir.

- Gedək.

Qız yığışmağa başlayır və Harrison qətiyyətsiz halda ətrafa göz gəzdirərək onu buraxmaq üçün kabinədən çıxır. O, Dovşanın yanında durur və Dovşan impulsiv olaraq əlini onun pambıq təpilmiş yalançı Prinston çiyinə qoyur.

- Sən haqlısan, Ronni, – deyir. – Sən əla oyunçu idin.

Çox iyrənc vəziyyət yaranır, ancaq Dovşanın niyyəti - köhnə komanda haqda xatirə - ən nəcib niyyətdir.

Harrison həddən artıq gec anlayır və buna görə də Dovşanın ciddi danışığı ona çatmır, əlini kənar eləyir və cavab verir:

- Sən nəhayət haqan böyük olacaqsan?

Sarsaq lətifəsinə göstərilən reaksiya onu hali-təbdən çıxartmışdı.

Kafenin yay mövsümünə uyğun isti pilləkənlərində Dovşanı gülmək tutur.

- Ha, ha, ha – o, neon işığı altında qəhqəhə çəkir.

Ancaq Rut gülmək hayında deyil.

- Sən, sadəcə olaraq, psixsən, – deyir.

Axmaq qız anlamır ki, o, doğrudan da, cinlənib. Onu Ronni həzircavablıq eləməyə çalışanda bəyənməyərək necə başını buladığı hirsəndirir; bu fikir onu dönə-dönə həmin dəqiqəyə qaytarır və hər dəfə də bundan əti çimçəşir. Hirsənmək üçün o qədər səbəb var ki, hətta nədən başlayacağını bilmir. Bir şey aydındır - o, qızı necə lazımdır tənbeh eləyəcək.

- Deməli sən bu əclafla Atlantik-Sitiyə gedibsən.

- O niyə əclafdır?
- Hə, əlbəttə. O yox, mənəm əclaf.
- Mən belə demədim.
- Dedin. Biz bu pis yerdə oturduğumuz vaxt.
- Sadəcə, belə ifadə var. Əzizləmə ifadəsi, düzdür, bilmirəm niyə.
- Bilmirsən.
- Bilmirəm. Bacını dostu ilə görməyində bənd imişsən, o saat şalvarını batırdın.
- Sən onunla gələn burnu fırtıqlını gördün?
- Ona nolub ki? Məncə, lap abırlı oğlandır.
- Səncə, onlar hamısı abırlı oğlanlardır.
- Başa düşmürəm, niyə özünü hər şeyə qadir hakim kimi aparırsan?
- Hə, əzizim, səncə, əyninə şalvar geyən hər adam abırlı oğlandır.

Onlar Uorren-avenyu ilə gedirlər. Evlərinəcən hələ yeddi məhəllə var. İsti axşamdır, adamlar pilləkənlərdə oturublar, onların söhbətlərini eşidirlər, buna görə də sakit danışmağa çalışırlar.

- Bilirsən, əgər bacınla görüşməyən sənə belə təsir eləyirsə, şadam ki, biz evlənməmişik.
- Bu nə olan şeydir?
- Nə – bu?
- Evlənmək.

- Sən ki özün başladın, həmin birinci gecə. Yadından çıxıb, hey bu haqda danışır və barmağımın üzük taxılan yerindən öpürdüm.

- Xoş axşam idi.
- Yaxşı, bəsdir.

- Heç nə bəs deyil – Dovşan hiss eləyir ki, onu küncə qısnayıblar, əgər indi bu qızı tənbeh eləməyi sınasa, onunla məsələni birdəfəlik çürütmək, aralarındakı hər şeyin üstündən xətt çəkmək lazım gələcək. Ancaq Rut özü günahkardır – niyə onu dartıb bu üfunət qoxuyan yerə gətirirdi axı.

- Sən Harrisonla yatıbsan?
- Ola bilər. Hə.
- Ola bilər? Nədir – bilmirsən?
- Dedim – hə.
- Başqa neçəsi olub həyatında?
- Bilmirəm.
- Yüzü?
- Mənasız sualdır.
- Niyə mənasız?

- Bu, kinoya neçə dəfə getdiyini soruşmaq kimi bir şeydir.

- Demək istəyirsən ki, sənin üçün bunun fərqi yoxdur?

- Yox, eyni şey deyil, ancaq mən saymaqda mənə görmürəm. Sən mənim nə ilə məşğul olduğumu bilirdin.

- Tam əmin deyiləm. Sən əsl qəhbə olubsan?

- Mən az pul götürürdüm. Sənə ki demişəm. Stenoqrafist işləyəndə dostlarım vardı, onların da öz dostları, sonra məni işdən çıxartdılar, ola bilsin dedi-qodulara görə, dəqiq bilmirəm, sonra da bəzi yaşca böyük kişilər məni Marqaretin sözlərindən tanıyırdılar. Bilmirəm. Qulaq as. Bu məsələ qurtarıb. Əgər fikirləşirsənsə ki, bu iyrənc işdir, ya buna bənzər başqa nəşə, onda bir çox ərli arvadlar bunu məndən tez-tez deyirlər.

- Sən foto şəkilləri üçün poza göstərirdin?
- Məktəblilərə satmaq üçün? Yox.
- Başqa daha nəşə eləyibsən?
- Bəlkə, bir-birimizə xudafiz deməyin vaxtıdır?

Bu sözləri deyərkən qızın çənəsi əsir, gözləri parıldayır və o, Dovşana qarşı elə nifrət hissi duyur ki, heç ağlına belə gəlmir ona öz sirrini açsın. Ona elə gəlir ki, içərisində gizlənmiş sirr onunla, onun yanında fanarın altında addımlayan və kaus kimi həris, onu daha çox qızıışdıran sözlər üçün üz vuran bu yekə bədənə ümumi heç nəyə malik deyil. Dovşan ona bütün yerdə qalan kişiler kimi görünür, bircə bu fərqlə ki, Dovşan öz xəbərsizliyi ilə onu özünə bağlayıb, qız indi çıxıb gedə bilmir.

Rut alçaldıcı minnətdarlıqla eşidir:

- Yox, mən sənə xudafiz demək istəmirəm, yalnız öz sualıma cavab istəyirəm.

- Sualına cavab – hə.

- Harrison?

- Bu Harrison səndən ötrü niyə belə matah olub?

- Ona görə ki, o, poxdur. Əgər sənin üçün fərqi yoxdursa, ya Harrison, ya mən, deməli mən də poxam.

Bir saniyəliyə Ruta elə gəlir ki, onun üçün, doğrudan da, fərqi yoxdur - hətta Harrisona üstünlük verərdi, ən azı rəngarənglik naminə, ən azı ona görə ki, özünü dünyada hamıdan yaxşı saymır - ancaq bu doğru deyil.

- Yox, mənim üçün fərqi var – eyni şey deyil. Siz müxtəlif idman liqalarındasınız.

- Siz kafedə mənimlə üzbəüz oturduğunuz vaxt məndə çox qəribə hisslər baş qaldırdı. Səninə onun arasında başqa nə olub?

- Mən daha bilmirəm. Adamlar arasında, ümumiyyətlə, nə olar? Yatırlar, çalışırlar yaxınlaşırlar.

- Yaxşı, bəs sən razısanmı ki, mənimlə də – onunla aranızda olan olsun?

Rutun dərisi bu sözlərdən nəyə görə elə tarım çəkildi ki, bütün bədəni məngənə altında olan kimi yığıldı və öyümə gəlib boğazına dirəndi:

- Sən istəyirsənsə.

Qəhbənin dərisi ərlə arvad üçün həddindən artıq tarımdır.

Dovşan uşaq kimi sevinir, heyranlığından dişlərini ağardır.

- Yalnız bircə dəfə, – söz verir. – Düz sözumdür. Sonra heç vaxt xahiş eləməyəcəm.

O, Rutu qucaqlamaq istəyir, ancaq qız onu itələyir. Yeganə ümid ona qalıb ki, müxtəlif şeylərdən danışsınlar.

Dovşan mənzilə girərkən kədərli səslə soruşur:

- Fikrini dəyişməmişəm?

Onun pozasının zavallılığı - Rutun gözlərinin hələ alışmadığı qaranlıqda - qızı sarsıdır. Dovşan öz sifətindən ağ basma düymə ilə asılmış kostyum kimi görünür.

- Əminsənmi ki, biz eyni şeydən danışırıq?

- Səncə, nədən danışırıq ki? – utancaqlıq Dovşana öz fikir və sözlərini ifadə eləməyə imkan vermir.

Qız bunları dilinə gətirir.

- Məhz budur, – Dovşan təsdiq eləyir.

- Deməli sən bunu istəyirsən?

- Aha. Doğrudanmı, bu sənin üçün belə qorxuludur?

Dovşanın əvvəlki mehribanlığının şərti qızı ürəkləndirir.

- Soruşa bilərəmmi sən qarşında nə günah eləmişəm?

- Özünü necə aparmağın xoşuma gəlmədi.

- Özümü necə aparırdım?

- Əvvəllər kim olubsan – elə.

- Mən bunu istəmirdim.

- Əsas deyil. Bu gün səni belə gördüm və hiss elədim ki, bizim aramızda divar var, onu dəf eləməyin yalnız bircə yolu var.

- Çox hazırcavab sözdür. Sən, doğrudan da, bunu istəyirsən, – onu təhqir eləmək, ona «rəddol» demək Rutu elə təhrik eləyir ki, ancaq vaxt artıq əldən çıxıb.

- Doğrudanmı, bu sənin üçün belə qorxuludur? – Dovşan təkrar eləyir.

- Hə, çünki sən belə hesab eləyirsən.

- Bəlkə, heç elə hesab eləmirəm.

- Qulaq as. Mən səni sevirdim.

- Nolsun? Mən də səni sevirdim.
- Bəs indi?
- Bilmirəm. Ancaq hələ də sevmək istəyirəm.

Yenə bu lənətə gəlmiş göz yaşları. Rut nə qədər ki, səsi qırılmayıb, sözləri tələsdirir.

- Ah, necə gözəldir. Sən lap qəhrəmansan.
- Özünü ağıllı göstərmə. Qulaq as. Sən bu gün mənim əksimə getdin. Mən sənə diz çökməyini istəyirəm.
- Vəssalam?
- Yox. Tək bu yox.

Spirтли içkinin iki iri porsiyası kədərli nəticəyə səbəb olub - Rut yuxudan ötrü ölür, ağzında nəşə turş tam var. Ancaq bütün içərisi ilə Dovşanı öz yanında saxlamağın vacibliyini hiss eləyir və fikirləşir: bu, onu qorxutmaz ki? Onda Ruta qarşı olan hissləri öldürməz ki?

- Əgər sən deyən kimi eləsəm, bu nəyi sübut eləyəcək?
- Sübut eləyəcək ki, sən mənimsən.
- Soyunum?
- Əlbəttə.

Dovşan tez və səliqəylə paltarını çıxarır, bədəninin bütün möhtəşəmliyi ilə cansız divarın yanında dayanır. O, divara yöndəmsiz şəkildə söykənərək əllərini qaldırır və onu necə eləyəcəyini bilmədən çiyindən asır. Bütün cəsarətsiz pozasında nəşə gərginlik hiss olunur, sanki, söz gözləyən qanadlı mələkdir. Rut soyunur və bədəninin təması əllərini üşüdür. Qız gözlərini yumur və öz-özünə deyir: *onlar qətiyyənlər bədheybət deyillər. Bədheybət deyillər. Yox.*

Missis Springer saat doqquza işləməyə başlayanda pastorluğa zəng vurdu. Missis Ekkls ona dedi ki, Cek gənclər komandası ilə harayasa on beş mil uzaqda softbol oynamağa gedib, nə vaxt qayıdacağını bilmir. Missis Springerin vahiməli əhval-ruhiyyəsi naqillərlə ötürüldü və Lusi ərinə tapmaq ümidilə hamıya dalbadal zəng vurdu. Qaranlıq düşürdü. Nəhayət qadın ərigilin softbol oynadığı digər komanda kilsəsinin ruhanisinə zəng vura bildi və ruhani dedi ki, oyun çoxdan qurtarıb. Küçəyə qaranlıq çökmüşdü, yanında telefon olan pəncərə rəngi qaçmış kimi görünürdü. Coys diskin aramsız çıxqılısını eşidərək aşağı düşdü və anasına yapışdı. Lusi onu üç dəfə yuxarı apardı və yatağına uzatdı, ancaq qız iki dəfə geri endi, sükut dolu qorxu içərisində ağır, nəmli bədən ilə anasının ayaqları arasına sıxıldı. Bütün ev otaq-otaq telefonun ətrafındakı xırda işıq adacığını zülmətlə dövrəyə alaraq hədə-qorxu ilə doldu və Coys artıq üçüncü dəfə qayıtmayanda Lusi özünü eyni zamanda həm günahkar, həm də tərk edilmiş hiss elədi, sanki, yeganə

müttəfiqini kölgələrə satmışdı. O, Ekklin qəyyumluğu altında olanların xatırlaya bildiyi bütün nömrələrini yığdı, prixod şurasının katibi və üzvlərilə, xeyriyyə cəmiyyətinin üç həmsədri ilə, qoca kar kilsə gözetçisi Henri ilə, hətta orqan çalanla - Bruerli musiqi müəllimi ilə də danışdı.

Saatın əqrəbi onu keçmişdi və Lüsünün halı, sadəcə olaraq, özündə deyildi. Bu, Ekklin onu atmasına oxşayırdı. Zarafatsız, hətta qorxuludur ki, onun əri dünyanın heç yerində yoxdur. Qadın qəhvə bəşirir və mətbəxdə sakitcə ağlayır. Ümumiyyətlə, o niyə bu adama ərə gədirdi axı? Onu çəkən nə idi? Onun şənliyi, o həmişə belə şən olub. Ekkli semitnarist vaxtından tanıyanlar heç zaman bilməzdilər ki, o hər şeyi beləcə ürəyinə salar. Onlar dostları ilə həmişə yel çəkən divarları qəşəng mavi foliantlı öz köhnə otaqlarında İncil mətnlərinin izahı ilə məşğul olanda hər şey ona zərif zarafat kimi görünürdü. Qadın onlarla necə softbol oynadığını xatırlayır - afanasilər arianlara qarşı.⁵ İndi isə Ekkli heç vaxt şən görmürdü, müqəddəs ata bütün şənliyini özgələrə, bu boz, ruhdan düşmüş əhəmiyyətsiz prixoda - Lusinin ən qəddar düşməninə xərcləyirdi. Ah, qadın bütün bu nüfuzedici özünü dəliliyə vuran sızıltılı dul kişilərə və dini qayğılarla yüklənmiş gənc insanlara necə nifrət eləyir! Bura rusların gəlməsi yaxşı olardı - hər halda, onlar hər cür dini ləğv eləyə bilirlər. Bunu, ümumiyyətlə, yüz il bundan əvvəl ləğv etmək lazım idi. Bəlkə də, yox, Bəlkə də, o, bizə öz kefiniz üçün lazımdır, ancaq qoy onunla kimsə özgə adam məşğul olsun. Bütün bunlar Ceki elə ümitsizliyə gətirir ki, bəzən adamın ona lap yazığı gəlir, bax indi də belədir.

On birə on beş dəqiqə qalmış o, nəhayət gəlir. Məlum olur ki, hansısa aptekdə oturub və yetirmələrilə qeybət eləyirmiş - bu axmaqlar ona hər şeydən danışrlar, onlar hamısı paravoz kimi tüstülədirlər, budur, onların görüşlərdə «nə qədər dərinə» getməyin və bununla bərabər İsanı sevməyin mümkünlüyü kimi suallarından o, buzov heyranlığı ilə gəlib çıxır.

Ekkli dərhal görür ki, qadın qəzəblənib. O, aptekdə çox yaxşı ovqatdaymış. O, uşaqları sevir, onların etiqadları elə adi, elə yüngüldür ki.

Lusi ona məlumatlarını məzəmmət formasında verir, ancaq onun bütün söyləri əbəsdir, çünki arvadının axşamı dəhşət içində keçirməsi ehyamlarına nifrət eləyərək sürətlə telefona tərəf gedir.

Pulqabısını açır və sürücülük vəsiqəsi ilə kütləvi kitabxana kartoçkası arasında artıq çoxdan saxladığı telefon nömrəsini tapır - qıfılda cəmi bircə dəfə burulan açarı. Nömrəni yığarkən fikirləşir ki, açar düzələcəkmi, güzgülü boş gün eynəyi taxmış gənc missis Fosnaxtin sözlərinə inanmaq axmaqlıq deyilmi? Uzaqdakı telefon uzun uğultu verir, sanki, elektrik əhliləşdirilmiş siçan kimi sonsuz uzun naqillər boyu yalnız ondan ötrü qaçırdı ki, lap məqsədin yanında anlaşılmayan metal valla boğuşsun. O dua eləyir, ancaq bu axmaq dua şübhələrlə dolu duadır, allahı müəmmalı elektriki özünə tabe eləməyə məcbur eləməsi ona müəyəsər olmur. Allah onun mübhəm qanunları qarşısında geri çəkilir. Ümidlər puç olur, o,

⁵ А ф а н а с и л я р в я а р и а н л а р - и л к и н х р и с т и а н л ы г д а м ц х т я л
и ф ъ я р я й н л а р ы н н ц м а й я н д я л я р и

dəstəyi, sadəcə olaraq, inersiya ilə asılır, sanki, birdən bir-birilə boğuşan uğultular susur, bir-birindən metal ayrılır və Ekklin qulaqlarına havanın və işığın naqillərlə gətirilmiş güclü dalğası soxulur.

Allo, – kişi səsidir, ancaq Harrinin deyil. Bu, onun dostunun səsinə nisbətən daha süst və kobuddur.

- Harri Enqston burada deyil ki? – Gün eynəkləri onun həyəcanını ələ salır, o başqa yerə düşüb.

- Kimdir?

- Sizinlə Cek Ekklin danışır.

- Hə. Salam.

- Harri, sizsiz? Tanımadım. Yatırdız?

- Hə, deyəsən.

- Harri, arvadınızın sancıları başlayıb. Onun anası səkkizə işləmiş bura zəng vurub, ancaq mən indicə gəlmişəm. – Ekklin gözlərini yumur, hiss eləyir ki, şiddətli qaranlıq sakitlikdə onun pastorluq fəaliyyətinin əsl mahiyyəti sınağa çəkilib.

- Hə, – onun müsaibisi qaranlığın uzaq küncündən pıçıltı ilə cavab verir. – Mən, əlbəttə, onun yanına getməliyəm.

- Mən bunu çox istərdim.

- Hə, yəqin ki, bunu eləməliyəm. Axı uşaq mənimdir.

- Bəs necə. Orada görüşərik. Bruerdəki müqəddəs Josif xəstəxanasında. Bilirsiniz haradadır?

- Əlbəttə, bilirəm. Ora ayaqla on dəqiqəlik yoldur.

- Bəlkə, dalınızca gəlir?

- Yox, piyada gedərəm.

- Yaxşı, necə istəyirsiniz. Harri?

- Nədir?

- Sizinlə çox fəxr eləyirəm.

- Burada nə var ki. Boşlayın. Yaxşı. Hələlik.

* * *

Onun qəlbində elə hiss var ki, elə bil, Ekklin onunla torpağın altından danışır. Səsi sərdabədən gələn kimi qalay səsi verirdi. Rutun yataq otağı yarımqaranlıqdır; küçə fanarı alçaqdakı ay kitmit kreslonu, ağırlıq altında yüklənmiş çarpayını, Dovşanın telefonun inadla susmaq istəməsini eşidərək axır ki, üstündən atdığı yığılmış mələfəni kölgəyə bürüyür. Üzbəüzdəki kilsənin parlaq, işıqlı xonça-pəncərəsindən hələ də işıq gəlir, bənövşəyi, qırmızı, göy, sanki, müxtəlif zənglərin səsidir. Onun bədəni əsəbdən və sümükdən olan bütün bu konstruksiya səslənir və lərzəyə gəlir, gümüşü dəri sanki, üstədən-aşağıya kimi kiçik rənglərlə doldurulub.

Maraqlıdır, o yatıb, yoxsa yox, yatıbsa, nə qədər vaxtdır, on dəqiqə, ya beş saat. Alt paltarını, stuldan asılı qalan şalvarını tapır və geyinməyə başlayır; əlləri əsir, gözləri qarşısında işıqlaşan çən tərpnənir. Ağ köynək ot üstündəki burulub qalmış işıldaş kimi sayrışır. O, barmağını bu yuvaya soxmazdan əvvəl bir saniyəliyə dayanır, onun toxunması ilə bu yuva etibarlı ölü parçaya çevrilir. Dovşan onu qışqabaqlı, ağırlıq altında əyilmiş çarpayına sarı aparır.

- **Qulaq as.**

Adyal altındakı iri qaya parçası cavab vermir. Balışın üstündə yalnız tünd saçlar görünür. O, hiss eləyir ki, Rut oyaqdır.

- **Qulaq as. Mən getməliyəm.**

Cavab yoxdur. Əgər o yatmayıbsa, telefonda dediyi hər şeyi eşidib, ancaq nə deyib ki? Dovşan ona gəlib çatan duyğudan başqa heç nə xatırlamır. Ağır və lal-dinməz Rut çarpayıda uzanıb, bədəni örtülüdür. Gecə elə istidir ki, bircə mələfə bəsdir, ancaq o, soyuqdur deyib adyala bürünüb. Deyəsən, bu, onun dilindən çıxan yeganə sözlərdir. Onu məcbur eləmək lazım deyilmiş. Dovşan bilmir bunu niyə elədi, hərçənd ki, ona elə gəlirdi ki, belə lazımdır. Fikirləşirdi ki, birdən qızın xoşuna gələr, yaxud heç olmasa, bu alçalma xoşuna gələr. Əgər o istəmirdisə, niyə yox demədi, hər şey bir yana, Dovşan bunu gözləyirdi. Dovşan barmaqlarının ucu ilə hey onun üzünü tumarlayırdı. Onu yerdən qaldırmaq, əzizləmək, ona təşəkkür eləmək və *bəsdir, sən yenə mənimsən* demək istəyirdi, ancaq heç cür dayana bilmirdi, hey fikirləşirdi: *indi daha bir saniyə də*, hələ ki gec deyildi və hər şey bitdi. Və bu hədsiz iftixarın indiki keçici hissi dərhal da çıxıb getdi. Onu xəcalət hissi bürüdü.

- **Arvadım doğur. Mən onun yanında olmalıyam. Bir-iki saatdan sonra qayıdacağam. Mən səni sevirəm.**

Mələfəyə bürünmüş bədən və onun altından göz qoyan saçların qıvrım ayparası tərpnəməzdir. Dovşan onun yatmadığına o qədər əmindir ki, hətta mən *onu öldürmüşəm fikirləşir*. Gülməlidir, bu onu öldürə bilməz, bunun ölümlə keç bir əlaqəsi ola bilməz, ancaq fikrin özü onu iflic eləyir, ona yaxınlaşmağa, toxunmağa, onu dinləməyə məcbur eləməyə mane olar.

- **Rut, mən ora getməliyəm, bu mənim uşağımdır, o isə elə axmaqdır ki, təkbaşına bacarmaz. Əvvəlki doğuş dəhşətli dərəcədə ağır olub. Mən orada olmalıyam.**

Ola bilsin bu, fikri ifadə eləməyin ən yaxşı yolu deyil, ancaq o, başa salmağa çalışır və Rutun tərpnənməməyi onu qorxudur, əsəbiləşdirməyə başlayır.

- **Rut, qulaq as. Əgər sən heç nə deməsən, qayıtmayacağam. Rut.**

O, ölü varlıq kimi, yaxud brezentlə örtülmüş avtomobil qəzası qurbanı sayaq uzanıb. Dovşan hiss eləyir ki, əgər o yaxınlaşıb Rutu qaldırsa, o, canlanır, ancaq ona təzyiq göstərəndə buna dözə bilmir, hirsələnir. Dovşan köynəyini geyir, pencək və qalstukunu kənara atır, ancaq corablarını heç cür ayaqlarına çəkə bilmir - pəncələri yapışqan kimi olub.

Qapı bağlanan vaxt dözülməz ağrının qabarması ağzındakı dəniz suyu tamını yuyub aparır və boğazına elə qatı qəhərlə yığılır ki, boğulmamaqdan ötrü oturmalı olur. Görməyən gözlərindən cəhənglərində duzlu damcılar saxlayan göz yaşları diyirlənir, boş divarlar isə möhkəmlik və reallıq alır. Bütün dünya – ağaclar, günəş, ulduzlar – hər şey əgər iyirmi funt, cəmi iyirmicə funt arıqlaya bilsəydi, birdən yerinə düşərdi, o vaxt on dörd yaşı olanda belə idi, axı bu, çəmənləkdə hər çiçəyi yaradan allah üçün tamamilə boş şeydir. Ancaq indi ona bu, bizim deyil, indi bilir ki, o, keçmişin qalığıdır-zarafatdır, o yalnız bir dəqiqə əvvəl olanı geri qaytarmaq istəyir ki, burada, onun yanında mehriban olmağı bacaran, onu gülə-çiçəyə göndərməyi bacaran, onun əlindən bütün bədənini çıxarmağı bacaran və onu çəkisiz eləməyi bacaran Dovşan olsun. Ona gözəl Rut deyirdi, əgər ona indi «əzizim» desə idi, qız cavab verərdi, və Dovşan hələ də bu dörd divar arasında qalardı. Yox. Rut birinci gecədən bilirdi ki, onun arvadı daha güclü olacaq, arvadlar öz bildiklərindən bərk yapışırlar, həm də ona çox iyrənc idi – öyümə boğazına yığılır və bütün yerdə qalan qayğıları yuyub aparır. Rut vanna otağına gedir, soyuq plitələrin üstündə diz çökür və unitazdakı suyun sakit ovalına baxır, sanki, su nədəsə ona kömək eləyə bilər. Mümkündür ki, indi qusmayacaq, qız burada, sadəcə olaraq, ona görə durur ki, çılpaq əllərinin unitazın buz kimi çini qırağından tutması ona xoş gəlir, Rut qarnındakı əriməyən, onunla qalan ağırlığa öyrəşir və o, yarımqaranlıq vəziyyətə düşərək halının belə pis olması barəsində – bir dostu haqqında fikirləşmiş kimi fikirləşməyə başlayır.

O, xəstəxanayacan olan yolun, demək olar ki, hamısını qaçır. Sammer–stritə qədər bir məhəllə var, sonra kərpic evlərinin və müxtəlif xırda müəssisə və təşkilatların, dəri iyi verən çəkməçi dükanlarının; qaranlıq konditer dükanlarının; pəncərələrində qasırganın törətdiyi dağıntıların fotosu olan sığorta kontorlarının; lövhələrdə qızılı hərfli daşınmaz əmlakın satışı kontorlarının; kitab mağazalarının yerləşdiyi Yanqkvistlə Uizer–stritə paralel yolla gedir. Yanqkvist qurum bağlamış daşdivarın sıxışdırdığı dəmir yolu relsləri vasitəsilə salınmış qədim taxta körpüyə dirənir, – onlar şəhərin mərkəzinin içindən dərin və qaranlıq dərə boyunca çəkilmiş metal naqillər kimi bir – birinə sarılır və qürubun cəhərayı parıltısından min bir rəngə çalan çay kimi dəmiryolçular küçəsindəki meyxanaların neon işığını əks etdirir. Aşağıdan musiqi səsi gəlir. Paravoz tüstüsündən qaralmış köhnə körpünün qalın taxtaları onun ayaqları altında taqıldayır. O, balaca qəsəbədə böyüyüb və həmişə şəhər xarabalıqlarında kimisənə onu bıçaqla yortacağından ehtiyat eləyib. O, addımlarını yeyinlədir; daş yol genişlənir, avtodayanacaqda sayğaclar və avtomobillər üçün yeni bank görünür – onlardan maşından çıxmadan istifadə etmək olar, – Gənc Xristian İnsanların Assosiasiyalarının qədim binası ilə üzbəüzdə. Assosasiya ilə qurğuşun pəncərələri bibliya səhnələrinin əksi istiqamətini göstərən əhəng kilsə yerləşən döngəni qısa yolla kəsir. Heç cür onların nəyi təsvir etdiklərini

dərk eləyə bilmir. Assosiasiyanın hündür pəncərələrindən bilyard şarlarının taqqıltısı gəlir, yerdə qalan digər məsələlərdə binanın hündür divarı həyat əlaməti bildirmir. Yandakı şüşə qapıdan qoca zəncinin akvariumdakı kimi yaşıl rənglə işıqlanmış dəhlizi necə süpürdüüyü görünür. İndi Dovşanın ayaqları altında hansısa ağacın ətli tumları qalır. Tropik bitkilərdə olduğu kimi ensiz yarpaqlar tünd sarı səma fonunda qara mizraq kimi gözə dəyir. Yəqin, bu ağacları Çindən, Braziliyadan, ya da hansısa başqa yerdən gətiriblər, özgə cür o, hisə və zəhərli buxarlanmaya dözməzdi. Müqəddəs Josif xəstəxanasının avtodayanacağı - zolaqlı asfalt kvadratda - belə ağaclar əkilmişdir və onların təpələri üzərində, tutqun - açıq fəzada o, ayın qəmgin üzünü görür, bir saniyəliyə dayanır və onunla söhbətləşir, donub qalmış kimi özünün asfaltdakı qısa, əyri, qısa kölgəsində dayanır ki, baxışlarını onun od kimi dəri altındakı ürəyində yerləşən daşı metal parıltısı ilə əks olunan bu səma daşına qaldırsın. *Bunu elə ki, hər şey yaxşı olsun*, o, aya yalvarır və arxa qapıdan içəri girir.

O, efir qoxusu verən lineliüm döşənmiş gözləmə otağındakı masaya yaxınlaşır.

- Enqstrom, – o, yazı makinası arxasında oturmuş rahibəyə deyir. – Mənim arvadım burada olmalıdır.

Paltaryuyanlardakı kimi koppuş sadə fizionomiya kətan şəbəkə ilə köbələnmişdir, sanki, dəyirmi formada bişirilmiş tortdur. O, kartotekaya nəzər salır və təbəssümlə cavab verir: «Hə».

Yanaqlarının kök balıqları nazik metal sağanaqlı balaca eynəyini saxlayır.

- Siz burada gözləyə bilərsiniz, – qadın çəhrayı rəngli diyircəkli qələmlə görsədir. Onun ikinci əli yazı makinasının yanındadır, qara təsbehin ipində Dovşanın haçansa Milad bayramında Cənibə bağışladığı taxta yava boyunbağısı böyüklüyündə muncuq salınıb. O dayanıb və: *o burada artıq neçə saatdır, siz harada idiniz?* sualını gözləyərək rahibəyə baxır. O, təssəvürünə gətirə bilmir ki, qadın onun burada peyda olmasını çox təbii hal kimi qəbul eləyər. Qadının heç vaxt günəşi görməyən solğun ağ əlləri onun baxışları altında masanın üstündən götürülüb dizi üstünə qoyulan təsbehə oxşayır.

Otaqda artıq iki kişi oturub. Bura əsas qəbul otağıdır - adamlar girib-çıxırlar. Dovşan xromlu dirsəkaltısı olan süni dəri çəkilmiş kreslodə oturur, metal və həyəcanlı səssizliyin təmasından ona elə gəlməyə başlayır ki, polis məntəqəsindədir, həmin bu iki nəfər isə onu nümayişkaranə şəkildə görməyən polislərdir. O, əsəbi halda masanın üstündəki jurnalı götürür. Bu, «Riders daycest» formatlı katolik jurnalıdır. O, kilsə mülkiyyətini müsadirə eləmiş VIII Henrixin hüquqi cəhətdən qeyri-qanuni aktından qəzəblənmiş bir ingilis hüquqşünasının necə Roma katolik etiqadına keçməsi və nəticədə rahib olmasından bəhs eləyən hekayəni oxumağa çalışır. İki kişi pıçıldaşır, yəqin, onlar ata-oğuldurlar. Balaca hey əllərini ovuşdurur və böyüyün pıçılısına cavabı başı ilə təsdiqləyir.

Ekkiz içəri girir, o, gözünü qırpır, ağ yaxalığından sümüklü boynu görünür. Masa arxasında oturan rahibə ilə salamlaşarkən onun adını çəkir - Bernard bacı. Dovşan qalxır, onun ayaqları pambıq kimidir. Ekkiz ona yaxınlaşır. Qaşları arasındakı tanış qırıqlar xəstəxana işığında sərt görünür. Alnında bənövşəyi

xətlər həkk olunub. Başını qırxdırıb; başını çevirən vaxt qulaqların üstündəki təmiz qırılmış yastı səth göyərçinin *boynundakı* göyümtül lələk kimi parıldayır.

- O, mənim burada olduğumu bilir? – Dovşan özünün də pıçıltı ilə danışdığını heç cür gözləməirdi. O, ikrahla özünün qorxudan karlaşmış səsini eşidir.

- Xahiş eləyərəm ona bildirsinlər, əgər hələ huşu üstündədirsə, – Ekkklz elə bərkdən cavab verir ki, pıçıldasan kişilər başlarını qaldırırlar. O, Bernard bacıya yaxınlaşır. Rahibə qadın gap eləməyə şaddır, ikisi də gülür: Ekkklz Dovşana yaxşı tanış olan təəccüblü qəhqəhəsi, Bernard bacı isə fleyta kimi nazik qız zənguləsilə – olanların səsini bir qədər üzlərinin ətrafını sarmış nişastalı büzmələr batırır. Ekkklz masadan uzaqlaşdığı vaxt o, parçaya bükülmüş dirsəyinin yanında dayanmış telefonun dəstəyini qaldırır.

Ekkklz geri qayıdır, onun üzünə baxır, ah çəkir və elə görkəmlə siqaret təklif eləyir ki, sanki, bu, peşman olmuş günahkara verilən həbdir və Dovşan onu qəbul eləyir. Uzun ayların gözləməsindən sonra birinci qullabdan əzələləri zəifləyir və o, məcbur olur otursun. Ekkklz onun yanında bərk stulda oturur və söhbətə başlamağa heç bir cəhd göstərmir. Dovşan qolfdan başqa onunla nə haqda danışacağını bilmir və tüstülənən siqaretini yəndəmsiz şəkildə sol əlinə alaraq dini olmadığına əvvəlcədən əmin olduğu daha bir jurnalı masanın üstündən götürür: «Seterdey ivninq post». Jurnal, fotoya baxanda italyan olduğu bilinən müəllifin arvadı, dörd uşağı və *qayınanası* ilə üç həftə Kanadanın Qayalı Dağlarında kreditə götürdükləri kiçik təyyarənin alınmasına verdikləri ilk üzvlük haqqı sayılmasa, cəmi yüz iyirmi dollara vaxt keçirmələri haqda danışdığı səhifədən açılır. Dovşanın fikirləri sözlərlə heç cür bir səviyyədə ola bilmir, onlar hey səhifədən süzülüb düşürlər, tufan kimi şüttüyür, qol-budaq atır, qışqıran Cenisi, qan gölməçəsi içərisində körpənin başını, Cenisin gözləri qarşısında dayanan kəskin mavi rəngli işığı əks etdirən kiçik, tutqun mənzərələrlə bəzənir. Ekkklz dediyi kimi *əgər onun huşu üstündədirsə*, cərrahın qırmızı rezin əlcəkli əlləri, tənzip maskası və Cenisin uşaq burun pərelərinə bənzər burnu, onlar onun burada hər tərəfdən eşitdiyi antiseptik iyi udaraq genişlənir, ağardılmış divarlarda qaçısan iy - qan, qusmaq yuyuntularının iyi, o iy ki – yuyurlar, yuyurlar amma vedrənin səthindən çəkilmir, ona görə ki, ora yenə qusaq ilə doldurulur. (bununla belə siz özünüzü bağışlaz dərəcədə əks apardınız, mənə toxunmayın) və avtomobil alverçisinə xas olan ağayanalığın - nəzakətin mexaniki refleksindən ibarət olan mürəkkəb təbbəsüm bağışlayaraq qəbul otağından çıxışa keçir.

Yuyulub təmizlənməyən içəlatların iyini götürmür, çünki biz dönə-dönə onu öz poxumuzla dolduracağıq. Ona elə gəlir ki, Cenis, yaxud uşaq onun günqahı üzündən mütləq öləcək. Onun günahı-qaçmaq, amansızlıq, tərbiyəsizlik, şöhrətpərəstlik, doğum püskürmələrində həyata keçirilən qara laxtanı kənara tullamaqdan, təxirə salmaq, geri qaytarmaq, mükəmməlliyyənin üstündən qələm çəkməkdən ötrü sıxılsa da, yanında oturan ruhaniyə tərəf dönmür, bunun əvəzində isə dönə-dönə əla qızardılmış forel haqqındakı eyni frazanı təkrar təkrar oxuyur.

Onun qorxu ağacının ən uzaq budağında Ekkiz, qara quş gözə dəyir, o, jurnalların səhifəsini xışıldadır və özü-özünə qışqıbaqlı sir-sifətini turşudur. O, Dovşana qeyri-real görünür; ona duyğularının hüdudlarından kənarda olan hər şey qeyri-real görünür. Ovuclarında nəyinsə onu iynələdiyini hiss eləyir, nəşə onun gah ayaqdlarını, gah da peysərini sıxır. Uşaq vaxtı məktəbə gecikəndə cekson Roudla qaçdığı vaxtdakı kimi qoltuqlarının altı qaşınır.

- **Onun valideyinləri haradadırlar? – Ekkizdən soruşur.**
- **Bilmirəm, – Ekkiz təccüblə cavab verir verir. Tibb bacısından soruşaram. O, ayağa qalxmaq üçün səy göstərir.**
- **Yox-yox, siz allah yerinizdə oturun.**

Ekkizin özünü aparması Harrini hüzünləndirir - elə fikirləşmək olar ki, o, buranın yiyəsidir. Harri diqqəti cəlb etmək istəmir, Ekkiz isə səs- küy salır. O, jurnalın səhifələrini elə enerji ilə çevirir ki, onlar şaqıldayır, sanki, kimsə portağal dolu yeşikləri sındırır və jonqlıyor kimi siqaret kötöklərini ətrafa tullayır.

Qəbul otağına ağ xalatlı bir qadın girir - rəhibə deyil və Bernard bacıdan soruşur:

- **Siz təsadüfən burada mebel polituralı banka görməyibsiz? Onu heç yerdə tapa bilmirəm. Yaşıl bankadır, yuxarısında hələ düymə kimi belə hoqqası da var, onu basırlar – köpük atır.**
- **Yox, gözəlim.**

O, bankanı axtarmağa gedir, bir dəqiqədən sonra qayıdır və elan eləyir:

- **Bilirsiz, bu lap kainat tapmacasıdır.**

Qazanların, arabaların və qapıların taqıltısı altında gün gecə olur, gecə isə növbəti gün. Bernard bacını başqa, çox qoca göy tumanlı rəhibə əvəz eləyir. O, sanki, müqəddəsliyin pillələri ilə dırmaşaraq səmada dayanır. Pıçıldaşan kişilər masaya yaxınlaşır, nəşə soruşur və suyu süzülə-süzülə gedirlər. Dovşan Ekkizlə ikilikdə qalır. Dovşan xəstəxananın dərin lal-dinməz labirintindən öz körpəsinin qışqırığını eşitməkdən ötrü eşitmə qabiliyyətini toplayır. Ona hey elə gəlir ki, guya, onu eşidir - ayaqqabı cırıltısını, küçədəki it hürüşünü, xəstə baxıcı qadınların gülüşlərini bu - səslərin hər hansı biri onu aldatmaq üçün kifayətdir. O şübhə eləyir ki, Cənisin əziyyətlərinin bəhrəsi az da olsa, insan səsləri yarada bilər. Onda əminlik yaranır ki, bu nəhəng yırtıcı olacaq, onun özünün yaratdığı nəhəng yırtıcı. Bütün həyatı ona mənasız qrotesk poza, magik etiqaddan məhrum olan rəqs kimi görünür. *Allah yoxdur; Cənis ölə bilər* - bu fikirlərin hər ikisi eyni vaxtda, eyni ləng dalğa ilə gəlir. Ona elə gəlir ki, guya, suyun altına düşüb, şəffaf selik toruna ilişib, onu, özünün, qadınların zərif bədənələrinə atdığı həmin püskürmələrin kabusları tuturlar. Onun dizi üstündəki barmaqları yorulmadan yapışqanlı sapları bir-birindən ayırır.

Meri Enn. O, yorğun və gərgin, ancaq oyundan sonra tənəblə güclə dolu halda onu məktəbin əsas girişinin pillələri üstündə tapır və onlar ağ noyabr dumanı içində çürüyən yarpaqların üstü ilə onun atasının avtomobilinə tərəf gedirdilər, istilikverəni işə salmaq, dayanmaqdan ötrü harayasa gedirdilər. Qızın bədəni - isti yuvalarla dolu qollu-budaqlı ağacdır, ancaq bu həmişə ağciyərlik duyğusudur. Sanki, qız özünə

inanmır, o isə ondan da artıq inanmır; o – qalıbdır. Dovşan onun yanına qalib kimi gəlirdi və bu hiss sonra həmişə onda çatışmırdı. Qadın da eynilə beləcə hamıdan yaxşı idi, çünki, Dovşan onunla başqalarına nisbətən daha çox dərinə gedirdi. Hərdən, gimnastika zalındakı adamı kor eləyən işıq onun tərdən yanan gözlərində onları avtomobilin yumşaq boz tavanı altında gözləyən iğtişanlı intizarında qatılaşırdı və onlar orada görünmələrinə bənd idilər ki, indicə qurtarmış oyunun parlaq şəfəqi onun qabaq şüşədə yağış zolaqları kölgəsilə cızılmış hamar dərisində özünü göstərsin. Buna görə də bu qəhbələr onun fikirlərində birləşirdilər. Qız, o, orduda olan vaxt ələ getdi; anasının məktubundakı postskriptum onu sahildən itələdi. O, həmin gündən dalğaların iradəsi ilə üzməyə başladı.

Ancaq indi o, sevinc duyurdu; sürtülmüş xrom dirsəkaltı kresloda oturmaqdan bütün bədəni qıc olmuşdu, siqaretdən ürəyi bulanır, ancaq öz qızını xatırlayarkən sevinc duyur və ürəyinin qanı Ekklin səsini itələyib sındırdığı böyük, nazik vəzinə sevinc tökülür.

- Mən Cek Yensenin məqaləsini əvvəldən axıracan oxudum, ancaq hələ də nə demək istədiyini anlamıram, – Ekkli deyir.

- Nə?

- Cek Yensenin məqaləsi onun beysbolu nə üçün atmaq niyyətində olması haqdadır. Mənim başa düşdüyümə görə, beysbolçu ilə ilahiyyatçıların problemləri elə eynidir.

- Evə qayıtmağın vaxtı deyilmi? Saat neçədir?

- İkiyə qalıb. Əgər etiraz etmirsənsə, qalmaq istədim.

- Qorxmayın, qaçmaram.

Ekkli gülür, oturmağında davam edir. Onun Harriyə oyatdığı ilk təəssürat – tərslik olmuşdu və indi dostluq elədiyi müddət ərzində onun haqqında öyrəndiyi hər şey silinib getdi, o, yenidən əvvəlkinə qayıtdı.

- Bu yazıq, Nelsonu doğanda on iki saat çəkdi, – Dovşan ona deyir.

- İkinci doğuş adətən yüngül olur, – Ekkli saata baxıb deyir. – Hələ heç altı saat keçməyib.

Hadisələr bir-birini qovur. Missis Sprinqer imtiyazlılar üçün olan otaqdan çıxır; o, Ekkliyə zabıtə ilə başını tərpədir və gözünün ucu ilə Harriyə baxarkən geyilib köhnəlmiş zolaqlı tuflidəki xəstə ayaqları bədrəyir. Ekkli qalxır, onunla birlikdə qapıdan çıxır. Bir müddətdən sonra ikisi də əynində xırda düyünlü qalstuk və təzə ütülənmiş köynək olan mister Springerlə birlikdə qayıdır. O, qumaoxşar bığını elə tez-tez vurdurur ki, üst dodağı sanki, kirpiləşib.

- Hello, Harri, – deyir o.

Harrinin mövcudluğunun qadının əri tərəfindən olan bu etirafı, şübhəsiz ki, Ekklin onlarla apardığı söhbətə baxmayaraq, qarını Harriyə sarı dönməyə və:

- Cavan oğlan, əgər siz quzğun kimi burada onun öləcəyi ümidilə otursuzsa, geri qayda

bilərsiz, çünki o, sizsiz yaxşıca keçinib və bundan sonra da sizsiz otuşər.

Ekkllzlə Springer onu tələsik qəbul otağından çıxarırlar, qoca rəhibə isə onlara baxıb öz masası arxasından necəsə qərribə şəkildə gülümsəyir. Bəlkə, o, kərdir? Missis Springerin tənələri Harrini hər cür təhqir eləməyə çalışsa da, haradasa sabun qoxulu xəstəxana divarlarından kənarda baş verən dəhşətli hadisəyə müəyyən dərəcədə uyğun gələn birinci mülahizə idi. Qadının sözlərinə kimi ona elə gəlirdi ki, guya, o, Cənisin doğuş ağrıların qaza bənzər günəşi ətrafında fırlanan ölü planetdə tək qalıb; Cənisin qışqırıqları, qoy bu lap nifrət qışqırıqları olsun, onun tənhalığını yuyub aparmışdır. Cənisin ölümü haqqında sözə bürünmüş tükürpədicə fikir dərhal öz ağırlığını itirdi. Cənisdən ölümün qərribə nəfəsi gəlirdi - bunu missis Springer də duymuşdu və onun bunu missislə bölüşməyi Dovşana bütün dünyada kimləsə olan ən qiymətli əlaqə kimi görünür.

Mister Springer qayıdır, kürəkənindən arvadına görə üzr istəməkdən (axı biz sizinlə birlikdə kişiyik) də qalmaq.

Kimlə? Bundan belə «o» sözünün ikinci mənə kəsb eləməsi vəziyyəti Harrini qorxudur. Dünya mürəkkəbdir.

Ay səni, vecəyaramaz, Harri bu fikri özündən qapıya tərəf tolazlayıb düşünür, ay səni gəda. Bunlar hamısı hara gedirlər? Hardan gəlirlər? Niyə heç kim dincələ bilmir? Ekkllz qayıdır, ona daha bir siqaret verir və təzədən gedir. Siqaretdən mədəsində qıcqırma başlayır. Boğazında bütün gecəni ağzıaçıq yatdığı vaxt olan duyğu var. Onun özünün üfunətli nəfəsi vaxtaşırı burnuna dəyir. Sənəsi təkər kimi və xalətinin cibləri önündə saxladığı təssəvvürəgəlməz xırda yumşaq əlləri olan doktor inamsız halda qəbul otağına girir.

- Mister Enqstrom? O, Harriyə müraciət eləyir. – Mən doktor Krouyam.

Harri onu heç vaxt görməyib, brinci uşaqlarını başqa həkim tutmuşdu, ancaq o doğuş ağır keçmişdi və atası Cənise bu həkimini məsləhət bilmişdi. Cənis ayda bir dəfə onun yanına gedirdi və onun necə nəzakətli olduğundan, əllərinin yumuşaqlığından və hamilə qadının hisslərini necə incəliklə başa düşməsindən yorulub–usanmadan danışdı.

- Təbrik eləyirəm. Sizin gözəl balaca qızınız oldu.

O, əllərini Harriyə elə tələsikliklə uzadır ki, Dovşan heç lazımı qaydada durmağa belə macal tapmır, ona görə də bu yeniliyi yarıyılmış vəziyyətdə canına hopdurur. Doktorun təmizlənmiş cəhrayı fizionomiyasındakı mikrobsuz maskasının ipi açılıb və solğun, ətli, əriyib yayılan dodaqlarını göstərərək qulağından sallanır. Dovşan gözlənilməz «qızınız» sözünə rəng və forma verməyə çalışır.

- Hə? Hər şey qaydasındadır?

- Yeddi funt on unsiya. Arvadınızın huşu həmişə üstündə olub və doğuşdan sonra körpəni bir dəqiqəliyə götürdü.

- Nə danışırırsız? Götürdü? O necədir ona çox ağır oldu?

- Yo-o-x, Hər şey normal keçdi. Əvvəlcə spazmaları oldu, sonra, sonra hər şey normal

keçdi.

- Bu əldadır. Çox sağ olun. Oy, aman allah, çox sağ olun. Krou inamsız təbbəsümlə gülümsəyərək onun yanında dayanır. O, dünyanın dıbsızliyindən qalxıb açıq havada kəkələyir. Necə qəribədir – o, sonuncu bir neçə saati Cənibə, Harrinin özünün haçansa olduğundan daha yaxın olub, həkim qadının lap köklərində qurdalanıb, ancaq oradan nə sirr, nə lənət, nə də xeyir-dua çıxarıb. Harri dəhşət içində gözləyir ki, doktorun gözlərindən indicə şimşək çıxacaq, ancaq Krounun nəzərlərində heç bir qəzəb yoxdur. Heç qınama da. Görünür Harri onun üçün vur-tut düşünmədən atdığı toxumu bütün ömrü boyu biçməyə çalışdığı kişilik borcunun az-çox yerinə yetirmiş hissəsindəki nümunələrdən daha biridir.

- Onunla görüşə bilərəmmi? – Harri soruşur.

- Kimlə?

- Mənim... mənim arvadımla. – O, əlbəttə, – yumşaq və mədəni Krou sanki, hətta təəccüblənib ki, Harri ondan icazə istəyir. O, sözsüz ki, hər şeyi bilir, ancaq görünür Harri ilə bəşəriyyət arasında möhkəm pərçimlənmiş günah uçurumunu unutmuşdur. – Fikirləşdim ki, siz qız haqqında danışsınız. İstərdim ki, sabahacan gözləyəsiz, o vaxt qəbul saatları olacaq, indi onu sizə göstərəcək xəstə baxıcısı burada yoxdur. Ancaq arvadınızın huşu üstündündədir, artıq sizə demişəm. Ona ekvanil dozası vermişik. Bu olsa-olsa yalnız trankvilizatorudur. Meproboamat. Deyin, – o başdan-başa çəhrayı dəri və təmiz paltarda sakitcə Harriyə tərəf hərəkət eləyir, – əgər onun yanına əvvəlcə anası girsə, etiraz eləməzsiz ki? O, bütün gecəni başımızı xarab eləyib.

Doktor *ondan* xahiş eləyir, ondan – qaçan adamdan, vələdüz zinadan, qəddarın birindən. O yəqin ki, kordur. Ancaq ola bilsin, insan ata olduğu vaxt hamı onu bağışlamağa hazır olur, çünki bu, əslində yeganə şeydir ki, yer üzündə onun nəminə yaşayırıq.

- Əlbəttə. Qoy getsin.

- Sizdən əvvəl, ya sonra?

Harri tərəddüd eləyir, ancaq missis Springerin ona, onun boş planetində necə gəlib dəydiyini xatırlayır.

- Əvvəl də olar.

- Təşəkkür eləyirəm. Çox gözəl. O, bundan sonra evə gedə bilər.

Biz onu tez buraxırıq. Hamısı on dəqiqədən çox vaxt aparmayacaq. İndi xəstəyəbaxanlar arvadınızı hazırlayırlar.

- Əla. – Harri necə sözbəxan olduğunu göstərmək üçün oturur, dərhal da yenidən ayağa qalxır. – Sağ olun. Çox sağ olun. Başa düşürəm, siz həkimlər bütün bunları necə eləyirsiniz.

- O, özünü çox gözəl apardı, – Krou çiyinini çəkir.

- Birinci uşağı doğanda mən qorxudan, az qala, dəli olmuşdum. Bu, əbədiyyət qədər

uzanmışdı.

- Harada doğmuşdu?
- Başqa xəstəxanada. Homeopatların yanında.
- Aha – və cəhənnəmə enən və oradan göy gurultusu gətirən doktor rəqib xəstəxana haqqında fikirləşərkən gözlərindən nifrət qılgımları atır, tərtəmiz başını cidd-cəhdlə yırğalayır və beləcə də uzaqlaşır.

Ekkiz məktəbli kimi gülümsəyərək otağa girir, ancaq Dovşan diqqətini onun axmaq fizionomiyasına heç cür yönəldə bilmir. Ekkiz şükran ibadəti eləmək təklif edir və Dovşan küt-küt başını tərpədir razılaşır. Ona elə gəlir ki, ürəyinin hər döyüntüsü geniş ağ divarda yastılanır. Gözlərini yuxarı qaldırdığı zaman ona elə gəlir ki, gözüne görünən hər şey həyatla elə doludur ki, bu an, torpaqdan qopacaq. Onun xoşbəxtliyi - yuxarı pilləsindən daha yuxarı atılmaq istədiyini asma nərdivandır - çünki belə lazımdır.

Krounun xəstəyəbaxanlarının Cenis «hazırlamaq» barədə dediyi frazalar qərribə səslənirdi, sanki, söhbət May Kraliçasından¹ gedirdi. Arvadının yanına, palataya apardıqları vaxt onu ləçək-ləçək lentdə, çarpayısının söykənəcəyində isə kağız güllər əklilində görəcəyini gözləyirdi. Ancaq qarşısında iki hamar mələfə arasında, hündür metal çarpayıda elə əvvəlki Cenisdir. O, üzünü Dovşana çevirir və deyir:

- Görün kim gəlib.
- Salam, – Dovşan dillənir və bunu çox zərif şəkildə eləməyə çalışaraq onu öpməkdən ötrü bir az da yaxına gəlir. Dovşan ona sarı şüşə gülə tərəf əyilən təhər əyilir. Cenisin ağzından şirin efir qoxusu ətrafa yayılır. Dovşan təəccüblənir ki, o, əllərini mələfənin altından çıxarır, onun başından tutur və üzünü öz yumşaq efirlə dolu ağzına sıxır.

- Ehtiyatlı ol, – deyir Dovşan.
- Mənim ayaqlarım yoxdur, – o bildirir. – Elə gülməlidir ki.

Onun saçları möhkəmcə, xəstəxana qaydasınca düyünlənib, üzündə heç bir kosmetika yoxdur. Balaca başı balışın üstündə qaralır.

- Ayağın yoxdur? – Dovşan aşağı baxır və görür ki, o, tərpənməz V hərfi şəklində yastılanaraq mələfə altında uzanıb.

- Axırayaxın mənə onurğa beyni anesteziya, ya da adı necədir, onu verdilər və heç nə hiss eləmədim. Sadəcə olaraq, uzanmışdım və onların necə «basın» demələrini eşidirdim, sonra birdən görürəm ki, bu körpəcə qırıq-qırıq qızıcığaz – onun sifəti ay kimi dəyirmi idi – hirsizlə mənə baxır. Anama dedim ki, o, sənə oxşayır, ancaq arvad heç eşitmək belə istəmir.

- O, mənim üstümə qışqırdı.
- Mən istəmirdim onu buraxsınlar. Onu görmək istəmirdim. Səni görmək istəyirdim.

¹ М а й б а й р а м ы н ы н к р а л и ч а с ы с е ч и л м и ш (м а й ы н б и р и н ь и б а з а р э ц н ц к е ч и р и л я н х а л г б а й р а м ы) я н э ю з я л г ы з: э ц л ч я

- Məni? Niyə, balası? Mən belə donuzluq eləyəndən sonra?
 - Heç nə eləməyibsən. Mənə dedilər ki, sən buradasan və mən hey fikirləşirdim ki, bu sənin uşağındır, mənə elə gəlirdi ki, səni doğuram. O qədər efir udmuşam ki, elə bilirəm harasa uçuram, ayaqlarım isə yoxdur. Hey danışmaq istəyirəm. – O, əllərini qarnının üstünə qoyur, gözlərini yumur və gülümsəyir. – Mən tamamilə sərxoşam. Bax gör necə yastıyam.
 - İndi sən həmin çimərlik paltarını geyə bilərsən, – Dovşan təbəssümlə deyir və onun efir hopmuş çərənləmə axınına qoşulub özünü elə hiss edir ki, sanki, onun da ayağı yoxdur, nişastalanmış mələflər və steril səthlər boyunca iri təmizlik dənizində sübhə kimi arxası üstə üzən köpük kimi yüngüldür. Qorxu və təəssüf əridi, minnətdarlıq isə o qədər şişdi ki, artıq onun iti bucaqları yoxdur. - Doktor dedi - afərin sənə.
 - Boş şeydir. Heç elə şey yoxdur. Mən özümü dəhşətli dərəcədə pis aparırdım. Bağırırdım, anqırırdım ki, əllərini yığıdırsın. Ancaq hər şeydən pis o idi ki, bu bədheybət qoca rəhbər mənim başımı quru ülgüclə qırmağa başladı.
 - Yazıq Cenis.
 - Yox, bu, əla oldu. Mən qızın ayaqlarında neçə barmaq olduğunu saymaq istədim, ancaq başım elə gicəllənirdi ki, bacarmırdım, ona görə də onun neçə gözü olduğunu saymağa başladım. Məlum oldu ki, ikidir. Biz qız istəyirdik? De ki, istəyirdik.
 - Hə, mən istəyirdim. Dovşan birdən başa düşdü ki, bu, doğrudur.
 - İndi mənim Nelmonla sənə qarşı müttəfiqim olacaq.
 - Nelson necədir?
 - U-u, bütün günü bircə şey bilir ki, atam bu gün gələcək – soruşur. Məni o qədər boğaza yığıb ki, yazıq uşağı qayıqla döyməyə hazır idim. Mənə bunu xatırlatma, həddən artıq ağırdır.
 - Ay səni, – Dovşan dillənir və mövcud olduğuna qətiyyən şübhə etmədiyi göz yaşları onun burnunun üstünü yandırır. – Özüm inanmıram ki, bu mən idim. Bilmirəm niyə getdim.
- Cenis başını balısa bir az da soxur və geniş təbəssüm onun yanaqlarını səyridir.
- Mənim uşağım oldu.
 - Bu gözəldir.
 - Sən qəşəngsən. Hündürsən – Cenis gözlərini yumub danışır və gözlərini açanda onlar gözlərinin kənarlarına kimi hansısa fikirlə doludur: o heç vaxt onların belə parıldadığını görməyib. Cenis pıçıldayır: – Harri, o biri çarpayıda yatan qonşum bu gün evə getdi, sən sonra sakitcə pəncərədən gəl **bura** gir və bütün gecəni uzanıb bir-birimizə cürbəcür əhvalatlar danışaq. Yaxşı? Elə bil, ordudan, yaxud daha haradansa qayıdıbsan. Sənin çoxmu qadının olub?
 - Məncə, indi sənə uzanıb yatmaq lazımdır.

- Yaxşı, bunun əvəzində sən məni daha çox sevəcəksən, – o, gülür və tərpənməyə cəhd eləyir. – Yox, mən pis heç nə demək istəmədim, sən yaxşı oynasən, sən mənə uşaq veribsən.

- Nəsə həddən artıq diribaşsan, indi sənə belə şeylər haqqında düşünmək belə olmaz.

- Sən belə hesab eliyirsən. Səni mənimlə uzanmağa dəvət eliyərdim, ancaq çarpayı elə ensizdir ki, U-u-u-u

- Nə?

- Mən dəhşətli dərəcədə limonad istəyirəm

- Elə gülməlisən ki.

- Sən gülməlisən. Qız isə mənə elə *hirsle* baxırdı ki. Rahibə qarı qapı boşluğunu qanadları ilə doldurur

- Mister Enqstrom. Vaxtdır.

- Məni öp, – Cenis deyir. Qadın onun sifətinə toxunur və Dovşan əyilib yenə efir iyini özünə çəkir: qızın ağzı isti bulud kimidir, o, birdən açılır və Cenis Dovşanın alt dodağını dişləyir, – getmə.

- Tez qayıdacağam. Sabah yenə buradayam.

- Səni sevirəm.

- Qulaq as. Mən səni sevirəm.

Ekkllz onu qəbul otağında gözləyir.

- Hə, o necədir?

- Gözəldir.

- Siz qayıdacaqsız ora... m-m-m... olduğunuz yerə?

- Yox. – Harri dəhşət içində cavab verir. – Heç bir vəchlə. Bacarmaram..

- Bəlkə, bizə getmək istəyirsiniz?

- Qulaq asın, sizə əziyyət verdiyim bəsdir. Valideynlərimin yanına gedə bilərəm.

- İndi onları oyatmağa çox gecdir.

- Yox, sizə bu qədər narahatlıq verə bilmərəm. – O artıq dəvəti qəbul eləməyi qərara alıb. Sümükləri pambıq kimidir.

- Heç bir narahatlıq yoxdur, axı sizə həmişəlik bizdə qalması təklif eləmirəm, – Ekkllz deyir. Uzun gecə Dovşanın əsəblərinə təsir göstərməyə başlayır. – Yerimiz çoxdur.

- Okey, okey. Yaxşı. Sağ olun.

Onlar Maunt Cacda tanış şose ilə qayıdırlar. Yol bu saat boşdur, hətta yük maşınları da yoxdur. Gecədən xeyli keçsə də, səma qara yox, nəsə qərribə boz rəngdədir. Harri dinmədən qabaq şüşəyə baxır; onun bədəni, canı donub qalıb. Kələkötür şose qarşılarında açılan böyük, geniş, düz yol kimi görünür. O, heç nə istəmir – təkəcə bu yolla irəliləmək.

Pastorluq yatır. Ekkiz onu yuxarı, örtüyünün üstündə fırça olan çarpayılı otağa aparır. O, sakitcə vanna otağına keçir, sonra alt paltarını çıxarmadan mümkün qədər az yer tutmağa çalışaraq xışıldayan təmiz mələfə altında yumaq kimi yumrulanıb yatır. Çarpayının kənarında uzanıb tısbığa çanağına çəkilən kimi yuxuya gedir. Bu gecə yuxu - onun ayıq ruhunu ələ keçirməli olan qaranlıq kabuslar səltənəti yox, öz daxilində olan, özünün sürükləndiyi, yağışın sanki, ayı kimi caynaqları ilə pəncərəni cırmaqladığı mağaradır.

Günəş işığı, qoca təlxək, otağı ağızbağız doldurur. İki çəhrayı kreslo tülle örtülmüş pəncərənin hər iki tərəfindədir, oradan süzülən işıq pırtlaşq düşmüş yazı masasının üstünə yağlovca kimi yaxılıb. Stolun üstündə çəhrayı paltarlı qadın portreti var. Qadın səsi qapını döyür.

- Mister Enqstrom. Mister Enqstrom.

- Hə, hə, – o, xırıltılı səslə hay verir.

- Artıq birə iyirmi dəqiqə işləyib. Çek tapşırırdı sizə deyim ki, xəstəxanada qəbul saatları birdən üçə kimidir. O, Ekkizlə arvadının kövrək – səsinə tanıyır. Frazanı ələ bitirir ki, sanki, indicə: *sizin mənim evimdə nə itiniz azıb* sözlərini əlavə eləyəcək.

- Hə? Okey. Mən bu saat.

O, dünən geydiyi kakao rəngli şalvarını əyninə çəkir, bütün xoşagəlməz çirkləndirici şeylərini, tuflisini, corablarını və köynəyini özü ilə vanna otağına aparır və onları əyninə keçirmək lazım gələcəyi vaxtı bir dəqiqəni ötürərək onları bir az da havaya verir. O, suyu hara gəldi siçrətsə də, hələ də tamam yuxulu halda onları vanna otağından çıxarır və aşağı ayaqyalın, maykada düşür.

Ekkizlə balaca arvadı onu öz iri mətbəxində gözləyir. O bu dəfə əynində xaki rəngdə şort, yay çəkmələrindən boyanmış dırnaqları görünür.

- Necə yatmışız? – qadın soyuducunun qapısı arxasından soruşur.

- Ölüm yuxusu ilə. Heç yuxu da görməmişəm.

- Təmiz vicdan bu deməkdir, - o deyir və portaqal şirəsi olan stəkanı elegant cingilti ilə masanın üstünə qoyur. Dovşana ələ gəldi ki, qadın onu tək maykada gördükdə tez üzünü çevirdi.

- Xahiş eləyirəm, narahat olmayın. Bruerdə ağzıma bir şey ataram.

- Sizə qayğanaq bişirmək və sairə fikrində deyiləm. Buğda yarması xoşlayırsız?

- Həddindən artıq.

- Çox gözəl.

Portaqal şirəsi onun ağzındakı pambığın bir hissəsini yandırır. Dovşan onun ayaqlarını nəzərdən keçirir - qadın masanın üstünə qab-qacaq yığıdığı vaxt dizləri altındakı ağ damarları oynayır.

- Freydlə işləri necədir? – Dovşan soruşur. Bilir ki, bu, pis qurtara bilər, - əgər o, qadına həmin axşamı xatırlatsa, yanına necə şappıldatmağını da xatırladacaq, ancaq missis Ekkizlə yanında onda məzəli hissələr yaranır, ələ bil, burada ev yiyəsidir və buna görə də ipə-sapa yatmır.

Qadın dililə yan dişlərini yalayaraq ona tərəf döndür, bundan ağzı əyilir və onu düşüncəli soyuq baxışlarla süzür. Dovşan gülümsəyir - belə ifadə, guya, danışdığından çox bildiyini göstərmək istəyən yuxarı sinif şagirdi olan sırtıq qızlarda olur.

- Həmişəki kimi. Südlə-qaymaqla?
- Südlə. Qaymaq çox yağlıdır. Bunlar haradadırlar?
- Cek kilsədədir, yəqin ki, öz azyaşlı cinayətkarlarından kimləsə pinq-ponq oynayır. Coys və Bonni yatırlar, niyə – bircə allah bilir. Onlar bütün səhəri qonaq otağına soxulmağa çalışıblar ki, sözbəxməyən dayıya baxsınlar. Zorla saxlamışam.

- Onlara mənim nadinc olduğumu kim deyib?
- Cek səhər yeməyi vaxtı dedi: «Dünən evimizə tezliklə qulaqasan olacaq nadinc dayını gətirmişəm». Uşaqlar onun bütün qəyyumluğu altında olanlara ayama qoyublar: siz - Nadinc Dayı, missis Makmillan Gecələr Zəng Vuran Xala, sonra da Qəmiş Xala, Eşitmə Aparatı Borusu Dayı, Yan Qapı Xala və Şən Bob Dayı. Şən Bob–dünyada ən qaşqabaqlı adamdır, ancaq o bir dəfə uşaqlara sellüoid şax-şax gətirmişdi, onlar onu bütün günü taqıldadırdılar. O vaxtdan bəri, o şən bobdur.

Dovşan gülür, Lisi isə ona yarma verərək - südü həddindən prtıqdır, yarmanın bərabər olmasından ötrü onu azca islatmağı sevir - şən-şən danışmağına davam eləyir.

- Bir dəfə buna görə dəhşətli dərəcədə xoşagəlməz hadisə baş verdi. Cek telefonda prixod şurasının üzvlərindən biri ilə danışdı və ağlına gəldi ki, o yazığı həvəsləndirmək ona kilsədə nəşə bir iş vermək lazımdır və birdən-birə deyəsən ki, «Biz niyə də Şən Bobu hansısa bir komitəyə qoymayacaq?» Şuranın üzvü soruşur: «Hansı Bobu?» və Cekə bu vaxt çatır ki, nə deyib, ancaq başqa hər hansı bir adamın hərəkət eləcəyi kimi bu məsələni ört-basdır etmək əvəzinə o, Boba uşaqların ona necə Şən Bob adı vermələrindən danışır, əlbəttə ki, bu pərt qoca burada gülməli heç nə görməyib. Başa düşürsüzümü, sən demə o, Şən Bobla dostdur və tez-tez bir yerdə Bruerdə nahar eləyirlər. Neyləyəsən, bizim Cek belədir – həmişə nəşə artıq şey zəvzəkləyir. Hə, indi isə bu prixod şurasının üzvü pastorun zavallı Şən Bobu necə ələ saldığını, şübhəsiz ki, hamıya deyir.

Dovşan yenə, gülür. Qızıl monoqramlı nazik alçaq fincanda qəhvə gəlir və Lüsü öz fincanı ilə onunla üzbəüz masa arxasında oturur.

- Deməli o dedi ki, mən tezliklə sözbəxan olacağam.
- Hə. O, sevindiyyindən özündə-sözündə deyil. Evdən çıxanda əməlli-başlı oxuyurdu. O elə bilir ki, bu onun Maunt Cacda gəlişindən bəri gördüyü birinci faydalı işdir.
- Bilmirəm o nə eləyib belə, – Dövşan əsnəyə-əsnəyə deyir.
- Mən də bilmirəm, ancaq ona qulaq asasan, guya, hər şeyi çiyində daşıyır.

Onu nəyəsə məcbur elədiklərinə işarə Dövşanın, tükünü əksinə tumarlayır. O, əyri-əyri gülümsəyir.

- Ola bilməz! O belə deyir?

- Aramsız olaraq deyir. Sizi çox sevir. Daha bilmirəm nəyə görə.
- Məni hamı sevir.
- Hey bunu eşidirəm. Siz zavallı missiz Smiti lap fəth eləyibsiniz. O, hesab eləyir ki, sizdən yoxdur.

- Məgər siz bununla razı deyilsiz?
- Ola bilsin mən hələ buna gəlib çatmamışam. Ola bilsin, əgər mənim 73 yaşım olsaydı... – O, fincanı dodaqlarına aparır, əyir, buğlanan qəhvəyi qəhvənin yaxınlığında nazik burnundakı çillər daha aydın seçilir. O, nadinc qızıdır. Hə, hə, gün kimi aydındır, – nadinc qızıdır. Lüsi fincanı masanın üstünə qoyur, yaşıl dəyirmi gözləri ilə ona baxır, Dovşana elə gəlir ki, onun qaşları arasındakı üçbucaq da baxıb rişxənd eləyir. – Danışın, bu – yeni həyata başlamaq necədir? Çek hər vaxt ümid eləyir ki, mən islah olacağam, mən bilmək istəyirəm ki, məni nə gözləyir. Siz «dünyaya yenidən gəlmisiz?».

- Qətiyyən belə şey yoxdur, mən özümü, demək olar ki, əvvəlki kimi hiss eləyirəm.
- Hər halda, özünüzü əvvəlki kimi aparmırsınız.
- Hə-hə, – Dövşan stulda qurdalanaraq mızıldanır.

O, nədən özündə –sözündə deyil? Qadın yalnız ona görə onu özünü axmaq anauşağı kimi hiss eləməyə məcbur eləmək istəyir ki, o, arvadının yanına qayıtmaq istəyir. Dovşan, doğrudan da, özünü əvvəlki kimi aparmır və bu qadınla münasibətdə də özünü əvvəlki kimi hiss eləmir, həmin gün onu düşünmədən Lüsünün yanına şappıldatmağa imkan verən başısoyuluğunu itirib.

- Dünən gecə biz bura gələndə məndə elə hiss yarandı ki, elə bil, qarşıdakı yol düppədüzdü, əvvəllər isə mənə elə gəlirdi ki, kolluqda qalmışam, hara getməyimin mənimçün fərqi yoxdur.

Lüsünün qəhvə fincanının üstündə hər iki əlilə tutduğu balaca sifəti sanki, şorba boşqabıdır, o, heyranlıq ifadə eləyir; Dovşan gözləyir ki, o, güləcək, ancaq qadın dinməzəcə gülümsəyir. Dovşan fikirləşir: *o, məni istəyir.*

Sonra Dovşan Cənib haqqında, onun iflic olmuş ayaqları, ayaq barmaqları, məhəbbət və limonad barəsində çərənlənməsini xatırlayır və ola bilsin bu fikir Dovşanın sifətinə hansısa möhür basır, çünki Lüsi Ekl təəssüflə üzünü çevirir və deyir:

- Deyəsən, sizin bu gözəl düz yolla getməyinizin vaxtıdır. Artıq birə iyirmi dəqiqə qalıb.
- Buradan avtobus dayanacağına ayaqla nə qədər yoldur?
- Çox deyil. Əgər uşaqlar olmasaydı, mən sizi xəstəxanaya aparardım. Qadın ona qulaq verir, – adını çək, qulağını bur, biri artıq gəlir.

Dovşan corablarını geydiyi vaxt böyük qız təkəcə şalvarda mətbəxə boylanır.

- Coys, – Lüsi əllərində boş fincanlar əlüzyuyana tərəf gedərkən yarı yolda dayanır. – Bu saat geri qayıt, yatağına uzan.

- Hello, Coys, – Dovşan dillənir, – Sən nadinc dayıya baxmağa gəldin?

Coys gözlərini bərəldib ona baxır və kürəyini divara sürtür. Uzun gızılı qarnı şalvarından ciddi şəkildə çıxıb.

- Eşitdin sənə nə dedim, Coys?

- Bəs o niyə köynək geyməyib -qız əməlli-başlı tərəddüd eləyir.

- Bilmirəm, – anası cavab verir – yəqin, fikirləşir ki, qəşəng sinəsi var.

- Mən mayka geyinmişəm. – Dovşan deyir. Düşünmək olar ki, onlardan heç biri bunu görmür.

- Bu onun doşu-dü-ü-r? -Coys soruşur.

- Yox, mənim balam. Döş yalnız xanımlarda olur. Biz bunu artıq keçmişik.

- Neynək, əgər bu hamının əsəblərinə toxunursa, – deyə Dovşan köynəyini geyir. Köynək qırıq-qırıq olur, yaxası bozarıb: Dovşan onu «Kanstanyetlər» klubuna getdiyi zaman geyinmişdi, pencəyi yoxdu; o, Rutun yanından gedərkən çox tələsirdi -yaxşı, – o, köynəyini şalvarına sala-sala əlavə eləyir. – Çox sağ olun.

- Dəyməz, – Lüsü deyir. – İndi isə sözbəxan olun.

Ana və qızı onu dəhlizlə aparırlar. Lüsünün ağ ayaqları qızının çıpaq sinəsilə eyni rəngdədir. Balaca Coys gözlərini Dovşandan çəkmir. Heç cür başa düşə bilmir ki, qızı qayğılandırان nədir. Uşaqlar və itlər həmişə nə isə duyurlar. O, «İndisə sözbəxan olun» sözlərindən istəhzanın hansı qırığı gizləndiyini və onların, ümumiyyətlə, nə demək olduğunu müəyyən eləməyə çalışır. Heç olmasa, Lüsü onu, doğrudan, aparaydı, Dovşan bunu istəyirdi, onun maşınına minməyi çox istəyirdi. Lap onunla nəsə eləməkdən ötrü yox, elə-belə, nə məsələ olduğunu aydınlaşdırmaqdan ötrü çıxıb getməyə onun həvəsi yoxdur, bundan onlar arasındakı hava tarıma çəkilir.

Onlar qapının ağzında dayanıblar – Ekklin hamar uşaq dərili arvadı onlara aşağıdan yuxarı baxan balaca Coys, onun qalın dodaqları və atası kimi çatma qaşları var, bir az aşağıda isə Lüsünün xalça üstə iki cərgə balaca qırmızı balıqqulağı kimi rənglənmiş dırnaqları parıldaıyır. Dovşan hava tellərindən rədd edilmənin tutqun səslərini alır. Qapının möhkəm dəstəyindən yapışır. Axmaq fikir - döşün ancaq xanımlarda olması fikri onu əməlli-başlı izləyir. O, gözlərini Lüsünün dırnaqlarından Coysun diqqətli sifətinə, ondan da anasının döşünə - nazik parçanın altından büstqalterinin ağ kölgəsi görünən yaxası bağlı köynəyindəki iti fira tərəf qaldırır. Gözləri Lüsünün gözləri ilə rastlaşanda sükuta nəsə heyrətamiz bir şey soxulur. Qadın ona göz vurur. Şimşək sürəti ilə, ola bilsin bu, ona belə görünür. O, qapının dəstəyini burur və gün düşən yolla uzaqlaşır. Sinəsindən çıqqıltı səsi gəlir, sanki, orada hansısa tel qırılıb.

Xəstəxanada onu deyirlər ki, Cenis bir dəqiqəliyə uşağı götürüb, lütfən gözləyə bilərmi? O, xrom söykənəcəqli kresloda oturur və geri daranmış ağ saçlı, nazik qırıqlı, gümüşü dərili, ucaboy qadın qəbul otağına girdiyi vaxt «Qadın günü» jurnalını axırdan əvvələ vərəqləyir; qadın ona elə tanış gəlir ki, ondan gözünü çəkə bilmir. Qadın bunu görür və o, Dovşanla danışmalı olur, hərçənd ki, onun Dovşanı görmədiyinə

üstünlük verəcəyi hiss olunur. Bu kimdir? Qadının görkəmindən uzaq keçmişdən nəse tanış olan bir şey üzə çıxır. Qadın könülsüz halda onun üzünə baxır və deyir:

- Siz Martinin keçmiş şagirdisiz. Mən Qarriyet Toteroyam. Bir dəfə bizdə nahar eləmişdiz, mən indi adınızı xatırlaram.

Hə, əlbəttə, ancaq Dovşan bu qadını onlarda nahar elədiyinə görə yox, onunla küçədə rastlaşdığına görə xatırlayır. Maunt Cacda yuxarı sinif şagirdlərinin əksəriyyətinə məlum idi ki, Toteroy qadın dalınca qaçır və onların günahsız baxışlarında onun arvadı tünd alov çələngində yeriyan qurbanlıq, günahın canlı kölgəsi idi. Onu rəhmdən daha çox hansısa xəstə maraq başqalarından ayırırdı, - Toteroy özü elə hər şeyi danışan, belə şeyə baş qoşan və tələsik olmuşdu ki, hərəkətlərinin nəticələri ondan - qazdan su süzülən kimi düşürdü. Bunun əvəzində onun ucaboy gümüşü dərilili sərt arvadı bütün günahlarını akkumlyasiya eləyir və ondan onların gənc zəkalarını sıradan çıxaran - heyrətləndirici, pərtlik və qorxu içərisində olduğu zaman ondan gözünü çəkməyə məcbur eləyən elektrik yükü çıxırdı. Harri bu qadının yaşadığı dünyanın indi həm də onun olduğunu təəccüblə dərk eləyərək qalxır.

- Mənim adım Harri Enqstromdur, – deyir.

- Hə, hə, yadıma düşür. O, sizinlə çox fəxr eləyirdi. Tez-tez sizdən danışdı, hətta bu yaxınlarda da.

Bu yaxınlarda. O, qadına nə danışdı? Qadın onun işlərindən xəbərdardırmı? Onu ittiham edirmi? Məktəb müəlliminin uzunsov sifəti həmişəki kimi öz sirlərini bildirmir.

- Eşitmişəm o xəstədir.

- Hə, xəstədir, Harri, ağır xəstədir. O, artıq xəstəxanaya düşəndən sonra iki dəfə iflic olub.

- Buradadır?

- Hə. Onu dəymək istəyirsiniz? Çox şad olar. Cəmi bircə dəqiqəliyə. Yanında adam həddən az olur, düşünürəm ki, məktəb müəlliminin faciəsi bundadır. Sən çoxlarını xatırlayırsan, ancaq səni az adam yada salır.

- Əlbəttə, məmnuniyyətlə ona dəyərəm.

- Onda mənimlə gedək, – Onlar dəhlizlə gedirlər və qadın deyir: – Qorxuram sizə elə görünə ki, o çox dəyişib.

Bu sözlərin mənası Dovşana tam çatmır. O, diqqətini qadının dərisində cəmləyərək onun dərisinin, *doğrudanmı*, bir yerdə tikilmiş xeyli kərtənkələ dərisini xatırlatdığına nəzər yetirməyə çalışır. Ancaq onun gözüne yalnız qadının peysəri və əlləri dəyir.

Toteroy palatada təkdir. Ağ pərdələr çarpayının baş tərəfi ətrafında sanki, gözləmə mövqeyindən asılıb. Pəncərə altındakı yaşıl bitkilər müntəzəm olaraq oksigen buraxır. Açıq framuqalardan - pəncərənin üst hissələrindən otağa yayın qoxusu dolur. Aşağıda çınqılıqda kiminsə addım səsi xışıldayır.

- Əzizim, yanına qonaq gətirmişəm. O, hansı möcüzə ilə qəbul otağında peyda olmuşdu.

- Salam, mister Toteru. Mənim arvadım doğub.

O, hansısa düşünülməmiş coşğunluqla hərəkətə gələrək bu sözlərlə Toteroya yaxınlaşır; çarpayıya büzüşüb yapışmış qocanın görkəmi, onun əyilmiş ağzı, köməksiz halda sallanmış dili - bütün bunlar onu son dərəcə heyrləndirir. Toterunun ağ tük basmış sifəti ağ balıqda sarı rəngə çalır, arıq əlləri yastı bədəninin hər iki tərəfində ucuz konfet kimi zolaqlı pijamasının qollarından çıxıb. Dovşan əllərini ona uzadır.

- Harri, o, əllərini qaldıra bilmir. O, tamamilə köməksizdir. Ancaq siz onunla danışın. O, görür, eşidir.

Qadının yumşaq hövsələli səsi boş otaqdakı sözsüz mahnı kimi məsum səslənir.

Harri artıq əllərini uzatdığına görə Toterunun ovcunun arxa tərəfini sıxır. Quru olmasına baxmayaraq, nazik xışiltılı kələ-kötür yun altındakı əli istidir və Harrini, əlin inadla ovcunu ona çevirməsi dəhşətə gətirir. Harri barmaqları ondan ayırır və çarpayının yanındakı stulda oturur. Onun keçmiş məşqçisi başını qonağa tərəf zorla çevirir. Yanaqları o qədər batıbdır ki, gözləri gücsüz halda orbitindən çıxır. *Danışmaq*, danışmaq lazımdır.

- Qız doğub. Mən sizə təşəkkür eləmək istəyirəm, – Dovşan ucadan danışır, – mənə Cənisin yanına təzədən qayıtdığım üçün kömək elədiyinizə görə sizə təşəkkür eləmək istəyirəm. Siz mənə qarşı çox mehriban olubsuz.

Toteru dilini çıxarır və arvadına baxmaq üçün üzünü çevirir. Cənəsinin altında əzələləri səyriyir, dodaqları qırıq-qırıqdır, cənəsi isə bir neçə dəfə qırıxıb: Toteru nəse deməyə çalışdığı vaxt sanki, içərisində nəbz vurur. Ağzından bir neçə uzanmış sait səs çıxır, Harri missis Toterunun onların mənasını açacağına ümid eləyərək ona tərəf çevrilir, ancaq onun təəccübünə səbəb olaraq qadın başqa tərəfə baxır. Qadın boş yaşıl həyətdəki pəncərəyə baxır. Onun sifəti fotonu xatırladır.

Bu, qadının hər şeyə tüpürməsi deməkdirmi? Əgər belədirsə, onda Toteroya Marqaret haqqında heç nə demək lazım deyilmi? Ancaq Marqaret haqqında Toteronu sevindirəcək nəse elə bir şey deyə bilməzsən.

- Mən indi düzəlmişəm, mister Toteru, ümid eləyirəm ki, siz tezliklə sağalacaq və yataqdan qalxacaqsız.

Toterunun başı tez və acıqlı-acıqlı geri çevrilir, gözləri azca çəpləşir və bu dəqiqə onun elə mənalı görkəmi var ki, Harriyə elə gəlir ki, guya, o, bu saat nəse deyəcək, guya, bu pauza olsa-olsa onun köhnə pedaqoji üsuludur –dinləyici diqqətini tam cəmləyənə qədər sükut eləmək. Ancaq pauza böyüyür, şişir, sanki, 60 il frazaları bir-birindən ayırmağa adət eləyərək nəhayət öz şəxsi həyatını qazanmışdır, xərcəng şişi kimi böyümüşdü və bütün sözləri udmuşdu. Ancaq sükutun ilk dəqiqələrində Toterodan hansısa günə əsaslandığı, onun canı intensiv olaraq görünməyən iydən məhrum olan şəfəqlər saçır. Sonra gözlərindəki qığılcım sönür, qəhvəyi göz qapaqları çəhrayı jeleyəoxşar kütləni göstərərək qalxır, dodaqları aralanır və dilinin ucu ağzından çıxır.

- Mən arvadımın yanına gedim, – Harri qışqırır. – Dünən doğub. Qızı olub.

Onu qəfildən klaustrofobiya üzür, sanki, o, Toteronun kəlləsində oturub; qalxarkən başını nəyəsə vuracağından qorxur, hərçənd ki, palatanın ağ tavanına kimi bir neçə yarddır.

- Çox sağ ol, Harri. Bilirəm ki, sizi gördüyünə çox şaddır, – missis Toteroy deyir. Bununla belə Dovşan onun tonundan hiss eləyir ki, imtahanından kəsilib. Onu buraxırlar və elastiki addımlarla dəhliz boyu gedir. Sağlam olduğundan, yeni xeyirxah həyata başladığından hava, hətta xəstəxana dəhlizlərinin antiseptik havası belə ətilə dolur. Ancaq Cənisin yanına gəlməsi onu məyus eləyir. Ola bilsin onu hələ də Toteronun ölü kimi uzanan görkəmi boğur, ola bilsin artıq efirin belə təsir göstərmədiyini Harrinin Cənislə necə rəftar etməsi fikri boğur. Cənis, tikişlərinin dəhşətli dərəcədə ağrıdığından şikayətlənir, Harri yenidən öz pəsmənliyini ifadə etməyə çalışdığı vaxt isə darıxır. Dovşana, heç kimə yarımamaq hissi iztirab verir. Cənis niyə gül gətirmədiyini soruşur. Macal tapmayıb, harada gecələdiyini deyir və Cənis əlbəttə, xahiş eləyir ki, Harri miss Eklzi təsvir eləsin.

- Boyu təxminən sənininki kimidir. Çıl-çıldır, – o ehtiyatla cavab verir.
- Onun gözəl əri var. Hamını çox sevir.
- Hə, pis oğlan deyil. Ancaq mənim əsəblərimə toxunur.
- Sənin əsəblərinə hamı toxunur.
- Düz deyil. Marti Toteroy heç vaxt əsəblərimə toxunmayıb. Zavallı qocanı indicə görmüşəm, dəhlizin o başında tirtap uzanıb qalıb. Bircə söz də deyə bilmir, başını zorla tərpədir.
- O, sənin əsəblərinə toxunmur, mənə toxunuram, bunu demək istəyirsən?
- Mən belə şey demədim.
- Hə, əlbəttə. Oy, bu lənətə gəlmiş tikişlər, elə bil, lap tikanlı məftildir. Mən sənin əsəblərinə elə toxunmuşam ki, düz iki ay məndən qaçıbsan. İki aydan da çox.
- O, ilahi, Cənis. Sən onu bilirdin ki, televizora baxırdın və içirdin. Demək istəyirəm ki, mən haqlıyam, ancaq məndə elə hiss vardı ki, sanki, məni diri-diri tabuta qoyublar. Sizin evinizin yanında maşına oturduğun o birinci axşam hətta o vaxt belə Nelsonun dalınca gedə və evə qayıda bilərdim. Ancaq əyləci buraxmağıma bənd idim ki...

Cənisin sifəti yenidən qüssə ifadə eləyir. O sanki, milçəyini qovurmuş kimi başını bulayır.

- Zibil, – deyir Dovşan.
- Bu sonuncu damcı kasanı doldurur.
- Görürəm sənin dilin öz qəhbənlə yaşamağından yaxşılaşmayıb.
 - O qətiyyənlə qəhbə deyil. Sadəcə olaraq, kim gəldi, yatırmış. Dünya onun kimilərlə doludur – saysız-hesabsızdır. Yəni demək istəyirəm ki, əgər bütün ərsiz qadınlara qəhbə desək...
 - İndi sən harada yaşayacaqsan? Hələ ki, xəstəxanadayam.
 - Fikirləşirdim ki, biz Nelsonla öz evimizə qayıdacağıq.
 - Ancaq inanmıram bu mümkündür. Biz artıq iki aydır onun pulunu ödəmirik.

- Necə? Pulunu verməyibsən?
- O, aman allah, Harri. Sən həddən artıq çox ey istəyirsən. Bəlkə, elə bilirsən atam bundan sonra da bizim mənzilimizin pulunu ödəyəcək? Mənim pulum yoxdur.
- Sahib artıq gəlib? Bəs mebelimiz necə olub? Evin yiyəsi onu küçəyə atıb?
- Bilmirəm.
- Bilmirsən? Bəs onda nə bilirsən? Sən bütün bu vaxtlar nə eləyibsən? Bəlkə, yatıbsan?
- Sənin uşağını gəzdirirdim.
- Lənət şeytana, yəni sən daha heç nə haqda fikirləşməyibsən? Bədbəxtlik bundadır ki, mənim balam, sən, ümumiyyətlə, hər şeyə tüpürürsən. Tüpürürsən, vəssalam.
- Sənə qulaq asmalı deyil.

Harri çalışır öz sözlərinə qulaq assın, dünən gecə nə hisslər keçirdiyini yadına salır və bir müddətdən sonra hər şeyi təzədən başlamağa çalışır.

- Qulaq as, mən səni sevirəm, – Dovşan deyir.
- Mən də səni sevirəm. Səndə iyirmi beş sentlik var?
- Yəqin, var. İndi baxaram. Nəyinə gərəkdir?
- Əgər iyirmi beş sentliyi bax, bura, – o, xəstələrin yataqdan görmələrindən ötrü hündür altlıqdakı kiçik televizoru göstərir, – soxsan, o bütün günü işləyəcək. Saat ikidə bir axmaq proqram verirlər, evdə anamla hər gün ona baxırıq.

Və bax budur, Harri yarım saatdır ki, onun yatağı yanında oturur və saç qısa vurulmuş aparıcının Ohayo ştatının Akron və Kaliforniya ştatının Oklend şəhərindən olan yaşlı qadınlara necə sataşdığına baxır. Mahiyyət ondan ibarətdir ki, bu qadınların hamısı öz faciələrindən danışır, sonra isə qazandıqları alqışlara uyğun olaraq pul alırlar, ancaq aparıcının yeni malların reklamını və qadınlara onların nəvələri və qızcığaz saç düzümü barədə sataşmanı qurtardığı dəqiqəyə məlum olur ki, faciə üçün artıq, demək olar ki, vaxt qalmayıb. Dovşan gözləyir ki, aparıcı özünün sözlərinin tempindən asılı olmadan çox aydın tələffüz eləməyin Avropa manerası ilə indi Möcüzə –Surtkəci reklam eləməyə başlayacaq, ancaq güman ki, bu mal hələ biznesin yuxarı sferalarına nüfuz eləməyib. Proqram pis deyil: süni sarısaçlılar – yanlarını pörtdədə–pörtdədə gəzən əkizlər – qadınları mikrofonlara və alqışların səsi batırmadığı kabinələrə tərəf itələyirlər. Bu, necəsə barışığa kömək eləyir – Cənislə onlar əl-ələ tutacaqlar. Dovşan oturduğu vaxt çarpayı, demək olar ki, onun çiyinləri səviyyəsində olur və ona qadının yanında belə qeyri–adi vəziyyətdə, olmaq xoş gəlir. Sanki, Dovşan onu çəki hiss eləmədən çiyinlərində aparır. O, çarpayının baş tərəfini qaldırır, bir stəkan su gətirir və bu xırda xidmətlər onun hansısa mənəvi tələbatını təmin eləyir. Xəstəyəbaxan qadının içəri girdiyi və:

- Mister Enqstrom, əgər siz uşağınıza baxmaq istəyirsinizsə, onu indi pəncərənin o üzündən göstərəcəklər, – dediyi vaxt proqram hələ qurtarmamışdı.

Dovşan xəstəyəbaxan qadının arxasınca dəhliz boyu gedir; qadının kvadrat beli nişastalı ağ xalat altında xışıldayır. Dovşan tək-cə kök peysərindən onu bütünlüklə təsəvvür eləyir - xoşagələ münasib ət parçası. Kök budlar. Kök buldu qadınlardan xoşu gəlir. Bundan başqa o, Helinoys ştatının Springfild şəhərindən olan, oğlu dəhşətli avtomobil qəzasına uğrayan və qolunu itirən qadının nə deyəcəyini öyrənmək istəyir. Buna görə də başları portağala oxşayan balaca bükülülərin cərgə ilə kiçik universam səbəblərində - bəziləri tamamilə əyilmiş vəziyyətdə - atılıb qalan uşaq şobəsinin xəstəyəbaxan qadını onun qızını pəncərə önünə gətirdiyi vaxt onda elə duyğu yaranır ki, sanki, onun sinəsində soba borularındakı kimi yelçəkən açıqlar. Qəfil güclü yelçəkən nəfəs almasını dondurur. Adamlar həmişə deyirlər ki, təzə doğulan uşaqlar eybəcər olurlar, mümkündür ki, onun heyrətinə səbəb olan da budur. Xəstəyəbaxan qadın qızıcığazı elə tutub ki, onun qırmızı profili yaxası bağlanmış ağ xalatdan sərt şəkildə bilinir. Burun pərələri ətrafındakı qırıqlar elə xırda miqyasdadır ki, göz qapaqlarının xırdaca xətti diaqonal üzrə kifayət qədər uzaqlara uzanır, sanki, göz, açılacağı vaxt iri olacaq, hər şeyi görəcek və biləcək. Bir-birinə kip çıxılmış gözlərin və yuxarı çırmamış üst dodaqların sakitliyində o, möhtəşəm nifrət oxuyur. O, öz qiymətini bilir. Dovşan bunu heç cür gözləməirdi, sən demə bu, onun qadınlığının aydın duyumundanmış, hələ zərif və eyni zamanda qara, yalanmış saçla örtülmüş uzunsov cəhrayı kəllə sümüyünün davamlı əyriliyindəymiş. Nelsonun başı bütünlüklə qoza-qoza idi, dəhşətli, göy damarlı və peysəri sayılmasa, tamamilə daz idi. Dovşan şüşənin o üzünə elə şaşırmış halda baxır ki, sanki, onun bir baxışından qəfil yaranmış bu həyatın kövrək mexanizmi qırılır.

Xəstəyəbaxan qadının şüşə tərəfindən təhrif edilmiş təbəssümü onun gözləri ilə körpənin burnu arasında onu ata olduğuna əmin eləyərək səyriyir. Boyanmış dodaqlar sualedici tərzdə tərpənir, o -Dovşan qışqırır: «Okey! Hə!» -və enli barmaqları olan əlini qulaqlarına tərəf qaldıraraq qadına işarə eləyir. «O qəşəngdir», - Dovşan xəstəyəbaxan qadının şüşənin o üzündən eşitməsindən ötrü səsinə gərginləşdirərək əlavə eləyir, ancaq qadın artıq onun qızını təzədən universam səbətinə qoyur. Dovşan başqa tərəfə çevrilir, növbəti atanın əzablı, yuxusuz fizionomiyasına baxır və açıq-aşkar qəhqəhə çəkir. O, Cenisin yanına qayıdır. Qulaqlarında külək vıyıldayır, gözləri qarşısında isə təzə doğulmuş uşağın profili qırmızı alovla alışıb yanır. Sabun iyi verən dəhlizdə ağına bir ideya gəlir qızın adını Cun qoymaq lazımdır. İndi iyundur, uşaq iyunda doğulub¹. Onun tanışları arasında heç vaxt heç bir Cun olmayıb. Bu, Cenisin xoşuna gəlməlidir -axı onun da adı C ilə başlayır. Ancaq Cenis də adlar düşünüb və qıza nənəsinin şərəfinə ad qoymaq istəyir. Dovşanın ağına heç vaxt gəlməyib ki, missis Springerin də adı var. Onun adı Rebekkadır. Dovşanın uşaqla belə fəxr eləməsi Cenisə yumsaldır, o isə öz növbəsində arvadında qızlıq hisslərinin yaranmasından razıdır - onu tez-tez Cenisin anasını sevməməsi fikri narahat eləyirdi. Kompromis qərar qəbul edilir - Rebekka Cun Enqstrom.

Düppədüz yolu hələ bir hamarlamışdılar da. Məlum oldu ki, mister Springer hey mənzil pulunu öləməkdə davam eləyirmiş, evin sahibi onun yaxın dostudur və o, qızına narahatlıq yaratmadan hər şeyi yoluna qoyub. Kişidə həmişə Harrinin qayıdacağı ilə bağlı qabaqcadan hiss eləmə olub, ancaq o hər ehtimala qarşı bu haqda heç kimə danışmaq istəməyib. Harri və Nelson mənzildə yerləşdirilirlər və təsərrüfatla məşğul olmağa başlayırlar. Dovşanda həmişə təsərrüfat təmayülü olub, tozsoranın tozu necə çəkməsi, tozun şlanqla kağız kisəyə necə keçməsi onun xoşuna gəlir, kisə sıx boş tüklə dolduğu vaxt isə o sanki, salamlaşarkən şlyapasını azca qaldıran centlmen kimi «elektrolüks»un qapağını qaldırır. Demək olmaz ki, Möcüzə-Sürtkəc reklam eləməyə - hər cür sındırıb-dağıtmağa, dəyirmanə və tutacağa tamam zövqü vardı. Ehtimal ki, böyük uşaq həmişə qız olmalıdır -Enqstromlar ailəsində Dovşandan sonra peyda olan Mim mətbəxin, par-par parıldadığı təmizlənmiş canına heç vaxt onun kimi belə yaxın dayanmamışdı, həmişə təsərrüfatdakı işində ikinci rolları ilə kifayətlənirdi və tədricən hey çoxalan öz payını yerinə yetirməli olduğu vaxt donquldanırdı, çünki nəhayət Harri oğlan idi. Şübhəsiz ki, eyni şey Nelson və Rebekka arasında da olacaq.

Nelson - böyük köməkdir. Tezliklə artıq üç yaşı olacaq, o, otaq çərçivəsində deyilənləri yerinə yetirmək qabiliyyətindədir, bilir ki, oyuncaqları səbətə yığmaq lazımdır və işığa, təmizliyə, qayda-qanuna sevinir. İyun mehi çoxdan açılmayan pəncərələrin pərdələrini xışıldadır. Günəş yüzrlərlə qığılcım saçan xətt və bucaqlardan ibarət olan tor-tor parçanı ləkələrlə doldurur. Pəncərənin arxasından Uilber-strit aşağı gedir. Qonşu evlərin yağmurdan nazik qırıqlarla örtülmüş yastı tol çardaqlarında daş qırıqlarının, konfet kağızlarının sirli naxışları və şüşə qırıntılarının yaratdığı gölməçələr parıldayır - yəqin ki, bütün bu zibil buludlardan qopub düşüb, yaxud onları televizor antenalarının və yanğınsöndürmə hidrantları kimi böyük başlıqlı bu asimana quşlar gətiriblər. Küçənin aşağı başında drenaj terrası kimi maili üç belə çardaqlı, daha zəngin evlərin - veranda, mansard və ildırım ötürənlərinin dişləri olan suvanmış kərpic qalaların başladığı uçurumun qırağına aparan üç geniş çirklili pilləkən var, onları iynəyarpaqlı ağaclar və kolluqlar qoruyur, banklar, hüquqi firmalarla bağlanmış müqavilələr müdafiə eləyir. Qəribədir ki, onlardan yuxarı sıra ilə ucuz çoxmənzilli evlər tikilib - onları şəhərin böyüməsi pis vəziyyətə qoydu. Dağın ətəyində qərar tutmuş şəhərdə hündürlük, onu qiymətləndirməkdən ötrü son dərəcə adi məsələdir. Hər şeyin üstündə ibtidai alçaq dağ sıraları şəhərin abırlı hissəsindən daş döşənməmiş döngələr zolağı, baxımsız ferma, qəbristanlıq və bir neçə yarımçıq yeni tikililərlə ayrılan qaranlıq meşə cəngəlliyi hökmranlıq eləyir. Uilber-strit Dovşanın evindən bir məhəllə irəlində döşənməmiş, sonra isə bəzi yerlərində adda-budda otların göyərdiyi qırmızı tökmə torpaqda 1953-cü ildə tikilmiş al-əlvən rəngli rançonun iki qısa cərgəsi arasında qreyder yoluna çevrilir, belə ki, güclü yağışdan sonra küçə uzununu axar suların boz-bulanıq seli keçir. Bundan sonra kolluq daha da sıxlaşır

¹ Ъ у н (Ж у н е) - и й у н (и н э.)

və meşələr başlanır.

Pəncərədən şəhərin əks tərəfinin mənzərəsi açılır, onun arxasında geniş, becərilmiş vadi və qolf üçün meydança uzanıb gedir. Harri fikirləşir: «Mənim vadim, mənim doğma evim». Çirkli ləkələrlə örtülmüş yaşıl divar kağızları, küncləri daim qatlanan ayaqaltılar, şüşə şafin televizora çırpılan qapısı, o bu aylar ərzində bunlardan yadırgayıb – hamısı yaddaşında şüurunun hansısa künc-bucağı ilə çulğasaraq gözlənilməz qüvvə ilə baş qaldırır; rəngin hər küncü, hər çatı, hər alçaq-hündürlüyü, nahamarlığı beynindəki çapığa uyğun gəlir. Dovşan mənzili daha artıq ciddi-cəhdlə təmizləyir.

Divanın və stulların altından, qapıların arxasından kiçik mətbəx şafının altından Nelsonu təsvirəgəlməz dərəcədə vəcdə gətirən köhnə oyuncaq qırıqları tapır. Uşaq öz şeylərini əla xatırlayır.

- Bunu nənə verib, – uşaq əlində sınıq sellüloz ördəyi tutub dili dolaşa-dolaşa deyir.
- Bunu sənə o bağışlayıb?
- Aha, Bağışlayıb.
- Gör necə yaxşı nənədir.
- Aha.
- Bilirsən nə var?
- Nə?
- Nənə-ananın anasıdır.
- Aha. Bəs anam haradadır?
- Xəstəxanada.
- Xəstəxanada? Cümə günü evə gələcək?
- Düzdür, o, evə cümə günü gələcək. O bizim hər yeri necə yaxşı yığışdırdığımıza doğrudan da, sevinəcək?

- Aha. Ata da xəstəxanada idi?
- Yox. Ata xəstəxanada deyildi. Ata çıxıb getmişdi.

Ata çıxıb getmişdi... Tanış «çıxıb getmişdi» sözlərini eşidən oğlan gözlərini və ağzını geniş açır, bu ifadənin – çox-çox uzaq – bütün mühümlüyünü dərk etməsindən səsi daha güclənir. Bu uzaqlığı ölçməkdən ötrü o, əllərini elə geniş açır ki, barmaqları geri qatlanır. Onun təxəyyülü bundan uzağa gedib çıtmır.

- Bəs indi ata daha getməyəcək?
- Yox, yox.

O, Nelsonu masında missis Smitin yanına apır ki, onun bağındakı işi buraxmağa məcbur olduğunu desin. Qoca Springer öz filiallarından birində ona vəzifə təklif eləyib. Təkrar altında xırçıldayan xırda xiyaban boyu rododendronlar tozlu və bəhərsiz görünür, onlarda hələ də bir-iki qəhvəyi qönçələr gözə dəyir. Qapını missis Smit özü açır.

- Hə, hə, – o, miyoltuya oxşar səs çıxarır və qəhvəyi çifəti işıqlandır.

- Missis Smit, bu mənim oğlum Nelsondur.

- Hə, hə, salam, Nelson. Başdan atana çox oxşayırsan, – O, tütün yarpağı kimi quru əllərilə uşağın başını sıgallayır. – Gəl bir fikirləşək. Mən konfet vazını hara qoymuşam. Ona konfet vermək olar?

- Elə bilirəm birini olar, ancaq axtarmağına dəyməz.

- İstəyirəm -axtarıram. Cavan oğlan, sizin bütün bədbəxtliyiniz ondadır ki, mənim nəyəsə yaraya biləcəyimə heç cür inanmaq istəmirsiniz.

Missis Smit bir əlilə donunun ətəyini yuxarı çəkir, digərilə isə sanki, hörtümçək torlarını süpürürmüş kimi havanda yellənir.

Hələ ki qadın yoxdur, onlar Nelsonla dayanıb qonaq otağının hündür tavanına, pəncərəsindən - onların bir hissəsi mavi-bənövşəyi rəngə çalır -maliknənin uzaq küncünü haşiyələyən şam və kiparislərin göründüyü yerə baxırlar. Parıldayan divarlarda şəkillər asılıb. Onlardan birində tünd fonda olanında küləkdən yellənən ipək şarflı qadın təsvir olunub, qadının qəzəbli halda əllərini necə yelləməsindən o, zəhləsini tökən böyük durna ilə mübahisə eləyir. Digər divarda narahat halda yumşaq stulda qurdalanan qara paltarlı gənc qadın portreti asılıb. Onun bir azca köntöy olsa da, qəşəng sifəti var, alnı saç düzümünə görə üçbucaq kimi görünür. Dəyirmi ağ əllərini dizinin üstünə qoyub. Dovşan portretə düz baxmaqdan ötrü bir neçə addım geri çəkilir. Qadının gənc qızlara çox yaraşan balaca, ətli üst dodağı var. Dodağı azca aralanıb, altında tünd ləkə görünür. Onun bütün görkəmində səbirsizlik hiss olunur. Adama elə gəlir ki, indicə kətandan düşəcək və üçbucaq alnını qırıqdırıb onun qarşısına gələcək. Şərab qədəhi kimi nazik ayaqlı qırmızı şüşə şarla geri qayıdan missis Smit onun baxışlarını tutur və deyir:

- Heç cür başa düşə bilməmişəm ki, o, məni niyə belə, adamı əsəbiləşdirən tərzdə təsvir eləyib? Mənə bir damcı da xoş gəlməyib və bu, ona məlum idi. Sürüşkən balaca italyan. Amma o, qadınları başa düşürdü. Budur – o, əlində konfet Nelsona yaxınlaşır. – Dadına bax. Boyatdır, ancaq bu dünyadakı bir çox köhnə şeylər kimi yaxşıdır.

O, vazın qapağını qaldırır, qabarıq qırmızı şüşə yarım kürəni götürür və Nelsonun qarşısında yellədir. Uşaq gözlərini qaldırır, Dovşan başını təsdiq işarəsi ilə tərpədir və o, al-əlvan folqadakı konfeti götürür.

- O xoşuna gəlməyəcək, içindəki albalıdır, – Dovşan oğluna deyir.

- Ş-ş-ş-ş. Qoy uşaq nəyi istəyir götürsün.

- Missis Smit, – Dovşan başlayır. – Bilmirəm hörmətli Eklz sizə deyib ya yox, ancaq mənim vəziyyətim bir balaca dəyişib, başqa işə keçməyə məcburam. Daha sizə kömək eləyə bilməyəcəyəm. Çox təəssüflənirəm. Xahiş eləyirəm bağışlayın.

- Hə, hə, – qadın folqa ilə əlləşən Nelsondan gözünü çəkmədən dillənir.

- Mənim üçün burada çox yaxşı idi, – Dovşan davam eləyir. -Burada, o qadın dediyi kimi lap səmadakı kimidir.

- Oh, bu səfeh Alma Fosterdir. Pamadanı, az qala, lap burnunun ucunacan yaxmışdı. Mən o yazığı heç vaxt unutmaram. Başında bir damcı da olsun beyin yox idi. Ver bura, mənim balam, konfeti missis Smitə ver görüm.

Qadın şüşə şarı, üstündə pion buketi olan cəmişi bircə şərq vazının dayandığı dəyirmi mərmər masanın üstünə qoyur. Nelsondan konfeti alır və barmaqlarının qəzəbli hərəkətlərlə onun kağızını qoparır. Uşaq ağzını ayıraraq ona baxır. Qadın əllərini birdən aşağı salır, şokoladlı balaca şarı onun ağzına soxur. Sonra məmnun halda geri döndür, folqanı masanın üstünə atır və deyir:

- Nolar, Harri. Hər halda, biz sizinlə rododendronların necə çiçək açdığını gördük.

- Hə, doğrudur.

- Və mənim Harrim də sevindi.

Nelson konfeti dişləyir və nifrət elədiyi albalı siropunun dadını duyub ağzını hirsə açır, ağzından qəhvəyi zolaq çıxıb süründür, gözləri isə qüsursuz saray dəhlizini dolandır. Dovşan ovcunu piyalə kimi onun ağzı altına tutur, uşaq yaxınlaşır və lal-dinməz şokoladı isti yapışqan sirop və əzilmiş albalı çirşini tüpürür.

Missis Smit heç nə görmür. O, büllur kimi şəffaf, yandırıcı baxışlı gözlərilə Dovşana nəzər salır və deyir:

- Mən Horeysin bağını səliqə-sahmında saxlamağı özümün dini borcum sayıram.

- Əminəm ki, siz başqa adam tapacaqsız. Tətillər başlayıb, bu, yuxarı sinif şagirdləri üçün gözəl işdir.

- Yox, mən onlar haqqında fikirləşmək belə istəmirəm. Gələn il mən artıq burada olmayacam və onun rododendronlarının yenidən çiçəkləndiklərini görməyəcəm. Siz mənim ömrümü uzatdız, Harri, doğrudan, uzatdız. Mən bütün qışı ölümlə çırpışmışam, apreldə isə pəncərədən boylandım, ucaboy cavan oğlanın keçən ilki nazik budaqları necə yandırdığını gördüm və anladım ki, həyat məni hələ tərk eləməyib. Bizim bütün qazancımız, Harri, həyatdır. Bu, qəribə bəxşisdir və mən bilmirəm biz onunla necə rəftar eləməliyik, ancaq bilirəm ki, bu, bizim aldığımız yeganə bəxşisdir və bu, yaxşı bəxşisdir. Onun büllur gözləri göz yaşlarından daha qatı maye örtüyü ilə dumanlanır və qadın onun əllərinin dirsəkdən yuxarisından möhkəm qəhvəyi dırnaqları ilə tutur. - Gözəl, güclü cavan oğlan, - qadın mızıldanır, sonra onun baxışları yenə aydınlaşır və əlavə eləyir: - Sizin oğlunuz vüqarlıdır, özünüzdən müğayət olun.

Yəqin, qadın demək istəyir ki, o öz oğlu ilə fəxr eləməli və onu qorumalıdır. Dovşanı qadının ağuşu dərindən təsirləndirir, o, cavab vermək istəyir və qadın özünün yaxın ölümünü qabaqcadan dediyi vaxt hətta «yox» deyə mızıldanır da. Ancaq Harrinin sağ ovcunda ərimiş konfet var və o, təqətsiz halda yerində donub qalaraq qadının səsi titrəyə-titrəyə necə:

- Xudafiz. Salamat qain. Salamat qalın, – dediyini eşidir

Onlar Nelsonla bu xeyir-duadan sonra bütün həftəni xoşbəxtdirlər. Onlar şəhərdə gəzirlər. Bir dəfə

parıltılı forma geymiş zavod fəhlələrinin, tünd qırıqlı sifətli kişilərin məktəb meydançasında necə softbol oynadıqlarına baxırdılar. Komandalardan biri Bruerdəki yangınsöndürmə deposunun adını daşıyır, digəri isə «Gün Işığı» İdman Assosiasiyasının. Görünür bu, Harrinin Toteronun mənzilində gecələdiyi vaxt çardaqdan asılan həmin formadır. Açılib-yığılan skamyalarda oturan tamaşaçıların sayı oyunçulardan çox deyil. Hər yanda - skamya arxasında, məftil tor və metal borulardan olan müdafiə divarının arxasında - idman başmaqları geymiş uşaqlar qaçır, səs-küy qaldırır və mübahisə eləyirlər. Hələ ki, Dovşanla Nelson bir neçə raunda baxırlar, günəş ağacların arxasına enir. Çəpəki şəfəqlər onların yanaqlarını dünya qədər qədim, kağız kimi nazik istiliklə bürüyür. Bir yığın diqqətsiz tamaşaçı, yağlı söyüşlər, sarı meydançada toz burumları, çubuqda şokoladlı dondurma ilə yan keçən şort geymiş qızlar. Gündə yanıb qaralmış qız ayaqları, kök baldırlar və hamar yançaqlar. Hər halda, onların dəriləri çox şey bilirlər. Onların oğlan yaşıdları - pambıq şalvarlı və kedli, sümüyü çıxmış uzundrazlar - Uilyamsı döyüb-döymədikləri barədə qızgın mübahisə eləyirlər. Mentl on min dəfə ondan yaxşıdır. Uilyams on milyon dəfə yaxşıdır. Dovşanla Nelson səyyar köşkünü kölgəyə çəkən azarkeşlər klubu emblemlə önlüyü olan adamdan aldıkları limonadlı dondurma payını iki yerə bölürlər. Dondurmalı stəkandakı quru buzun tüstüsü, tupp-butulkadan çıxan tıxac. Süni şirinlik Dovşanın ürəyinə süzülür. Nelson butulkanı dodaqlarına yaxınlaşdırmağa çalışarkən limonadı köynəyinə dağıdır.

Onlar başqa vaxt oyun meydanına gedirlər. Nelson yelləncəkdən qorxur. Dovşan ona tapşırır möhkəm tutsun və qabaqdan yüngülcə itələyir ki, uşaq onu görsün. O gülür, xahiş eləyir: «burax, burax», nəhayət nıqqıldayır: «Burax, burax ata» Qumluqda qurdalanmaqdan Dovşanın başı ağrımağa başlayır. Ruffbolun rezin şappıltısı və qonşu pavilyondan partlayış səsləri onun yaddaşına; uşaq mızıldamasının naxışı ilə haşiyələnmiş yüngül meh qolbaq və fişırıq üçün qaytan toxunan ensiz plastmass lentin, idman alətlərinin əlcəklərindəki yapışqan və tərin unudulmuş qoxusunu gətirir. O, həqiqəti açıqca görür - həyatından gedən şey həmişəlik gedib, nə qədər istəyirsən axtar - onsuz da tapmayacaqsan. Hara istəyirsən qaç - onsuz da çatmayacaqsan. O burada, bu şəhərin altında əbədi olaraq arxada qalmış bu səslərdə və qoxularda idi. Həyatın bitkinliyi biz təbiətə haqq ödədiyimiz, onu uşaqlara verdiyimiz vaxt bitir. Bundan sonra **daha ona gerek deyilik və biz əvvəlcə daxildən, sonra xaricdən –zibilə çevrilirik. Gülün - saplaqlarında.**

Onlar Springer nənəyə qonaq gəlirlər. Uşaq xoşbəxtədir, o, nənəsini sevir, buna görə Dovşan da özündə ona qarşı rəğbət hiss eləyir. Qarı onunla mübahisə eləməyə çalışır, ancaq Harri cavab vermir, o hər şeylə razılaşır, o əclaf olub, axmaq olub - özünü dəhşətli dərəcədə pis aparıb, bəxti gətirib ki, həbsxanaya düşməyib. Əslində onun hücumunda pislik yoxdur. Əvvəla Nelson buradadır, ikincisi isə qarı onun qayıtmasına şaddır və onu qorxutmaq istəmir. Üçüncüsü, bundan sonra arvadının valideynləri bu adamı onun özününkülər kimi incidə bilməzlər. Onlar səni nə qədər yamanlasalar da, həmişə haradasa kənarda qalırlar, onlarda sakit və hətta, məzəli nəşə var. Onlar qarı ilə kölgə düşən verandada oturublar və buzlu soyuq çay içirlər; o, bint sarınmış ayaqlarını kətilin üstünə qoyub bədənini yerindən tərpətmək üçün güc

sərf eləyərkən çəkdiyi zəif iniltilər isə Dovşanın təbəssümünə səbəb olur. Onda elə hiss var ki, guya, o, tanış səfəh qızın qonağıdır. Nelson və Billi Fosnaxt otaqlarda sakitcə oynayırlar. Çox sakitdirlər. Missis Springer onların nə elədiklərinə baxmaq istəyir, ancaq ayaqlarını tərpətmək istəmir, o, **ümitsizlik içərisində Billi Fosnaxtın necə tərbiyəsiz uşaq olduğundan şikayətə başlayır və uşaqdan onun anasına keçir. Missis Springerin onu görməyə gözü yoxdur, ona bir quruşluq belə inanmır və burada məsələ qətiyyənlə tünd eynəklərdə deyil**, bu, sadəcə olaraq, gülünc ədəblərdir, məsələ burasındadır ki, o başdan-başa nəsə Cenisə ilişirdi və hər şey ona görə idi ki, onun barəsində iyrənc şeylər dolaşır.

- O bura o qədər tez-tez gəlirdi ki, Cenisdən daha çox Nelsondan ötrü əl-ayağa düşürdük -bu iki axmaq, az qala, hər gün məktəbli qızlar kimi kinoya qaçırdılar, heç bir məsuliyyətləri yox idi, düşünmək olar ki, onların uşaqları yoxdur.

Dovşan hələ məktəbdən bilir ki, Peggi Fosnaxt o vaxt Peggi Qrinq idi, tünd eynək taxır, çünki gözləri dəhşətli dərəcədə çəpdir. Eklz də ona deyirdi ki, bu qadınla ünsiyyət indi arxada qalmış ağır vaxtlarında Cenis üçün çox böyük təskinlik idi. Ancaq Harri bu etirazların bircəciyini də bildirmir, onların missis Springerlə bir yerdə bütün dünyaya qarşı olduqlarından məmnun halda sakitcə qulaq asır. Çaydakı buz kubikləri əriyərək, onu ikiqat zəiflədir, qayınananın çərənləməsi sakit bulaq kimi qulağında şırıldaıyır. Qadın onu yatırıdır, göz qapaqları enir, sifəti təbəssüm içində əriyir; o, gecəni pis yatır - tək yatmağa öyrəşməyib -və indi aydın gündüzün yaşıl axını ilə layla çalınır nəhayət, doğru yola qədəm qoymuş tənbel və tamamilə razı salınmış halda mürgüləyir.

Dovşanın öz valideynlərinin evlərində hər şey başqa cürdür. Onlar Nelsonla bir dəfə oraya gəlirlər. Dovşanın anası nədənsə narazıdır; o, ayaqlarını kandan içəri qoyan kimi anasının narazılığı sanki, ətrafda hamı üçün qocalıq qoxusu kimi Harrinin burnuna dəyir. Springerlərin evlərindən sonra onların kiçik evləri **didilmiş** və daha xırda görünür. Anasına əzab verən nədir? Harri onun həmişəki kimi oğlunun tərəfində olduğuna şübhə etmədən ona Springerlərin əvvəlcə özlərini dəhşətli aparmalarını, ancaq missis Springerin əslində çox mehriban olduğu və sanki, hamının onu bağışlaması haqda mister Springerin onların mənzillərinin pulunu ödədiyi, indi isə ona iş tapacağına -öz filiallarından birində maşın satmaq -söz verdiyi haqda üyüdüb tökür. Onun Bruerdə və ətrafda dörd filialı var; Dovşanın onun belə böyük iş adamı olduğu barədə təsəvvürü belə yoxmuş. Harri, əlbəttə, abırılı yaramazdır, ancaq uğurlu yaramazdır; hər halda, o, Harri Engstrom canını yaxşı qurtardı. Anasının qartal burnu və tərlənmiş eynəkləri hirsli-hirsli parıldaıyır. Onun narazılığı Dovşanı hər dəfə arvada əlüzuyandan geri dönərkən sancır. Harri əvvəllər fikirləşdi ki, bu, onun ata evinə uzun müddət gəlməməyindəndir, ancaq əgər belədirsə, axı indi gəlib, o, sakitləşə də bilərdi. Bəlkə, oğlunun Rutla yatdığı və zina elədiyindən hiddətlənib; anası illər keçdikcə daha dindar olur və yəqin ki, elə bilir onun yaşı on ikidən çox deyil. Ancaq anası birdən onu sualla heyrləndirdi:

- Bəs sən Bruerdə yaşadığın o yazıq qızın halı necə olacaq?
- Halı? O, itib-batmaz. O heç nəyə ümid bağlamırdı.

Ancaq Harri bu sözləri deyərkən özünün ağız suyunun tamını duyur. Anasının, heç olmasa, Rutun adını çəkə bilməsi, onun həyat haqqında bütün anlayışlarını bir-birinə qarışdırır.

Qadın dodaqlarını sıxır və başını lovğalıqla yırğalayaraq deyir:

- **Mən sənə heç nə demirəm, Harri. Bircə söz də demirəm.**

Əslində o, çox şey deyir, ancaq Harri başa düşmür. Müəyyən şeylər onun Nelsona müraciət etməsindən aydınlaşır. Qadın, demək olar ki, uşağı görmür, ona oyuncaq verməyə, yaxud onu oxşamağa çalışmır, təkcə: «Salam, Nelson», - deyir, başını qısaca yelləyir, eynəyi isə bu vaxt ağ dairələrlə parıldayır. Missis Springerin səmimiyyətindən sonra onun soyuqluğu amansız və kobud görünür.

Nelson bunu hiss eləyir və səsinə kəsərək qorxa-qorxa atasının ayaqlarından yapışır. Dovşan anasını hansı milçəyin dişlədiyini bimir, ancaq bir şey aydındır –öz ovqatını iki yaşlı uşaqdan acıq çıxmaqla qarışdırmaq lazım deyil. O, nənələrin özlərini beə apardıqlarını heç vaxt eşitməyib. Doğrudur, zavallı uşağın burada olması anasının ona qonşular haqqında cürbəcür gülməli əhvalatlar danışdığı, sonra isə onun –Dovşanın haqqında –uşaq vaxtı necə olub, qaranlıq düşənəcən necə basketbol qovduğu və həmişə Mimdən necə muğayat olduğu haqda danışanda əvvəllər olduğu kimi onu söhbət eləməyə qoymur. Nelsonun yarıyacan Springerlərə çəkməsi, görünür, bütün bunları öldürür. Harri bircə saniyə içərisində anasını sevməkdən –uşaqlaşır –di yaxşı, yenidən danışmağa başlayan uşaqla belə laqeyd rəftar eləmək dəlilik deyilmi? Harri ondan soruşmaq istəyir: *nə baş verib? Özünü elə aparısan, elə bil, mən düşmənin tərəfinə keçmişəm. Birdən dəli olub –elərsən? Axı bilirsen ki, onlar haqlıdırlar, bəs onda niyə məni tərifiəlmirsən?*

Ancaq o, heç belə şey demir, anası kimi tərsdir. O, Springerlərin alicənablıqları haqqında məlumatının heç bir uğur qazanmayacağına əmin olduğundan, demək olar ki, ümumiyyətlə, heç nə danışmır. Sadəcə olaraq, mətbəxdə vurnuxur və Nelsonla döşəmədə limonu o tərəf-bu tərəfə dıyırladılar. Limon hər dəfə fırlanıb missis Enqstromun ayaqlarına sarı gəlir, onu Dovşan götürməli olur –Nelson bunu heç vəchlə istəmir. Dovşan utanır –bilmir özünə görə, yoxsa anasının yerinə. Atası evə qayıdan vaxt vəziyyət qətiyyət yaxşılaşa doğru dəyişmiş. Qoca hirsələnmiş, ancaq Harriyə elə baxır, sanki, o yoxdur, boş yerdir. Onun yorğun halda əyilmiş kürəyi və çikli dırnaqları oğlunu əsəbləşdirir; düşünmək olar ki, o qəsdən onların hamısını qocalara döndərməyə çalışır. Niyə o, özünə ağzında əməlli-başlı qalacaq diş düzəltməmişdir? Qoca qarı kimi yeməyi dodaqları ilə çeynəyir. Ancaq atası, heç olmasa, ona tərəf limon dıyırladan Nelsona diqqət yetirir. O, limonu geri itələyir.

- **Atan kimi top oynayacaqsan?**

- O bacarmır. Erl, – anası onun sözünü kəsir və Dovşan onun səsinə eşitməkdən xoşbəxtlikdən –nəhayət buz qırıldı, – ancaq: – Onun balaca Spinger əlləri var, – deyir.

Bu polad kimi sərt sözlər Dovşanın ürəyindən qığılcım topası qoparır.

- Allah xatirinə, bəsdir - Dovşan deyir və dərlah da, dediyinə heyfşilənir, ona görə ki, tələyə düşüb. Nə fərqi varmış, Nelsonun əlləri iridir, ya xırda. O indi başa düşür ki, onunçün fərqli var,

istəmir ki, uşağın əlləri Cenisinki kimi olsun, ancaq əgər elədirsə, – əgər anası nəzər yetirirsə, deməli hökmən elədir ki, var -o, balacanı nisbətən az sevir. O, balacanı bir qədər az sevir, ancaq öz anasına, onu buna vadar elədiyinə görə nifrət eləyir. Adama elə gəlir ki, qadın bütün dünyanın altını üstünə çevirmək istəyir -lap öz başına düşsə də. Anasının bu xüsusiyyəti onu həmişə heyran eləyib -etiraz eləmir, qoy oğlu ona nifrət eləsin, təki anasının təlqin elədikləri ona çatsın. Ancaq o, anasının təlqinlərini rədd eləyir, onlar Harrinin qəlbinə sancılır və o da onları rədd eləyir. Harri onlara qulaq asmaq istəmir. O, ümumiyyətlə, daha anasını dinləmək istəmir. Hələ ki onda, heç olmasa, bir damcı ana məhəbbəti qalıb, mümkün qədər tez çıxıb getmək istəyir.

- Mim haradadır? -Harri qapıya yaxınlaşaraq atasından soruşur.

- Biz indi Mimi az-az görürük, – qoca ona cavab verir. O, bulaşmış gözlərini aşağı salır və əllərilə içərisində iki diyircəkli gələm, kağız və vərəqlər olan çirkli xırda zərf saxladığı köynək cibinə toxunur. Son bir neçə ildə atası qoca səbirsizliyi ilə müxtəlif şeyləri – kartoçka, siyahı, qəbz, kiçik təqvimləri zərfə qoymağa, onları rezinlə bağlamağa və cibinə soxmağa başlamışdı. Dovşan ata evini elə ürək ağrısı ilə tərk eləyir ki, sanki, ürəyi yerindən qopub.

Hər şey Nelsonun yuxuya getmədiyi vaxta kimi yaxşı gedir. Ancaq elə ki, uşaq mürgüləyir, sifəti uzanır, nəfəsi səs-küylə mələfinin üstündə ağız suyunun ləkəsini saxlayaraq solğun dodaqlarından qopur, saçının kəkili yelpik kimi balıq üzərinə səpələnir, toppuş yanaqlarının hamar dərisi gücsüz şəkildə sallanır və qan-qırmızı rənglə örtülür, Harrinin canında geniş ölü boşluq açılır və qorxu onun vücudunu bürüyür. Uşağın yuxusu o dərəcədə dərin ki, Harri onun necəsə həyatın nazik qabığını cırıb unudulmanın zülmətinə düşəcəyindən qorxur. O bəzən yuxulu isti, elastiki bədənə toxunmaqla yaranan həyəcanı yatırtmaqdan ötrü uşağı çarpayıda uşaqlaşdırır.

O, həyəcanla mümkün olan hər şeydən yapışaraq bu boşluğu doldurmağa çalışır; mənzildə səs-küylə veyillənir, bütün lampaları yandırır, televizoru işə salır, zəncəfilli pivə içir. «Lauf»un köhnə nömrələrini vərəqləyir. Yatmazdan qabaq o, Nelsonu unitazın önündə dürdürür, kranı açır və nazik sırtı çini ləyənlə təkənlərlə tökülməyə başlayana qədər yanını tumarlayır. Sonra Nelsonu bələyir, təzədən çarpayıda uzadır və tamam islanmış bələyi iri çarpayıda yaxınlaşan və atasının yanaqlarını maraqla tumarlamağa başlayan, yuxudan oyanmış uşağın səhər günəşinin yumşaq çəp şəfəqləri düşən vaxt - onu həmin dəqiqələrdən ayıran dərin uçurumu o tərəfə atılmaqdan ötrü qüvvəsini toplayır. Bəzən uşaq çarpayıda dırmaşır və soyuq yapışqan parçanın təmasından Dovşana elə gəlir ki, o yenidən yaş, ancaq etibarlı sahilə qayıdıb. Bu iki məqam arasındakı vaxt Dovşana qətiyyətlə lazım deyil, bunun tezliklə sovuşması istəyi, onun yuxuya getməsinə imkan vermir. O, çarpayıda diaqonal şəkildə uzanıb ki, ayaqları sallanmasın və yırğalanma duyğusunu boğmağa çalışır. Sanki, sükansız və küləksiz gəmidir və dönə-dönə eyni qayaya çırpılır - anasının özünü biabırçı aparması, ona fərariyə baxan kimi baxan atası, Rutu sonuncu dəfə görəndə qızın susması, anasının əzabverici sükutu. Ona nolub? Dovşan üzünü üstə çevrilir və ona elə gəlir ki, qurğuşun

rəngli dibsiz dərinlikdəki pırlaşmış saçlı sərt yarpaqlarda qaralan yerlərə baxır. Rut üzgüçülük hovuzundadır. İyrənc həşərat Harrison özünü zadəgan kollecinin məzununu kimi göstərməyə çalışaraq xoruzlanır, arvadın it oğlu. Marqaretin balaca çirkli əlləri Toteranın ağzının üstündən vurur, dili çölə çıxmış vəziyyətdə və jeleyəoxşar gözləri üstündəki döyünən göz qapaqları ilə çarpayıda uzanıb qalan Toter. Yox. Dovşan bu barədə fikirləşmək istəmir. O, isti quru yataqda arxası üstə dönmür və onu amansız yırgalanma duyğusu təzədən bürüyür. Nəse yaxşı bir şey haqında düşün. Dairənin ucqar kənarındakı kiçik məktəbdə basketbol və sidr, Sarıgöynək Orta Məktəbi, ancaq bunlar çox-çox əvvəllər olmuşdu, o yalnız sidri və adamların tribunada necə oturduqlarını xatırlayır. Rut hovuzda, suda çəkisiz və dəyirmi halda gözlərini yumub arxası üstə üzür, dəsmalı götürür; Dovşan onun ayaqlarına baxır, sonra Harrinin yanında qızın sifəti qalib, iri, sarı, tərənəmz - ölü kimi. Yox. O, Rutu və Toteronu yaddaşından silməlidir - hər ikisi ona ölümü xatırladır. Bir tərəfdə onlar, onlarla - ölüm vakuumu, digər tərəfdə Cəsin qayıdacağı qorxusu -Dovşan buna görə yırgalanır. Tək uzansa da, ona elə gəlir ki, camaatın içərisindədir; bütün bu adamlar onu özlərinin üzləri, yaxud sözlərindən daha çox lal, geri çəkilməyən iştirakları ilə narahat eləyir, onlar sualı qayalar kimi qaranlıq ətrafında sıxlaşırlar, aşağıdan isə nazik, zəif vızıltı səsi gəlir - bu, Eklzin arvadıdır, ona göz vurur. Göz vurur. Bunun mənası nədir? Vur-tut qızcağaz yuxarıdan **bircə gecə şalvarında gəlmiş vaxt qapının ağzındakı qarışıqlıqda məsum zarafatı, bəlkə, qadın onun dirnaqlarına baxdığını görüb gözlərini ona yaxşı yol** arzulayaraq bir balaca qırpıb, bəlkə də, bu, qaranlıq dəhlizdə ona **icəri gəl** deyən işıq qatıdır? Gülməli, bəli, arvadıdır və bu nazik səslə aramsız şırıltı qadının onun içəri girməsini istədiyi **vaxtdan başlayıb. Onun büstqalterinin kölgəsi, işıq düşən otaqdakı** itiüclü çıxıntısı, hamar uşaq dəriləyindən şortunu çıxarır, yağlı yanbız, akvarel kanallar asılmış ağ qonaq otağında Freyd;

bura gəl, primitiv ata. O qadın divanda oturub sənə nə qəşəng döşlərin var. Burada da, orada da. O böyrü üstə çevrilir, quru mələfə onun acgöz əllərinin təması kimidir; hündürdür xovlu məxmərdən qalxır, şişmiş venası qayalıqlar içərisindən çölə çıxır və o, təcrübəli bərk əllərlə bu nazik şırıltıyı kəsmək, gərginliyi aradan qaldırmaq və yuxulamaq üçün eləməsi lazım olan şeyi eləyir. Şirin qadın köpüyü. Dovşan nəhayət ona kimi gedib çıxır. Baş üstündə duraraq beysbol meydançasını keçib gedir və o biri tərəfdən çıxır. Necə axmaq vəziyyətdir. Çox heyf! O, yanağını balıqdakı yaş yerə sıxır. O, Lusi ilə - Lüsini düşünəndən sonra yırgalanmanın zəiflədiyini hiss eləyir. Qadının ağ cizgiləri dolaşmış düşmüş ipin ucu kimi çözülenib gedir. O yatmalıdır; uzaq sahilin yaxınlaşması haqda fikir inadlı kəsək kimi yolunu kəsir. Yaxşı bir şey haqında fikirləş. Onun bütün şüurlu həyalı ərzində torpağın onun tapdığı insan sifətinə çevrildiyindən qorxmada ayağını basa bildiyi yalnız bir yer vardı - cənuba getdiyi vaxt, həmin gecə bir fincan qəhvə içdiyi Qərbi Virciniyadakı kiçik restoranın arxasındakı meydança. O, ətrafdakı dağları xatırlayır, sanki, aydan ağır gələn gecə səmasında kartondan kəsilmiş fiqurların dairəsidir. O, kiçik restoranı xatırlayır - uşaq vaxtı Maunt **Cadən** Bruerə gedən framvaylardakı kimi qızılı pəncərələrdəki soyuq, ancaq ilk baharın nəfəsindən canlı hava. O, arxasında asfalt üzərində addım səsləri eşidir və həmin iki nəfəri görür - onlar əl-ələ tutaraq onun

yanından öz maşınlarına tərəf qaçırlar. Biri kiçik restoranda oturan həmin kürən qızcıgazlardandır, saçları dəniz yosuları kimi sallanıb. Yəqin ki, o, məhz burada onların arxasınca getmək lazım ikən maşını münasib tərəfə döndərmədi, istəyirdilər ki, o onların dalınca getsin, bax, getmək lazım idi və yarı qarabasmada, guya, doğrudan da, onların dalınca getdiyini təsəvvür eləyir. Musiqi notu kimi –nə qədər ki, klavişi basmayıbsan, adama elə gəlir ki, o hərəkət eləyir, hərçənd ki, əslində o, əvvəlki yerindədir. Və elə bu notada onu yuxu tutur.

O, dan yeri sökülməzdən xeyli əvvəl oyanır, boş yataqda qorxur, qorxur ki, Nelson ölür. Çalışır gördüyü yuxunun içərisinə bir də sivişsin, ancaq gecə qarabasması artır və nəhayət o qalxır, Nelsonun nəfəs almasına qulaq asmağa gedir, sonra yatağına qayıdır. Şəfəqin birinci şərtləri mələfin üstündə kəskin qara xətlər çəkib. O, Nelsonun soyuqdan qurumuş və ac halda gəlməsindən əvvəl bircə saat yuxulamağa çalışaraq bu xətlərin toru üstünə uzanır.

Gümə günü Cəniz evə qayıdır. Yeni doğulmuş körpə ilə keçən ilk günlər mənzili balaca fındıqdan kilsəni dolduran **ətirli qatran kimi** doldurur. Rebekka Cəniz təkər üstə qoyulmuş ağ rəng çəkilməmiş qamışdan hörülmüş səbətə uzadılıb. Dovşan onun, doğrudan da, burada olduğuna əminlik üçün yaxına gəldiyi vaxt qızcıgaz ona boğuq təhər görünür, sanki, hələ dəqiq siluetin yaranması üçün vacib olan gücü toplamayıb. Cənizin yanaqları artıq onun xəstəxanada gördüyü al-qırmızı rəngdə deyil, o sanki, marmar kimi boz, sarı və göy çillərlə doludur. Cəniz Rebekkanı əmizdirdiyi vaxt sarı dəyirmi döşlə yeni doğulmuş körpənin yumru sarımtıl sifətinin harmonik vəhdəti onu və Nelsonu qarşılaşdırılmaz tərzdə özünə çəkən simmetriya yaradır. Rebekka əmirdiyi vaxt Nelson narahat olur, onun yanına cumur, barmağını uşağın dodağı ilə anasının döşünün giləsi arasındakı boş yerə dürtür, ona açıqlanıb itələdikləri vaxt isə televizordan eşidilən sözləri ucadan oxuyaraq çarpayının ətrafında veyillənir: «Qüdrətli Cəniz tezliklə gələcək». Onun yanında uzanmaq və Cənizin öz şişmiş döşləri ilə - onlar elə doludur ki, ağ dəri tarım çəkilib və parıldayır - necə əlləşdiyinə baxmaq Dovşanın da xoşuna gəlir.

O, kök məmələrini sanki, silah lüləsi kimi quş dimdiyi tək açılan və tez tutan kor çat-çat ağzına sarı tuşlayır. «Oy»-Cəniz qışqırır və körpənin dodaqları süd vəzilərinin taktına uyğun olaraq köpüklənməyə başlayır. Harmoniya qurulur və Cənizin sifətində yüngüllük təbəssümü peyda olur. O, döşündən sızan artıq südü silərək bələyi ikinci döşünə sıxır. Onun xəstəxanada dincəldiyi və qüvvə topladığından sonrakı bu günlərdə süd, uşağa lazım olandan çoxdur. Süd vermək arasındakı vaxtda onun süd axır bütün gecə köynəklərində iki bərkimiş ləkə yaranır. Cəniz lüt qaldığı vaxtlar gigiyenik elastik qurşaq sayılmasa, onun şişman yumşaq qarnı və südün ağırlığı altında zərif bədənindən çıxan kələ-kötür bənövşəyi uclu yaşıl damarla örtülmüş parıltılı meyvə kimi çılğın döşlərinin görünüşündən Dovşanın ödə ağzına gəlir. Yuxarıdan ağırlaşmış və aşağıdan bintlə sarınmış Cəniz ayaqları üstə möhkəm dayana bilmir və sanki, xırdaca təkəndən daşıb dağılacaq kimi etiyatla hərəkət eləyir. O, utanıb-qızarmadan döşlərindən uşağı yedirtmək üçün alət kimi istifadə eləsə də, bununla belə Dovşanın baxışlarından utanır və əgər o, arvadına həddən artıq baxırsa,

yaxasını bağlamağa tələsir. Ancaq Harri ona həddindən artıq minnətdardır, onunla həddən artıq fəxr eləyir, ona qulaq asmaya bilməz. Bütün bu həftəni Cenisə özünəməxsus şəkildə təzim eləyir.

Ekkizlər onlara dəyməyə gəlir və onları kilsəyə dəvət eləyir. Onlar Ekkizlərə o qədər borcludurlar ki, söz verirlər: onlardan kimsə hökmən gələcək. Çox güman ki, Harri. Cenis gələ bilməz, bu bazar ertəsindən isə Harri artıq təzə işə başlayacaq və Cenis özünü yorğun, zəif və üzülmüş hiss eləyir. Harri kilsəyə məmnuniyyətlə gedir. Təkcə Ekkizlərə rəğbətdən yox, ən başlıcası ona görə ki, xoşbəxtdir, onunku gətirib, onu bağışlayıblar və o da öz minnətdarlığını ifadə etmək istəyir. O, instinktiv olaraq görünməz dünyanın mövcudluğuna inanır, hətta heç kim şübhə eləmir ki, onun hərəkətləri necə tez-tez bu dünya ilə öz-özlüyündə razılaşmadır. O, təzə boz kostyumunu geyir və on birə on beş dəqiqə qalmış yay gün bərabərliyinə bir gün qalmış aydın bazar gününə çıxır. O həmişə Rutun evi ilə qabaq-qənşər olan kilsəyə təmtəraqla addımlayan adamlara məmnuniyyətlə baxıb, indi də, bax, budur, özü də onlardır. Qabaqda-bütün həftə ərzində onun Spingerlərsiz keçirəcəyi birinci saat olacaq, istər Cenis evdə olsun, istər onun atası işdə. Əgər bitib-tükənməyən yalanlar olmasaydı, iş qətiyyəni çətin olmazdı. Günortaya yaxın o artıq sıxılmış limon kimidir. Bu sınıq-salxaqa baxırsan-spidometr də 80 min mil, porşenlər o qədər işləyib ki, yağ çay kimi axır, onları necə yuduqlarını, spidometri geriye fırlatdıqlarını görürsən və öz səsinə eşidirsən: bu ki, sadəcə olaraq, havayıdır. O üzr istəyəcək.

O, öz etiqadını dünyanın uçurum üzərindən asılı qalmasına bağlayıb ölümün-hər şeyin sonu və onun, Dovşanın dolaşq düşmüş hisslərinin məchulluğa apardığını göstərərək çirkli gündəlik paltarlarında küçə ilə gedənlərin hamısına nifrət eləyir. Və müvafiq olaraq kilsə üçün bəzənənləri sevir - ciddi kişilərin ütülü bayram kostyumları onun görünməzlərin gizli duyğularına - ləyaqət verir, onların arvadlarının şlyapalarındakı çiçəklər sanki, görünməyənləri görünən eləyir, qızları isə-özləri çiçəkdirlər, hər birinin bədəni-tül və büzməli paltar olan ləçəkli çiçəkdir-etiqad çiçəkləri, belə ki Dovşanın gözündə hətta ən köməksiz olanlar da gözəlliklə, etiqad gözəlliyi ilə şəfəq saçır. O, təşəkkürün artıq olduğundan onların ayaqlarını öpməyə hazırdır-onlar onu qorxudan xilas eləyirlər. O, kilsəyə daxil olduğu vaxt üzr istəməkdən ötrü həddindən artıq xoşbəxtdir. O, qırmızı skamyada diz çökür-skamya yumşaq olsa da, o qədər də yumşaq deyil ki, bədəninin ağırlığı altında dizləri ağrımasın, sevincdən onun qulaqları güyüldəyir, qan başına vurur və *ilahi, Rebekka, təşəkkür eləyirəm əlaqəsiz* sözləri buzov heyranlığı tufanında köpüklənir. Allahı dərk eləyən insanlar onu qaranlıqda müdafiə eləyərək ətrafda xışıldayır və tərپəşirlər. Dovşan yenə oturur və onun gözləri qabaq cərgədəki fiqurun üstündə dayanır. Başına enli külək şlyapa qoymuş qadın. Boyu ortadan bir az aşağıdır, ensiz çilli çiyinləri var, yəqin ki, gənkdir, hərçənd qadınlar həmişə kürəkdən gənc görünürlər. Enli şlyapa başının ən kiçik hərəkətlərinə belə başının arxasındakı açıq rəngli qıvrım tükləri yalnız bircə Harri üçün açıq olan sirrə çevirərək zərifliklə hay verir. Boyunu və çiyinləri ay işığında zərif nazik tük rəngilə sayrışmadan tutqun şəffaf şəfəq rənginə çalır. Harri Toteronun qadınlar təpədən dırnağa kimi tüklə örtülmələri sözlərini xatırlayıb gülümsəyir. Fikirləşir ki, görəsən, Totero ölməyib ki və Allaha dua

eləyir ki, onun məşqçisi sağ qalsın. Qadının ona sarı dönməsinə, Harrinin onun profilini–kağız qərənfil buketi ilə bəzənmiş iri hörmə gün şlyapasının kənarları altından görə bilməsinə səbri çatmır. Qadın aşağıya yanındakı nəyəsə baxır, Harrinin nəfəsi kəsilir, yanaqlarının çox nazik ayparası alışı və yenə sönür. Qadının çiyinləri yanında bir parça narıncı lent görünür. Harrinin qarşısında Coys Ekklin maraqlı, heyranedicə sifəti dayanıb. Harrinin barmaqları tələsikliklə Zəbur kitabını vərəqləyir və orqanın səsi gələn vaxt Ekklin arvadı uzanıqlı əl məsafəsində onun qarşısında dayanır.

Ekklin ayaqlarını ağır–ağır sürüyərək kilsə xidmətçiləri və dua oxuyanları axınının arxasınca keçidə sarı gedir. O, mehrabın arakəsməsi arxasındakı cübbəli yapon oyuncu kimi fikri dağınıq və yekəqarın, uzaq, cansız və tərpənməz görünür. Onun duanı deklamasiya elədiyi affektləşdirilmiş abırlı–iyrənc səsi Dovşanın eşitmə qabiliyyətini xoşagəlməz şəkildə kəsir; ümumiyyətlə, bütün yepiskopal xidmət gərgin eniş və uçuşları ilə əzbərlənmiş mexaniki yalvarışlar və ötəri qısa oxumalarla onun xoşuna gəlmir. O, dizi üstə qala bilmir, belə zoqquldayır; dizi üstədən arxaya yıxılmamaqdan ötrü dirsəklərlə qabaqdakı cərgənin skamyasının söykənəcəyinə dirənir. Tanış lüteran **liturgiyası** yağışlı havada silinən yazı bənzəyir, canına keçən kimi ona çatmır. O, bu duada ona xidmət qaydasının məcburi təhrif olunması kimi görünən şeyə dirənərək qaranlıqda naqolay halda vurnuxur. Elə hesab eləyir ki, burada ianə toplamağa həddindən artıq böyük əhəmiyyət verirlər. O, demək olar ki, moizəni izləmir.

Moizədə səhrada keçən qırx gündən və İsanın İblislə söhbətindən danışılır. Bu tarixin bizə burada indi nəsə bir dəxli varmı? İyirminci əsrdə Amerika Birləşmiş Ştatlarında? Hə. Müəyyən mənada *bütün* xristianlar İblislə söhbət aparmalı, onun xasiyyətlərini öyrənməli, səsinə eşitməlidirlər. Bu əfsanənin çox qədim ənənəsi var, o hələ ilkin xristianlıqda ağızdan–ağıza keçmişdir. Onun daha dərin əhəmiyyəti, gizli mənası, Ekklin fikrinə görə belədir: izzətsizlik, itkilər, qısrıqlıq, məhrumiyyət, ehtiyac –bunlar hamısı tərbiyə olunmanın, İsanın tövsiyələrinin ayrılmaz şərtləridir. Harrinin qaşları qarmağa ilişən balıq kimi dartılır. Bu xoşagəlməz, əzəblə mənzərədir, o, bütünlüklə qıvrılır. Masını daha sərbəst möminliklə sürür. O, öz qıyafəsində hansısa bezikdirici misterianın uğursuz kahini kimi görünür. Harrini xristianlığın qaranlıq, dolaşq, iç tərəfi çiyridir, onun səbr eləmək, onları təmizləmək və nəsə tamamilə əks şeyə çevirməkdən ötrü ölümün və izzətsizliyin *icərisinə* girmək xüsusiyyəti tərsinə çevrilmişdir, bu çətindir. O, paradoksun düz xətti ilə getməyin sürətli iradəsindən məhrumdur, işıq onun gözlünü nə qədər qamaşdırsa da, onun gözləri işığa tərəf dönmür.

Lüsi Ekklin par–par parıldayan yanaqları öz həsir qalxanı arxasında gah görünür, gah yox olur. Qızıcığaz – skamyanın söykənəcəyi lentdən başqa onu tamam gizləyir – ona nəsə, yəqin ki, Harrinin arxada oturduğunu pıçıldayır. Ancaq qadın inadla geri dönmür. Bu mənasız saymazyanalıq Dovşanı həvəsə gətirir. Harri onu, ən çox da onun profilini görür – o, aşağı, qızına baxaraq qasqabağını tökdüyü vaxt ikiqat buxağın yumşaq, qatı qırıqları qabarıq şəkildə seçilir. Əynində tikiş yerlərində çoxsaylı xətlər kəşişən nazik mavi zolaqlı don var. Parçanın gözəlliyi və donun fasonu kilsə üçün qətiyyən uyğun deyil, ancaq onunla barışırlar; onun əbədlə necə sakit oturmasında və məbədin sərt, geridə qalmış qaydalarına necə itaətlə tabe

olmasında nəşə bir erotiklik var. Dovşan qadının əsl diqqətinin arxaya, ona yönəldiyi ümidilə özünü aldadır. Aşağı əyilmiş başların, rəngli şüşələrin, divardakı saralmış memorial siyahının və təmtəraqlı oymanın –skamyaların söykənəcəklərindəki taxta fir və muncuqlar –onun saçları, dərisi və şlyapası alovun rəngbərəng çalarları kimi bir–birinə qarışır.

Buna görə də moizə zəbur surəsinə keçdiyi və Lüsi Ekklin parlaq peysəri xeyir–dua qəbul etmək üçün əyilən vaxt əsəbi sükut dəqiqələrinin keçdiyi və onun qalxıb nəhayət Harriyə tərəf döndüyü vaxt bu parlaq nöqtələrin –gözlərin, burun pərelərinin, çillərin və cəhənglərinə gülünc ifadə verən tarım çökəyin kolleksiyasını gördükdə ona acı peşmançılıq hissi üz verir. Ona hətta qadının sifətinin, ümumiyyətlə, hansısa ifadəyə malik olması bir qədər toxunur – o şübhə eləmir ki, bütöv bir saatı seyr elədiyi əzəmətli mənzərə bir əhəmiyyətsiz şəxs ölçülərinə belə tez darala bilər.

- Salam, salam -Harri deyir.
- Hello. Düzünü deyim ki, kimi də olsa, sizi burada görəcəyimi heç cür gözləməirdim.
- Niyə?
- Bilmirəm. Sadəcə olaraq, siz ümumi qəbul edilmiş çərçivələrə sığışan adama oxşamırsınız.

Harrinin fikri onun gözlərindədir – birdən yenə ona göz vurur. Harri onda, bir neçə həftə əvvəl Lüsünün ona, doğrudan da, göz vurduğuna daha çoxdan inanmır. Lüsi onun baxışlarına cavab verir və Harri nəhayət baxışlarını aşağı dikir:

- Salam, Coys. İşlər necədir? -deyir.

Qızcıqaz şəfəq saçan təbəssümünü quzu kimi sağa–sola səpələyərək keçiddə manevr eləyən anasının arxasında gizlənir. Yalnız onun ətraf vəziyyətə uyğunlaşmaq qabiliyyətinə təəccüblənmək qalır.

Ekklin qapının ağzında Harri ilə salamlaşır – Ekklin iri əllərinin hərəkətli təması zəifləməli olası vaxt əksinə güclənir.

- Sizi burada görməyimdən xoşbəxtəm, – deyərək o, yerindən tərpənmədən dillənir. Dovşan arxada bütün zəncirin – adamların necə topladığını və gərginləşdiyini hiss eləyir.

- Çox xoşuma gəldi. Əla moizə idi – deyir.

Ekklin nəyə görə üzr istəyirmiş kimi qızdırmalı təbəssümlə və yanağı allanmış halda gözlərini ona zilləyib. O gülür; Dovşanın gözləri qarşısında bircə saniyəliyə onun damağı görünüb yox olur, sonra isə Dovşan onun Lüsü necə: «Təxminən bir saatdan sonra» dediyini eşidir.

- Qovurma artıq **duxovkadadır**. Necə istəyirsən –soyuq olsun, ya çox qızarsın?
- Çox qızarsın, – cavab verir. O, ciddi görkəmdə balaca Coysun əlindən tutub ona deyir: – Salam, miss taxt-tac varisi. Bu gün çox gözəl görünürsüz.

Dovşan gözlənilməzlikdən səksənir və görür ki, onun arxasında dayanmış kök xanım da səksəndi. Coysun müayitə elədiyi Lüsi Ekklin ona yaxınlaşır. Həmişə şlyapa onun çiyinə çatır.

- Siz məşinlasız?

- Yox. Bəs siz?
- Mən də yox. Bizi ötürmək istəyirsiniz?
- Məmnuniyyətlə.

Dəvət o dərəcədə qabadır ki, güman etmək olar ki, qətiyyən heç nə bildirmir, bununla belə Dovşanın sinəsində qadının dalğasına uyğun köklənmiş tellər tərpənməyə başlayır. Günəş işığı yarpaqlarda bərq vurur; o öz səhər şəfəqlərinin süd ağılığını itirib ağır quru bürkü ilə yolu və səkini sıxır. Asfaltda **slyüd** qəlpələri parıldayır; örüb-keçən maşınların pəncərə və kapotları havaya ağ parlaq ləkə qoyur. Lüsi Ekkiz şlyapasını çıxarır və saçlarını dağıdır. Arxada gələnlərin sırası seyrəkləşir. Şəkillərlə yolun arasında əkilmiş qovağın tüklü təzə yarpaqlarının sıx kölgəsi ritmik olaraq günün işıqlandırdığı yerlərlə əvəz olunur və bu vaxt qadının sifəti, Dovşanın köynəyi ağappaq görünür; mühərriklərin gurultusu, üçtəkərli velosipedlərin xırıltısı, evdəki fincanın nəlbəkiyə dəyib taqqıldaması - bütün bu səslər Dovşanın üstünə sanki, par-par parıldayan polad dirək gəlirmiş kimi dığırılır. Harri sanki, qadından gələn işıq axınında titrəyir.

- Arvadınız, uşağınız necədirlər?
- Əla. Lap əla.
- Çox gözəl. Bəs təzə işiniz necə, xoşunuza gəlir?
- Çox da yox.
- Oho, bu, yəqin, pis əlamətdir.
- **Bilmirəm.** Məncə, heç kim işinin ona xoş gəlməsini gözləmir. Əgər iş adama xoş gəlirsə, bu, artıq iş deyil.
- Cəkin işi isə onun xoşuna gəlir.
- Deməli bu iş deyil.
- O elə belə də deyir. Deyir ki, bu, mənim başa düşdüyüm mənada iş deyil. Ancaq əminəm ki, onun ideyaları sizə məndən yaxşı tanışdır.

Harri hiss eləyir ki, qadın onu cinləndirir, ancaq o, bunsuz da həvəsindən başdan ayağa kimi titrəyir.

- Məncə, bizim onunla çox oxşarlıqlarımız var.
- Yəqin ki, elədir. – Qadının bu sözləri tələffüz elədiyi qərribə tələsiklikdən Dovşanın ürəyi daha bərk döyünməyə başlayır. – Ancaq mən, təbii ki, fərqi daha çox hiss eləyirəm. – Lüsünün səsi frazanın sonuna çox quru qoşulur, alt dodağı əyilir.

Bu nə deməkdir? Dovşan elə hisslər keçirir ki, sanki, şüşə üstünə çıxıb. Bilmir - bu söhbət heç nə haqındadır, ya da arxasında daha dərin mənə gizlənən şifrədir. Bilmir ki, bu qadın süurlu naz-qəmzədir, yoxsa şüursuz. O hər dəfə ümid eləyir ki, təzə görüş zamanı onunla daha sərt danışacaq, ona vurulduğunu, ya da başqa bu məzmununda nəse deyəcək və bütün həqiqəti ortaya qoyacaq, ancaq qadının yanında olduğu zaman Harrinin nitqi kəsilir, nəfəsi şüşəni tərlədir, bilmir nə danışsın və dilindən axmaq sözlər çıxır. O yalnız bir şey bilir - bütün bunların arxasında, onların fikir və vəziyyətlərinə rəğmən o, qadın üzərində

ağalığ hüququna, sanki, hansısa uzaq torpaq sahəsinə irsi hüquqa malikdir və qadın bütün varlığı ilə, saçının hər bir teli ilə, damarı və əsəbi ilə ona təslim olmağa hazırdır. Ancaq ağıl bu hazırlığa müqavimət göstərir.

- Məsələn, nədə? -Harri soruşur.
- Məsələn, sizin qadınlardan qorxmamağınızda.
- Onlardan kim qorxur ki?
- Cek.
- Siz belə düşünürsüz?

- Əminəm. Qarılarla və yeniyetmələrlə – onu pastor yaxalığında görənlərlə –bir balaca dil tapır. Ancaq yerdə qalanlara çox şübhə ilə yanaşır, onları sevmir. Hətta elə bilir ki, onların kilsəyə getmələrinə ehtiyac yoxdur. Onlar kilsəyə uşaq və yataq iyi gətirirlər. Bu, Cekin şəxsi xüsusiyyəti deyil, bütün xristianlığa xas olan xüsusiyyətdir – bu çox əsəbləşdiricidir.

Nəyə görəse qadının bu psixologiyaya vurğunluğu Dovşana elə axmaqlıq görünür ki, o özünün axmaqlığı düşüncəsindən azad olur. Harri hündür səkidən düşərkən onun qoluna girir. Dağın yamacında salınmış Maunt Cacda bəstboy qadınların zərifliklə dəf eləmələri çətin olan olduqca çox uca qabırğalar var. Lüsünün çılpaq qolu onun barmaqları arasına soyuq olaraq qalır.

- Bu haqda **prixojanlara** danışmaq ağılınıza gəlməsin.
- Bax görürsüz? Siz də düz cek kimi danışsınız.
- Bu yaxşıdır, pis? – Bax belə. Harri indi onu hədəfə alıb. Lüsi daha canını qurtara bilməz, cavab verməlidir: ya yaxşı, ya pis və bu yolun ayrıcı olaraq.

Ancaq qadın susur. Harri hiss eləmir ki, bu ona nəyin bahasına başa gəlir - o, cavab verməyə adət eləyib. Onlar qarşı tərəfdəki səkiyə çıxırlar və Harri yöndəmsiz halda onun qolunu buraxır. Ancaq naqolaylığa baxmayaraq, Harri onsuz da Lüsünün onun istədiyi kimi olduğunu, onların bir-birlərinə yaraşdıqlarını hiss eləyir.

- Ana.
- Nədi?
- Rotik nə deməkdir?
- Rotik? A, nevrotik. Bu, kiminsə başı qaydasında olmayanda deyilir.
- Baş ağrıyanda?
- Hə, nəse elə bir şeydir. **Onun qədər ciddi məsələdir, ancaq** sən narahat olma, mənim balam... Bu, demək olar ki, hamının başına gəlir. Dostumuz mister Enqstromdan başqa. - Qızcıgöz gözlərini qaldırır və utancaq, ancaq təbəssürlü təbəssümlə anasının belinin arxasından Dovşana baxır.
- O nadircdir, – qız deyir.
- Bir elə də yox, – anası hay verir.

Pastorluğun kərpic divarının axırında atılmış mavi, üçtəkərli velosiped dayanıb. Coys ona tərəf qaçır, minir və öz dəniz qalğası rəngi bazar günü paltosunda, saçında narıncı lent sürüb gedir; metal hansısa daxili səslərin bir-birinə eşilmiş telərini havaya qarışdıraraq xırçıldayır. Onlar bircə dəqiqəlik ikisi də uşağa baxırlar. Sonra Lüsi soruşur:

- İçəri keçmək istəmirsiniz?

Qadın cavab gözləyə-gözləyə onun çiyinlərini hiss eləyir, Harriyə isə yuxarıdan elə gəlir ki, onun gözləri ağ göz qapaqları altında gizlədilib. Dodaqları aralanıb, çənəsinin hərəkətindən dili damağına toxunur. Günorta günəşi sifətini və çat-çat olmuş dodaq boyasını kəskin şəkildə göstərir. O, alt dodağın nəm əsasının dişlərinə necə toxunduğunu görür. Möcüzənin gecikmiş mehi özünün ağırlı əxlaqi tamı ilə sanki, səhranın tozlu küləyi kimi Harrinin bütün bədənini bürüyür və gözləri qarşısında heç nədən Cenisin yaşılmtıl damarları sezilən zərif doşləri görünür. Bu yaramaz böcək onu onlardan qorarmaq istəyir.

- Yox, sağ olun. Keçə bilmərəm.

- Boşlayın. Siz kilsədə olubsuz, sizə mükafat düşür. Qəhvə içərsiz.

- Bilirsiniz nə var, – Dovşan yumşaq səslə, ancaq qururlu şəkildə dillənir: – Siz qəşəngsiz, ancaq indi mənim arvadım var. – O, sanki, nəyisə izah eləməyə çalışaraq əllərini qaldırır və Lüsi tələsik bir addım geri çəkilir.

- Bağışlayın.

Harri yalnız qadının qara bəbəklərinin ətrafındakı papiros kağızı qırıntılarına oxşayan yaşıl göyqurşağının ləkəli hissəsini görür, sonra isə onun dairəvi tarım yançağı sındıra-sındıra yolla uzaqlaşır.

- Hər halda, çox sağ olun, – Harri boş, zəif səslə onun arxasınca qışqırır. O, nifrətdən qorxur. Qadın qapını elə tappıltı ilə çirpır ki, balıq-çəkcik öz-özünə boş kandarda səslənir.

Harri günəşi görmədən evə gedir. Lüsi nədən hirsləndi - təklifi rədd edildiyindən, ya Dovşana nə təklif edildiyini başa düşdüyündən? Bəlkə, qadına birdən özünün əslində necə olduğu aydın olub? Harrinin anası axmaq vəziyyətə düşdüyü vaxt o da eynilə beləcə buxar buraxırdı. Hər necə olur-olsun, Harri bayram kostyumunda ağacların altı ilə addımlayarkən özünü qəşəng, ucaboy və güclü hiss eləyir. O, Ekklin arvadını etina eləmədi, yaxud onu, sadəcə olaraq, düzgün başa düşmədi, qadın onu onsuz da tərpətdi və Dovşan öz mənzilinə soyuq mühakimə və həvəsli halda girir.

Onun Cenislə yatmaq istəyi qurğuşunla yüklənmiş balaca mələk təsiri bağışlayır. Təzə doğulan körpə dil qəfəsə qoymadan ciyildəyir. O, bütün günü sanki, zəif əllərilə içərisindəki hansısa qapını cırmaqlaya-cırmaqlaya dözülməz, gərgin **xnnnnnnx ax ax ppppx** səsləri çıxararaq beşiyində uzanır. O nə istəyir? Niyə yatmır? Harri kilsədən Cenis üçün qiymətli hədiyyə ilə gəlib və ona nəşə hey bu hədiyyəni

təqdim eləməyə mane olur. Səs-küy mənzili qorxu ilə doldurur. Onun qarnı ağrıyır; Harri içqırığının kəsilməsindən ötrü qızıcığazı götürən vaxt özü içqırmağa başlayır - mədəsindəki sıxılma bərk üfürülmüş köpük yaradır; uşağın mədəsindəki eynilə belə köpük inadla partlamaq istəmir. Yumşaq xırda mərmər bədən kağız kimi çəkisizdir, onun sinəsində bərk dartılır, sonra yenə süst halda asılı qalır; həərətli başı sanki, çiyindən qopmaq istəyirmiş kimi fırlanır.

- Bikki, Bikki, Bikki, – Harri deyir. – Yat, yat, yat.

Səs-küydən Nelson şiltaqlıq eləməyə və pısqıldamağa başlayır. O, sanki, körpənin indicə içərisindən çıxdığı qaranlıq qapılara hamıdan yaxında olduğundan körpənin onları xəbərdar eləməyə səy göstərdiyi **hədəni** hamıdan daha kəskin dərk eləyir. Onların daha kamil hiss orqanları üçün görünməz hansısa dumanlı kölgə, körpə tək qalan kimi Rebakkanın üzərinə hücum çəkir. Dovşan onu səbətə qoyur və barmaqlarının ucunda qonaq otağına gedir; onlar nəfəs çəkmədən otururlar. Sonra sakitlik membranı dəhşətli cırıltı ilə sınır və **nnnx a nnnnnnx!** aramlı inilti səsi yenidən gəlir.

- Oh, aman allah, – Dovşan dillənir. – yaramazı görürsən. Əclafı görürsən.

Saat beşdə Cenis ağlamağa başlayır. Göz yaşları tutqun üzülmüş sifəti boyu aşağı axır.

- Mən tamam qurumusam. Ona verməyə südüm qalmayıb. O artıq bir neçə dəfə uşağı döşünə yaxınlaşdırıb.

- Tüpür, – Dovşan deyir -Dözər. İç. Mətbəxdə bir az viski qalıb.

- Sən mənə hey iç deyirsən? Mən çalışıram içməyim. Elə bilirdim mənim içməyim xoşuna gəlir. Bütün günü siqareti bir-birinin dalınca çəkirsən və mənə deyirsən iç – dilə tutursan.

- Dedim halın yüngülləşər. Sən bütün günü ayaq üstəsən.

- Səndən artıq dayanmamışam. Sənə nolub? Ağlına nə gəlib?

- Sənin südün necə olub? Niyə uşağı lazım olan kimi əmizdirə bilmirsən?

- Axırını dörd saat ərzində üç dəfə yedirtmişəm. Burada daha heç nə yoxdur. – Cenis açıq-aydın zavalı jestlə donunun üstündən döşünü sıxır.

- Bir şey iç.

- Qulaq as, kilsədə sənə nə dedilər? Evə get və arvadını sərxoş olanacan içirt? İçmək istəyirsən -özün iç.

- Mənə bu, qətiyyən lazım deyil.

- Ancaq nəşə lazımdır. Bekkinin əsəblərinə toxunan sənsən. Səhər vaxtı, sən olmayanda onun halı çox yaxşı idi.

- Tüpür. Bu haqda düşünmə. Bu xəbislik haqda düşünmə, vəssalam.

- Bebi ağlayır.

Cenis Nelsonu qucaqlayır.

- Eşidirəm, mənim balam. Ona istidir. İndi ağlamayacaq.

- Bebiyə istidir?

Onlar bir dəqiqəliyə qulaq asırlar, ancaq qışqırıq kəsmir, şiddətli, zəif ehtiyatlılıq əzabverici sakitlik fasilələrilə kəsilir, sonra isə təzədən gəlir. Onlar allah bilir nə barədə xəbərdar olunaraq divarları həbsxana divarları kimi tərləmiş mənzil boyu səpələnmiş bazar günü qəzetlərinin qırıqları içərisində dayanmadan ora-bura vurnuxurlar. Artıq xeyli vaxtdır pəncərə arxasında müntəzəm olaraq süd kimi aydın səma parıldayır və belə havada valideynlərinin onu Məmlə uzun, xoşagələn gəzintiyə gətirdikləri, indi isə gözəl bazar gününü əbəş yerə itirdikləri fikri Dovşana daha böyük təşviş gətirir. Ancaq onlar evdən çıxmaq üçün heç cür yığışa bilmirlər. O, Nelsonla gəzməyə gedə bilərdi, ancaq uşaq, aydın olmayan qorxu içində anasından yapışır, Dovşan isə hələ də Cənise sahib olmaq ümidi ilə xəsis xəzinədən uzaqlaşmayan kimi ondan bir addım da aralanmır. Onun ədəbsizliyi onları bir-birinə yapışdırır.

Cənisi bunu hiss eləyir və bu ona daha artıq iztirab verir.

- Niyə gedib gəzmirsən? Sən uşağın əsəblərinə toxunursan. Mənim də əsəblərimə toxunursan.

- Doğrudan, içmək istəmirsən?

- Yox. Yox. Mən yalnız sənin sakit oturmağını, siqaret çəkməyini və uşağı yelləməyini istəyirəm. Bir də məndən əl çəkməyini. Mənə onsuz da istidir. Məncə, təzədən xəstəxanada yatsam yaxşıdır.

- Bir yerin ağrıyır?

- Hər şeyə dözərdim, bircə bu, ağlamayaydı. Onu artıq üç dəfə yedirtmişəm. İndi isə sizə şam vermək lazımdır. U-a-u, bazar gününə nifrət eləyirəm. Kilsədə neynirdin? Sən hey nə qurdalanırsan?

- Mən qətiyyənlə qurdalanmıram. Sənə kömək eləməyə çalışıram.

- Görürəm. Bax, yeri gəlmişkən elə bu, qeyri-normaldır. Sənin dərinə nəşə qəribə qoxu gəlir.

- Nə qoxusu?

- Ah, bilmirəm. Əl çək.

- Mən səni sevirəm.

- Qurtar. Olmaz. İndi mənə seçmək olmaz.

- Bir az divanda uzan, mən şorba bişirim.

- Yox, yox, yox. Nelsonu çimizdir. Mən çalışım uşağı bir dəfə də yedirdim, yazıq, orada yenə heç nə yoxdur.

Onlar şamı gec yeyirlər. Hələ tamam işıqdır - bu ilin ən uzun günlərindən biridir. Onlar Rebekkanın kəsilməyən qışqırıqları altında şorbanı ötürürlər. Ancaq əlüzuyunda düzülmüş boşqabların üstündə, didilmiş, nəm çəkmiş mebelin altında və tabuta oxşayan dərin hörmə çarpayıda kölgələr qatılmağa başladığı vaxt qızçıqaz qəfildən səsinə kəsir və mənzildə birdən günahın təntənəsi, ancaq təfəkkürlə dolu

dünyası hökm sürür. Onlar uşağı taleyin ümidinə buraxıblar. Onların arasında təsadüfən ingiliscə danışa bilməyən, ancaq böyük və ağır həyəcanla dolu yadelli qadın peyda oldu, onlar isə onu taleyin ümidinə buraxıblar. Nəhayət, gecə düşdü və onu dəyərsiz toz dənəsi kimi apardı.

- Qarnı deyil, belə körpələrdə o ağrımır, – Cenis deyir. -Bəlkə, acdır, mənimsə südüm quruyub.

- Bu necə olur, sənın döşlərin futbol topu kimidir.

Cenis onun nəyə işarə elədiyini hiss edərək ona əyri-əyri baxır.

- Axmaqlıq eləmək ağlına gəlməsin.

Ancaq Harriyə elə gəlir ki, arvadının gülümsədiyini görür.

Nelson həvəslə uzanıb yatır –o xəstə olanda belə olur. O, nıqqıldayır. Bacısı onu əməlli-başlı boğaza yığıb. Oğlanın tünd rəngli başı ağır halda balısa batıb. O acgözlüklə ağzını butulkaya tərəf uzadır və Dovşan fırçanın yüngül yaxması kimi ələ keçmədən və ötəri toxunan, eyni zamanda həm bəd, həm xoş ötəri fikirləri ifadə eləmək, ötürmək üçün cidd-cəhdlə söz tapmağa çalışaraq gözləyir. Dovşanı kədərin tutqun hissi bürüyür. Bu zamana və məkana tabe olmayan təəssüf kədəridir, onun qara saçlı oğlanların dar çarpayılarda dodaqlarını minnətdarlıqla rezin və şüşədən olan butulkaya uzadaraq yuxuya getdikləri dünyada yaşadığı haqda olan kədərdir. Harri ovçunu Nelsonun, qabarıq alınına qoyur. Uşaq onun əlini itələməyə çalışır. Harri əlini çəkir və o biri otağa gedir.

O, Cenisı inandırır ki, içsin. Özü ona su ilə yarı-yarı viski süzür - spirtli içkilərdə bir elə səriştəsi yoxdur. Qadın bu nə zibildir deyir, ancaq içir.

Yataqda Harriyə elə gəlir ki, Cenis indii özünü başqa cür aparır. Onun bədəni sanki, özü Harrinin əlinə doğru gəlir, ovuclarını asanlıqla doldurur. Cenis gecə köynəyinin ətəyindən boynunun kökünəcən başdan-ayağa ondan ötrüdür. Onlar böyrü üstə üzbəüz uzanıblar. Harri onun kürəklərini ovuşdurur, əvvəlcə yüngülcə, sonra get-gedə güclü şəkildə, sinəsini özünə sıxır, spirt qoxusu verən bərk, qaralmış sifətini öpür. Cenis başını çevirmir, ancaq onun tərtəmiz profilində Dovşan etiraz da oxumur. Harri inciklik dalğasını boğaraq özünü yenidən onun ləngliyinə uyğunlaşdırmağa məcbur eləyir. Onun dərisi də dili kimi öz sirrini saxlayır. Cenis bir şey hiss eləyirmi? Rutdan sonra o anlaşılmaz, qaşqabaqlı, hər şeyə laqeyd kəsək kimi görünür Dovşana. Harri ondakı qılgıncımı alovlandıra bilərmə? O, Cenisin gecə köynəyinin iki düyməsini açmağa ürək eləyir və onda bütöv hiss oyatdığına sevinir, yerini bir az da rahatlayır. O, yumşaq və ehtiyatla hərəkət eləyir və buna görə də qadın qızcıgaz təhər nazik, zəhlətökən cırıltılı səslə –onun düz qulağına:

- Harri. Yəni sən görmürsən ki, mən yatmaq istəyirəm – deyərkən tamamilə özündən çıxır.

- Bəs, mənə niyə dərhal demədin?

- Bilmirəm. Bilmirdim.

- Niyə bilmirdin?

- Bilmirdim nə eləyirsən. Elə bilirdim, sadəcə olaraq, mənimçün xoş olan nəsə eləmək istəyirsən.

- Deməli bu sənə xoş deyil.

- Əlbəttə, əgər mən heç nə eləyə bilmirəmsə, xoş deyil.

- Bəzi şeyləri eləyə bilirsən

- Yox, bilmirəm. Hətta yorulmasaydım və Rebekkanın çıxırmasından boğaza yığılmasaydım da, mənə olmaz. Altı həftə olmaz. Sən axı özün bilirsən.

- Bilməyinə bilirəm, ancaq fikirləşdim ki,.. – O, həddən artıq pərtidir.

- Nə fikirləşirdin?

- Fikirləşirdim ki, hər halda, sən məni sevəcəksən.

- Əlbəttə, mən səni sevirəm, – Cenis əvvəl susub cavab verir. – Sənə nolub, yata bilmirsən?

- Yata bilmirəm. Bilmirəm. Mən səni həddən artıq çox sevirəm.

Hələ bir dəqiqə əvvəl hər şey yaxşı idi, ancaq bütün bu söhbətlərdən zəhləsi getdi. Onsuz da onlarda bir şey əmələ gəlmirdi, qadının süstlüyü və inadçılığı isə lap pis idi; o, Harridə yazırlıq, utancaqlıq və şəxsi axmaqlıq düşüncəsi oyadaraq, sadəcə, hər şeyi öldürür. Belə yaxşı olan hər şeydən yalnız çəkilməz ağırlıq və Harrinin gülünc vəziyyəti - bütün bunları mümkün qədər tez qurtarmaq bacarıqsızlığı qaldı. Cenis onu özündən kənara itələyir.

- Sən məndən, sadəcə olaraq, istifadə eləyirsən – deyir. – Bu, iyrəncdir.

- Hə, mənim balam xahiş eləyirəm.

- Bütün bunlar elə ikrahedicidir ki.

O nə cəsarətlə belə dedi? Harri hiddətlənib. Ancaq ağına gəlir ki, olmadığı bu üç ay ərzində Cenis məhəbbət haqqında tamamilə qeyri-real təsəvvürlər qazanıb. O, sevginin əhəmiyyətini şişirtməyə başlamışdı, təsəvvür eləyirdi ki, guya, bu, necəsə nadir, qiymətli bir şeydir, Harri isə yatmaqdan ötrü yalnız bununla tez qurtarmaq, sonra isə –Cenisin xətrinə düz yolla davam eləmək istəyir.

- O biri böyrün üstə sevril, – Dovşan ona deyir.

- Mən səni sevirəm -Cenis onu rahat buraxdığını düşünərək yüngülləşmiş halda dillənir. O, sağollaşarkən Harrinin sifətinə toxunub arxasını ona çevirir.

Harriyə elə gəlir ki, hər şey yaxşı gedir, birdən Cenis çiyini üstədən başını ona sarı döndərir və deyir:

- Bunu sənə qəhbən öyrədib?

Harri yumruğu ilə onun çiyindən vurur, yatağından sıçrayır və pijama şalvarı döşəməyə düşür. Jalüzin arxasından sərin gecə mehi əsir. Cenis yataqda arxası üstə uzanır və anladır:

- Mən o qəhbələrdən deyiləm, Harri.

- Səsini kəs, sən evə qayıdan vaxtdan bəri mən birinci dəfə idi ki, səndən nəsə xahiş eləyirdim.

- Sən lap qəşəng idin.
- Sağ ol.
- Hara gedirsən?

Harri geyinir.

- Havaya çıxıram. Bütün günü bu lənətə gəlmiş dəşikdə qurdalanmışam.
- Səhər-səhər çıxmışdın ki.

O şalvarını geyir.

- Sən niyə mənim halımı düşünə bilmirsən? Mən təzə doğmuşam.
- Bilirəm. Bilirəm, ancaq, istəmirəm, mənim vecimə deyil, bütün məsələ mənim necə olmağımdadır. Mənsə havaya çıxmaq istəyirəm.
- Getmə, Harri. Getmə.
- Öz matah yançağıyla qal burada. Mənim əvəzimə onu öp.
- Oh, aman allah. – Cəniz qışqırır, adyalın altına girir və üzünü balışda gizlədir.

Lap indi də qalmaq olardı. Harrinin onu sevmək həvəsi sovuşdu və indi getmək gərək deyil. O nəhayət, Cənisi daha sevmir və buna görə də tamamilə onun yanında uzanıb yuxuya getmək olardı. Ancan Genis özü səbəb oldu –tir kimi uzanır və zarıyır, aşağıda isə, qəsəbədə mühərrik tam qazla guruldayır, orada hava, ağaclar, fanar altında boş küçələr var və Harri bütün bunları xatırlayıb evdən çıxır.

Nə qədər qərribə olsa da, Harrinin çıxıb getməsindən az sonra Cəniz yuxulayır: o son vaxtlar tək yatmağa adət eləyib və indi Harrinin yataqda olmamasından heç kimin onu isti ayaqları ilə təpikləməyəcəyindən və mələfəni buraz kimi bir-birinə eşməyəcəyindən fiziki yüngüllük hiss eləyir. Səhər saat dördə Bekkinin qışqırığı onu oyadır və Cəniz qalxır. Gecə köynəyi yüngülcə ayaqlarına dolaşır. Dərisi qeyri-təbii dərəcədə həssas olub. O, əsgini dəyişir və qızcıqazı əmizdirmək üçün çarpayıya uzanır. Beki əmdiylə vaxt ona elə gəlir ki, bədənində boşluq yaranır. Harri qayıtmadı.

Uşaq hey döşün giləsini itirir - Cəniz heç cür diqqətini ona yönəldə bilmir, o, bütün vaxtı qulaq verir ki, Harrinin açarı qapıda xırçıltı salmır ki.

Harrini yenə buraxsa, anasının qonşuları gülməkdən öləcəkləri, əgər o, valideynlərinin yanında yaşadığı vaxtlarda anası hey qonşularının paxıllıqlarını xatırlamasaydı, anasının qonşuları haqqında heç fikirləşməzdi və həmişəki kimi o, anasının yanında olarkən elə hisslər keçirirdi ki, guya, səfehdir, eybəcərdir və bütün ümidləri heç olub, anası isə nikahla bütün bunların qurtaracağına elə ümid bəsləyirdi ki, o, ərli arvad olacaq, öz evi olacaq. Bir də istəyirdi uşağa anasının adını qoysun ki, onun yaxasından əl çəksin, ancaq bunun əvəzində zavallı anasını yadına salaraq, gözləri yumulu halda ağzı ilə onun sinəsinə dirənir və

Cenisə elə gəlir ki, o, tirin təpəsində uzanıb bütün şəhər onun tənha olduğunu görür. O, üstüyür. Uşaq döşünün giləsini heç cür saxlaya bilmir, o, heç kimə gərək deyil.

Geniş qalxır və Bekkini çiyinə qoyub otaqda gəzinməyə başlayır, havasını buraxmağa çalışaraq, kürəyini sığallayır, zavallı isə elə üst və zəifdir ki, hərdən aşağı sürüşür və sümüksüz ayaqarı ilə dayanmaqdan ötrü onun sinəsinə soxulmağa can atır, gecə köynəyi isə küləkdən yellənir və ayaqlarına yapışır.

Əgər açar qıfılı cırmaqlasaydı və o, qapıdan içəri girsəydi, Cenislə nə eləyir–eləsin, onun vecinə deyil, ər–arvadlıq – ər–arvadlıqdır. Ancaq bu gün bu, çox böyük ədalətsizlik idi. Onun hər yeri ağrıyır, Harri isə bütün bu vaxtları öz qəhbəsi ilə yatırdı, indi də deyir: «O biri böyrün üstə dön», elə hövsələsiz deyir ki, elə bil, sadəcə olaraq, ondan mümkün qədər tez yaxa qurtarmaq istəyir və o kimdir ki, Harriyə icazə verməsin, onun qaçmasına ki imkan vermişdi, məgər Cenisin qürurlu olmaq ixtiyarı varmı? Özünə hörmətinə – hə. Buna görə də o mütləq sübut eləməli idi ki, onda bu var – Harri düşünmürdü ki, əgər Cenis onun qaçmasına imkan vermişdisə, bunu da eləyər. Dovşan səfəh hərəkət eləmişdi, Cenis isə heç bir qürura malik olmalı deyil, yalnız Harri üçün zibil vedrəsi olmalıdır. O, Censidən əl çəkmədiyi vaxt görünürdü ki, əla təcrübə qazanıb və bu Cenisə onun allah bilir harada veyilləndiyi və nə elədiyi həftələri xatırladırdı, Cenis isə tamam köməksiz idi, anası və Pegginin ona yazıqları gəlirdi, qalanlar isə gülürdülər və Genis daha buna dözə bilmirdi.

Harri sonra da kilsəyə gedir və bütün köksü **qabarmış** halda qayıdır. Onun nə ixtiyarı vardı kilsəyə getsin. O, bir–birinə göz–qaş eləyən bütün bu arvadların arxasında allahla nədən danışib. Cenis, doğrudan da, cinlədən odur ki, başqa şeylər haqqında fikirləşmək əvəzinə məhəbbətlə məşğul olduqları vaxt elə məhəbbət haqda da fikirləşirlər. Onların barmaqlarına baxan kimi hiss eləyirsən ki, sənin haqqında fikirləşirlər –ya yox, bu gün də Harri əvvəlcə onun haqqında fikirləşdi; ancaq sonra elə iyrənc oldu ki, Cenis hirsələndi, çünki Harri yalnız özünü düşünürdü və Cenisin necə yorulduğunu, hər yerinin necə ağrıdığını qətiyyənlə fikirləşmirdi. Bu, çox kobudcasına idi.

Sadəcə olaraq, kobud idi, vəssalm. Deyirlər Cenis səfəhdir, ancaq əslində səfəh olan Harridir – başa düşür ki, arvadının halı necə pisdir, o qaçdığı vaxtdan Cenis tamam başqa adam olmuşdu və Cenisin onu təzədən sevməsini istəyirsə, ona necə quyruq bulamalıdır. Cenis lap ilkin uşaqlığından onun hisslərindən heç kimin xəbəri olmaması və heç kimin onlardan xəbər tuta bilməməsi, yaxud, sadəcə olaraq, heç kimin bununla işi olmaması dəhşətə gətirirdi. Onun dərisi özünün xoşuna gəlmirdi və heç vaxt da gəlməmişdi, italyan qızlarındakı kimi çox tünd rəngdədir, hərçənd ki, onda başqa qızlardakı kimi sızanaqlar olmurdu və onlar Krollun yanında işlədikləri həmin günlərdə Cenis duzlu qoz satırdı. Harri onunla Meri Hennekerin çarpayısında uzandığı vaxtlar gümüşü divar kağızlarından çox xoşu gəlir və Harri gözlərini yumurdu, Cenisin dərisi, sanki, əriyirdi, qız fikirləşirdi ki, bax indi hər şey bitdi, artıq o tək deyil, bir adamladır – amma sonra evləndilər (Cenis əvvəllər hamilə olmaqdan dəhşətli dərəcədə qorxurdu, ancaq Harri artıq

bütün ili evlənmək barədə danışdı və Cenis ona xəbər verəndə gülmüşdü, «əla» demişdi və Cenis uşaq kimi yuxarı qaldırmışdı. Cenis gözləmədiyi vaxt o elə gözəl ola bilirdi ki, Harridə o qədər yaxşı cəhətlər var ki. Cenis heç kimə başa sala bilmirdi. O, hamilə olduğu vaxt çox qorxdı, Harri isə onu məcbur eləyirdi bununla fəxr eləsin), onlar evləndilər, qız isə hələ də balaca yöndəmsiz qəhvəyi dərilili Cenis Springer olaraq qalırdı, amma onun əri heç nəyə yaramayan özündənrazi axmaq idi, atası belə deyirdi və əgər azca içsəydi, tənhalıq hissi bir az əriyib gedirdi. Bu, qəhəri əridirdi demək deyildi, sadəcə olaraq, qəhərin kənarları dəyirmiləşirdi və sanki, göy qurşağı kimi müxtəlif rəngə çalırdı.

Cenis otaqları gəzir və əlləri, ayaqları ağrımağa başlayana kimi uşağı oxşayır və nəhayət, körpə Rebekka ayaqları ilə dolu döşləri qucaqlayaraq yuxuya gedir. Bəlkə, bir az da süd versin, ancaq lazım deyil, yatır qoy yatsın. Cenis zavallı çəkisiz körpəni öz tərtibli çiyindən ayırır və çarpayıda sərin kölgəyə uzadır. Artıq işıqlaşır, dağın şərq ətəklərinə şəhərə erkən səhər gəlir. Cenis yatağına uzanır, ancaq ağ mələfələrə get-gedə daha çox düşən işıq onu yuxuya getməyə qoymur. Əvvəlcə bu həttə xoşdur - təzə başlayan səhər elə təmizdir ki, Cenisdə Harrinin yoxa çıxmasının ikinci ayındakı kimi hisslər oyadır. Pəncərənin altında anasının yapon albalısı çiçəkləmişdi, otlar qalxmışdı, torpaqdan nəm, hərarət və kül qoxusu gəlirdi. Cenis hər şeyi götür-qoy eləmişdi və onun ailə həyatının - ərliliyinin sonunun çatması fikri ilə barışmışdı. Öz uşağını doğacaq və ayrılacaq, bir də heç vaxt ərə getməyəcək. O Odri Herbernin bu yaxınlarda baxdığı o qərribə filmindəki rahibə kimi olacaq. Əgər Harri qayıdacaqsas, yenə çox adi olacaq - Cenis hər şeyi ona bağışlayacaq, əgər bu, onu belə cinləndirirsə, hərçənd ki, Cenis bilmir niyə, içkini tərgidəcək və onlar bir yerdə çox gözəl, təmiz və sadə yaşamağa başlayacaqlar, çünki Harri hər şeyi başından çıxaracaq, onu bağışladığına görə çox sevəcək. Cenis isə indi yaxşı arvad olmağın necəliyini biləcək. Cenis hər həftə kilsəyə gedir və Peggi ilə danışdı, dua eləyirdi, indi başa düşüb ki, ərə getmək sığınacaq tapmaq demək deyil, hər şeyi ərilə bölüşməkdir və onlar da Harri ilə hər şeyi bölüşməyə başlayacaqlar. Sonra möcüzə baş verdi və bu son iki həftə hər şey məhz beləcə oldu.

Sonra isə Harri birdən bu qəhbənin zir-zibililə hər şeyi korladı, hələ bir istədi ki, bütün bunar onun xoşuna gəlsin, Cenis ədalətsizlikdən boş çarpayıda onun yanında uzanmış nədənsə qorxurmuş kimi sakitcə olsa da, hönkür-hönkür ağlamağa başlayır. Sonra Cenis get-gedə artan qorxu və boğulma hissi bürüyür. O qalxır, otaqda gəzişir; döşünün biri şişib, giləsi sancır; o, ayaqyalın mətbəxə gedir və Harrinin içməyə məcbur elədiyi boş viski qədəhini iyləyir. Bu kəsif, kəskin, üfünətli, dərin iydirdi, o fikirləşir ki, bəlkə, bir qurtum onun yuxusuzluğuna son qoydu. Yatmağa məcbur eləyər, sonra isə o, açarın qapıda xırçıldamasına ayılır və Harrinin iri bədəninin utancaqlılıqla evə soxulmasına oyanar və onu: *yerinə uzan, Harri, hər şey qaydasındadır, mənəmlə nə istəyirsən elə, hər şeyi sənəmlə bölüşmək istəyirəm, doğrudan, istəyirəm, - deyər.*

O, cəmi bir düym viski və lap azacıq da su süzür ki, içməyi uzun çəkməsin, buz parçaları da qoymur ki, səs-küy salıb uşaqları **oyatmasın**. Cenis stəkanı pəncərə tərəfə aparır və üç tollu çardağın üstündən aşağıda yatan şəhərə baxaraq dayanır, bəzi yerlərdə artıq mətbəx və yataq otaqlarının solğun

pəncərələrində işıq yanır. Seyrək işıq salan maşın Uilber–Stritlə yavaş–yavaş qəsəbənin mərkəzinə gedir. Yarıya kimi evlərin siluətləri ilə örtülmüş şose, sanki, sahilində ağaclar bitmiş çay kimi bu erkən vaxtda artıq təkərlərin çoxluğundan xırçıldayır. Cənib iş gününün yaxınlaşdığını hiss eləyir, hiss eləyirdi ki, ikiqat çardaqlı evlər aşağıda tezliklə oyanacaqlar, qəsrdəki kimi qapıları açacaqlar və öz kişilərini çölə buraxacaqlar, heyfəsilənir ki, onun əri indicə başlayacaq yeni taktıdakı ritmə alışa bilmir. Niyə məhz o? Onda qeyri–adi nə var ki? Cənibdə Harriyə qarşı inciklik dalğası qalxır və bu incikliyi boğmaqdan ötrü, stəkanı boşaldır və səhər şəfəqlərinin işığında arxasını pəncərəyə çevirir. Otaqdakı bütün əşyalar qəhvəyi rəngin müxtəlif çalarındadır. O özünü necəə yanpörtü hiss eləyir, əmilməmiş döşlərinin ağırlığı onun qəddini əyir.

O, mətbəxə gedir, viskini su ilə qarışdırır, bu dəfə əvvəlkindən tünd eləyir –artıq heç olmasa, bircə damcı da olsa ləzzət çəkməyin vaxtıdır. Xəstəxanadan qayıtdığı vaxtdan bəri onun özü haqqında düşünməyə macalı olmayıb. Həzz haqqında fikir, hərəkətlərinə yüngüllük və **surət** verir, o, ayaqyalın xışıldayan xalça ilə pəncərəyə tərəf qaçır, sanki, orada xüsusi olaraq onun üçün indi tamaşa başlanacaq, Cənib ağ xalatda görə biləcəyi hər şeyin üstünə qalxaraq əllərini tarım döşlərinə elə möhkəm sıxır ki, südü ağ parçada isti ləkələr qoyaraq axır.

Nəm bədəni ilə axır və soyuq havada soyuyur. Ayaq üstə çox dayanmaqdan ayaqlarının damarları sızıldamağa başlayır. Pəncərədən çəkilir, çirkli qəhvəyi kresloda oturur və ləkəli divarın xəmir kimi sarımtıl tavanla rastlaşdığı küncü görərkən onun ürəyi **bulanmağa** başlayır. O, aşağı–yuxarı yellənir, ödü ağzına gəlir. Divar kağızındakı şəkillər canlı kimi tərpənir, güllərin qəhvəyi ləkələri qaranlıqda üzür, bir–birini ağgözlüklə udur. Necə iyrəncdir. O, üzünü çevirir və ölü televizorun yaşıl ekranına diqqətlə baxır. Gecə köynəyinin qabağı quruyur, sərt qabıq sinəsini cırmaqlayır. Uşaqlar haqqında kitabda deyilib ki, düşünüzün gilasını təmiz saxlayın. Ehtiyatla sabunlayın – açılmış yerlərə mikrob düşür. O, stəkanı kreslonun dəyirmi dəstəyi üstünə qoyur, qalxır, köynəyini başından çıxarır və yenidən oturur. **Səth** çılpaq bədənin ağırlığı altında yumşaq şəkildə yay kimi gərilir. O, qırıxmış köynəyini dizi üstə qoyur, barmaqlar ilə kətilin ayağını asanca özünə tərəf çəkir, ayaqlarını onun üstünə qoyur və onların seyrinə dalır, baxıb ləzzət alır. O həmişə qəşəng ayaqları olduğunu bilib. Onların aşağı getdikcə nazikləşən tutqun siluətləri tünd xalçanın fonunda ağarır. Tutqun işıqda göy damarları nəzərə çarpmır. Doğrudanmı, onun da anası kimi dəhşətli ayaqları olacaq? O özünü topuğu enində dizi kimi təsəvvür eləməyə çalışır və sanki, onlar, doğrudan da, şişməyə başlayır. O əyilir və topuğunun nazik möhkəm sümüklərini əlilə yoxlayır və çiyini ilə kreslonun dəstəyindəki viski dolu stəkanı vurub yerə salır. O, soyuq havanın çılpaq bədənində təmasından diksinərək yerindən sıçrayır və dərisi başdan–başa biz–biz olur. Əcəb gülməlidir. Bircə indi Harri ona baxa biləydi. Xoşbəxtlikdən stəkanda, demək olar ki, heç nə qalmayıb. O, qəhbə kimi tamam çılpaq halda qətiyyətli addımlarla mətbəxə gedir, ancaq sanki, kiminsə onu izləməsi duyğusu – onun pəncərə ağzında dayanıb südünü sığadığı vaxt yaranmışdı – həddən artıq güclü olur; Cənib yataq otağına girir, mavi çimərlik xalatına bürünür və viskini su ilə qarışdırır. Yorğunluqdan göz qapaqları ağırlaşır, ancaq onun yatağa uzanmağa cüzi həvəsi belə

yoxdur. Çarpayı onda dəhşət doğurur, çünki Harri burada deyil. Onun olmaması get-gedə genələn dəşikdir və Cenis ora bir az viski tökür, ancaq bu, azdır və o, üçüncü dəfə pəncərə tərəfə gedəndə artıq o qədər işıqlaşmış ki, ətrafda hər şeyin necə cansızlığı olduğu görünür. Kimsə butulkəni tol çardaqlardan birinə vurub sındırdı. Uilber-stritdəki xəndəklər təzə evlərdən axıb gələn zir-zibillə doludur. Hələ ki, o, pəncərəyə baxır, küçə fənərləri - uzun solğun zəncir bir-birinin dalınca sönür. O, elektrostansiyadakı **rubilniki** keçirən adamı gözləri önünə gətirir - o, balacaboy, ağsaçlı, qozbel və çox yuxuludur. Cenis televizora yaxınlaşır və yaşıl düzbucaqda qəfildən yanan işıq zolağı onun sinəsində sevinc hissləri oyadır; ancaq hələ çox tezdir, bu, sadəcə, mənasız yerə sayrışan ləkədir, səs isə -olsa-olsa statik aramlı küy. O oturur və boş şəfəqə baxır, sanki, kiminsə onun arxası qatda dayanması duyğusundan bir neçə dəfə kəskin şəkildə geriyyə döndür. O, bunu çox sürətlə eləyir, ancaq həmişə onun görmədiyi yer qalır və əgər bu adam buradadırsa, ora girə bilər. Bütün bunlar televizordandır -onu otağa o çağırır -ancaq Cenis onu söndürən kimi dərhal ağlamağa başlayır. O, əllərilə sifətini örtüb oturur, göz yaşları barmaqları arasından süzülür və onun hıçqırıqları bütün mənzildə eşidilir. O, göz yaşlarını boğmur, çünki istəyir kimisə oyatsın, artıq tək qala bilmir. Ağmtıl işıqda mebel və divarlar daha aydın görünürlər, onlar yenidən işıqlanırlar, bir-birinə qarışan rəhəvi ləkələr isə özlərinə çəkilirlər.

Cenis uşağa baxmağa gedir; zavallı uzanıb və mələfəyə fışıldayır, xırda əlləri qulaqlarının yanında tərpənir; o, əyilir, uşağın isti şəfəf alnını tumarlayır, qızıcığazı çarpayısından götürür, o tamam yaşıdır və pəncərənin qabağındakı kreslodə oturub onu əmizdirir. Səmanın solğun hamar maviliyi elə görünür ki, sanki, onu şüşə üzərində çəkiblər. Bu kreslodən səmadan başqa heç yan görünmür, sanki, onlar yüz mil hündürlükdəki hava şarının səbətində oturublar. Evin başqa hissəsində qapı çırpılır və onun ürəyi qopub düşür, ancaq bu, sadəcə, sakinlərdən biridir, yəqin ki, bu, heç vaxt heç kimə xoş söz deməyən mister Kapellodur - işə gedir, pilləkən onun ağır addımları altında həvəssiz şəkildə guppuldayır. Bu səs Nelsonu oyadır və bir müddət Cenisin işi başından aşır. O, səhər yeməyi hazırlayarkən içində portaqal şirəsi olan stəkəni salıb sındırır, stəkan elə-belə, birdən-birə əlindən əlüzəyana sürüşüb düşür. O, Nelsona düşü yarması verməkdən ötrü ona sarı əyilən vaxt uşaq burnunu qırıdırıb ona baxır, o sövq-təbii anasının kədərini duyur və bu tanış qoxudan dərhal tutulur.

- **Atam getdi?**

O elə məhriban uşaqdır ki, bunu anasının halı yüngüleşsin deyə deyir və Genisə bircə: «Hə», - deyə cavab vermək qalır.

- **Yox, – Cenis deyir. -Ata bu gün isə tezdən gedib, sən hələ yatırdın. O həmişəki kimi şama gələcək.**

Uşaq qaş-qabağını tökür, sonra isə ümidlə təkrar eləyir:

- **Həmişəki kimi?**

O, həyəcədən başını çox yuxarı qaldırır, belə ki, balışın əzdiyi qıvrım saçlı dəyirmi qafa sümüyünü

saxlamağa olduqca nazik olan boynu saplaq kimi görünür.

- Ata gələcək, – Cenis təkrar eləyir. Öz üzərinə yalan yükünü yıxaraq özünü ruhlandırmaq üçün viskiyə ehtiyacı var, başqa cür Cenis yıxılar. O, boşqabları əlüzuyuyana yığır, ancaq hamısı əlindən tökülür və o, qab-qacağı yumaq üçün cəhd belə göstərmir. Ağılına gəlir ki, xalatını çıxartmaq, don geymək lazımdır, ancaq vanna otağına gedən yolda ora niyə getdiyini unudur və yer salmağa başlayır. Qırıq-qırıq olmuş yataqda kiminsə olması onu elə qorxudur ki, dal-dalı çəkilir və uşaqların yanına, başqa otağa gedir. Elə bil, Harrinin adi vaxt qayıdacağını deyərkən o, mənzilə kabus buraxıb. Ancaq bu başqa adam Harriyə qətiyyən oxşamır, o daha çox Cenisin acığına otaqdan-otağa vurnuxan qarətçiyə oxşayır.

Cenis qızıcıgazi çarpayısından bir də çıxararaq, yaş əsgilərini yoxlayır, onları dəyişmək istəyir, ancaq o ağıllıdır, başa düşür ki, sərxoşdur və uşağa sancaq batıra bilər! Cenis bu qədər düşünə bildiyindən çox fərq eləyir və öz-özünə uşağın bir saatdan sonra əsgilərini dəyişməkdən ötrü butulkadan uzaq qalmağı tapşırır. O, gözəl Bekkini yenidən çarpayıya qoyur və təəccüblüdür ki, uşaq bircə dəfə də cıqırını çıxarmır. Onlar Nelsonla oturur və Deyv Herroueyin proqramının sonuna, sonra isə Elizabetin ərinin dostunu qonaq çağırması haqda olan proqrama baxırlar, –o subaydır, daim turist səyahətlərinə gedir və məlum olur ki, bunu Elizabetdən çox–çox yaxşı bacarır. Nəyə görəsə bu proqram Cenisin əsəblərinə toxunur və o sadəcə olaraq, televizora baxanda içməyə adət elədiyi üçün –mətbəxə gedir, bətnində indicə yenidən açılacaq iri deşiyi qapamaqdan ötrü qalan viskini çoxlu sayda buz kubikləri ilə qarışdırır. Cəmi bircə qurtum və hər şey, sanki, göy işıq yanırmış kimi dərhal aydınlaşır. Ona vur–tut bu balaca uçurumun üstündəki körpünü keçmək lazımdır və axşam Harri işdən gələcək, heç kim heç nə bilməyəcək, heç kim anasına gülməyəcək, Cenis özünü Harrini qorumaq üçün onun üzərində əyilən göy qurşağı kimi hiss eləyir və onun qübbəsi altında Harri, sanki, hansısa uşaq oyuncağı kimi son dərəcə kiçik görünür. Nelsonla oynamaq yaxşı olardı – bütün səhəri televizora baxmaq ona ziyandır. Cenis televizoru söndürür, rəngləmək üçün şəkilli kitab və rəngli təbəşir tapır, hər ikisi xalçanın üstündə oturur və səhifələrin arxa tərəfini rəngləyirlər.

Cenis hərdənbir Nelsonu qucaqlayır, ona gülməli əhvalatlar danışır və şəkilləri məmnuniyyətlə rəngləyir. Onun məktəbdə, yeganə qorxmadığı fənn təsviri sənət idi və ona görə də həmişə bu fəndən yaxşı qiymət alırdı. O, fermer həyatı çəkilməmiş səhifəni belə qəşəng rənglədiyindən həvəslənib gülümsəyir; barmaqları arasındakı rəngli çübüqlər elə səliqəli paralel xətlər çəkir ki, oğlunun balaca bədəni ona elə bərk sıxılır ki, çimərlik xalatı yelpik kimi döşəməyə düşür və onun öz bədəni özünə iri və gözəl görünür. Cenis səhifəyə kölgə düşməsin deyərək geri çəkilir, görür ki, toyuğun yarısını yaşilla rəngləyib, konturdan çıxıb və onun səhifəsi ümumiyyətlə, eybəcər görünür; o ağlamağa başlayır, *bu elə ədalətsizdir* ki, sanki, kimsə onun arxasında dayanıb və ona pis rənglədiyini deyir, amma əslində özünün belə işlərdən başı çıxmır. Nelson gözlərini qaldırır, onun hərəkətli sifəti dartılır və o qışqırır: «Ağlama! Anacan, ağlama!».

Cenis gözləyir ki, uşaq başını onun dizlərində gizləyəcək, ancaq Nelson yerindən sıçrayır, şikəst kimi

axsaya–axsaya yataq otağına qaçır, döşəmədə uzanır və ayaqları ilə döşəməni döyəcəyir.

Cenis xalçanın üstündən qalxır və sakitcə gülümsəyərək viski dolu stəkan qoyduğunu güman elədiyi mətbəxə gedir. Ən əsası - Harrini müdafiə etmək üçün uçuğunun üstündəki körpünü günün axırınacan qurtarmağa macal tapmaqdır və daha bir qurtum içməmək axmaqlıqdır, gün bundan kifayət qədər uzun olacaq. O, mətbəxdən çıxır və Nelsona deyir:

- Ana daha ağlamır, mənim balam. Zarafat eləyirdim. Ana ağlamır. Ana özünü çox yaxşı hiss eləyir. O, səni çox sevir.

Oğlan ona baxır, onun sifətinə çirk yaxılıb. Telefon, sanki, kürəyə sancılan bıçaq kimi səslənir. O, hələ də təmkinini saxlayaraq dəstəyi qaldırır:

- Allo!
- Sənsən, qızım? Atadır.
- O, ata! -Cenis sevinclə qışqırır.

Pauza.

- Mənim balam, Harri xəstələnmişdir? Artıq on ikiyə işləyir, o isə indiyə kimi yoxdur.
- Yox, xəstə deyil. Hamımız sağ-salamatıq.

Daha bir pauza. Cenisin atasına məhəbbəti lal naqillə ona tərəf axır. Bu söhbət əbədi olaraq uzansaydı, yaxşı olardı.

- Yaxşı, o haradadır axı? Evdədir? Mən onunla danışmaq istəyirəm.
- Ata, o, evdə yoxdur. Səhər tezdən gedib.
- Hara gedib? O, filialda da yoxdur.

Cenis atasının «filial» sözünü dediyini milyon dəfə eşidib - yer üzündə heç kim bu sözü belə inandırıcılıqla, qatı və mühüm səslə tələffüz eləmir, sanki, bütün dünya onda cəmləşib. Uşaq vaxtı Cenisin yaxşı nəyi - donu, oyuncaqları, evi -vərdisa, hamısı «filial»dan gəlmişdi.

Cenis şənlənir - maşınların satılması haqqında olan söhbətlər, ona aydın olan yeganə söhbətdir.

- O, səhər tezdən «Kombi»ni işə, yaxud başqa harasa gedən bir müştəriyə göstərməkdən ötrü gedib. Ata, dayan, qoy fikirləşim. O, Allentauna getməkdir, Harri də ona «Kombi»ni göstərməlidir. Hər şey qaydasındadır, atacan. Bu iş Harrinin çox xoşuna gəlir.

Üçüncü pauza ən uzundur.

- Qızım, sən əminsən ki, o evdə deyil?

- Atacan, bu ki lap gülməlidir. Əlbəttə, yoxdur. Məgər görmürsən? -Cenis dəstəyi boş otağın havasına dürtür, sanki, dəstəyin gözü var. Bu, olsa-olsa zarafatdır, ancaq nə qədər qərribə olsa da, artıq bircə onun əlini qaldırmasından ürəyi bulanmağa başlayır. O yenidən dəstəyi qulağına apararkən atasının uzaq titrək səsinə eşidir.

... Qızım, hər şey qaydasındadır. Sən heç nədən narahat olma. Uşaqlar yanındadırlar?

Cenisin başı hərlənir və o, dəstəyi asır. Bu, səhv idi, ancaq o, ümumiyyətlə, özünü itirmədi və indi içməyə tam haqqı var. Qəhvəyi maye tüstülənən buz kubikləri üzərinə tökülür və tökülməkdə davam eləyir, hərçənd ki, ona bu işi qurtarmağı tapşırır; Cenis incik halda butulkanı qaldırır və ləkələr əlüzyuyana düşür. O, stəkani götürüb vanna otağına gedir və boş əllə, ağzında diş pastası tamı ilə qayıdır. Xatırlayır ki, güzgüyə baxırdı, saçını tumarlayırdı, sonra isə dişlərini təmizləməyə başladı. Harrinin diş şotkası ilə.

Cenis birdən görür ki, nahar hazırlayır. Eynilə jurnaldakı reklam kimi: tavada uzun mavi əlli bekon parçaları cızıldayır. Oyuncaq tüfəngin gülləsi böyüklüyündə piy şarları parkdakı fontanın sıçrantıları kimi havada uçur və o bu köpüklərin necə sürətlə qövs cızdıqlarına təəccüblənir. O köpüklər tavanı götürən əlini yandırır və Cenis qazın bənövşəyi alovunu azaldır. O, Nelson üçün stəkana süd süzür, kahının başından bir neçə yarpaq qoparır, onları sarı plastmas boşqaba qoyur və özü də bir cimdik yeyir. O əvvəlcə özü üçün qab qoymur, sonra fikrini dəyişir, çünki mədəsindəki qızcırma, yəqin ki, aclıqdandır və belə olduqda o, daha bir boşqab götürür, onu iki əlilə öz qarşısında tutaraq və atasının Harrinin evdə olduğuna niyə belə əmin olduğunu təxmin eləyərək dayanır. O bilir ki, evdə kimsə var, amma bu Harri deyil, bu adamın qətiyyəti burada işi yoxdur və Cenis onu görməməyi qərara alır və bütün bədəninin quruduğunu hiss eləyərək süfrə açmaqda davam eləyir. O hər əşyanı sağ-salamat öz yerinə yerləşdirənə kimi bərk tutur.

Nelson bekonun yağlılığından şikayətlənir və təzədən soruşur ki, atası gedibmi, Cenisin cəld və uğurla qızartdığı bekon barədə uşağın nıqqıldaması onu elə qəzəbləndirir ki, uşaq iyirminci dəfə, heç olmasa, bircə yarpaq salat yeməkdən imtina elədiyi vaxt Cenis masanın üstündən əyilir, onun ərköyün fizionomiyasını sapalaqlayır. Səfeh uşaq heç ağlaya da bilmir, sadəcə olaraq, oturur, gözlərini bərəldib baxır və nəhayət bağırmağa başlayana qədər bir neçə dəfə nıqqıldayır. Ancaq xoşbəxtlikdən Cenis şəraiti idarə eləyir, o tamamilə sakitdir, Nelsonun bütün iddialarının əsassızlığını görür və özünün qorxudulmasına imkan vermir. O, Nelsonun sanki, iri dalğa kimi bircə həmlə ilə əlindən yapışır, onu qorxmamağa məcbur eləyir, yatağına uzadır və ona butulka verir. Uşaq hələ də hıçqırıqdan bütünlüklə titrəyərək butulkanı ağzına soxur və Cenis onun diqqətli gözlərinin şüşə parıltısından başa düşür ki, indi yuxuya gedəcək. Cenis öz gücünə və qətiyyətinə təəccüblənərək çarpayının yanında dayanır.

Telefon bir də bu dəfə birincidən daha incik zəng çalır və Cenis gücünün tükəndiyini, üfunətli tamın boğazına yığıldığını hiss eləyərək ona tərəf qaçır, qaçır ki, Nelsonun yatmasına mane olmasın.

- Allo.

- Cenis – anasının aramlı və sərt səsidir. – Mən indicə Bruerdən qayıtmışam – ayın-oyun almağa getmişdim. Sən demə ata bütün səhəri məni axtarıb. O elə hesab eləyir ki, Harri yenə gedib. Düzdür?

- O Allentauna gedib, – Cenis gözlərini yumub cavab verir.

- Orada nə işi var?

- Maşın satır.

- Axmaqlama, Cenis. Özünü necə hiss eləyirsən?
- Nə mənada?
- İçibsən?
- Nə içibsən?
- Narahat olma, mən indi gəlirəm.
- Ana, lazım deyil. Hər şey əladır. Mən indicə Nelsonu yatırıdım.
- Mən bu saat soyuducudan bir şey götürüb ağzıma atım və tez gəlirəm. Sənsə uzan.
- Ana, *xahiş eləyirəm*, gəlmə.
- Mənnən mübahisə eləmə, Cenis. O haçan gedib?
- Evdə qal, ana. O, axşam gələcək – Cenis bir az qulaq asıb əlavə eləyir. – Daha ağlama.
- Hə, deyirsən ağlama, amma özün onu bilirsən ki, hamımızı biabır eləyirsən. Mən birinci dəfə fikirləşirdim ki, hər şeydə o günahkardır, ancaq indi buna qətiyyən əmin deyiləm. Eşidirsən? Qətiyyən əmin deyiləm.

Cenis bu sözlərdən elə möhkəm öyüməyə başlayır ki, o, dəstəyin əlindən niyə yerə düşmədiyinə təəccüblənir.

- Gəlmə, ana, – yalvarır. – Xahiş eləyirəm, gəlmə.
- Qoy bir tikə götürüm, iyirmi dəqiqədən sonra yanıdayam. Yatağa uzan.

Cenis dəstəyi yerə qoyur və dəhşət içində ora-bura baxır. Mənzildə tamam xaos hökm sürür. Döşəmədə şəkilli kitablar, stəkanlar gözə dəyir, yer salınmayıb, hər yanda çirkli qab-qacaq. O, Nelsonla şəkil çəkdikləri yerə qaçır və əyilsə nə olacağını düşünür. Diz çökür və bu vaxt qızcıqaz ağlamağa başlayır. O, Nelsonun oyana biləcəyi və Harrinin olmamasını gizlətməyin lazım olması fikirlərindən dəhşətə gələrək çarpayıya tərəf qaçır və sanki, hansısa qarabasma içində görür ki, hər şey çəhrayı *ışığa* bulaşılıb.

- Səni lənətə gələsən, səni lənətə gələsən, – inildəyir, balaca çirkli varlığı götürür və baxır onu hara aparsın. Nəhayət uşağı kresloya qoyur və dodaqlarını dişləyərək əsgini açır.

- Ay səni donuz, – o, səsinin üstünə yeriyan həmin, başqa adamı yaxın buraxmadığını hiss eləyərək donquldanır.

O, yaş, çirkli əsgini vanna otağına aparır, vannaya atır, dizi üstə çökür və deşiyi tıxacla qapamağa çalışır. Sonra öz təcrübəsindən suyun lazımı temperaturda alınacağını bilərək hər iki kranı axıracan açır. Su kranlardan soruldayır. O, unitazın qazanında unutduğu su qatılmış viskini görüb iri qurtum alır və stəkani hara qoymağı fikirləşir. Rebekka bütün vaxtı qışqırır, sanki, çirkli olduğunu başa düşür. Cenis stəkani özü ilə götürür və qızcıqazın əynindən düyməsiz canlılığını və alt köynəyini çıxarkən dizi stəkana toxunur, viski xalçanın üstünə dağılır. O, yaş əski-üşkünü televizorun üstünə qoyur, dizi üstə çökür və rəngli təbəşirləri qutusuna soxmağa çalışır. Bütün bu qurdalanmaqdan başı ağrıyır. Təbəşirləri mətbəxə aparır, yeyilib qurtarmamış **bekonu və kahını** əlüzyuyanın altındakı kağız torbaya atır, ancaq torbanın ağzı tamam açıq

deyil, yarpaqlar torbanın arxasındakı qaranlıq yerə düşür, Cenis əlüzyuyanın altına sürünür, başını harasa vurur və onları tapmağa, götürməyə çalışır, ancaq bacarmır, hey dizi üstə iməklədiyindən dizləri sızıldamağa başlayır. Axırda əlini hər şeyə yelləyərək özünün təəccübünə səbəb olaraq görür ki, gözlərini qutudan çıxan rəngli təbaşirlərin yumşaq parlaq uclarına dikərək mətbəx kətili üstündə oturub. *Viskini gizlət.* Bir saniyəliyə bədəni yerindən tərpənir, ancaq nəhayət hərəkətə gəldiyi vaxt görür ki, dırnaqlarında çirk zolaqları olan əlləri viski butulkasını Harrinin əsgisi kimi istifadə elədiyi köhnə köynəkləri qoyulan xırda şkafın aşağı gözünə qoyur. Harri yamanmış köynəyi heç bir vəchlə geyməz, ancaq Cenis onsuz da onları yamamaya bilmir. Cenis şkafın qapısını örtür, qapı çırpılır, ancaq bağlanmır, əlüzyuyanın altındakı linoleumdan butulka tıxacı kiçik silindr kimi gözünü ona bəzədir. Cenis onu zibil torbasına qoyur. İndi mətbəx yığışdırılıb. Qonaq otağındakı tüklü kresloda çıpaq Rebekka uzanıb, qışqırmaqdan qarnı şişib, qırmızı əyri ayaqlarını bir-birinə sürtdür. Sifəti hər dəfə qışqıranda göyərir, Cenis gözlərini yumur və anası tərəfdən bura gəlməyin və bircə Harrinin onu yenidən atdığına əmin olmaq üçün onun bütün gününü korlayacağını necə dəhşət olduğunu fikirləşir. Bircə dəqiqə də səbir eləyə bilməz - yalnız mümkün qədər tez öyrənsin və bu iyrənc uşaq da bir dəqiqə belə gözləyə bilmir, burada hələ bir televizorun üstündə yas paltarlar da var. Cenis onları vanna otağına aparır, oradakı əsgilərin üstünə atır və kranları bağlayır. Suyun dalğalı boz xətti, demək olar ki, vannanın lap qıraqlarınacan çatır. Üstü ilə xırda ləpə qaçır, onun altında isə dərin rəngsiz kütlə gözləyərək donub qalıb. Vanna qəbul etmək yaxşı olardı. Cenis qəti qərara gələrək qonaq otağına qayıdır. Kreslodan balaca rezin kimi elastik varlığı çıxarmağa çalışarkən elə səndələyir ki, dizi üstə düşür, Rebekkanın əlindən yapışb sinəsinə sıxaraq vanna otağına dartıb aparır. Fəxrlə fikirləşir ki, bu işi axıra çatdıracaq - anası gələndə hər halda - heç olmasa, uşaq təmiz olacaq. İri, sakit vannanın yanında ehtiyatla diz çökərək birdən görür ki, paltarının qolları tamam islanıb. Su iki iri əlilə onun qolunun dirsəklə pəncə arasını qucaqlayır və çəhrayı körpə onun gözləri qabağında boz daş kimi aşağı enir.

O, etirazedici hıçqırtı ilə uşağın dalınca uzanır, ancaq su əllərini itələyir, xalatını dalınca çəkir, sürüşkən qəhər isə qəfildən şəffaflığını itirən kütlədə ondan yayınır. Nəhayət Cenisə uşağı tutmaq müvəssər olur, o, baş barmağı altındakı ürək döyüntülərini duyur, sonra onu yenə itirir; suyun səthində rəngi qaçmış uzunsov işıq ləkəsi çapalayır, ancaq möhkəm əsasə malik olan o heç cür bunu tuta bilmir. Bütün bunlar yalnız bir an çəkir, ancaq bu an özgə, daha sıx zamanla ölçülür. Sonra Cenis Bekkini ikiəlli tutur və deməli hər şey qaydasındadır.

Cenis balaca canlı varlığı havaya qaldırır və tamam islanmış sinəsinə sıxır. Su onların hər ikisindən döşəmənin daş plitələrinə axıb tökülür. Cenis rahatlıqla uşağın üzünə sürətli nəzər salır, ancaq o, fantastik - hansısa formasız laxta - təəssüratı oyadır. Beynində süni nəfəsin necə verilməsinin dumanlı xətiyəsi alışıb-sönür, Cenisin soyuq yaş əlləri ağılsız ritmdə ümitsiz şəkildə qalxır-yatır; onun möhkəm sıxılmış göz qapaqları altında sözsüz, uzun monoton tünd-qırmızı dualar baş qaldırır; ona elə gəlir ki, sanki, o, adı ata olan, onun başını təbil kimi çalan daha birinci, üçüncü iri varlığın dizlərini qucaqlayır. Onun ağlını itirmiş

ürəyi kainatı intəhasız qırmızı dənizlə doldursa da, əlləri altında bircə qığılcım da alovlanmır; duanın sürəkli axını cavabsız qalır, qaranlıq cüzi tərپənişlə də olsa, həyəcan buna həy vermir. Yanında hansısa üçüncünün dayanması duyğusu həy artır və o, qapının şiddətli döyülməsini eşidib başa düşür ki, onun başına, bu dünyada qadın başına nə vaxtsa gəlmiş ən pis iş gəlib

Ölüm kimi ağarmış Cek telefonun yanından qayıdır.

- Cenis Enqstrom bilmədən körpəni suda boğub öldürüb.
- O bunu necə *eləyib*?
- Bilmirəm. Qorxuram ki, sərxoş vəziyyətdə olub. İndi o, bayılmış haldadır.
- Bəs Harri haradadır?
- Heç kim bilmir. Məndən xahiş eləyiblər onu tapım. Zəng eləyən missis Springer idi.

O bir vaxtlar atasına məxsus, ağacdən dəstəyi olan iri kreslodə oturur və Lüsü kədərlənərək götürür ki, əri qocalıb. Saçları seyrəkləşir, dərisi qurudur, görkəmi üzülmüş.

- Sən niyə bütün ömrün boyu bu tör-töküntünün dalınca qaçmalısən? – qadın səsinə qaldırır.
- O tör-töküntü deyil. Mən onu sevirəm.
- Sən onu sevirsən. Mənim ürəyim bulanır. Sadəcə olaraq, ürəyim bulanır, Cek. Niyə sən məni, yaxud uşaqları sevməyəsən?

- Sizi onsuz da sevirəm.
- Elə şey yoxdur. Gəl həqiqətin gözüne dik baxaq, Cek. Sən bizi sevmirsən, sən, məhəbbətinə cavab verənləri sevmək iqtidarında deyilsən. Sən bundan qorxursan. Axı doğrudur, qorxursan?

Telefon zəngi onları kitabxanada çay içdikləri vaxt yaxalayır. Cek boş fincanını götürür, dibinə baxır.

- Özündən hoqqa çıxartma, Lüsü. Bunsuz da ürəyim sıxılır.
- Sənin ürəyin sıxılır, mənim də ürəyim sıxılır. Mənim ürəyim sən bu heyvana qoşulandan bəri sıxılır. O hətta sənin kilsənə belə mənsub deyil.
- Hər xristian mənim kilsəmə mənsubdur.
- Xristian. Əgər o, xristiandırsa, onda allaha şükür, mən xristian deyiləm. Xristian. Öz uşağını öldürür, sən də ona xristian deyirsən.

- Uşağı o öldürməyib. O orada olmayıb, bu, bədbəxt hadisədir.
- Nə fərqi var, elə bil ki, öldürüb. Evdən qaçıb gedir, onun axmaq arvadı isə buna görə huşunu itirənəcən içir. Sənin onları barışdırmağın gərək deyildi. Qadın öyrəşəcəkdi və onunla heç vaxt belə şey olmayacaqdı.

Ekkəz gözünü döyür, düşdüyü şək onu bütün ətraf aləmdən daha böyük təhlil üçün münasib məsafəyə geri çəkib. Baş verən hadisə barədə Lüsünün versiyası Cekdə güclü təəssürat doğurur. O, arvadının bədxah tonundan bir qədər təəccüblənib. «Tör-töküntü» qətiyyənlə onun sözü deyil.

- Deməli, sənə, uşağı mən öldürmüşəm, – deyir.

- Əlbəttə, yox. Mən qəti belə şey deməmişəm.

- Yəqin ki, haqlısan. – Cek kreslodan qalxır. Holldakı telefona tərəf gedir və pulqabısından karandaşla Rut Lenardın zorla oxunan adı yazılmış nömrə kartını çıxarır. Bu nömrə bir dəfə özünü doğruldub, ancaq indi elektrik siçanı əbəs yerə uzaq metal membranı gəmirir. O, on iki kəsik səsə qulaq asıb dəstəyi yerinə qoyur, təzədən nömrəni yığır və dəstəyi ikinci dəfə yeddi çağırışdan sonra asır. O, kitabxanaya qayıtdığı vaxt Lüsü artıq hazır vəziyyətdədir.

- Məni bağışla, Cek. Qətiyyəni səni buna görə günahlandırmağı nəzərdə tutmurdum. Əlbəttə, burada sənəin dərslin yoxdur. Axmaqlama.

- Yaxşı, Lüsü. Həqiqətin bizə ziyanı yoxdur. – Bu sözlər – onun həqiqətin həqiqi etiqadla heç vaxt ziddiyyət təşkil etməməsi fikrinin olsa-olsa kölgəsidir.

- Oy, Aman allah, yenə bu əzabkeş pozası. Mənə indi aydın oldu – sən düşünürsən ki, günahkarsan və mən nə deyirəm-deyim, sən bütün hallarda öz fikrindən imtina etməyəcəksən. Boş yerə danışmağa dəyməz.

Cek Lüsünün boş yerə söz danışib vaxt itirməsinə kömək etməkdən ötrü susur, ancaq heç bir dəqiqə keçmir ki, o, artıq daha yumşaq səslə deyir:

- Cek.

- Nədir?

- Sən niyə onları barışdırmağa belə çalışırdın?

Cek nələkidən limon dilimi götürür və gözlərini qıyaraq onun içindən otağa baxır.

- Nikah – müqəddəsdir, – bildirir.

Gözləyir ki, qadın güləcək, ancaq o, tamamilə ciddi halda soruşur:

- Hətta uğursuzu da?

- Hə.

- Ancaq axı bu, sadəcə olaraq, gülməlidir, sağlam düşüncə ilə ziddiyyət təşkil eləyir.

- Mən sağlam düşüncəyə inanmıram, – cavab verir. – Əgər bundan yüngülləşirsənsə, onda mən, ümumiyyətlə, heç nəyə inanmıram.

- Bundan zərər qədər də yüngülləşmirəm. Sən, sadəcə olaraq, psixi xəstəsan. Ancaq çox heyfəsilənirəm ki, belə oldu. Çox heyf. – Lüsü fincanı götürüb onu tək buraxaraq mətbəxə gedir. Axşam kölgələri, çox hissiyəti ona yox, onun pastorluq üzrə sələfinə, alicənab və hamının hörmət elədiyi subay Cozef Lendhorna məxsus olan kitablarla dolu şkaflı hörümçək toru kimi bürüyür. Cek çox küt nəzərlərlə nəyisə gözləyərək oturur, ancaq çox gözləmək lazım gəlmir. Telefon zəng çalır. O, Lüsini qabaqlamağa tələsir, altında aparat olan pəncərədən qonşu qadının ipdən mələfləri necə yığdığı görünür.

- Allo?

- Allo. Cek? Harri Enqstromdur. Ümidvaram ki, mane olmadım.

- Yox.

- Bəlkə, sizdə paltar biçmək və tikmək, yaxud daha necəsə bir işdən ötrü qoca qarılar toplaşblar?

- Yox.

- Mən evə zəng vurmağa cəhd elədim, ancaq heç kim cavab vermir, mən bir az narahat oluram. Dünən orada gecələməmişəm və nəşə özümü yaxşı hiss eləmirəm. Qayıtmaq istəyirəm, ancaq əvvəlcə öyrənmək lazımdır ki, Cenis polis çağırıbmı. Sizə heç nə məlum deyil ki?

- Harri, sən haradan zəng vurursan?

- Bruerdə bir aptekdən.

Qonşu qadın sonuncu mələfəni götürüb və Cekin nəzərləri boş ağ ipdə ilişib qalıb. Görünür, cəmiyyətin bizim qarşımızda qoyduğu vəzifələrdən biri faciəvi xəbər gətirməkdir. Onun ağzı quruyur, adət elədiyi borcu yerinə yetirməkdən ötrü özünü toparlayıb cürətlənir. *At-arabanı qoşmalı...* Ekkiz qulağının arxasında görünən kabusu qovmağa çalışaraq gözlərini geniş açır.

- Vaxt itirməməkdən ötrü, mən yaxşı olar ki, – qoy sizə telefonla deyim, – o başlayır, – Harri. Sizdə dəhşətli bədbəxtlik baş verib.

İpi uzun müddət fırladanda o, formasını itirir, burulur, və onda düyünlər, qıvrım yerlər yaranır. Harri Ekkizə qulaq asa-asa hiss eləyir ki, içərisində belə düyünlər - ilgəklər yaranıb. O, Ekkizə nə dediyini anlamır, düşüncəsində yalnız telefon köşkünün pəncərəsindən görünən rəngbərəng qutular ilişib qalır. Aptekdə divardan plakat asılıb, orada qırmızı hərflərlə cəmi bircə söz yazılıb PARADİXLOROBENZOL. Harri Ekkizi başa düşməyə çalışaraq onun necə hissəyə bölündüyünü və onu, ümumiyyətlə, tələffüz eləməyin mümkün olub-olmaması üzərində fikirləşərək aramsız olaraq bu sözü oxuyur. Nəhayət, bütün bunların ona çatdığı, bütün həyatının tar-mar olduğu həmin dəqiqədə hansısa bir gonbul arvad, iki rulon tualet kağızının pulunu vermək üçün piştaxtaya tərəf gedir. O, ilgəyin boğazınacan qalxıb onu boğmağa nail olmasın deyərək narahat halda udqunaraq aptekdən gün işığına çıxır. Hava bürküdür, yayın birinci günüdür, isti adamları ilgimli yoldan, vitrinlərdən və qızmar daş fasadlardan qovaraq piyadaların üz-gözlərinə qalxır. Gün işığında üzlərdə tipik amerikan ifadəsi aydın görünür - gözlər qıyılıb, kinayə ilə sallanmış dodaqlar indicə nəşə hədələyici və amansız bir şey qışqıracaqdır. Sürücülər yollardakı tıxaclarda ilişib qalmış avtomobillərin gülümsəyən çardağı altında buxarlanırlar. Şəhər üzərindən süd kimi tüstü asılıb-yorğun səmanın onu üstündən atmağa təqəti qalmayıb. Harri və bir neçə mağazanı gəzməkdən pörtmüş tərlı qadın küncdə 16-A saylı avtobusu gözləyirlər. Avtobus xırçıltı ilə dayandığı vaxt artıq ağzına kimi doludur. Dovşan bütün gücü ilə ürəyini bulandıran sürəhidən əyilməməyə çalışaraq arxada polad dəstəkdən tutaraq dayanıb. Əyilmiş lövhələr filtrlı siqaretləri, qaraltma kremlərini və Beynəlxalq Xeyriyyə Federasiyasını reklam eləyir.

Keçən gecə o, belə avtobusla Bruerə gəldi, Rutun yanına getdi, ancaq pəncərədən işıq gəlmirdi və heç kim qapını ona açmadı, hərçənd ki, «F-Ks.Pelliqrini» yazılmış tutqun şüşə arxasında zəif alov közəirdi. O, pilləkəndə oturmuş və işıq, sonra da kilsənin möhkəm işıqlandırılmış pəncərələri sönənə qədər kulinariyaya baxmışdı. İşıq sönən və orada onun özünü pis hiss elədiyi vaxt onu ümitsizlik hissi bürümüş və evə qayıtmaq qərarına gəlmişdi o Uizer-stritə kimi gəldi, aşağıya bütün işıqlara və nəhəng günəbaxana baxdı, ancaq avtobus yox idi, yoluna davam elədi, ancaq birdən qorxdı ki, onu bıçaqla yorta və qarət eləyə bilərlər, belə olduqda o, nəse bir şübhəli mehmanxana axtarıb tapdı və nömrə götürdü. Hardasa yaxınlıqda bütün gecəni zədəli kontakta malik neon boru dırıldayır və hansısa qadın gülürdü, o pis yatdı və erkən oyandı, Maunt Caca qayıtmağa, kostyumunu geyməyə və işə getməyə əməlli-başlı macal tapa bilərdi. Ancaq onu nəse saxlayırdı. Bütün günü onu nəse saxladı. O, başa düşməyə çalışır ki, nə - çünki onun qızını öldürən məhz bu idi. Bu, qismən Rutu yenidən görmək istəyi idi, ancaq o səhər-səhər yenə qızın evinə gəldiyi vaxt tamamilə aydın oldu ki, Rut orada yoxdur, yəqin ki, hansısa bir idiotla Atlantik-Sitiyə gedib, ancaq Harri onsuz da Bruerdə veyillənirdi, univermağa girdi, orada divardan musiqi süzülürdü, ucuz mallar mağazasında bulka ilə sosiska yedi, kinoteatrın ağzında adamlarla itələşdi, ancaq içəri girmədi, hey gözlərilə Rutu axtardı. Harriyə hey elə gəlirdi ki, qızın o öpən çiynləri indicə adamların içindən çıxacaq Harrinin hərdən açıb çiynlərinə tökməsini xahiş elədiyi açıq-kürən saçları isə şübhəli açıqcalar satılan köşkün arxasından işıldayır. Ancaq axı Bruerdə yüz mindən çox əhali var və bütün şanslar onun əleyhinədir, üstəgəl vaxt da çoxdur, Harri onu başqa vaxt tapar. Yox, şəhərdə qalmaq - hərçənd içərisindəki ilgək evdə nəse hadisə baş verib deyə get-gedə daha tarım dartılırdı - kinoteatrların qapılarından gələn yelçəkəndə vurnuxmaq, ətirli mələflər, ucuz şax-şaxlar və düzlü qoz olan (yazıq Cen) piştaxtası yanında yığılmaq, sonra isə parka getmək və onun haçansa Rutla gəzdirdiyi yollarda veyillənmək, şabalıdlığın arxasından beş çirkli oğlan uşağının tennis topu və süpürgə sapı ilə çijik oynamalarına baxmaq, nəhayət, onun telefonla zəng vurduğu Uizer-stritdəki aptekə qayıtmaq - bütün bunları eləməyə onu haradasa çıxış yolu tapmaq ümidi məcbur eləyirdi. Axı o, Cənise ona görə hirsələnmədi ki, o bu dəfə haqlı idi, Harri haqlı deyildi və üstəlik də özünü axmaq aparır, ona görə hirsələndi ki, Harridə çıxılmazlıq hissi yaranmışdı, elə hiss ki, guya, o, mühasirəyə alınıb. O kilsəyə gedib oradan bu şanlı alovu gətirmişdir, ancaq mənzilin qaranlıq nəm divarlarında ona yer yox idi, o, alışdı-söndü. Və Harri başa düşdü ki, artıq bir daha heç vaxt bu alovu yandıra bilməyəcək. Bütün bu günü onu haradasa körpə çıxırtısına qulaq asmaq və işlənmiş avtomobilləri sataraq adamları aldatmaqdan daha yaxşı şey hazırlanması hissi saxladı və o, bax bu hissi öldürməyə çalışırdı, düz burada avtobusda; o, xrom dəstəkdən yapışır, dizləri üstə zərif yığın qutu olan ağ krujevalı don geymiş iki qadının üzərindən əyilir, gözlərini yumur və bu hissi öldürməyə çalışır. Onun mədəsindəki ilgək yenidən ürəyini bulandırır, o, amansızlıqla buz kimi dəstəkdən tutur, avtobus isə bu vaxt ərzində dağı dolanırdı. O, qan-tər içində öz dayanacağından bir neçə məhəllə aralı avtobusdan çıxır. Burada, Maunt-Cacda, artıq kölgələr sıxlaşır, Bruerdə adamı yandıran günəş dağın təpəsindən aşağı enib, onun təri

quruyur, nəfəsi kəsilir. O qaçır ki, bədəni işləsin, başından bütün fikirləri çıxartsın. Yan divarında borunun fisiltı ilə buxar püskürdüyü kimyəvi təmizləmə məntəqəsinin yanından. Ezzo yanacaq doldurma məntəqəsi ətrafındakı asfalt nohurdan qalxan yağ və rezin iyi içərisindən. Maunt Cacdakı ratuşanın qarşısındakı qazonun və paslı, çat–çat olmuş lövhədəki İkinci Dünya müharibəsi qurbanlarının şüşə siyahısının yanından.

O, Springerlərin evinə kimi gəlib çatır, madam zəng səsinə çıxır və qapını onun burnu qarşısında çırpır. Ancaq küçədə dayanan zeytun rəngli «byük»dən başa düşür ki, Ekkllz buradadır, tezliklə Cek qapiya yaxınlaşır, onu evə buraxır.

- Sizin arvadınıza sakitləşdirici dərman veriblər, o yatır, – o, sakit səsle yarıqaranlıq dəhlizdə Harriyə deyir.

- Bəs qızıcığaz...

- O, dəfn kontorundadır.

Dovşan qışqırıb demək istəyir ki, belə körpəni dəfn kontoruna vermək abırlı iş deyil, onu bütün məsumluğu və sadəliyi ilə, quşcuğaz kimi otluqda qazılmış balaca çuxurda basdırmaq lazım idi. Ancaq başı ilə təsdiq eləyir. Hiss eləyir ki, indən belə heç vaxt heç kimlə mübahisə eləməyəcək.

Ekkllz yuxarı gedir, Harri isə stulda oturur və pəncərədən süzülən işıqa baxır. Şəfəqın yarpaqlara toxunduğu yerlərdə onlar parlaq, Afrika qərənfil və kaktus olan kiçik masada necə oynadığına baxır sarımtıl–yaşıl çalılar: üzbəüzdə kölgədə yarpaqlar bu qızılı fonda adama qara–yaşıl deşik kimi görünür. Kimsə xəyanətəkar addımlarla pilləkənlə aşağı enir. O, başını çevirmir, kiminsə üzünə baxmağa ürək eləmir. Nəsə yumşaq bir şey onun əlinə toxunur və onun baxışları Nelsonla qarşılaşır. Uşağın sifəti maraqlıdan uzanıb.

- Anam yatır, – o burada hey eşitdiyi faciəvi intonasiyanı təqlid eləyərək alçaq səsle deyir.

Dovşan onu dizinin üstündə oturdur. O ağırlaşır, boyu uzanıb. Uşağın bədəni yaxşı daldalanacaqdır, Harri onun başını boynuna sıxır.

- Bebi xəstələnib? – Nelson soruşur.

- Xəstələnib.

- Vannada çoxlu, lap çoxlu su, – Nelson deyir və əllərilə suyun nə qədər olduğunu göstərir. – Çoxlu, çoxlu su.

Yəqin o, hər şeyi görüb. Nelson dizinin üstündən düşmək istəyir, ancaq Harri dəhşət içində onu bərk–bərk saxlayır; ev, sanki, uşağı hədələyən kədərlə doludur. Nelsonun bədəni elə qüvvə ilə qıvrılır ki, bu kədəri aşırmağa az qalır, belə olduqda bütün ev onların üstünə uçar. Harri uşağı özünə sıxarkən özü–özünü qoruyur.

Ekkllz aşağı enir və sakitcə onlara göz qoyaraq dayanıb durur.

- Siz niyə onunla gəzişirsiniz? Onun üçün qorxulu gün olub.

Üçü də evdən çıxır. Ekkllz Harrinin əlini sakit və uzun–uzadı sıxır və deyir:

- Burada qalın. Siz burada lazımsız, hətta bunu sizə deməsələr də.

Sonra Ekkklz öz «byük»inə minib gedir, Nelsonla o isə maşın yolunun kənarındakı otluqda oturur və yola daş atırlar. Oğlan həvəsə gəlib gülür, hey danışır, ancaq həyətdə səs çox ucadan səslənmir. Harri Ekkklzin məsləhətinə qulaq asdığından özünü müəyyən qədər təhlükəsiz hiss eləyir. Yolla kişilər işdən qayıdırlar. Nelsonun daşı, az qala, onlardan birinin ayağına dəyəcəkdi, bu adam başını qaldırıb onlara baxır. Yad sifət Harriyə, sanki, başqa dünyanın, günahsız insanlar dünyasının dərinliklərindən baxır. Onlar təzə hədəf seçirlər - qarajın divarına söykədilmiş toxumsəpən. Harri dörd dəfə dalbadal onu vurur. Hələ işıqdır, ancaq günəşin şəfəqlərindən yalnız ağacların təpəsində parçalar qalıb. Otlar şəhlənir və Dovşan xəlvətcə Nelsonu evə aparmaq, çıxıb getmək istəyir.

Qapıya mister Springer yaxınlaşır.

- Harri.

Harri və Nelson onun yanına getdilər.

- Rebekka şam yerinə buterbrod hazırlayıb. Keçin.

Onlar mətbəxə gedirlər və Nelson yeməyə başlayır. Harri bir stəkan sudan başqa hər şeydən imtina eləyir. Missis Springer mətbəxdə deyil və Harri onun burada olmamasına şadıddır.

- Harri, – mister Springer iki barmağı ilə bığını tumarlaya-tumarlaya, sanki, onların maliyyə işlərinin vəziyyəti barədə məlumat verməyə hazırlaşmış kimi qalxır. – Biz Rebekka ilə möhtərəm Ekkklzlə söhbət elədik. Deməyəcəm ki, sizi heç nədə günahlandırmıram, çünki, əlbəttə, günahlandırmıram, ancaq təkcə sizi günahlandırmaq lazım deyil. Anası ilə biz Cənisa heç vaxt özünə inam hissi aşılaya bilməmişik, heç vaxt, əgər belə demək mümkünsə, ona şad olduğumuzu hiss elətdirməyi bacarmamışıq, – onun kiçik narıncı hiyləgər gözləri indi artıq hiyləgər yox, bulaşmış və xəstədir – hərçənd ki, çalışdıq, inanmaq istəyirəm ki, çalışmışıq. Axır ki, necə olur-olsun, – bu sözlər ağzından birdən və kobud şəkildə uçar, o, səsinin təzədən sakitləşməsindən ötrü pauza eləyir – necə olur-olsun həyat davam etməlidir... Başa düşürsünüz nə demək istəyirəm?

- Hə, ser.

- Həyat davam etməlidir. Biz də qalanlarla irəli getməliyik. Rebekka həddindən artıq diltordur, ona indi sizinlə rastlaşmaq çətinidir, ancaq o da mənimlə razıdır. Biz söhbət eləmişik və qərara gəlmişik ki, bu, yeganə-çıxış yoludur. Demək istəyirəm ki, Harri, sizin təəccübləndiyinizi görsəm də, demək istəyirəm ki, biz sizi ailəmizin üzvü sayırıq, baxmayaraq ki... – əli aşağı düşür və o, əlavə eləyir: – bədbəxt hadisə.

Harri ovcu ilə gözlərini örtür! Gözləri işıqdan qamaşır və ağrıyır.

- Sağ olun. – O, minnətdarlıqdan əməlli-başlı inildəyir, hərçənd bu adama həmişə nifrət eləyib. O, hətta ən dərin kədərin ağırlığı altında da fəaliyyət göstərməkdə davam eləyən etiketə tam uyğun olaraq cavab nitqi irad etməyə çalışır.

- Bu razılaşmada öz vəzifəmi vicdanla yerinə yetirəcəyimə söz verirəm, – deyə başlayır, dərhal da öz səsinin boğuş və iyrəncliyindən susur. Onu «razılaşma» sözünü deməyə məcbur eləyən nə idi?

- Şübhə eləmirəm, – Springer deyir. – Möhtərəm Ekkiz bizi buna əmin eləyib.

- Şirni istəyirəm, – Nelson aydınca bildirir.

- Nelli, sən niyə yatağına girəndə özünə pirojna götürməyəsen? – Springer bir qədər saxta olsa da, adət elədiyi həyatsevərliklə deyir və bu, Dovşana uşağın burada çox aylar yaşadığını xatırladır. – Sənin yatmaq vaxtın deyil? İstəyirsən nənən səni yuxarı aparsın?

- Ata, – Nelson deyir, stuldan düşür, atasının yanına gəlir.

Böyüklərin ikisi də pərtir.

- Yaxşı, – Dovşan deyir, – otağını mənə göstər.

Springer bufətdən iki şokoladlı pirojna götürür və Nelson gözlənilmədən onu qucaqlamağa qaçır. Springer əyilir, qoca **modabazın** qırıq-qırıq sifəti, uşağın yanaqlarının yanında boş görünür, gözlər küt-küt. Dovşanın çəkmələrinə zillənib, onun əlləri bir-birini qucaqlamış halda sıxıldığı vaxt isə pencəyinin qolundan, qıraqlarında nazik qızıl **haşiyə** və ortasında S hərfi olan iri qara kvadrat **zaponkaları** görünür.

Nelson atasını pilləkənə apardığı və onlar missis Springerin oturduğu otağın yanından keçdikləri vaxt Dovşan onun şişmiş, ağlamaqdan yaş sifətinə ötəri nəzər salır. O, pıçiltı ilə Nelsona tapşırır ki, nənəsini öpsün, ona xeyirli gecə arzulasın. Uşaq geri qayıdan vaxt onlar yuxarı qalxırlar və divarlarına köhnə dəbli avtomobillərin təsviri olan kağız yapışdırılmış düz dəhlizlə ağ pərdəli, pəncərəsi arxasında açıq-yaşıl yarpaqlar olan kiçik otağa keçirlər. Pəncərənin hər iki tərəfində simmetrik olaraq, şəkil asılıb - birində pişik balaları, digərində küçüklər. Yəqin, uşaq vaxtı Cenis burada qalır. Otaqda nəşə durğun məsumluq və üzücü gözləmə havası əsir, sanki, bura illərlə boş qalıb. Sınıq uşaq yelləncəyində tək göz köhnə ayı balası oturub, onun xəzi sona kimi sürtülüb. Maraqlıdır, bu, Cenisin oynacağıdır? Onun gözlərini kim çıxarır? Bu otaqda Nelsonu hansısa qəribə apatiya bürüyür. Harri yuxulu uşağı soyundurur, pijamanı gündən qaralmış bədənində çəkir, yatağına uzadır və üstünü adıyla örtür.

- Sən yaxşı oğlansan.

- Hə.

- İndi isə mən gedim. Sən qorxma.

- Ata gedir?

- Ancaq sən yatasan deyə. Qayıdacağam.

- Yaxşı.

- Okey.

– Ata?

– Nədir?

- Balaca Bekki öldü?
- Hə.
- O qorxurdu?
- Yox, yox. Qətiyyən qorxmurdu.
- İndi o yaxşıdır?
- Hə, çox yaxşıdır.
- Yaxşı.
- Bu barədə fikirləşmə.
- Yaxşı.
- Yorğanı başına bək.
- Hə.
- Daşı necə atdığın haqda fikirləş.
- Böyüyəndə daşı uzağa, lap uzağa atacam.
- Mütləq. Elə indi də uzağa atırsan.
- Bilirəm.
- Yaxşı. Yat.

Aşağıda Springer qabları yuyur.

- Siz yəqin ki mənim bu gün burada qalmağımı istəmirsiniz? - Dovşan qayınatasından soruşur.
- Bu gün yox. Çox təəssüflənirəm Harri, ancaq mənə elə gəlir ki, bu gün yaxşısı budur - lazım deyil.
- Hə, əlbəttə, mən evimizə gedirəm. Sabah səhər gəlirəm?
- Hə, xahiş eləyirəm. Sizə səhər yeməyi verərik.
- Yox, sağ olun, lazım deyil. Demək istəyirəm ki, Cənab oyananda onu görməyə gələcəm.
- Hə, əlbəttə.
- Sizcə o bütün gecəni yatacaq?
- Mən biləni hə.
- M - m - m, yaxşı, çox heyif, ancaq mən bu gün filialda olmamışam.
- Eybi yoxdur, bunun nə əhəmiyyəti...
- Siz sabah mənim işləməyimi istəmirsiniz ki?
- Əlbəttə, yox.
- Bu iş mənimki olaraq qalır?

– Təbii. - Springer ehtiyatla danışır, onun gözləri əsəbi halda ora-bura qaçır; hiss eləyir ki, arvadı hamısını eşidir.

- Siz mənə qarşı son dərəcə mehribansınız.

Springer cavab vermir; Harri açıq eyvana çıxır ki, yenidən missis Springerin sifətini görməsin, evi

dolanır və şamdan sonra yuyulan qab-qacağın səsi altında nəmli yay qaranlığının içindən keçərək addımlayır. Uilber–stritlə başıyuxarı gedir, evinin giriş qapısından içəri girir və bişmiş kələmin qaxsımsı iyi hopmuş pilləkənlə yuxarı qalxır. O, açarla qapını açaraq mənzilə girir. Vanna hələ də su ilə doludur. Su bir balaca gedib, belə ki, o, mina təbəqənin boz zolağından bir düym aşağıdır, ancaq vanna hələ də su ilə yarıdan yuxarı doludur. İysiz, dadsız və rəngsiz ağır sakit kütlə onu dəhşətə gətirir, sanki vannada gözə görünməyən lal–dinməz yad adam dayanıb. Tərpənməyən səth sanki ölü dərisi kimi dartılıb. Onun üstündə toza oxşar nəşə yenə var. Harri qolunu çırmayıb, əlini suya soxur, tıxacı çıxarır; su xışıldayır, kanalizasiya borusu guruldayır. O, suyun kənarlarının tədricən və aramla vannanın divarı ilə necə aşağı sürüşdüyünə, sonra isə onun qalıqlarının vəhşi nəriltisi ilə aşağı şoruldadığına baxır. İşə bax, bu necə də asan imiş, hər halda bütün qüdrəti ilə Allah da heç bir şey eləməyib. Vur–tut balaca rezin tıxacı qaldırmaq.

O, yataqda fikirləşir ki, Bruerdə boş gözləməkdən ayaqları dözülməz dərəcədə ağrıyır; o tərəf–bu tərəfə çevrilir, ağrı bir saniyəliyə dayanır, sonra təzədən başlayır. Harri onu dua eləməklə yüngülləşdirməyə çalışır, ancaq hər şey əbəs yerədir. Heç bir əlaqə yoxdur. Gözlərini açır, tavana baxır və görür ki, qaranlıq onun körpəsinin dərisini ləkə–ləkə eləyən həmin sarı–göy tor kimi əzələyə bənzər dəyişkən ləkələrlə çiləklənir. Harri onun xəstəxana pəncərəsindəki aydın qırmızı profilini xatırlayır, dəhşətdən bumbuz olur, dəli kimi çarpayıdan sıçrayır və işığı yandırmağa atılır. Elektrik işığı solğun görünür, qasığında elə ağrı var ki, az qalır ağlasın. Hətta vanna otağına əlini salmağa belə qorxur – ona elə gəlir ki, orada işığı yandıran kimi boşalmış vannanın dibində arxası üstə uzanan göyərək qırıq–qırıq olmuş körpə meyit görəcək. Qorxu böyrəklərini sıxır, nəhayət qərara gəlməyə məcbur eləyir: vannanın ağ və boş dibi onun qarşısında qalxır.

O əmindir ki, bundan sonra həyatda heç vaxt yatmayacaq, ancaq günəşin çəpəki şəfəqləri və aşağıda qapının çırpılması ilə oyanmış hissləri ona deyir ki, bədəni ruhuna xəyanət eləyib o, dünənki günün hər hansı bir dəqiqəsində olduğundan daha artıq dəhşət içində tələsik geyinir. Baş verən hadisə daha real olub. Boğazını görünməz balıqlar sıxır, əlinin, ayağının hərəkətlərini ləngidir, sinəsindəki ilgək böyüyüb və cod qabıqla örtülüb. *Məni bağışla, bağışla*, allah bilir kimə deyir.

Springerlərin evinə gələrkən hiss eləyir ki, evdəki atmosfer dəyişib, hər şey onun soxula biləcəyi dəşik yaratmaqdan ötrü təzədən qurulub – hər şey elə təqdim olunub ki, əgər dönüb balaca və gözə görünməz olarsa, onun soxula biləcəyi dəşik yaratsın. Missis Springer ona portağal şirəsi və qəhvə verir, hələ ona ehtiyatla müraciət də eləyir:

- Qaymaq istəyirsiniz?
- Yox–yox, acı içəcəyəm.
- İstəyirsinizsə, qaymaq var.
- Yox, sağ olun. Qəhvə əladır.

Cenis oyanıb. Harri yuxarı gedir və çarpayıda onun yanına uzanır; Cenis ona sıxılır və üzünü Harrinin boynu, çənəsi ilə mələfə arasındakı çökəyə sıxaraq hıçqırır. Onun sifəti uzanıb, bədəni adama uşaq

bədəni kimi isti, bərk və balaca görünür.

– Mən səndən başqa heç kimə baxa bilmərəm. Mən qalanlara baxa bilmərəm, – Cenis deyir ona.

– Sənin günahın yoxdur, – Harri cavab verir, – günah məndədir.

– Döşümə təzədən süd gəlib, – Cenis pıçıldayır, – sancan kimi elə bilirəm o, qonşu otaqdadır.

Onlar ümumi qaranlıqda bir-birlərindən tutublar; Harri onları ayıran divarın zülmət axınında necə əridiyini hiss eləyir, ancaq onun sinəsində axmaq ürəyədammaların iri qəhəri qalır – o, yalnız Harriyə məxsusdur.

O bütün günü evdə qalır. Adamlar gəlir və barmaqlarının ucunda evi ayaqdan salırlar. Onların özlərini aparmalarından elə qənaətə gəlmək olar ki, Cenis yuxarıda ağır vəziyyətdə yatır. Onlar – bu qadınlar mətbəxdə missis Springerlə qəhvə içir və onun nazik qız səsinə oxşar cingiltili səsi hansısa mahnının aydın olmayan səsi kimi hey inildəyir. Peggi Fosnaxt gəlir – o, eynəksizdir, geniş açılmış çəp gözləri dünyaya vəhşi nəzərlərlə baxır – və yuxarı qalxır. Onun oğlu Billi həyətdə Nelsonla oynayır və onların səsinə kəsmək üçün heç kim yerindən tərpənmir, qışqırıqları yavaş–yavaş kəsilir, kiçicik fasilədən sonra isə təzədən gülüş şəklində baş qaldırır. Hətta Harriyə də qonaq olur. Zəng çalınır, missis Springer açmağa gedir və Harrinin jurnal vərəqlədiyi yarıqaranlıq otağa girərkən təəcüb və incikliklə bildirir:

– Sizin yanınıza bir kişi gəlib.

Qadın gedir, Harri qalxır, bir neçə addım atır ki, otağa girən adamla salamləşsın. Bu Toterodur, o, çəliyə söykənir, sifətinin bir tərəfi iflic olub, ancaq gəzir, danışır, o diridir. Körpə isə ölüb.

– Salam. Səhhətiniz necədir?

– Harri.

O, çəliksiz əlilə Harrinin əlindən tutur və uzun çəkən baxışlarla onun üzünə nəzər salır. Onun ağzı yana əyilib, gözünün üstündə dəri bucaq altında aşağı dartılıb, belə ki, gözləri, demək olar ki, görünmür. Harridən yapışmış barmaqları titrəyir.

– Oturaq, – Dovşan deyir və onu kreslodə oturdur.

– Toterə əllərini dirsəkaltıda rahatlayıb tikmə salfeti döşəməyə vızıldadır, Dovşan stul gətirir və səsinə qaldırmamaqdan ötrü onun yanında oturur.

– Sizin narahat olmağınıza dəyərdimi, – o, Toteronun susduğunu görüb soruşur. – Məni arvadım gətirdi. Maşında. O, küçədədir, Harri. Başınıza gələn bədbəxt hadisədən xəbər tutduq. Yadındadırmı, səni nədən xəbərdar eləmişdim? – Onun gözləri artıq göz yaşlarından şişib.

– Nə vaxt?

– Nə vaxt? – Sifətinin iflic olan tərəfi, ola bilsin qəsdən kölgəyə tərəf dönüb, belə ki təbəssümü tamamilə canlı, inamlı və müdrik görünür. – Həmin axşam. Sənə qayıtmağı tapşırıışdım. Xahiş eləmişdim.

– Hə, yəqin ki. Sadəcə olaraq unutmuşam.

– Yox, unutmayıbsan, Harri, – onun nəfəsi «har» hecasında fısıltı ilə boğazından çıxır. – Sənə

bir-iki şey demək istəyirəm. Mənə qulaq asacaqsan?

– Əlbəttə.

– Xeyir və şər, – o deyir və susur. Onun iri başı çevrilir və Dovşan onun iri gözlərini və ağzının dəqiq cızılmış şaquli xətlərini görür. – Yaxşılıq və pislik göydən düşür. Biz. Onları biz yaradıq. Bədbəxtliyə qarşı. Dəyişilməzdir, Harri, Dəyişilməzdir, – o, özünün uzun sözlər demək qabiliyyətinə əmin olaraq davam eləyir: – xeyir və şər qanunlarının pozulması öz arxasınca bədbəxtliyə aparır. Vacib deyil bizim yox, tez-tez başlanğıcda bizim, olmayan bədbəxtliyimiz. İndi sən buna öz həyatında misal görürsən. – Dovşan, Toteronun yanaqlarında nə vaxt göz yaşı izlərinin yarandığını görmədi, ancaq bax burdadır, sanki sifətdən ilbiz keçib. – Mənə inanırsan?

– Əlbəttə. Əlbəttə. Bilirəm ki, hər şeydə yalnız mən günahkaram. Bu hadisə baş verəndən bəri mənə elə gəlir ki, mən... mən sadəcə olaraq həşəratam.

Toretonun təbəssümü məsumlaşır, boğazından zəif cırıltı qopur.

– Səni xəbərdar eləmişdim. – deyir, bu dəfə daha sürətlə, – səni xəbərdar eləmişdim, Harri, ancaq gənclik kardır. Gənclik qayğısızdır.

– Mən neynəyim axı? – Harri çımxırır.

Totero sanki heç nə eşitmir.

– Məgər yadında deyil, səndən necə xahiş eləyirdim qayıdasan?

– Bilmirəm, yəqin ki, belə olub.

– Yaxşı. Ax. Sən hələ də gözəl insansan, Harri. Sənin sağlam bədəninin var. Mən öləndə yadına sal, sənin qoca məşqçin iztirablardan yaxa qurtarmağı sənə necə öyrədib. Yadına sal.

Totero sonuncu sözü utana-utana, başının yüngül hərəkətilə tələffüz eləyir; bu yersiz diribaşlığın təzyiqi altında o, kreslodan qalxır və yalnız ani olaraq əsadan yapışaraq özünü döşəməyə yığılmaqdan saxlayır. Harri qorxub yerindən sıçrayır və bir saniyəliyə hər ikisi bir-birlərinə çox yaxın vəziyyətə düşürlər. Qocanın yekə başından dərmandan daha çox çürümüş tərəvəzin ürəkbulandırıcı iyi vurur.

– Siz gənclərə, – o, məktəb müəlliminin incik, eyni zamanda xətəkar tonu ilə dillənir. – Siz gənclərə unutmaq xasdır. Sənə də həmçinin. Doğrudur? Hansısa aydın olmayan səbəbə görə o, dəhşətli dərəcədə təsdiq eşitmək istəyir.

– Yəqin ki, – Dovşan onun, nəhayət, çıxıb getməsi üçün Allaha yalvararaq dillənir.

Harri çəhrayı yangınsöndürmə hidrantının yanında gözləyən avtomobilə, 57-ci ilin buraxılışı olan göylə krem rənginin qarışığı «dodec»a oturmaqda ona kömək eləyir. Missis Totero onun təzə doğulmuş qızının ölümünə görə başsağlığını çox soyuq tərzdə bildirir. Onun görkəmi əldən düşmüş və ağayanadır. Ağ saçları nazik qırıqlarla örtülmüş gümüşü gigahından sallanır. Qadın Harrinin yanından çıxıb getmək istəyir, öz qəniməti ilə çıxıb getmək. Qabaq oturacaqda, onun yanında qımışan cırtanın Totero mənasız yerə əsasının başını tumarlayır. Dovşan evə qayıdır; o, sarsılıb və özünü palçıqda çimən kimi hiss eləyir.

Toteronun etirafları onun canına üşütmə salıb. Inanmaq istəyir ki, bütün mövcudiyyətin mənbəyi - səmadır.

Günün axırına Ekkklz dəfnə hazırlığını qurtarmağa gəlir; dəfn sabah, çərşənbə günü olacaq. O gedəndə Dovşan dəhlizdə onu saxlayır və onlar bir - birlərinə bir-iki kəlmə deyirlər.

– Sizin fikriniz necədir? - Dovşan soruşur.

– Nə barədə?

– İndi mən neynəməliyəm?

Ekkklz əsəbi halda gözlərini qaldırır. O, çox yorulub; Harri onu heç vaxt belə yorğun görməyib. Sifəti, yuxusunu almamış uşağın sifəti kimi solğundur.

– Elədiyinizi eləyin, - deyir. - Yaxşı ər olun. Yaxşı ata olun. Nəyiniz qalıbsa, onu sevin.

– Və bu kifayətdir?

– Bağışlanmağı qazanmaqdan ötrü? Hə, şübhəsiz, - əgər bütün ömrünüzü belə yaşayacaqsızsa.

– Demək istəyirəm ki... - Harri heç vaxt fikirləşməmişdi ki, haçansa Ekkklzdən nəyisə belə alçaldılmış vəziyyətdə xahiş etməli olacaq. - Sizinlə nə barədə danışmağımız yadınızdadır? Bütün bunların arxasında nəyin dayandığı barədə.

– Harri, siz ki bilirsiniz, mən buna inanmıram, hər halda sizin təsəvvür elədiyiniz mənada.

– Di yaxşı. - O götürür ki, Ekkklz də getmək istəyir, ona, Harriyə baxmaq xoşagələndə deyil, əzabvericidir.

Görünür Ekkklz başa düşüb ki, Harri bunu hiss eləyib, ona görə də bacardığı bütün izzətləri sürətlə işə salır və onu toxdatmağa çalışır.

– Harri, sizi mən bağışlamalı deyiləm. Siz pis heç nə eləməyibsiz. Mən sizdən az günahkar deyiləm. Biz bağışlanmağa nail olmalıyıq, hər şeyin arxasında dayananları görmək ixtiyarını *qazanmalıyıq*. Harri, *mən bilirəm ki*, adamları İsanı dərk eləməyə gətirib çıxarmaq olar. Bunu öz gözlərimlə görmüşəm. Sonra nəyə əminəm. Əminəm ki, nikah - müqəddəs işdir və sizin faciəniz nə qədər dəhşətli olsa da, nəhayət sizi Cənnətlə müqəddəs tellərlə bağlayıb.

Dovşan, günün yerdə qalan bütün hissəsini bu əminlikdən yapışır, hərçənd ki bu əminlik sanki böyük kədərlə dolu evin rəngi, səslərilə, şüşə masanın üstündəki balaca kolluqlardakı axşam günəşinin boyaları və cizgilərilə, onun Cənnətlə yataq otağında yarı böldüyü lal-dinməz şam yeməyi ilə ümumi heç nəyə malik deyil.

O bu gecəni Springerlərin evində Cənnətlə birlikdə keçirir. Cənnət nə yaman bərk yatır. Onun qara ağzından çıxan nazik xorultu aylı gecəni daha aydın eləyir və Harrini yatmağa qoymur. Harri dirsəklərinə söykənir, onun sifətinə diqqət eləyir; o, ay işığında qorxulu - balaca, sanki yumşaq, insan dəqiqliyindən məhrum olan kütləyə çırpılmış tünd rəngli ləkə kimi görünür. O necə yata bilir? Harri səhər-səhər gün işığında onun yerində qurcuxduğunu və çarpayından qalxdığını hiss eləyərək balısa daha dərinə sıxılır,

inadla oyanmaq istəmədən başını adyalın altında gizləyir. Bu gün dəfndir, işə getmək lazım deyil və daha çox yatmaq olar.

O, son dərəcə aydın yuxu görür. Böyük idman meydanında, yaxud xırda çinqil səpilmiş boş yerdə təkdir. Səmada eyni böyüklükdə iki ideal dəyirmi disk var, biri ağappaq, ikincisi açıq-şəffaf, onlar yavaş-yavaş bir-birinə tərəf hərəkət eləyirlər, özü də şəffaf olan qeyri-şəffafın üzərindədir. Onlar birləşdikləri an Dovşanı qorxu bürüyür və qaçış yolundakı səs-səsgücləndirəndəki kimi bildirir: *novruzgütlü gəndəlaş* *udur*. Yuxarıdakı disk dayanmadan aşağı sürüşür, o vaxta qədər ki, aşağıdakını tamamilə bağlayır, hərçənd ki, o, daha güclüdür, Dovşanın gözləri qarşısında cəmi-cümlətani bir təmiz və solğun dövrə qalır. Ona aydındır: «novruzgütlü aydır, «gəndəlaş» günəş, onun gördüyü isə - ölümün izahı - gözəl ölüm gözəl həyatı kölgədə qoyur. O, güclü, mənəvi ruh yüksəkliylə dərk eləyir ki, bu meydanı tərk eləməli və yeni etiqadın əsasını qoymalıdır. Onun üzərində disklər həyasızlıqla enir, səslər əks-səda verir və o, gözlərini açır. Çarpayısı yanında Cenis - əynində qəhvəyi tuman və qolsuz narıncı köynək dayanıb. Çənəsi altında Harrinin əvvəllər heç vaxt görmədiyi yağlı bir qırıq var. Qəribədir ki, Harri arxası üstə uzanıb, o, demək olar ki, həmişə ağzı üstə yatır. Başa düşür ki, bu, yuxudur, onun dünyaya deməyə sözü yoxdur və yenidən boğazını qəhər tutur. Harri qalxır, onun əlindən, halsız halda asılı qalmış azca kələ-kötür əlindən öpür.

Cenis adət elədiyi qaydada səhər yeməyi - südlü qarğıdalı yarması və vaxtından artıq bişirilmiş qəhvə hazırlayır. Onlar Nelsonu götürərək dəfn üçün geyinməyə öz otaqlarına gedirlər. Dovşan narahatdır ki, Cenis yeriə bilir, o, bayılmış halda Harrinin daha çox xoşuna gəlirdi: əgər onlar küçədə gəzə bilirlərsə, deməli onların kədərləri nəsə ikinci dərəcəlidir. Harri heç cür tox bədənlərinin yerdə hərəkət elədikləri, ruhlarının isə əhəmiyyətsiz, xırda tələbatlardan başqa hər şeyə laqeydliklə bürünməsi ilə barışa bilmir. Onlar balaca oğulları ilə bir vaxtlar balaca olarkən özlərinin də getdikləri küçə ilə gedirlər. Bir vaxtlar suni buz fabrikindən lilli tullantılarının axdığı Potter-avenyu boyu olan xəndək çoxdan quruyub. Sifətlərini yaxşıca ayırd elədiyi o adamların artıq yaşamadıqları evlər qatarda gördüyün - boş kərpic fəsadlarının sənə: burda adam, ümumiyyətlə, niyə yaşayır - tapmacası verdikləri evləri xatırladır. Onu niyə burda yerləşdiriblər, niyə onun üçün üçüncü dərəcəli şəhərin - bütün ucsuz-bucaqsız preriya, dağ silsilələri, səhraları, meşələri, şəhərləri və dənizləri olan mərkəzi və ölçüsü ayrılmalıdır? Sadələvh uşaq sirri - «İstənilən yerin» sirri, son sualın prelüdü: «Mən niyə mənən» - ürəkdə dəhşəti alovlandırır. Soyuq bədənini dəlib keçir və Dovşan hiss eləyir ki, ayaqları torpaqdan qopur, sanki, nəhayət, onun həmişə qorxduğu iş baş verib - o, hava ilə gedir. Küçə - nahamar zolaqdır, bu zolaq üzünü daş döşənmiş yol qazona, telefon dirəklərinin diş - diş, qırlı gövdələrinə gəlib çıxır - artıq ona heç nə demir. O - heç kimdir sanki, o yalnız olsa-olsa mühərrikin içində titrəmənin inikası olub və indi onun geriye yolu yoxdur. Ona elə gəlir ki, yanından adamların keçdiyi evlərin pəncərələri arxasında dayanıb və dünyalarının təbəddülata uğradığını heç nə ilə - qadınların sakit göz yaşlarından başqa heç nə ilə bildirməyən bu üçbaşı ailənin necə addımladığına baxır. Cenisin göz yaşları şəh kimi nəzərə çarpmadan gəlib, sanki onları şəhərin təmiz küçələrinin görkəmi çağırır.

Onlar mənzilə girəndə Cenis ucadan gələn inilti ilə onun sinəsinə qısıılır. Ola bilsin, o gözləməirdi ki, otaqlar gün işığı ilə doludur. Elə bil, süd kimi ağ işıqda tərpənən tozdan yaranan dayaqqlar döşəmənin ortasından hər yerə məsumluq çaları verərək çəp-çəp pəncərənin yuxarı kənarına qalxır. Onun divar şkafı giriş qapısının yanındadır və buna görə də mənzildə dərhal dərinə getmək lazım deyil. O, televizora toxunmamağa çalışaraq şkafın qapısını mümkün qədər geniş açır, əlini içəri soxur, sellofan torbadakı zəncirbəndi açır və göy kostyumunu çıxarır; bu, yun qış kostyumudur, ancaq onun başqa tünd rəngli kostyumu yoxdur. Nelson sevinə-sevinə mənzildə qaçır, vanna otağında çiş eləyir, öz otağında özü ilə götürmək istədiyi köhnə rezin yenotunu tapır. Onun qurdalanması otaqdan təhlükəni qovur və onlar ürək eləyib divarda Cenisin əşyaları asılan öz yataq otaqlarına girirlər. Cenis yolda kreslonu göstərir.

– Bazar ertəsi səhər-səhər mən burda oturub günəşin doğmasına baxırdım.

Onun səsi adama hissiz gəlir, Harri bilmir Cenis ondan nə cavab gözləyir və heç nə demir. Onun nəfəsini gizlədir.

Yataq otağında xoş dəqiqə alınır. Cenis donunu və köynəyini çıxarır ki, köhnə qara kostyumunu yoxlasın və təkcə alt paltarında ayağını xalçanın üstünə qoyanda Harriyə bir vaxtlar tanıdığı - nazik topuqlu və biləkli, balaca utancaq başlı qızı xatırladır. O hələ məktəbdə oxuyarkən alınmış qara kostyum əyninə dardır - doğuşdan sonra qarnı hələ də böyükdür. Ancaq bəlkə o da anası kimi artıq kökəlməyə başlayıb. Cenis dayanıb yubkasını belində düymələmək istəyir, süddən şişmiş döşləri büstqalterdən çıxır. Hə, o doğrudan da kökəlib və bu, Harrinin xoşuna gəlir. O fikirləşir: *mənimdir, mənim qadınımdır*, ancaq Cenis qəddini düzəldir və onun ağlamış, qəzəbdən əyilmiş sifəti ani olaraq ona sahiblənmək sevincini söndürür. Cenis onun sinəsindəki qəhəri ağrı ilə əzən yüküdür. Bu, ifritəni Harri ömrünün sonuna kimi qayğıkeşliklə həyatda aparmağa məhkum olunub o bazar ertəsindən uzaqdır:

– Əynimə gəlmir! - Cenis qışqırır, yubkanı çıxarır və onu iri yarasa kimi otağın o biri başına tolazlayır.

– Sənin başqa heç nəyin yoxdur?

– Mən *neynəyim*?

– Sakit ol. Gedək burdan, səninkilərin yanına qayıdaq. Bu mənzil sənin əsəblərinə toxunur.

– Ancaq biz burda *yaşamalıyıq* axı.

– Hə, ancaq bu gün yox. Gedək.

– Biz burda *yaşaya bilmərik*.

– Əlbəttə, bilmərik.

– Bəs harda yaşayacağıq?

– Sonra fikirləşərik. Gedək.

Cenis yöndəmsizcəsinə yubkanı əyninə çəkir, köynəyini geyir, arxasını ona çevirir və çəkingənliklə xahiş eləyir:

– Düyümü bağla.

Harri onun tərənəmz onurğa sütunu boyu narıncı köynəyini düymələyərək ağlamağa başlayır. İsti göz yaşları gözlərini yandırır və o, çiçəkləyən alma ləçəklərinə oxşayan dəyirmi sulu ləkələrin salxımı içərisində uşaq düymələrini görür. Göz yaşları kirpiklərində ləngiyir, yanağı ilə axır və bu nəmişkənlik heyranedicidir. O, saatlarla ağlamaq istərdi – hətta bu qısa axın da yüngüllük gətirir. Ancaq kişilərin göz yaşları xəsis olur, onun göz yaşları mənzildən çıxanacan quruyur. Qapını bağlayarkən hiss eləyir ki, özünün bütün göz yaşı olmayan həyatını artıq bu qapının açılmasına və bağlanmasına itirib.

Nelson rezin yenotu özü ilə götürür və hər dəfə onu ciyildəməyə məcbur eləyərkən özünün qarnı ağrımağa başlayır. İndi şəhər zenitə yaxınlaşan günəşdən rəngsizləşib. Vaxt o qədər ləng gedir ki, adama elə gəlir bütün baş verənlər dönə-dönə təkrar olunur. Otaqdan-otağa keçən Cenis anası ilə sakitcə qısa replika mübadiləsi eləyir. Sonra hər ikisi yuxarı gedir və yarım saatdan sonra Cenis əynində missis Springerin hər tərəfdən bürünmüş qara donu aşağıda görünür, bu paltarda o anasına çox oxşayır.

– Harri, sənə mənə yaraşır?

– Lənət şeytana, nə danışsən? Sən moda sərgisinə hazırlaşsən? – deyərək Harri qışqırır, dərhal da üzrxahlıq tonu ilə əlavə eləyir: – Gözəl görünürsən.

Ancaq artıq iş görüldü. Cenis qorxub bağırır, yuxarı qaçır, missis Springer Harriyə verdiyi azacıq təmkin dozasını geri götürür. Ev yenidən Harrinin qatil olması barədə dilə gətirilməyən əminliklərlə dolur. Harri bu fikri minnətdarlıqla qəbul eləyir; hə, o qatildir, ona bağışlanmaqdan çox nifrət xuş gəlir, sanki iflic vəziyyətində qala bilər; amansız nifrət onunçün sığınacaq kimi bir şeydir.

Gündüz saat birdir. Missis Springer otağa girir.

– Buterbrod istəyirsiniz, – soruşur.

– Sağ olun, heç nə istəmirəm.

– Hər halda bir şey yeyəydiz.

Qadının – qayınanasının təkidi ona o qədər qərribə görünür ki, mətbəxə gedir. Nelson masa arxasında tək oturub şorba, çiy yerkökü və kolbasa buterbrodu yeyir. Onun görkəmi elədir ki, sanki atasına gülümsəyib-gülüsməyəcəyini bilmir. Missis Springer bütün bu vaxtı arxası ona tərəf dayanıb.

– O, gündüz yatıb? – Harri soruşur.

– Onu yuxarı apara bilərsiniz, – qadın cavab verir.

Yuxarıda, təkgöz ayı balasının olduğu otaqda Harri Nelsona tuneldən qorxan balaca «Çuçu» paravozu haqda nağıl oxuyur. «Çuçu»nun artıq qorxmadığı vaxtadan Nelson yuxulayır, Harri aşağı qayıdır. Cenis öz otağında dincəlir; missis Springer onun donunda əl gəzdirir və tikiş maşınının çaqqıltısı quşların cəh-cəhinə, axşamüstü saatların boğuc səs-küyünə qarışır.

Həyat qapısı çırpılır və mister Springer qonaq otağına girir. Bütün pəncərə örtükləri salınıb və o, stulda oturmuş Harrini görəndə diksindir.

– Harri, hello.

– Hello.

– Mən məhkəmədə idim Harri, koroner El Horstla söhbət elədim. Mənə söz verdi ki, adam öldürmək ittihamı təqdim edilməyəcək. Bununla hamı razıdır. Bədbəxt hadisə. O, demək olar ki, hamı ilə danışib, vaxtınız olsa, sizi görmək istəyir. Qeyri-rəsmi olaraq.

– Yaxşı.

Springer heç olmasa hansısa bəyənmə işarəsi gözləyərək ləngiyir.

– Onlar niyə sadəcə olaraq məni həbs eləmişlər? - Harri aydınlaşdırmaq istəyir.

– Bu, çox neqativ mövqedir, Harri. Məsələ ondadır ki, biz indi itkini necə qaytarmalıyıq.

– Hə, siz haqlısınız. Bağışlayın.

Qanunun torundan sürüşüb çıxması fikri onda ikrah hissi doğurur. Sənə heç kim kömək eləməyəcək, səni qarmaqdan heç kim açmayacaq.

Springer yuxarı, qadınların yanına gedir. Oradan küt tappıltı səsləri gəlir.

Harrinin arxası tərəfdəki şüşə servantda bahalı qab-qacaq cingildəyir. Saxta buxarının dolabındakı gümüş siferblatlı kiçik saatin göstərdiyinə görə hələ iki olmayıb.

Yəqin onun qarnı son iki gündə, demək olar ki, heç nə yemədiyinə görə ağrıyır, o, mətbəxə gedir və iki qalet yeyir. Hər parça içərisini qazıyır. Ağrı güclənir. Parıldayan minalı qab-qacaq şkafların podad əlcəkləri sanki onu itələyən və sıxan mənfi yük daşıyır. O, yarıqaranlıq qonaq otağına qayıdır və pəncərədən dar şortı geymiş on dörd yaşlarında iki qızın günəşin işıqlandırıdığı səkidə necə veyilləndiklərini görür. Onların bədənəri artıq yetişib, ancaq sifətləri hələ tamamilə korlanmayıb. Bu yeniyetmə qızlar məzəli olurlar - hamısının sifətində acgöz səbirsizlik var. Həddən çox konfet yeyirlər - bütün dəriləri sızanaqlıdır. Onlar tısbığa yerişilə sürünürlər - dəfndən qabaq vaxt necə uzanır - elə. Sanki onlar nə qədər yavaş getsələr, tinin dalındakı hansısa möcüzəli çevrilməyə o qədər məruz qalacaqlar. Qızdırlar, onlar kiminsə qızlarıdır. Bax Cun da belə... O, Cun haqqındakı fikirləri özündən uzaqlaşdırır. Keçib gedən, həyasızcasına qabarmış yancaqlı və öz seks saatlarını nəfəs dərmədən gözləyən qızlar zövqsüz və qeyri-real görünürlər, pəncərədən onları müşahidə eləyən o isə olsa - olsa şüşədəki ləkədir. Niyə torpaq belə iyrənc murdar cücünü sadəcə olaraq süpürüb atmır. Harri öz əllərinə baxır və əlləri ona fantastik dərəcədə eybəcər görünür.

O yuxarı gedir və üzünü, əllərini, boynunu söylə yuyur. Springerlərin qəşəng məhrəbasına toxunmağa ürək eləmir. O, əlləri yaş vannadan çıxarkən sakit dəhlizdə Springerlə rastlaşır və ona deyir:

– Mənim təmiz köynəyim yoxdur.

– Dayanın. - Springer pıçıltı ilə hay verir və ona köynək, qara **zaponkalar** gətirir.

Harri Nelsonun yatdığı otaqda geyinir. Gün işığı az qala uşağın ağır nəfəs almasının taktına uyğun xışıldayan aşağı salınmış pərdələrin altından sürünür. Harri bütün gücü ilə geyinmə prosesini uzatmağa

çalışırsa da, hər **zaponka** ilə bir neçə dəqiqə əlləşirsə də, bütün bunlar onun gözlədiyindən xeyli az vaxt aparır. Yun kostyumda ona istidir, sanki elə də əyninə deyil, ancaq pencəyi çıxarmaqda kiməsə - heç özü də bilmir kimə - rahatlıq gətirməyə nəşə ona mane olur. O, qüsursuz geyinmiş halda, dar köynəkdə barmaqlarının ucunda qonaq otağına enir və balaca şüşə masanın üstündəki tropik bitkiləri nəzərdən keçirərək orada oturur. O, başını yarpaqların bir-birini növbə ilə örtmələri üçün döndərüb gözləyir ki, indicə qusacaq. İçərisi - möhkəm sıxılmış dəhşətli qəhər, heç cür partlamaq istəməyən bərk köpükdür. Saat cəmi 2:35-i göstərir.

O hər şeydən çox valideynləri ilə qarşılaşmaqdan qorxur. Bədbəxt hadisə baş verəndən bu yana o hələ də onlara zəng vurmağa, ya da yanlarına getməyə ürək eləyə bilmir. Bazar ertəsi axşam missis Springer onun anasına zəng vurub dəfnə dəvət eləmişdi. Bundan sonra onun ailəsinin sükutu onda qorxu hissi yaratmağa başladı. Bir var yad adamlardan məzəmmət eşidəsən, bir də var - öz valideynlərindən. O, ordudan qayıdandan sonra atası təkcə onu bilirdi ki, oğlunu mətbəədə işləməkdən imtina elədiyinə görə danlayırdı və axırda o dərəcəyəcən danladı ki, Harrinin qəlbində ona yer qalmadı. Qocanın bir vaxtlar ona göstərdiyi bütün yumşaqlıq və mehribanlıq heç nəyə çevrildi. Anası - tamam başqa məsələ, o hələ də diribaşdır, hələ də Harrinin həyatının göbəyinə bağlanıb. Əgər anası gəlsə və ona qulaqburması versə, o dözməz - ölər. O bundan başqa nə gözləyə bilər ki? Missis Springer orada nə deyir-desin, ondan - qazdan su daman kimi damır, çünki o, Harrinin yanından heç yerə gedən deyil, hətta Harriyə elə gəlir ki, qayınanası onu sevmək istəyir, ancaq anası ilə məsələ tamam başqa cürdür - o, Harrini sevə, yaxud sevməyə bilmir, onlar heç iki ayrı-ayrı adamlar deyillər, Harri onun qarnında yaranmağa başlayıb və əgər anası ona həyat veribsə, bu həyatı geri də ala bilər və əgər anası ondan üz çevirsə, bu, Harri üçün sonundur. Harri dünyadakı bütün adamlardan ən az onu görmək istəyir. O, tək oturaraq bu nəticəyə gəlir ki, onlardan kimsə - ya o, ya anası - ölməlidir. Qərar kifayət qədər naqolaydır, ancaq Harri onun üzərinə dönə-dönə qayıdır, hələ ki - hay-küy - bu onun başı üstündə deyindən Springerlərdir - onu özü haqqındakı fikirlərdən bir qədər yayındırır.

Bəlkə yuxarı getmək lazımdır? Harri onlardan kimisə paltarsız görmək istəmir və axırda onlar bir-birinin dalınca mister Springer yaraşıqlı tünd göy köynəkdə, Nelson qız kimi aşırma xırda kostyumda, madam duvaqlı **fetr** şlyapada və cod saplaqlı bənövşəyi giləmeyvə salxımı ilə, Cenis - anasının sancaqlanmış və dartılmış tumanında başdan-başa necəsə itirilmiş və formasız halda aşağı düşürlər.

- Sən gözəl görünürsən, - Harri təzədən ona deyir.
- İri qara maşın hardadır? - Nelson ucadan soruşur.

Onlar nəşə ləyaqətsiz bir şeyin intizarında və Dovşanla Springerlərin qonaq otağında itələşdikləri vaxt onların gümüşü siferblatlı saatın dəqiqələrinin necə keçdiklərinə baxaraq bayramın tez başlanmasından ötrü səbirsizlik göstərən geyinib - kecindirilmiş uşaqlara oxşamağa başlayırlar. Hamı dəfn kontorunun «Kadillak»ının evin qabağında dayandığını görüb pəncərəyə tərəf axışır, ancaq tabutçu piyada gedib qapının

zəngini basdığı vaxt onlar artıq otağın ortasında zəhərli maddəsi olan bomba partlamış kimi küçəyə qaçırlar.

Dəfn kontorunun tutduğu bina əvvəllər yaşayış evi olub, ancaq indi elə bəzənib ki, heç bir yaşayış evini heç vaxt belə bəzəmirlər. Yumşaq açıq-yaşıl xalçalar addım səslərini boğur. Divardakı yarı bölünmüş xırda gümüş borular zəif işıq kölgələyir və ətrafda hər şey - divarlar, qapı-pəncərə pərdələri və başqa şeylər - onunla heç bir normal adamın yaşaya bilməyəcəyi qeyri-təbii tonda rənglənilib - narıncı dəniz dalğası və bənövşəyi - belə rənglərin tozu yanacaqdoldurma məntəqələrindəki unitazlarda mikrobları öldürür. Onları yandakı xırda narıncı otağa aparırlar. Oradan əsas salon görünür, orada bir neçə cərgədə düzülmüş stullarda altı adam oturub, onlardan beşi qadındır. Onun - Harrinin tanıdığı yeganə adam Peggi Qrinqdır. Onun yanında oğlu ora-bura qaçır - o, yeddincidir. Əvvəlcə güman olunurdu ki, yalnız iki ailə iştirak eləyəcək, ancaq sonra Springerlər bir neçə yaxın dostlarını dəvət elədilər. Harrinin valideynləri hələ gəlməyiblər. Görünməyən sümüksüz əllər elektrik orqanın dilləri üzərində irəli-geri qaçır. İnteryerin adi çalarlara əks olan rəngi balaca ağ tabutun bəzəndiyi istixana gülləri ilə apoqeyə çatır. Qızılı rənglə rənglənmiş tabut tünd-bənövşəyi örtüklə örtülür və yüksəkdə dayanır, Harriyə elə gəlir ki, örtük indicə düşəcək və sanki, sehrli çubuğun hərəkətilə onların altında canlı körpə peyda olur. Cənib salona nəzər salır və dəfn kontorunun işçisi, qeyri-adi qırmızı fizionomiyalı gənc sarışın yan cibindən nəşatır spirti ilə dolu kiçik flakon çıxardır. Cənibin anası flakonu onun burnuna tutur, sifəti iyrəndiyindən əyilir, o, qaşlarını qaldırır və göz qapaqlarının nazik qatı altından göz alması biliniir. Harri onun əllərindən tutur və elə fırladır ki, o, salonda baş verənləri görməsin.

Yan otaqda pəncərə var, ondan uşaqların və avtomobillərin şütüdükləri küçə görünür.

- Ümidvaram ki, müqəddəs ata bizi unutmayıb, – qırmızısıfət cavan oğlan deyir və özü pərt halda donquldayır. Bura, açıq-aydın onun xoşuna gəlir. Sanki, onun sifəti yüngülcə allanıb.

- Bu, tez-tez olur? – mister Springer soruşur. O, arvadının arxasında dayanıb və sifəti sarı bıqları altındakı ağzının qara quş yuvasını açaraq maraqla irəli əyilir. Missis Springer stulda oturub və ovcundakı duvağı sıxır. Bənövşəyi giləmeyvələr məftil saplaqda arabir əsirlər.

- İldə iki dəfə, – cavab gəlir.

Səkinin yaxınlığında köhnə tanış «plimut» dayanır; Dovşanın anası maşından düşür. O, giriş qapısına acıqlı baxışlarla nəzər salır. Harrinin ürəyi yerindən qopur və dilindən:

- Mənim valideynlərim gəldilər, – sözləri çıxır.

Hamı «farağat» vəziyyəti alır, Missis Springer qalxır, Harri onunla Cənibin arasında yer tutur. O, Sprigenlərlə bir cərgədə anasına islah olunduğunu, öz taleyilə barışdığını və onlarla da barışdığını göstərəcək. Kontorun xidmətçisi Enqstromların qarşısına çıxır. Harri götürür ki, onlar gur işıqlandırılmış səkidə dayanıblar və hansı qapıdan girəcəkləri barədə mübahisə eləyirlər. Mim bir qədər kənardadır. O,

ciddi kostyumda və kosmetikasız Harriyə əvvəlki balaca bacısını xatırladır. O, valideynlərinə baxarkən heç cür başa düşə bilmir ki, onlardan niyə qorxur.

Qapıda birinci anası görünür; o, bütün cərgəyə nəzər salır və qollarını açaraq Dovşana yaxınlaşır.

- Hassi, onlar sənə başına nə oyun açıblar? – ucadan xəbər alır oğlanı qucaqlayır və sanki, onu yenidən ikisinin düşdükləri səmaya geri aparmaq istəyir.

Səhnə başladığı kimi sürətlə də qurtarır. Uşaq utancaqlığı ilə hərəkətə gələn Dovşan anasını itələyir və qəddini düzəldir. Anası, sanki, öz sözlərinin mənasını başa düşməyərək döndür və Cənisi qucaqlayır. Atası nəsə mızıldanır və Springerin əlini sıxır. Mim yaxınlaşır, Harrinin çiyinini sığallayır, sonra çömbəlir və Nelsonun qulağına nəsə pıçıldayır - onlar ikisi ən balacalardır. Harri bütün bu adamların insani əlaqəsini duyur. Onun arvadı və anası bir-birlərinə yaltaqlanırlar. Anası qucağını sırf mexaniki olaraq açıb, ancaq onları özünün kədəri ilə canlandırır. Onun sifəti ağrıdan əyilib, pırtlaşıq, saçlı və təngnəfəs Cənisi bununla belə onun hisslərinə həy verir, qara qolçaqlarındakı zəif əllər ona kədərlə yapışmış güclü bədəni qucaqlamağa çalışır. Missis Enqstrom onu bir-iki sözlə şərtləndirir. Yerdə qalanlar qayğılıdırlar, yalnız Harri, özünün soyuq yüksəkliyində görür, anası - bizi yaraladıqlarımızı qucaqlamağımıza məcbur eləyən instiktlə hərəkət eləyir; həm də anası hiss eləyib ki, onlar ikisi də qədimdən sərgərdən qalmış eyni qullar qəbiləsinə mənsubdurlar, sonra isə başa düşüb ki, oğlunu öz yanına qaytarsa da yenə tərk olunacaq.

Harri fiziki olaraq duyur ki, onun anasının ürəyində bütün bu kədər mərhələləri necə genişlənir, o dərəcəyəcən ki, onun əlləri Cənisi qucağında get-gedə çox möhkəm sıxır. Nəhayət, o, **gəlinini** buraxır və nəzakətli nitqlə Springerlərə müraciət eləyir. Onlar onun ilk qışqırığını ağlısızlıq ağrısı kimi qulaqardına vururlar, axı onlar Harriyə heç bir pislik eləməyiblər, əgər biri o birinə pislik eləyibsə, bu, o özüdür. Onun azad olması onlar üçün nəzərəcarpmadan keçib. Onlar Harrinin yanında dayanarkən yenidən ondan uzaqlaşır. Anasının Cənisi müraciətlə dediyi: «Mənim qızım» - sözləri izçiz-soraqsız yoxluğa gedir. Mim sallağı oturduğu vəziyyətdən qalxır, atası Nelsonu qucağına götürür. Onların bütün hərəkətləri onu yüngülcə kənara itələyir.

Bu arada onun ürəyi bir dövrəni, xarici aləmdə get-gedə daha az bağlı olan, daha seyrək mühitdə digər geniş dövrəni tamamlayır.

Hansısa başqa girişdən keçən Ekkiz onları uzaqdan özünə çəkir. Yeddisi də özlərilə Nelsonu götürərək bir-birinin dalınca güllər düzülmüş salona keçirlər və birinci cərgədə otururlar. Qara paltarlı Ekkiz ağ tabutun qabağında ölü duası oxuyur. Ekkizin onunla qızı arasında dayanması Dovşanı əsəbiləşdirir. O birdən dərk eləyir: heç kim uşağın hələ də xaç suyuna salınmadığını xatırlatmadı. «Mən dirilmə və həyatdan ibarətəm, - dedi - Allah, mənə inananlar ölsələr də diriləcəklər, mənə inanıb yaşayan hər kəs isə heç vaxt ölməyəcək».

Bu kobud sözlər Harrinin başında, sanki, yöndəmsiz qaratoyuqlar kimi yeri yirdi; Harri onların özlərində hansı imkanları gizlədiklərini hiss eləyir, sifəti ciddi və ifadəsizdir. Səsi saxta gəlir. Bu adamların

hamısı saxtadırlar, onun ölən qızından və qızılı haşiyəli ağ yeşikdən başqa hamısı.

«O, çoban kimi öz sürüsünü otaracaq quzuları qucağına götürəcək və sinəsində gəzdirəcək!» Çoban, quzular, əllər; Harrinin gözləri yaşla dolur. Adama elə gəlir ki, göz yaşları əvvəlcə onu dəniz kimi basır və yalnız lap axırda duzlu su gözüne düşür. Onun qızı ölüb. Cün onun yanından çıxıb gedib; ürəyi kədər içində boğulur, get-gedə itkinin dibsiz boşluqlarında daha dərinə enir. O bundan sonra qızının ağlamasını heç vaxt eşitməyəcək, onun mərmər dərisini görməyəcək, heç vaxt əlində onun yüngül bədənini duymayacaq, səsinə cavab olaraq göy gözlərini necə gəzdirdiyini görməyəcək.

Onlar qəbiristanlığa gedirlər. O, atası, Cəsin atası və dəfn kontorunun xidmətçisi ağ yeşiyi katafalkda aparırlar. Yeşik ağırdır, ancaq bu, təkcə taxtanın ağırlığıdır. Onlar maşınlarda yərbəyer olurlar və küçə ilə dağa tərəf gedirlər. Qəsəbə mərasimi görüb susur; əlində mələfə ilə dolu zənbil həyəətə çıxan qadın gözləyir, top atan oğlan uşağı qaçdığı yerdə dayanır və onların necə keçib getdiklərinə baxır. Onlar döymə dəmir tağla süslənmiş iki qranit dirəyi arxada qoyurlar. Gündüz saat dördə qəbiristanlıq gözəldir. Qulluq edilmiş yaşıllıq yarıyuxulu vəziyyətdə yamac boyu günəşin şəfəqlərinə paralel olaraq enir. Qəbirüstü daşlar uzun qrifel kölgə salır. Mərasim torpaq və qıjı iyi verən kiçik yaşıl talvara tərəf yönələrək xırçıldayan mavi çınqıl səpilmiş xiyaban boyu ikinci surətlə sürünür. Maşınlar dayanır. Hamı çıxır. İrəlidə meşə tünd aypara şəklində əyilir - qəbiristanlıq onunla qəsəbə arasındakı hündür yamacda yerləşir. Ayaqları altında boruar tütülənir. Lap qıraqda başdaşının yeyilmiş dişləri arasında mexaniki qazonbiçəndə bir nəfər hərlənir. Qaranquşlar böyük dəstə ilə xırda daş evə - türbəyə enir və yenidən göyə millənirlər. Ağ tabutu təkerlər üstündə katafalkın dərin bətnindən onu balaca, demək olar ki, kvadrat, ancaq çox dərin qəbirin üstündə saxlayan qırmızı **stropla** ustalıqla diyirlədirlər. Sakit cırıltı və gərgin nıqqıltılar sükut süsəsini cırmaqlayır. Sakitik. Öskürək səsləri. Gülləri onların dalınca gətiriblər, onlar buradadı, qom halda çadırın altına qoyulub! Harrinin arxasında üstü ot kubikləri ilə örtülmüş, onu yerinə haçan qoyacaqlarını gözləyən səliqəli torpaq təcik qoxusu ilə nəfəs alır. Tabutçular özlərindən razı halda cəhrayı əllərini şalvarlarının paçası qarşısında tutublar. Sakitlik.

«Allah-mənim keşişimdir, mənim heç nəyə ehtiyacım olmayacaq». Ekkezin səsi açıq səma altında zəif eşidilir. Mexaniki otbiçənin uzaq tıqqıltısı aramla kəsilir. Dovşan həyəcanından və gücündən titrəyir, o arxayındır ki, qızı göylərdədir. Bu əminlik Eklzin deklomasiyasını canlı bədən dərinə tamamlayan kimi tamamlayır. «O, İlahi, yaqın, sevimli oğlun balaca uşaqları qucağına götürən və onlara xeyir-dua verən sevimli oğuldur, onları şəfqətlə himayə elə, sənə yalvarırıq, bu körpənin ruhunu qəbul elə, onu öz zəifləməyən qayğın və məhəbbətinlə əhatə elə və bizim hamımızı övladın, İsa Məsihin göylər aləminə apar. Amin».

- **Amin**, – missis Springer pıçıltı ilə təkrar eləyir.

Hə. Bu da belə. O hiss eləyir ki, onu əhatə eləyənlərin hamısının başları baş daşı kimi tərpəmməzdir, hamısı otlar, istixana güllərilə qarışmış, hamısı - dəfn kontorunun xidmətçiləri, qəbiristanlığın

otbiçənini saxlayan görünməyən gözətçisi – hamısı burada onun xaç suyuna salınmayan körpəsinə göylərə uçmaq üçün qüvvə verməkdən ötrü bir yerə toplaşblar.

Elektrik açarı burulur, burazlar tabutu qəbrə endirməyə başlayır, sonra təzədən dayanır. Ekkklz qapağın üstündə qumdan xaç şəklində çəkir. Qum dənələri bir-birinin dalınca oyma qapaqdakı çökəyə diyirlənirlər. Kiminsə cəhrayı əli əzilmiş ləçəkləri kənara atır. «Bütün kədərlənənləri öz xeyir-duanla himayə elə, onları bütün ağırlıqlarını öz çiyinlərinə al…»

Burazlar yenə cırıldamağa başlayır. Dovşanın yanında dayanan Cenis səndələyir. Harri onun qolundan tutur və hətta parçadan onun istiliyini duyur. Meh əbaları şişirdir və xışıldadır. Burunlarına gül ətri qalxır. «...Və müqəddəs ruh sənəin köməyin olsun, qorusun, indi yuxuladığın vaxt və həmişə. Amin».

Ekkklz dua kitabını bağlayır. Bir-birinin yanında duran Harrinin atası və Cenisin atası gözlərini qaldırır və qırırlar. Tabutçular öz dilək-dəsgahları ilə əlləşməyə başlayırlar, stropları qəbirdən çıxarırlar. Buradakıların hamısı günün altına çıxır. *Onların bütün ağırlıqlarını öz çiyinlərinə al...* Səma onu salamlayır. O, özündə nəşə qəribə güc qabarması duyur. Sanki, uzun müddət qaranlıq mağarada sürünüb və nəhayət iri, heybətli sıldırımın lap kənarında işıqlı ləkə görüb.

O dönür və Cenisin kədərdən kültəşmiş sifəti ona işıq salır.

- Mənə baxma – deyir Harri. – Onu mən öldürməmişəm.

Sözlər onun indi hamıya qarşı hiss elədiyi sadəliyə uyğun olaraq ağzından çox aydın çıxır. Bir-biri ilə sakitcə söhbət eləyən başlar birdən bu dərəcədə gözənilməz, amansız səşə çevrilirlər.

Onlar Harrini düz başa düşməyiblər. O vur-tut aydınlıq gətirmək istəyir. O, sözlərini izah eləyir:

- Hamınız özünüzü elə aparırsız, sanki, bunu mən eləmişəm. Mən heç yaxınlıqda belə olmamışam. Hamısını bu eləyib.

Harri Cenisə tərəf dönür və onun şillədən yumşalan kimi görünən sifəti Harriyə ümitsiz dərəcədə uzaq görünür.

- Yaxşı, hər şey qaydasındadır, – deyir. – Axı sən də bilərəkdən eləməyibsən.

Harri onun əlindən tutmağa çalışır, ancaq Cenis əlini, sanki, tələdən çəkir və o saat onun başının üstünü alan valideynlərinə baxır.

Harrinin sifəti alışıb yanır. O, möhkəm pərtdir. Ürəyi bağışlamaqla dolu idi, ancaq indi orada yalnız nifrət qalıb. Harri onun sifətinə nifrət eləyir. Geniş kordur. O, Harri ilə həqiqəti bölüşə bilərdi, adicə həqiqəti, ancaq bundan üz çevirdi. Harri görür ki, hətta doğma anasının da üzündə dəhşət var, o sarsıldığından ağarıb, onun qarşısında divar kimi dayanıb. Anası əvvəlcə soruşur ki, onlar Harrinin başına nə oyun gətiriblər, indi isə bunu özü eləyir. Harrini boğucu ədalətsizlik hissi kor eləyir. O geri dönür və qaçır.

Dağlara, təntənə ilə dağlara tərəf. O, qəbirüstü daşların arası ilə manevr eləyir. Qəbirlərin arasında yağ kimi sarı zəncirotları parıldadır. Arxadan Ekkklzin səsi eşidilir:

- Harri! Harri!

O hiss eləyir ki, Ekkiz onun dalınca düşüb, ancaq çevrilib baxmır.

O, daşların arası ilə küncləri kəsələyir və qazonların üstü ilə meşəyə tərəf götürülür. Ağacın tünd ayparasına kimi məsafə qəbirlərin yanındakına, görünənə nisbətən uzaqdır. Bədəni ağırlaşır: yamac dik yuxarı qalxır. Ancaq yumşaq qəbiristanlıq torpağı onu ruhlandırır, cüzi meyilli təpəciklər ayaqlarını yaylı eləyir; bu, tamaşaçıların, sıx kütlələrin əhatə elədiyi idman meydançasındakı qaçışı xatırladır. O, meşənin irəli uzanmış əllərinə tərəf atılır və ayparanın mərkəzinə doğru hərəkət eləyir. Ancaq meşə onun fikirləşdiyi kimi elə də etibarlı sığınacaq deyil. Əgər geri dönsə, aşağıdakı yarpaqların içindən qəbiristanlıq görünər, orada balaca yaşıl çadırın yanında onun orada qoyub gəldiyi insan varlıqları yığılıb. Artıq Ekkiz onlarla Dovşan arasındakı yolun yarısındadır. O dayanıb. Qara sinəsi qalxıb-enir. Bir-birindən aralıda yerləşən gözləri aramsız olaraq meşəyə baxır. Yerdə qalanlar - qara libaslı yoğun saplaq - vurnuxurlar, manevr eləyirlər, plan qururlar, müstərk güclərini yoxlayırlar, bir-birlərini dəstəkləyirlər. Onların ağarmış sifətləri meşə tərəfə lal siqnallarla od tutub yanır, ikrah hissi, yaxud ümitsizliklə geri çevrilirlər, sonra yenidən, sanki, ovsunlaşmış kimi birbaşa qürub eləyən günəşin siqnalını verirlər. Yalnız bircə Ekkizin baxışı tərpənməz qalır. Yəqin, o, təzədən təqibə başlamaqdan ötrü güc toplayır.

Dovşan əyilir və ziqzaqla qaçır. O, kolların və meşə talasındakı cavan ağacların içindən keçərkən üz-gözü və əllərini cırır. Bundan belə meşə seyrəkləşir. Şam ağacları başqa bütün bitkiləri udur. Onların qəhvəyi iynələri nahamar torpağı sürüşkən örtüyə bürüyür, güc işığı nazik yarıqlara bir ölü döşənəyinin üstünə düşür. Bura yarıqaranlıq, ancaq çardaqdakı kimi istidir; görünməz axşam günəşi adamların başı üzərindəki yaşıl kirəmiti yandırır. Quru aşağı budaqlar göz bərabərindədir. Sifəti və əlləri cızıldığından yanır. O dönür ki, arxada kiminsə qalıb-qalmadığına baxsın. Onu heç kim təqib eləmir. Uzaqda, şam tunelinin lap axırında, onun dayandığı yerdə nəşə yaşıl bir şey parıldayır - ola bilsin ki, qəbiristanlığın yaşıllığıdır, ancaq o, ağacların təpəsindəki səma parçaları kimi uzaq görünür. O, dönərkən cəhətləri itirir. Ancaq ağacın gövdələri cərgə ilə dayanır və o, hey dağa qalxır. Bir az da yuxarı getsə, axırda dağın döşü ilə salınmış piyada yoluna çıxacaqsan. Yerdə qalanların yanına yalnız aşağı enməklə qayıtmaq olar.

Artıq ağaclar cərgə ilə addımlayırlar, bir-birlərinə möhkəm sıxılıblar. Burada onlar daha qocadır, onların altındakı qaranlıq daha sıx, yamac daha diki. İynəli adyaların altından üstündə şibə bitmiş daşlar gözə dəyir; yıxılmış ağac gövdələri cığırın üstündə qəribə caynaqlı pəncələrini qabardıb. Həmişəyaşıl bitkilərin təpələrində deşik əmələ gələn yerdə ətirli giləmeyvələr və sarı otlar uzanıb qalxmışdı. Bu açıq cəmənlilik onlardan bəzisi dağın yamacından qurub eləyən günəşin çəpəki şüalarını tutmaq üçün kifayət qədər iri idi - ətrafdakı qaranlıq daha çox qatılşdırır və o, onların yanında dayandığı vaxt qəfil çökən, sakitlikdən şüuruna ətrafdakı qəhvəyi tuneli dolduran pıçı gəlib çatır. Ağaclar o qədər hündürdür ki, sivilisasiyanın ən cüzi əlamətləri, hətta heç bir təmizlənmiş sahə belə görünmür. O, işıq dəryasına qər q olduğu halda qorxu hissi keçirməyə başlayır. O, gözə həddindən artıq tez dəyir, bürünçəkli pıçıldeşən ayı və digər adsız nəhəng

varlıqlar onu aydınca görürlər. Bu işıq quyularında köməksiz halda asılı qalmaqdaysa, daşlardan, çürüyən ağac gövdələrindən və sürüşkən iynələrdən keçib təhlükənin qabağına atılmaq yaxşıdır. Qaranlıqda həşəratlar onun dalınca uçurlar, tərinin qoxusu dəf olunmaz cazibədir. Onun sinəsi qalxır–enir, ayaqları ağrıyır, dağa qalxarkən hərdən çalaya düşür və iynələrin altında gizlənmiş yastı daşlara ilişir. O, dar göy pencəyini çıxarır, büküb qoltuğuna vurur. Hey boylanmaq istəyilə mübarizə aparır, ancaq arxada meşənin lal–kar, ölü sakitliyindən başqa heç nə yoxdur və yalnız onun qorxusu gövdələr arasındakı əyri–üyrü sahəsi canlı fəndgir hədə ilə doldurur – o, dönməyə macal tapmamış bu sakitlik hər dəfə görmə sahəsindən gizlənə bilir. Başını çevirmək lazım deyil. O, özü–özünü qorxudur. Uşaq vaxtı bu meşəli yamacla tez–tez qalxırdı. Ancaq ola bilsin, uşaq vaxtı onu nəse qoruyurdu, indi bu, yoxdur; heç cür inanmaq olmur ki, meşə onda da belə qaranlıq olub. Meşələr – qaranlıqlar da böyüyürlər. Qaranlıq tamamilə qeyri–təbiidir; hörümçək toru kimi nazik budaqlar barmaq kimi fasiləsiz olaraq sifətində gəzir; günün günorta çağı qaranlıq, səmanın acığına – sanki, lal meymun kimi düz Hrrinin başı üstündə ağacın bu tərəsindən–o tərəsinə atılır.

Hey əyildiyindən belə ağrıyır. Lazım olanmı tərəfə gedir? O, uşaq vaxtı meşəyə qəbiristanlıq tərəfdən girməyib. Yəqin ki, cəmi bir neçə yard soldan yol keçən zaman dağın lap donqarı boyu dik halda yuxarı dırmaşmaq axmaqlıqdır. O, düz hərəkət eləməyə çalışaraq sola çəkilir; meşənin pıçıltısı artır və ürəyində ümid isinir – elədir ki var, yol yaxındadır. O hər addımda yolu, aydın ağ dirəkləri və şütüyən metalın yel kimi ötüb keçən parıltısını görəcəyini gözləyərək tələsik kolluqların içindən soxulub keçir. Birdən yamac onun ayaqları altında qırılır. O, donub qalmış kimi dik sıldırımın kənarında dəhşət içində dayanır, lap yaxın yamac davam gətirə bilən və dərəyə dərin, alatoranlıqı indicə söndürməyə hazır kimi kölgə salan ölü ağacların gövdəsinə yapışmış tüklü bədənlərilə örtülüb. Bu qaranlıqda hansısa düzbucaqlı görünüb yox olur və Dovşanı dərənin dibində zirzəmi və baxımsız evin çökmüş, qumdan qurulmuş divarları olduğu gümanı bürüyür. O təəssüflə görür ki, azıb və yenə aşağı gedir; hər şeyə əlavə olaraq qulaqlarında dəhşətli güyültü var, sanki, bu insanın zəng çalan kor həyat dünyasına soxulmasının yarı uçulmuş səhadətnaməsidir ki, onun səsi kainatın lap o başına gedib çatır. Bu torpağın haçansa insan yaşayan yer olması fikri, onun adamlar tərəfindən tapdaq edilməsi, təmizlənməsi və becərilməsi havanı qıjı basmış yamacı onun yanına qəbirdən çıxan uşaqlar kimi yuxarı dırmaşan qara kabuslarla doldurur. Yəqin ki, burada uşaqlar yaşayırmışlar, çit donlu kök qızlar su gətirməyə bulağa gedirmişlər, oynaya–oynaya ağaclarda yazı qazırmışlar, sonra isə zirzəmidə qoyulmuş taxtaların üstündə qocalırmış və pəncərədən Harrinin dayandığı həmin bu uçuruma sonuncu nəzərlərini salaraq ölürmüşlər. Ona elə gəlir ki, burada xırda günəş gölməçəsində olduğundan daha tez görünən və köməksizdir; onda dumanlı hisslər yaranır, guya, iri qıgılcımla işıqlandırılıb, onun vasitəsilə ölü materiyanın kor tıqlanması özü–özünü hansısa müdhiş ilahi qüvvənin əmrilə əlbəyaxa olan bir–birinə əks iki dünyanın toqquşması ilə işıqlanmış qıgılcımla dərk eləyir. Onun bütün içəlatı ağzına gəlir; qəfildən qulaqları səs ehitməkdən ötrü açılır. O yenidən dağa dırmaşır, qatılşan qaranlıqda budaqları səs–küylə sındıra–sındıra, bərk qaranlıqda ağacdən–ağaca uçan naməlum

canlının səsinə batırmağa çalışaraq ona nəşə qışqıraraq deməyə çalışır. Aldadıcı işıqda hiyləgər sıldırım qıvrılaraq ondan canlı kimi uzaqlaşır.

Elə işıqlaşır ki, o əvvəlcə üstü iynə yığını ilə örtülmüş köhnə konserv qutularını və butulkaları seçir. O təhlükəsiz yerdədir, yola çıxıb. Çəpərdən keçərək bütünlüklə qəddini açır. Gözlərinin qıraqlarında qızılı qığılcımlar yanıb-sönür. Asfalt çəkmələri altında xırçıldayır və ona elə gəlir ki, yorğunluğun uzaqdan gələn valehedici səsinin boşluğu yeni həyatın başlanmasını bayram eləyir. Soyuq hava kürəyinin ortasını qamçıləyir - haradasa kolluqda qoca Springerin köynəyi yuxarıdan-aşağıyacan əynindən çıxdı. O, meşədən, «Belveder» otelindən təxminən yarım mil aşağıda çıxdı. Sanki, onu qarmağından barmaqla asılqana keçirəcək göy pencəyini yəndəmsizcəsinə çiyinə atıb küçədə addamladığı vaxt ona elə gəlir ki, Cənib, Eklz, anası və onun bütün günəhləri haradasa min mil uzaqda qalıb. O, sanki, kiməsə açıqca göndərirmiş kimi Eklzə zəng vurmaq qərarına gəlir. Eklz onu sevir, ona inanırdı və heç olmasa zəng eləməyə layiqdir. Dovşan nitqini məşq eləyir. *Hər şey o keydir*, - ona deyəcək - *Mən yola düşmüşəm. Yəni demək istəyirəm ki, yollar çoxdur, siz narahat olmayın. Hər şeyə görə sağ olun.* Əsas odur ki, Eklz dillə olmasın.

Dağın zirvəsində hələ də aydın gündüzdür. Səmanın ənginliklərində yığın-yığın xırda buludlar üzür, sanki bir dəstə uşaqdır, Otelin ətrafında cəmi bir-iki maşın var. 52-ci ildə buraxılmış üzü üzlər görmüş “pontiac” və 51-in “mersedes”i, “Springer Motors” belə firmaları ciblərində prezervativ və bankda yüz dolları olan bura gələn sızanaqlı yeniyetmələrə satırlar. Kafeteridə belə tiplərin bir neçəsi “ARAMSIZ BESTİ” adlı Çin bilyardı oynayır. Onlar Dovşana arif adam görkəmilə baxırlar, hətta biri qışqırır:

– O sənə köynəyini belə cırıb?

Ancaq qəribədir ki, onlar onun didilib-dağılmış görkəmindən başqa haqqında heç nə bilmirlər. Saat altıya iyirmi dəqiqə qaldığını göstərir. O, qəhvəyi divarda asılmış avtomata yaxınlaşır və telefon kitabçasında Eklzin nömrəsini axtarır.

– Allo? - Eklzin arvadı quru-quru cavab verir.

Dovşan gözünü yumur və göz qapaqları altındakı qırmızılıqda qadının çilləri rəqs eləyir.

– Salam. Mən möhtərəm Eklzlə danışa bilərəmmi?

– Kimdi soruşan? - səsi rəsmi gəlir - əla bilir kimdir.

– Harri Enqstrom. Cek evdədir?

Xəttin o ucunda dəstəyi asırlar. Ay qancıq! Yazıq Eklz yəqin orda oturub, qan ağlayır, gözləyir ki, ona zəng vuracam, busa ona deyir ki səhv düşüblər. Fağır belə qancıqla evlənilib. Dovşan da dəstəyi asır, on sentliyin cingildəyərək düşdüyünü eşidir və hiss eləyir ki, bu uğursuzluğa görə hər şey xeyli dərəcədə adıləşdi. O, avtomaşın dayanacağını keçib gedir.

Arxada, kafeteridə o qadının yəqin ki, yazıq yorğun oğlının qulağını doldurduğu bütün zəhər qalıb. O, şapalaq haqqında Eklzə necə danışdığını təsəvvür eləyir və Eklzin gülüşünü açıq-aydın eşidir, özü də gülümsəyir. O, Eklzi həmişə gülən kimi xatırlayacaq, onda nəşə adamı müəyyən məsafədə saxlayan bir şey

var, bu yəqin burnunda danışmaq manerasıdır, ancaq o güləndə məhrəm oğlan olur. Əgər solğun yapışqanlı fasadı keçərək ona arxadan yaxınlaşsan., onun özünə əmin olmaması xüsusi kədər doğurardı - nə düşündüyünü birbaşa demək əvəzinə o yalnız qaşlarını tərpədir və bütün sözləri müxtəlif səslə deyir. Nəticədə ondan yaxa qurtaranda yüngülləşmək pis olmur.

Avtodayanacaqdan Bruerə mənzərə açılır - o aşağıda tozlu boz xalça kimi sərilib. Bəzi yerlərdə artıq işıqlar yanıb. İri neon günəbaxan şəhərin mərkəzində kiçik marqaritka gülü kimi görünür. İndi buludlar aşağıda çəhraylaşıb, ancaq yuxarıda, göy qübbəsinin lap altında lələkli buludların solğun və təmiz quyruqları hələ də havadan asılı qalıb.

O tez pilləkənlə dağdan enir, adamların hələ də tennis oynadıqları parkdan keçir, Uizer-stritlə aşağı gedir, pencəyi geyir və Sammer-stritlə qalxır. Ürəyi həyəcanlı intizarla döyünür, ancaq indi o, heç olmasa yerindədi, sinəsinin ortasındadır. Onun içərisində Bekkiyə görə yaranan əyri ilgək yox olub; o, qızını səmaya köçürüb, hiss eləyir ki, qızı artıq ordadır. Bunu Cenis də hiss eləsəydi, o bəlkə də qalardı. Ya yox? Çöl qapı açılır və yaylığını polyaksayağı bağlamış qarı burnunun altında nəsə mızıldayaraq F.Ks.Pelliqriminin mənzilindən çıxır. O, Rutun zəngini basır.

Zummer cavab verir, Harri tez daxili qapını açır və pilləkənlə yuxarı qaçır. Rut meydançaya çıxır, aşağı baxır və deyir:

- Çıx get.
- Hə? Hardan bildin mənəm?
- Arvadının yanına qayıt.
- Qayıda bilmərəm. İndicə onun yanından qaçmışam.

Rut gülür; Harri pilləkənin axırdan əvvəlki pilləsindədir və indi onların sifətləri bir səviyyədədir.

- Sən elə hey onun yanından gedirsən.
- Yox, bu dəfə hər şey başqa cürdür. Hamısı heç nəyə yaramır.
- Sən özün heç nəyə yaramırsan. Mənimlə də sən aranda heç nə alınmadı.
- Niyə? - O artıq sonuncu pillədədir və həyəcanlanmış, köməksiz halda Rutun hansısa bir yardıqlığındadır. Harri fikirləşir ki, onu görəndə instinkt ona necə hərəkət etməyi deyəcək, ancaq cəmi bir neçə həftə keçsə də, hər şey nəyə görə başqa cür olub. Rut dəyişib, hərəkətləri daha hövsələli olub, beli enlənib, göy gözləri adama artıq boş görünür.

Rut ona onunçün tamam yeni olan nifrətlə baxır.

- *Niyə?* - düşünülməz dərəcədə sərt tonda təkrar eləyir.

Təəcüb bir anlığa amasızlığı yumşaldır.

- Bu lap yaxşı, - o, bir dəqiqəlik zəiflikdən istifadə eləyərək qızı otağa itələyib salır. İtəlmə Rutun bədəninin onun əlləri altında necə olduğu xatirələrini oyadır.

- Lap yaxşı - Harri qapını örtərək təkrar eləyir. O, qızı qucaqlamaq istəyir, ancaq Rut onu itələyir

və kreslonun arxasına çəkilir. Vəziyyət ciddidir - qız onun boynunu cırmaqlayıb.

– Çıx get, - deyir Rut, - *çix get*.

- Məgər mən sənə lazım deyiləm?

– *Lazım deyilsən?* Sən? - qız qışqırır.

Harinin sifəti gərgin - isterik notlardan ağrıyıb əyilir, o hiss eləyir ki, qız bu görüşü elə tez-tez təsəvvüründə canlandırmış ki, artıq hər şeyi deməyi qəti qərara alıb, bu isə həddən artıq çox olacaq. Harri kreslodə oturur. Ayaqları ağrıyır.

- Sən mənə çıxıb getdiyin o gecə lazım idin, – deyir Rut. – Yadındadı, mənə necə lazım idin?

- O, xəstəxanada idi, –Harri cavab verir. – Mən getməli idim.

- Aman allah, nə yaman ağıllısan. Aman allah, nə müqəddəssən. Sən getməli idin. Axı sən həm də qalmalı idin axı. Bilirsən, mən o qədər axmaq idim ki, heç olmasa, zəngini gözləyirdim.

- Mən zəng vurmaq istəyirdim, ancaq istəyirdim hər şeyi təzədən başlayım. Sənin hamilə olduğunu bilmirdim.

– İstəyirsən tapım, - deyir. Harri - Sən hamiləsan.

– Bilmirdin? Necə bilmirdin? Uşağım var - gerek biləydin. Hey ürəyim bulanırdı.

– Mən səninlə olan vaxt?

– Aman Allah, əlbəttə. Niyə sən hərdənbir öz qiymətli dərindən kənara boylanmayasan?

– Yaxşı, mənə niyə demirdin ki?

– Niyə? Nə xeyri? Onsuz da səndən heç bir kömək gözləmək lazım deyil. Sən boş yersən. Bilirsən niyə demirdim? Gülməlidir, ancaq qorxurdum ki, bilsən, məni atarsan. Sən heç vaxt məni qoymurdun tədbir görüm, ancaq qərara gəlmişdim bir halda ki, bu baş verib, sən məni atacaqsan. Ancaq məni onsuz da atdın. Niyə çıxıb getmirsən? Xahiş eləyirəm, çıx get. Birinci dəfə də xahiş eləmişdim gedəsən. O lənətə gəlmiş birinci dəfə. Xahiş eləmişdim. Burda sənə nə lazımdır?

– Burda qalmaq istəyirəm. Belə doğru olar. Qulaq as, çox şadam ki, hamiləsan.

– Çox gec şad olursan.

– Niyə? Niyə çox gec? - O, keçən dəfə Rutun evdə olmadığını xatırlayıb qorxdı. İndi o burdadır, o vaxtsa yox idi. Hamı bilir ki, qadınlar bunu eləməkdən ötrü evdən gedirlər. Filadelfiyada belə yer var.

– Sən burda necə otura bilirsən? - Rut soruşur. - Anlamıram, burda necə otura bilirsən - indicə öz uşağını öldürübsən, indi isə burda oturursan.

– Sənə kim deyib?

– Hörmətli dostun. Daha bir müqəddəs. Yarım saat əvvəl zəng vurmuşdu.

– O, aman Allah. O hələ də cəhd göstərir.

- Dedim ki, burda yoxsan. Dedim ki, olmayacaqsan.
- Zavallı körpəni mən öldürməmişəm. Cenisdir. Necə oldusa axşam ona acıqlandım və sənin yanına gəldim, o isə içib keflənib, yazıq qızçıgızı vannada boğub. Məni bu haqda danışmağa məcbur eləmə. Bəs sən harda idin?

Rutun heyrdətdən dili tutularaq ona baxır, sakitcə dillənir:

- Qulaq as, sən doğurdan da ölüm toxumu səpirsən.
- Heç nə eləməyibsən?
- Sus. Sakit otur. İndi mənə hər şey aydındır. Sən ölümün özündən başqa heç kim deyilsən. Sən sadəcə olaraq dodaqlarında ölüm öpüşü hər yanda veyillənirsən. Rədd ol. Düz sözümdür, Dovşan, sən bircə görkəmindən ürəyim bulanır. – Bu sözlərin səmimiyyətinin özü Rutun bütün gücünü alır və o stulun – onların oturub çörək yedikləri stullardan birinin – söykənəcəyindən yapışıb gözlərini və ağzını açaraq onun üstündən əyilir.

Həmişə səliqəli geyinməyi ilə öyünən və həmişə ona baxmağın xoş olduğunu fikirləşən Dovşan bu səmimiyyətdən qızarır. O hesablamışdı ki, özünü burda yenə ağa kimi hiss eləyəcək, yenə ona üstün olacaq, ancaq səhv eləyib. O, dirnaqlarındakı iri ağ ayparaya baxır. Gerçəkliyi qəfildən duyma onun əllərini və ayaqlarını iflic eləyir; onun uşağı həqiqətən də ölüb, onun mahnısı həqiqətən də oxunub – fatihəsi verilib, bu qadın ondan həqiqətən də iyrənir – onu görəndə həqiqətən də ürəyi bulanır. O bunları dərk eləyib hər şeyi almaq istəyir, istəyir ki, onu qəti olaraq divara dirəsinlər və inciksiz halda soruşur:

- Abort elətdiribsən?

Rutun üzü səyriyir və xırıltılı səslə cavab verir:

- Bəs sən necə bilirdin?

Harri gözlərini yumur və nahamar dirsəkaltının barmaqlarının ucunu necə cırmaqladığını hiss eləyərək dua eləyir? *O ilahi, gözəl, Allah yox, bunu götürmə, sən artıq birini alıbsan, qoy heç olmasa bu sağ qalsın.* Çirkli bıçaq onun içindəki dolaşq qaranlıqda burulur. O gözlərini açıb Rutun ədəbsiz pozasında görür ki, Rut ona əzab vermək məqsədilə belə deyir.

- Eləməyibsən? – Harri, səsində ümid soruşur.

Rutun sifətindən tutqun kölgə ötüb keçir.

- Yox, – deyir Rut – yox. Eləmək lazımdır, ancaq mən hey ləngidirəm. İstəmirəm.

Harri diksinib yerindən sıçrayır, Rutu ikiəlli, qucağını boşaltmadan, əksinə, sanki magik həlqəyə alaraq qucaqlayır, o Harrinin təmasından səksənib əzələli ağ boynu üstündən başını geri çevirirsə də, Harriyə yenidən onun üzərində üstünlüyə nail olması hissi qayıdır.

- Gözəl, – deyir Harri – Bu necə gözəldir.
- Bu, həddən artıq iyrənc idi, – Rut deyir. – Marqaret hər şeyi düşünmüşdü, ancaq mən... Mən hey fikirləşirdim...

- Hə, - deyir Harri - Hə. Afərin sənə. Mən elə şadam ki - deyir və üzünü onun yanaqlarına sürtür. Onun burnu nəmlidir - qoy qalsın, qoy qalsın, - o xahiş eləyir.

Rut bir saniyəliyə sanki öz fikirlərinə diqqət eləyərək hərəkətsiz qalır, sonra onun qucağından çıxır.

Onun sifəti alışıb yanır və o, qorxmış heyvan kimi qabağa əyilir.

- Mənə toxunma, - qışqırır, sanki Harrinin təması həqiqətən də ölüm təmasıdır.
- Mən səni sevirəm - Harri deyir.
- Bunlar boş sözlərdir. Bu nə deməkdir - qoy qalsın? Mənimlə evlənəcəksən?
- Məmnuniyyətlə evlənərdim.
- Məmnuniyyətlə! Sən nə olur-olsun məmnuniyyətlə eləyərdin. Bəs arvadın necə olsun? Oğlun necə olsun?
- Bilmirəm.
- Ondan ayrılacaqsan? Yox. Sən məmnuniyyətlə onun əri kimi qalardın. Məmnuniyyətlə dünyada hamının əri olardın. Niyə birdəfəlik qərara gələ bilmirsən ki, nə istəyirsən?
- Məgər istəmirəm? Bilmirəm.
- Sən məni hansı pullara saxlayacaqsan? Neçə arvadı saxlaya bilərsən? Bütün işlərin - baş nömrələridir. Sən heç nəyə yaramırsan. Bəlkə də haçansa basketbol oynaya bilibsen, ancaq indi sən tamam heç nə eləyə bilmirsən. Nəhayət sən hansı cəhənnəmə bunları uydurursan?
- Xahiş eləyirəm, bu uşağın xətrinə. Sən onu doğmaısan.
- Niyə? Bunun sənə nə isti-soyuğu?
- Bilmirəm. Mən bütün bu sualların cavabını bilmirəm. Mən ancaq hiss elədiyimi bilirəm. Hiss eləyirəm ki, heç nə düzgün deyil.
- Bu kimi maraqlandırır? Məsələ bundadır. Kimi maraqlandırır sənin hisslərin?
- Bilmirəm, - o, təkrar eləyir.

Rut inildəyir - sifətinə baxanda elə bilirsən indicə tüpürəcək - üzünü çevirir və divara baxır. Divar başdan-başa onu qopub tökülən köhnə rənglə həddən artıq tez-tez rənglədiklərindən kələ-kötürdür.

- Mən yemək istəyirəm. Qoy kulinariyaya gedim yeməyə bir şey alım. Sonrasını fikirləşərik.
- Mən ancaq onu bilirəm ki, fikirləşirəm - Rut deyir və bu dəfə daha inamlı tərzdə döndür, - Bilirsən, o gün sən gələndə hardaydım? Valideynlərimin yanında. Mənim valideynlərim var. Onlar çox kasıbdırlar, ancaq neynəyəsən, belədirlər. Onlar Vest Bruerdə yaşayırlar. Bilirlər. Yəni bəzi şeyləri bilirlər. Bilirlər ki, hamiləyəm. *Hamiləyəm* - bu, çox gözəl sözdür. Hamının başına gələ bilər, hamilə olmaqdan ötrü çox fikirləşmək lazım deyil. Mən sənə ərə getmək istəyirdim. İstərdim. Dediym sözlərdən qaçmıram, ancaq biz evlənsəydik, hər şey qaydasında olardı. Sonrasını isə özün baş çıxarardın. Ayda bir dəfə yazığın gələn arvadından ayrıl, ondan ayrıl, ya da məni unut. Əgər heç nədən baş çıxara bilmirsənsə, mən səndən ötrü ölmüşəm. Mən sənə üçün ölmüşəm və

sənin bu uşağın da ölüb. İndi isə, istəyirsənsə, gedə bilərsən.

Bu uzun **tirada** Rutun müvazinətini əlindən alır və onu ağladır, ancaq o özünü elə aparır ki, guya ağlamır. O, stulun söykənəcəyindən yapışır, burun pərələri parıldayır, o, Dovşana baxır və nəsə demək istəyir. Bütün gücü ilə özünü ələ almağa çalışır və bu, Harridə nifrət oyadır; o, hadisələrin gedişini yönəldən adamları sevmir. Hər şeyin öz-özünə getməsini sevir.

Harri Rutun sözlərinin onda bir qətiyyət əlaməti yaradıb–yaratmadığına göz qoyduğunu hiss eləyərək əsəbiləşir. Əslində o, Rutu zorla dinləyir – bütün bunlar çox mürəkkəbdir, buterbrod mənzərəsilə müqayisədə qeyri–realdır. Harri qalxır əsgərsayağı deyir:

– Bu doğrudur. Mən bunu qaydasına salaram. Sənə nə alım?

Buterbrod və bir stəkan süd, sonra onu soyundurmaq, bu qırıq–qırıq isti pambıq–kağız donunu əynindən çıxarmaq və sakitcə sərin ağ dəri çəkilməmiş enlənən belinə baxmaq. Birinci dəfə hamilə olan qadınlardan xoşu gəlir – onların bədənləri səhər şəfəqlərilə işıqlanır. Bircə dəfə də orda gizlənsəydi, əsəbləri o saat sakitləşərdi.

– Mənə heç nə lazım deyil, – Rut deyir.

– Ancaq sən gərək yeyəsən.

– Mən artıq yemişəm.

Dovşan onu ölməyə cəhd eləyir, ancaq qız «yox» deyir; onun görkəmi qətiyyət şirnikləndirici deyil – kökdür, qırmızıdır, yaş, rəngbərəng saçları dağılıb.

– Mən indi qayıdram, – deyir Dovşan pilləkənlə aşağı enərkən hiss eləyir ki, hər addımda onu yeni–yeni qayğılar dövrələyib. Cəniz, pul, Eklzlin zəngi, anasının sifətinin ifadəsi onun üzünə kəskin tikanlı dalğa ilə atılır; günah və məsuliyyət hissi iki qat kölgə kimi onun sinəsində birləşirlər. Yalnız tək-cə texniki detallar – danışqlar, telefon zəngləri, vəkillər, maliyyə məsələləri – elə dolaşq görünür ki, o, fiziki olaraq onların öz ağzı yanında olduğunu duyur, nəfəsin özü hədsiz səy tələb eləyir və istənilən hərəkət, hətta qapının dəstəyinə sadəcə toxunma belə onun ürəyilə çox etibarsız şəkildə bağlı olan uzun mexaniki cərgənin təhlükəli davamı kimi duyulur. Qapının möhkəm dəstəyi onun təmasına cavab verir və asanca çevrilir.

Onun qorxuları açıq havada qatılaşır. Əsəb səyrimələri xırda efir **küləyi** kimi yuxarıdan–aşağı ayaqlarında gəzir. Ətraf mühit duyğusu sinəsini boşaldır. O, pilləkəndə dayanaraq öz qayğılarının təsnifatını vermək, evdə qalmış mexanizmi təhlil etmək, onu belə səs salmağa nəyin məcbur elədiyini müəyyənləşdirməyə çalışır. İki fikir düşünülməyən alternativin tarım ilgəyini zəif buraxaraq ona bir balaca təskinlik verir. Rutun valideynləri var və o, uşağı saxlamaq istəyir. Mümkündür ki, bu iki fikir olsa–olsa qohumluq qaydalarının şaquli istiqaməti ilə qalxan zamana perpendikulyar qurulan balaca nazik borucuq kimi, bizim tənhalığımıza yüngülcə qatılan məhlulun borucuğu kimi vur–tut bir fikirdir. Rutun da, Cənizin də valideynləri var; o, bu fikrin vasitəsilə ikisini də həll eləyir. Nelson qalır – həmişə onun yanında qalmalı

olan möhkəm nəşə. Bu balaca dayaq nöqtəsində o, bütün yerdə qalanları onlara əks olan - Cənib və Rut, Eklzi və öz anasını bir-birinə qarşı qoyaraq düzgün və yaxşı yolu, meyvə qalağının abajursuz lampa ilə bərk işıqlandırılan yol və digər, şəhərin qurtardığı yerdə, Sammer-stritə gedən yolu nizama salmağa çalışır. Harri onun aqibətini təsəvvür eləməyə çalışır - adamsız beysbol meydanı, qaranlıq fabrik, sonra bulaq, qum yolu; sonra nolacağını özü də bilmir. O, böyük şlak səpilmiş boş yer təsəvvür eləyir və ürəyi boşalmağa başlayır.

O, qorxuya, həqiqi qorxuya düşmüş halda özünün bu yaxınlardakı təskinliyini - daxilindəki işıqlı şəfəqin yarib keçdiyi deşiyi xatırlayır və o, gözlərini kilsə pəncərəsinə tərəf qaldırır. Pəncərə işıqlandırılmayıb - ya kilsə çox yoxsuldur, ya yayda qaranlıq gec düşdüyündən, ya da sadəcə olaraq diqqətsizlikdən - o, daş fasadda olsa-olsa tünd həlqədir.

Ancaq küçədə fanar yanır; işıqların yarpağa bürünmüş konusları bir-birinə qarışır və Sammer-stritin görünməz qurtaracağına geri çəkilir. Yanında, onun solunda fanarlardan birinin düz altında kobud asfalt dalğavarı qar kimi görünür. Harri evin dörd çevrəsini dolanmaq, özünü havaya vermək və fikirlərini toplamaq qərarına gəlir. Əcəb işdir - səninlə hərəkət eləyən şey çox adi, ancaq hərəkət eləmək lazım gələn məkan isə, çox dardır. Bu fərqdən güc almış ayaqları aramlı addımlarla irəli gedir. Yoxsulluq onun içərisindədi; zahirdə heç nə yoxdur, ancaq onun tarazlaşdırmağa çalışdığı şey çəkisizdir. Harri birdən içərisində nəşə tamamilə real bir şey - sıx torun ortasında təmiz məkanı duyur. O, Rutun bütün suallarına "mən bilmirəm" deyər cavab verirdi; doğrudan da, nə eləyəcəyini, hara gedəcəyini, sonra nə olacağını bilmir və ona elə gəlir ki, sanki heç nə bilmədiyi fikri onu o qədər sonsuz kiçik, elə cüzi şeyə çevirir ki, tutmaq mümkün deyil. Bu xırdalığı dərk eləmək onu başdan-başa çulğayır. Sanki rəqib komanda onun necə gözəl oyunçu olduğunu bilib və ona qarşı iki adam təyin eləyib və o hara dönürsə, hey onlardan birilə üz bəz gəlir o yalnız topu ötürməli olur. Budur, o, topu ötürdü, top başqalarının əlinə keçdi və onun əlində heç nə yoxdur, o iki nəfər isə axmaq vəziyyətdə qalıblar, çünki əslində orada heç kim yox idi.

Dovşan səkiyə keçir, ancaq sağa dönüb evi dolanmaq əvəzinə aşağı tərəfə elə hisslərlə addım atır ki, sanki bu döngə - enli çaydır, başqa tərəfə keçir. O, növbəti qar ləkəsinə gedib çatmaq istəyir. Bu üçmərtəbəli kərpic ev eynilə onun çıxdığı ev kimidir, ancaq onda nəşə Harrini sevindirir; gözlərinin kənarlarında pillələr və pəncərə altlıqları canlı kimi tərpənir və yerlərini dəyişir. Bu illüziya onu çaşdırır. Qulaqlarında külək yerlərini dəyişir. Bu illüziya onu çaşdırır. Qulaqlarında külək vıyıldamazdan bir az əvvəl əlləri öz-özünə qalxır, səkməsinin dabanı əvvəlcə daş döşənmiş yolda ağır-ağır tappıldayır, sonra onun tərəfindən heç bir cəhd olmadan nəşə şirin dəhşət güclənir, addımları get-gedə yüngül, iti və sakit olur və o qaçır. Qaçır. Qaçır.